

T.C.
YÜZÜNCÜYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ ARAŞTIRMALARINA
KAYNAK OLARAK
FİKİR HAREKETLERİ DERGİSİ (1933–1940)**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Bülent ÇETİN**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR**

Van 2005

T.C.
YÜZÜNCÜYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ ARAŞTIRMALARINA
KAYNAK OLARAK
FİKİR HAREKETLERİ DERGİSİ (1933–1940)**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Bülent ÇETİN
Tar- 02-92

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR

Van 2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
KISALTMALAR.....	II
I. GİRİŞ.....	1
II. DERGİNİN KİMLİK BİLGİLERİ ve YAZARLARI	
1. Derginin Kimlik Bilgileri.....	24
2. Yazarları.....	27
2.1. Hüseyin Cahit YALÇIN (7 Aralık 1875- 18 Ekim 1957).....	27
2.1.1. Hayatı.....	27
2.1.2. Dergide Ele Aldığı Konular.....	34
2.1.2.1. Hatıra.....	34
2.1.2.2. Roman ve Hikâye Tenkidi.....	35
2.1.2.3. Şiir.....	44
2.1.2.4. Seyahat Edebiyatı.....	49
2.1.2.5. Matbuat.....	52
2.1.2.6. Tercüme.....	53
2.2. Chartier ALAIN (1868–1951).....	54
2.3. Julien BENDA (1867–1956).....	57
2.4. Edouard BENES (1884–1948).....	59
2.5. Andre GİDE	63
2.6. Carlo Kont SFORZA (1872–1952)	66
2.7. Henri de MAN (1885–1953).....	67
2.8. Francesco Saverio NİTTİ (1868–1953).....	70
2.9. Jules ROMAINS (1885–1972).....	74
2.10. Werner SOMBART (1863–1941).....	75
III. DERGİDEKİ MAKALE VE YAZI DİZİLERİ.....	79
IV. SONUÇ.....	147
V.BİBLOĞRAFYA.....	152
VI. EKLER.....	155

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti tarihi hala yeterli düzeyde araştırılmamıştır. Cumhuriyetin kuruluş felsefesini, temel nitelik ve ilkelerini ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bugünkü problemlerini anlayabilmek için, bu dönemin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel tarihi, modern tarih yöntemi ile ele alınıp incelenmelidir. Bunun için de içeriğinde bu dönem ile ilgili tarihsel veri oluşturabilecek belge ve bilgiler açığa çıkarılmalı ve akademik düzeyde çalışılmalıdır.

Biz bu görüş doğrultusunda bu dönemde yayınlanmış olan Kadro, Kooperatif, Ülkü, Fikir Hareketleri Dergisi gibi yayın organlarının çalışılmasının Cumhuriyet Tarihi açısından önemli olduğunu gördük. Yukarıda bahsedilen Kadro, Kooperatif, Ülkü dergileri ile ilgili pek çok çalışmanın yapılmış olmasına rağmen Fikir Hareketleri Dergisi ile ilgili ciddi bir çalışmanın yapılmadığını tespit ettik ve bu dergiyi yüksek lisans tezi olarak çalışmayı düşündük. Cumhuriyet döneminin tecrübeli gazeteci, yazar ve siyasetçisi Hüseyin Cahit Yalçın'ın yayınladığı bu derginin makalelerini, edebi, siyasi ve ekonomi ağırlıklı olmak üzere incelemeye çalıştık

Tez çalışmasını başlarken, öncelikle derginin tüm sayılarını temin ettik. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde bütün sayıları ciltlenmiş halde bulunduğundan bu konuda herhangi bir sıkıntı yaşamadık. Ardından bir tarama ve inceleme sonucu çalışmamızla ilgili bir plan çıkardık Bu plan çerçevesinde çalışma, giriş ve sonuç ile birlikte dört bölümden meydana gelmiştir. Giriş kısmında derginin yayımlandığı dönem olan (1933–1940) yılları ve öncesinde Türk basını ile ilgili meydana gelen gelişmeler ele alınmıştır. İkinci bölümde derginin kimlik bilgileri ve yazarları hakkında bilgiler verilmiş; derginin genel yayın politikası, yazarlarının hayatları, makalelerinde ele aldıkları konular ve inkılâplara bakışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde de dergide yayınlanan makalelerin bibliyografyası çıkarılmıştır. Dördüncü bölüm olan sonuç kısmında da dergi ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamda yardımlarını esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR'a teşekkür ederim.

Bülent ÇETİN

KISALTMALAR

a. g. e	adı geçen eser
a. g. m	adı geçen makale
bk.	bakınız
s.	sayfa
c.	cilt
F.H.	Fikir Hareketleri
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
Çev.	Çeviren
v.b.	ve benzerleri
v.s.	ve saire
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TCF	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
İ.Ü.A.İ.İ.T.E.Y	İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yıllığı
İ.Ü.S.B.F.D	İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi

I. GİRİŞ

Türk gazeteciliği; ‘Monarşik rejim gazeteciliği’, ‘Meşrutî rejim gazeteciliği’, ‘Millî mücadele devri gazeteciliği’ devirlerini geçirdikten sonra ‘Cumhuriyet rejimi gazeteciliği’ devrine girdi. 29 Ekim 1923 tarihinde ‘Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ kurulunca demokratik rejime girilmiş oldu. Bu rejimin ana vasıflarından biri de basının geniş özgürlüğü idi. Ne monarşik rejimin sansürü, ne de meşrutîyetin tek taraflı basını artık yer almayacak. Kalemler hür olarak işleyecekti.

Türk basınının tam bir hürriyet havası yaşadığı iki devre vardır. Biri 1908 meşrutîyetinin ilan olunduğu yıldır ki 1909 da sona ermiştir. İkincisi geniş hürriyet devri 1923 Cumhuriyet’inin ilanından 4 Mart 1925 tarihinde ‘Takriri Sükûn’ kanununun ilanına kadar olan devridir. Bu devirden sonra gazetecilik, Atatürk’ün meydana getirdiği inkılâpların kökleşmesini sağlamak yönünde bir misyonu üstlenmiştir. Tek taraflı fikir gazeteciliği hamleleri yapılmıştır. Fakat gün geçtikçe gazeteler geniş kitlelere hitap eden haber ve satış gazeteciliği şeklinde dev adımlarla bu günkü yüksek devresine erişmiştir.¹

Birinci Dünya Savaşında uygulanan askeri sansürün ardından, Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalayarak savaştan yenik çıktığını kabul eden İstanbul Hükümeti, 2 Aralık 1918’de bir genelge yayınlayarak sansür koydu.

İttihat ve Terakki’nin yönetimden uzaklaşmış olması dolayısıyla, gazetelerde sansüre karşı, basın özgürlüğünden yana yazılar yer almaya başlamıştı. Ancak, yeni hükümet de gazete kapatmaktan geri kalmıyordu.

16 Mart 1920’de İstanbul’un işgalinden sonra, sansüre işgal kuvvetleri de katıldı. 1919 yılı sonunda yapılan seçimlerin ardından toplanan Meclis-i Mebusan, İstanbul’un işgali sırasında İngiliz kuvvetlerince basıldı. 11 Nisan 1920’de kendini feshetti. Aynı gün aralarında Velid Ebüzziya, Hüseyin Cahid Yalçın, Ahmet Emin Yalman, Celal Nuri İleri, Ahmet Ağaoğlu, Süleyman Nazif, Enis Avni (Aka Gündüz), Ziya Gökalp gibi gazeteci ve yazarların bulunduğu 140 kadar aydın ve yönetici İngilizler tarafından Malta adasına sürüldü (1921 sonunda serbest bırakıldılar). 15 Mayıs 1919’da Yunanistan’ın İzmir’e asker çıkarmasından sonra İstanbul ve Anadolu’da kurtuluş yolları araştırılmaya başlanmıştı. Anadolu’da kurulan ve

1. Enver Behnan ŞAPOLYO, *Türk Gazetecilik Tarihi Her Yönüyle Basın*, Ankara 1976, s. 220

“Müdafa-i Hukuk”, “Muhafaza-i Hukuk”, “Heyet-i Milliye” gibi adlar taşıyan yerel örgütlerin 4 Eylül 1919’da toplanan Sivas Kongresi’nde “Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti” adı altında birleşmeleri ve “Heyet-i Temsiliye” adlı temsil kurulunu oluşturmalarıyla önemli bir adım atılmış oldu. Kongre sırasında, Heyet-i Temsiliye’nin organı olmak üzere Sivas’ta M. Kemal tarafından İrade-i Milliye gazetesinin yayımlanması sağlandı.²

Mustafa Kemal Paşa 1919’da Anadolu’ya geçmeden önce de, yabancı işgaline karşı sesini yükselten Türk gazeteleri vardı. Bunların başında, 15 Mayıs günü Kordon’da ilerleyen Yunan askerlerine ilk kurşunu atıp şehit olan İzmir’in Hukuk-ı Beşer gazetesi başyazarı Hasan Tahsin (Osman Nevres) gelir. Bazıları ise Trabzon’da olduğu gibi - tam direnmekten çok- işgalcilerle uzlaşma yanlıydı.

Mustafa Kemal’in ulusal direnci örgütlemeye başladığında ilk girişimi, haber akımını kontrol altına almak için telgraf ağına el koymak olmuştur. Kemalist bölgeye dışardan her çeşit haberin ister telgraf, ister gazete yoluyla girmesi engellenmiştir.

Ulusal Bağımsızlık Savaşında, milli bütünlüğün sağlanması, halkın bir bayrak altında toplanması hususunda olağanüstü bir çaba gösteren Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına, Anadolu Basını ve zaman zaman İstanbul Basını kamuoyunun oluşması ve bilinçlenmesi bakımından büyük yardım sağlanmıştır. Mustafa Kemal, bu arada halkın moralinin bozulmaması ve yanlış bilgi alınmaması için zararlı yayınlarda bulunan bazı İstanbul gazetelerinin ve azınlıklarının basın organlarının Anadolu’ya sokulmaması konusunda önemli çalışmalar yapmıştır.³

İkinci adım olarak, Sivas Kongresi vesilesiyle, 14 Eylül 1919’da Müdafa-i Hukuk’un sözcüsü olarak İrade-i Milliye gazetesinin yayınına geçildi. Seçilen isim, uzun vadede ulusal egemenliğin hedeflendiğini kanıtlıyordu, ama gazetenin yöneticileri başka bir çizgide kaldılar. Bu sebeple M. Kemal, Ankara’ya yerleşir yerleşmez, 10 Ocak 1920’de tamamen kendi denetiminde ve hedefini çok daha açık olarak yansıtan Hâkimiyet-i Milliye ismi altında gazetesini çıkardı.⁴

2. Alpay KABACALI, *Türk Basınında Demokrasi*, İstanbul 1989, s. 87–89

3. Yücel ÖZKAYA, *Milli Mücadelede Atatürk ve Basın 1919–1921*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1989, s.71

4. Orhan KOLOĞLU, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın*, İstanbul 1991, s. 61

Basının önemini çok iyi anlayan Mustafa Kemal Paşa, henüz daha Büyük Millet Meclisi açılmadan önce, askeri ve ulusal teşkilatların mahallelere ve köylere kadar ulaştırılması ve geliştirilmesi için uğraşıyordu. O, Kasım 1919'da, Erzurum Heyet-i Merkeziyesi'ne yolladığı yazıda, zamanın gereğine göre acele olarak mahalle ve köylerde teşkilat-ı milliyenin kurulmasını belirtmekteydi.⁵ Milli Teşkilat mahalle ve köylerde kurulup geliştirilince, ister istemez buralara ulusal bağımsızlık savaşı ile ilgili bilgiler ulaştırılacaktı. Bunun için de, yukarıda da belirttiğimiz gibi önce Sivas'ta "İrade-i Milliye", sonra da Ankara'da "Hâkimiyet-i Milliye" gazeteleri çıkarılacak, Ankara'da Anadolu Ajansı ve Matbuat Müdürlüğü kurulacak idi.⁶

İlk sayısı 10 Ocak 1920'de yayımlanan bu gazete, 23 Nisan 1920'de oluşacak Ankara Hükümeti'nin yayın organına dönüşecekti.⁷ Ankara'da, Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 1920 tarihinde yayın alanına girmesiyle, Milli Mücadele'nin basın cephesi kurulmuş, Anadolu, sesini cihana duyurmak imkânı bulmuştur.

Hâkimiyet-i Milliye'yi Atatürk kurmuştu. İmtiyaz sahibi ve mesul müdürü olarak Recep Zühtü olarak görülüyordu. Önceleri "Vilayet Matbaası"nda basılarak haftada iki defa çıkarılan gazetede başyazılar imzasızdı. Gazete biraz sonra haftada üç defa, 6 Şubat 1921 tarihinde de, cumartesiden başka her gün çıkmaya başladı. Ayrı bir basımevine kavuştu.

Hâkimiyet-i Milliye, milli mücadele yıllarından sonra da Halk Fırkası'nın organı ve devrimin sesi olmuştur. Bunu tamamlayan diğer iki adım, Anadolu Ajansı ile Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kuruluşu olmuştur.⁸

İstanbul'da 15 Mart 1920'de 375. sayısını çıkardıktan sonra, gazetesini kapayıp basımeviyle birlikte Ankara'ya kaçmak zorunda kalan Yunus Nadi de, Yeni Gün'ü Ankara'da çıkarmaya başlayınca burada, başyazarları, muhabirleri, basımevleri ve çevreleriyle kendiliğinden bir basın hayatı kurulmuş oldu. Ankara'daki bu gelişmeler devam ederken 1918'den 1922 tarihine kadar İstanbul'daki Matbuat İdaresi işgal ordusu sansürünün emri altına girmişti.

5. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Ankara 1964, s. 128–129

6. ÖZKAYA, age, s. 44

7. KABACALI, age, s. 90

8. KOLOĞLU, age, s. 61

M. Kemal Paşa, milli menfaatin müdafaası hususunda yapılacak propagandanın ehemmiyetini iyi biliyor ve buna da bir yön vermek istiyordu. Sivas'ta bulunduğu sırada İstanbul'daki Matbuat Cemiyeti reisi Velid Ebuuzziya ve yardımcısı Ahmet Saki Bey ile ilişki kurmuş; ulusal bağımsızlık hareketinin desteklenmesini istemişti. Daha sonra bir yandan Hâkimiyet-i Milliye'nin İstanbul'da emniyetle dağıtılmasını sağlamak için gerekli tedbirlerin alınması yönünde çaba harcarken, bir yandan da Anadolu'da Kurtuluş Savaşını destekleyen basını yaratılıp güçlenmesi için çalıştı. Gerçekten de Anadolu'da başta Öğüt (Konya), Adana (sonra Yeni Adana), Açıksöz (Kastamonu), Babalık (Konya), Albayrak (Erzurum), Varlık (Erzurum), başta olmak üzere, Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen pek çok gazete yayımlandı.⁹

Sol yayınlar da Anadolu hareketini destekledi. İstanbul'da İdrak, Kurtuluş, Aydınlık ve Orak Çekiç; Anadolu'da Yeni Dünya, Emek, Yeni Hayat gazete ve dergileri yayımlandı. Bu yayınlar zaman zaman kapatıldı, yayımcı ve yazarları mahkûm edildi.¹⁰

Güdümlü olmasına rağmen Kemalist bölge basınında ön sansür bulunmamakta, hatta Pontus'çuluk yapmadıkça Rumca basına bile yaşam hakkı tanınmaktaydı. Kemalist Anadolu basını antiemperyalist niteliğinin yanı sıra, Sovyetlerdeki rejime hoşgörüle bakar bir tutum sergilemişti.

Arif Oruç'un Yeni Dünya'sı gibi sosyalist basına da izin verilmiş, ama sıkı kontrolde tutulmuştur. Bu basını tek bir konusu vardı: "savaşın başarıya ulaştırılması". Dolayısıyla Türkçe olmayan gazeteler giderek kendiliklerinden kapanmış tek dilli, Türkçenin egemen olduğu bir basın ortamı ortaya çıkmıştır.¹¹

Ankara'nın iki gazetesi, Hâkimiyet-i Milliye ile Yunus Nadi'nin Ankara'ya naklettiği Yenigün, diğer bütün Kemalist basın için yönlendirici olmuşlardır. Yeni Adana, Açıksöz (Kastamonu), Sebilürreşat (Ankara), Babalık (Konya), İskikbal (Trabzon), Işık (Giresun), Albayrak (Erzurum), Milli Mücadele yanlısı basınının başlıcalarını oluştururlar.

9. KABACALI, age, s. 91-92

10. KABACALI, age, S.93

11. KOLOĞLU, age, s. 62

İstanbul'da Peyam-ı Sabah, Alemdar, İstanbul ve Aydede'nin dışındaki bütün basın Ankara'yı destekliyordu. Necmettin Sadak, Falih Rıfkı Atay, Ali Naci Karacan, Kazım Şinasi Dersan, Asım ve Hakkı Tarık Us gibi gazetecilerle Ahmet Emin Yalman'ın Vakıf, Velid Ebüzzıya'nın Tasvir-i, başyazılarını Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Falih Rıfkı Atay'ın yazdıkları İkdam, Sedat Simavi'nin dergisi Güteryüz gibi gazete ve dergiler bunlar arasında sayılabilir. Bunlar hem azınlıkların artık tamamen maskeleri atıp Türk'ü yok etme planlarını açıklayan yanlarıyla, hem de İttihatçı basınla mücadele halindeydiler.

Ayrıca bu gazetecilerin birçoğu Ankara'ya silah, adam ve haber kaçırma işlerinde fiilen rol aldılar. Kuvay-ı Milliye'nin zaferleri, İstanbul'daki işgal sansürüne rağmen halka sürekli yansıtıldı.¹² Bağımsızlığa karşı olmaktan çok, Kemalist hareketin üzerindeki İttihatçı damgasına karşı oldukları için bazı gazeteciler Ankara'nın politikasına ters düşmüşler, Kemalizm'e karşı dengeyi padişah yanlılığında bulmuşlar ve oraya destek verirken işgalcilerin ya da Yunanlıların ajanı durumuna düşmüşlerdir.¹³

Öte yandan, işgal altındaki bölgelerde çıkanlardan birkaçı ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı tutan iki üç gazetenin Kurtuluş Savaşı'nı desteklemedikleri, kimisinin aleyhte yayın yaptığı görülmekteydi. Bunların başlıcaları Ferda (Adana), Selamet (Trabzon) ve onun devamı olan İrşad (Balıkesir), Köylü (İzmir), İslahat (İzmir), Zafer (Kastamonu), Teemmin (Edirne)'dir.¹⁴

1922 Eylül'ünde zaferin kazanılmasıyla, hem Kuvay-ı Milliye'ye karşı Türkçe basın, hem de ayrılıkçı azınlık basını bir anda ortadan yok oldu. Muhalif olarak bilinen gazeteciler, Yüz ellilikler listesine konularak (başta Refik Halid, Ref'i Cevat, Rıza Tevfik...) yurt dışına sürüldüler.

"150'likler" kararnamesiyle 13 muhalif gazeteci ve yazar ülke dışına çıkarılacaktı. 150'likler listesinde yer alan gazeteciler şunlardı:

- 1- 'Serbesti' gazetesi sahibi, Hürriyet ve İtilaf üyelerinden Mevlanzade Rıfat.
- 2- 'İstanbul' gazetesinin sahibi Sait Molla.

12. KOLOĞLU, age, s. 63

13. KOLOĞLU, age, s.62

14. KABACALI, age, s. 93

- 3- İzmir’de yayınlanan ‘Müsavat’ gazetesi sahibi ve eski muharriri, İzmirli Hafız İsmail HAKKI.
- 4- Aydede gazetesi sahibi, Posta-Telgraf eski genel müdürü Refik Halid KARAY.
- 5- Bandırma’da yayınlanan ‘Adalet’ gazetesinin sahibi Bahriyeli Ali Kemal.
- 6- Edirne’de çıkan ‘Teemin ve Elveyim’ ile Selanik’te çıkan ‘Hakikat’ gazetelerinin sahibi Neyir Mustafa.
- 7- ‘Köylü’ gazetesinin eski muharriri Ferit.
- 8- ‘Alemdar’ gazetesi sahibi Ref’i Cevad ULUNAY.
- 9- Adana’da çıkan ‘Ferda’ gazetesi sahibi Fanizade Ali İLMİ.
- 10- ‘Alemdar’ gazetesi sahibi Pehlivan Kadri.
- 11- Balıkesir’de yayınlanan ‘İrşad’ gazetesi sahiplerinden Trabzonlu Ömer FEVZİ.
- 12- Halep’te yayınlanan ‘Doğru Yol’ gazetesinin sahibi Hasan SANDIK.
- 13- ‘Köylü’ gazetesinin sahip ve müdürü İzmirli Rafet¹⁵

Ali Kemal (Peyam-ı Sabah’ın başyazarı) ise İzmit’te linç edildi. Ankara İstanbul’a hâkim olduktan sonra da Fransızca, Rumca, Ermenice, Yahudice gazeteler yine çıkmıştır, bazıları bugün de çıkmaktadır, ancak bunların siyasal ve sosyal etkinlikleri hemen hemen sıfıra inmiştir. Zaten yaşayabilmek için yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin ilke ve fikirlerine tam anlamıyla uymak zorundaydılar. Böylelikle, 1919’da Kemalist Anadolu’da başlayan tek dilli basın ortamı, 1922 sonundan itibaren bütün Türkiye’ye yerleşmiş oldu.

Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanına tepkiler, Lozan barış görüşmesi sırasındaki tartışmalar, Meclis’te Müdafaya-yi Hukuk Grubu karşısında oluşan İkinci Grup olayı, İstanbul basınında çoğulculuk eğilimlerini yeniden gündeme getirdi.¹⁶

Milli Mücadele sona ererken TBMM, yeni devletin egemenlik hukukunu ortaya koyan önemli kararlar aldı. Bunlardan ilki 30 Ekim 1922 günlü “Osmanlı İmparatorluğu’nun son bulup TBMM Hükümeti oluştuğuna ilişkin genel kurul

15. Emin KARACA, *Türk Basınında Kalem Kavgaaları*, İstanbul 1998, s. 38

16. KOLOĞLU, age, s. 63–64

kararı” idi. İki gün sonra “1 Kasım 1922” yine genel kurul kararı ile Osmanlı saltanatına son verildi.¹⁷

Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlandıktan sonra, hükümetin başı ve önderi Mustafa Kemal cumhuriyetin ilanı, halifeliğin kaldırılması gibi büyük adımları atabilmek için İstanbul’da bulunan ulusal basının desteğine ihtiyaç duyuyordu.¹⁸

Yöneticilerin basından bekledikleri en önemli işlev, Cumhuriyet’i güçlendirici ve halka yeni yönetimi benimsetici bir yayın politikası izlemeleriydi. Mustafa Kemal, ayrıca yaşamının her döneminde yanında belirli sayıda gazeteciye yer vermiş, onlarla sık sık görüş ve düşünce alışverişinde bulunarak toplumun tutum ve davranışlarını öğrenmeye çalışmıştır. 14 Ocak 1923’te çıktığı 35 günlük yurt gezisinde de aynı yöntemi uygulamıştır. 16–17 Ocakta İzmit’te gazetecilerin başyazarlarına “...siz yalnız tenkit ediyorsunuz, yapılacak program hakkında bir şey söylemiyorsunuz.” Diyerek basının tutumunu eleştirmiştir.

Seçimlerden sonra 11 Ağustosta meclis açıldı; 9 Eylülde Halk Fırkası kuruldu; İki gün sonra da Mustafa Kemal fırkanın umumi reisliğine getirildi. Şimdi de basında cumhuriyet üzerine tartışmalar başlamıştı. Bir ara parti kurma hazırlıklarına girişen eski Dersim mebusu, İstanbul Barosu Başkanı Lütfi Fikri Bey, Cumhuriyet’in ilanına ilk karşı çıkanlardan biri oldu. İlk günlerden itibaren tartışmaların içinde olan Tanin başyazarı Hüseyin Cahit ise vatani için çalışan, bu nedenle sevilen ve desteklenen Mustafa Kemal’in diktatör olduğu anda yalnızca çevresindekilerin gücüne dayanmak zorunda kalacağını öne sürdü. Ona göre halk cahil bile olsa, diktatörlüğü kabul etmeyecekti. Ayrıca, halkın cahil olması haklarının elinden alınmasına yol açmamalıydı.

Mustafa Kemal, hükümet bunalımından yararlanarak, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu değişikliğinin Meclisten geçmesini sağladı ve 29 Ekim 1923’te cumhuriyet ilan edildi.¹⁹

Cumhuriyet’in 29 Ekim 1923’te ilanının ardından basın, bu önemli olayı kutlayan ve ulusal sevinci dile getiren yazıların yanı sıra, yine eleştirilere yer verdi. Bu yayınlara, halifelik kurumuna ilişkin eleştiri ve yorumlar izleyecekti.

17 KABACALI, age, s. 95

18. KARACA, age, s.39

19. M. Kemal ATAÜRK, *Nutuk*, c.II, Ankara 1952, s.815

Cumhuriyet'in ilanına yönelik eleştiriler, eski Başvekil Rauf Bey'in Vatan ve Tevhid-i Efkâr gazetelerine verdiği ve Cumhuriyet'in Halk Fırkası grubunda bir günde görüşülerek kararlaştırılmasını acele ve erken bulduğu yolundaki uzun demecine de dayanıyordu.

Ahmet Emin Yalman, Vatan'da cumhuriyetin ilanını şöyle eleştiriyordu:

"...Birkaç saat içinde devlet şeklinin müzakere ve tebdil edilmesine ait başka bir misale tarihin hiçbir kısmında tesadüf etmek mümkün değildir. Bize kalırsa, müzakereye lüzum bile olmasa, bahis biraz uzatılmalı, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ayaküstünde tadil edildiği hissi kimseye verilmemeli idi. Bir milletin Kanun-ı Esasisi, salâhiyettar olup olmadığı tetkik edilmeyen bir Meclis tarafından birkaç saat içinde tadil olunabilirse, o Kanun-ı Esasi milletin hayatı için icap eden selamet ve daimiyeti mümkün değil temin edemez."

Akşam yazarı Necmeddin Sadak da aynı görüşte idi.

Yakup Kadri anılarında, o günkü ortamı ve gönderilen mektuplarla gazetelerin tutumunu "Politikada 45 Yıl" adlı kitabında şu satırlarla dile getirmektedir.

*"meclis çerçevesinde epeyce kesif bir çoğunluk ve İstanbul Basını'nın hemen tümü her nedense, bir zamanlar demagojik bir hâkimiyet-i milliye anlayışıyla önlemeye çalıştığı Cumhuriyet rejimini şimdi de hilafet sancağının bağlarıyla kösteklemeye çabalıyordu. Mecliste, Seyit Bey ve Şeyh Saffet Efendi gibi aydın kafalı din adamlarının hilafet müessesesinin lüzumsuzluğuna dair içtihatlarına rağmen bu konuda açılan kampanya öylesine genişlemişti ki, memleket dışında bile bir takım yankılar uyandırmaya başlamıştı."*²⁰

Hüseyin Cahit Tanin'deki yazısında Mecliste Anayasa değişikliğinin uzun uzun tartışılmayışını eleştiriyor. 12. madde değişikliğini başbakan ve bakanların cumhurbaşkanınca meclisin onayına sunulmasını öngördüğünü, oysa seçimler sırasında hükümet değişikliği söz konusu olursa meclis 2-3 ay toplanamayacağı için bakanların cumhurbaşkanınca mı atanacağını, meclise ait hakkın bir kişiye nasıl verilebileceğini soruyordu. Hüseyin Cahit'e göre cumhuriyet doğru idare ile yaşayabilirdi; önemli olan cumhuriyetin idare şekli değişikliği ile birlikte zihniyet

20. Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, *Politikada 45 Yıl*, İst. 1968, s.51

değişikliği getirip getirmediği ve bakanlara devlet adamı kafası armağan edip etmediği idi. En iyi yönetim biçimi cumhuriyet idi. Ancak bu sözcük putlaştırılmayıp yönetime eylemli olarak uygulanmalı idi. Milli hükümetin göreve başlaması ile ve zaferle birlikte millet, cumhuriyeti kurmuştu; atılan topraklar var olan durumu saptıyordu.

Sonraki yazılarında eleştirilerini sürdüren Hüseyin Cahit yeni kabinenin eskiden farklı olmadığını savunuyor; öteki yazarlar gibi Rauf Bey'in görüşüne katılarak cumhuriyetin "ani" ilanının samimi cumhuriyet yanlılarında bile korku yarattığını öne sürüyordu. 4 Kasım günlü yazısında ise Mustafa Kemal'i firakacılıkla suçladı ve Halk Fırkası başkanlığından çekilmesi gerektiğini yazdı.²¹

Hüseyin Cahit'in saltanat ve Cumhuriyet hakkındaki çeşitli yazıları, basın aracılığıyla verdiği kavgaları, Samet Ağaoğlu'nun kalemi ile şöylece dile getirilmektedir: "Herkesin saltanat ve hilafeti milli birliğin, hatta kurtuluşun tek çaresi diye kabul ettiği yıllarda, Cumhuriyet tezini ortaya atıyor, Cumhuriyet kabul ve ilan edildiği zaman da aceleye geldiğini, henüz sırası olmadığını yazmaktan çekinmiyor, gazetesinde hilafet çevresinde toplanmayı telkin eden yazılara geniş yer veriyordu."²²

Diğer taraftan Abdülmecit'in Cumhuriyet'in ilanını "soğuk bir ifade" ile karşılaması yayınladığı bildirimlerde "Han" sanını kullanması, Ankara'yı tedirgin etmişti. Bunların ardından da Halife'nin istifa edeceği yeni Halife'nin tüm İslam ülkelerinden gelecek delegelerin katılacağı bir kongrede seçileceği yolunda haberler çıkmaya başlamıştı. Halife 9 Kasım gününü Vatan gazetesine bir açıklama yaparak istifa haberlerini yalanladı. Buna karşın "Hilafet meselesi" tartışmaları yoğunlaştı.

10 Kasım 1923 günü Tanin'de İstanbul Barosu Başkanı II. Meşrutiyet döneminin Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey'in Halife'ye seslenen bir açık mektubu yayımlandı. Mektupta hanedan ve Halifelik Kurumu savunulmakta, Abdülmecid'den istifa etmemesi gerektiğinden söz edilmekte idi. Bu yazı siyasal çevrelerde ve basında geniş yankılara yol açtı.²³

21. KABACALI, age, s.107-108

22 .Samet AĞAOĞLU, *Babamın Arkadaşları*, İst.1992, s. 124

23. KABACALI, age, s.112

Aynı gün Hüseyin Cahit, Tanin'deki başyazısında Halifelik kurumu şöyle savunuyordu:

“...Hilafet Osmanlı hanedanından alınmak isteniyor. Niçin? Çünkü bu gün yüce Hilafet makamına en layık ve en uygun olan Zat-ı Hilafetpenahiden sonra hanedan arasında bu kutsal makama gelecek, milli hâkimiyete aynı derecede sadakat göstererek gerek milletin ve gerek İslam âleminin saygı ve sevgisini çekecek zatlara bulmak biraz müşkül olacaktır. Bunu yapmakla Hilafetin Türklerin elinden gidebileceğini, Hilafet bizden giderse 5–10 milyonluk Türkiye Devletinin İslam âlemi içinde hiç önemi kalmayacağını, Avrupa siyaseti gözünde de en küçük ve değersiz bir hükümet durumuna düşeceğimizi anlayabilmek için büyük bir dirayete gerek yoktur. Milliyetperverlik bu mudur? Gerçek milliyet duygusunu kalbinde duyan her Türk Hilafet makamına dört elle sarılmak zorundadır. Çünkü Hilafet Türklük için bir güçtür. Hilafeti Türkiye sınırlarından dışarı çıkaracak şekilde hareket etmek intihardan farksızdır. İşte bundan dolayıdır ki, durup dururken Hilafeti elden kaçırmak tehlikesin icat etmek akıl ve hamiyetle, milliyet duygusuyla zerre kadar bağdaşır bir hareket değildir. Hilafet Türk milletinin ayrılmak ve bölünmek kabul etmez hakları arasındadır. Bunu, elimizden gitmesine zerre kadar imkân kalmayacak surette korumaya ve İslamiyet'in uyanması adına daima yüceltmeye mecburuz. Binaenaleyh dileriz ki, Akşam arkadaşımızın yayınıyla varlığı meydana çıkan tertipler sonuçsuz kalsın...”²⁴

Hüseyin Cahit, 2 Aralık günü Hilafetin durumunu yine söz konusu ediyor; dini siyasal tartışmalardan uzak tutmak gerektiğini yazdıktan ve Hilafet kurumuna gerektiği kadar saygı göstermek gerektiğini öne sürdükten sonra ekliyordu:

“...başka memleketlere benzemeyiz ki saltanat hanedanını sınır dışına çıkarmak tedbirini düşünelim. Çünkü bizde bir de Hilafet var ve Hilafet eski saltanat hanedanındandır. Mamefih bir memlekette eski bir hükümdarlık ailesinin dışarı çıkarmakla da yeni bir idare şekli sonsuza kadar güçlendirilmiş olmaz. Dışarı çıkarılanlar fırsat bulurlarsa tekrar gelmezler mi? Demek ki eski bir saltanat hanedanının şurada yahut burada olması o kadar etkili ve tesirli bir tedbir değildir. İçte olması bir görüşe göre daha tercih sebebidir. Çünkü daha göz önünde bulunurlar. Asıl kesin ve etkili tedbiri başka bir noktada aramak mecburiyeti açıktır.

24. Hüseyin Cahit YALÇIN, “Şimdi de Hilafet Meselesi”, *Tanin*, 11 Kasım 1922

Bu ise ancak yeni idare şeklini halka sevdirmekten, halkta kuvvetli taraftarlar sağlamaktan ibarettir...”²⁵

Bir süre Londra İslam Cemiyeti Sekreterliği görevinde bulunan Said Muhammedi'nin dâhiliye vekili Fethi Bey'e gönderdiği, “Halifenin ruhani imtiyazlarını kesinlikle düzenli bir meşrutî esas üzerine tespit etmek” gerektiğini öne süren mektubu basında yer almıştı. İsmailiye mezhebinin Londra'da bulunan lideri Ağa Han ile Hintli Emir Ali'nin başvekil İsmet Paşa'ya gönderdikleri, “Hilafet ve halifenin Müslüman milletlerinin güven ve saygısına yaraşır bir mevkie eriştirilmesini” isteyen ortak mektupları 5 Aralık 1923 günlü Tanin ve İkdâm'da, ertesi gün de Tevhid-i Efkâr'da yayımlandı ve bu mektuplar geniş yankılara yol açtı.²⁶

İstanbul gazetelerinin içinde en çok; inkılâp karşıtı eğilimleriyle öne çıkan Tasvir-i Efkâr gazetesinin başyazarı Velid Ebüzzîya devrimci Ankara'yı, deyim yerindeyse yaylım ateşine tutuyordu. Bunun yanında 'Tanin'de Hüseyin Cahit'in, İkdâm'da Ahmet Cevdet'in, Velid Ebüzzîya'nın bir diğer gazetesi Tevhid-i Efkâr'daki yazıları Ankara'yı rahatsız ediyordu.

Nihayet aralık ayının başlarında bunun hesaplaşması başladı. Ağa Han'ın ve Emir Ali'nin cumhurbaşkanıyla başbakana gönderdiği mektupların Tanin, İkdâm ve Tevhid-i Efkâr'da yayımlanması üzerine Hüseyin Cahit YALÇIN, Ahmet Cevdet, Velid Ebüzzîya ile İkdâm'la Tevhid-i Efkâr'ın sorumlu yazı işleri müdürleri gözetim altına alındı. Ankara'dan bir İstiklal Mahkemesi heyeti de gazetecileri yargılamak için geldi.²⁷

Soruşturmaya başlayan İstiklal Mahkemesi beş gazetecinin dışında, Hilafet Yaveri Ekrem, İstanbul Barosu Başkanı Lütfi Fikri ile Tanin'in yazı işleri müdürü Baha Bey'in tutuklanmasına karar verdi. Ayrıca Adana'da saltanatın lehine ve cumhuriyetin aleyhine bir makale yayınlayan I.TBMM'nin eski İkinci Grup üyelerinden ve ilk adalet bakanı Abdülkadir Kemali'yi de tutuklamıştı.

Kısa sürede gazetecilerin yargılamasına başlayan İstiklal Mahkemesi, gazetecilerin sorgusundan sonra, basının önde gelen imzalarını da bilirkişi olarak dinledi. Birkaç haftalık yargılamadan sonra savcı esas hakkındaki mütalaasında;

25. H. C. YALÇIN, “Hilafetin Vaziyeti”, *Tanin*, 12 Kasım 1922

26. KABACALI, age, s.116–117

27. KARACA, age, s. 42

ortada bir suikast bulunmadığını, Türk Basınının lekesiz olduğunu, Ağa Han ve Emir Ali'nin sıfatıyla hareket etmediğini, bununla birlikte mektubun yayınlanmasının ortak bir suç oluşturduğunu öne sürdü. Hüseyin Cahit'in cumhuriyeti sevmesinin hafifletici bir neden sayılmasını, sorumlu müdürlerin ise beraat ettirilmesini istedi. Mahkeme; Ağa Han ve Emir Ali'nin mektuplarının yayınlanmasının bir suç olmakla birlikte, işin içinde kasıt bulunmadığından bütün gazetecilerin beraatına karar verdi.²⁸ 2 Mart günü TBMM başkanlığına verilen "Hilafetin kaldırmasına ve Osmanlı Hanedanının Türkiye Cumhuriyeti toprakları dışına çıkarılmasına dair" yasa önerisi, 3 Mart 1924'te kabul edildi. Ertesi sabah Abdülmecid ve ailesi sınır dışına çıkarıldı. Osmanlı Hanedanının öteki üyeleri de birkaç gün içinde Türkiye'den ayrıldılar. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisliği'nin kabine dışında tutulmasını ve öğretimin birleştirilmesini öngören yasal düzenlemeler yapıldı.²⁹

1924 yılı başlarındaki bu gelişmeler Ankara'nın aslında İstanbul'daki basına "ayağını denk alması konusunda bir ikaz"ıydı. Bundan sonra Mustafa Kemal'in, İstanbul basınının önde gelen temsilcileriyle İzmir'de bir toplantı yapması son şanslarıydı.³⁰

İstanbul gazetecileri Mustafa Kemal'le görüşmek için İzmir'e çağrıldılar. İkdam'ın sahibi Ahmet Cevdet, Tanin başyazarı Hüseyin Cahit, Tevhid-i Efkâr'ın başyazarı Velid EbuZZiya, İleri başyazarı Celal Nuri İLERİ, Akşam başyazarı Necmettin SADAK, Vakıf başyazarı Mehmet ASIM, Tercüman-ı Hakikat başyazarı Hüseyin Şükrü ve Vatan başyazarı Ahmet Emin 3 Şubat 1924 de İzmir'de Mustafa Kemal'le bir araya geldiler. Ancak görüşmeden önce gazetecilere gönderilen bir habere göre; Tevhid-i Efkâr başyazarı Velid EbuZZiya gazeteci gurubunun içinde olmayacaktı. Çünkü Mustafa Kemal Paşa, sabit ve geri fikirleri dolayısıyla onunla münakaşalarda bir netice çıkmayacağı kanaatine varmıştı.

Gurubun en tecrübeli ve yaşlı gazetecisi olarak Hüseyin Cahit Bey şu konuşmayı yapmıştı:

28. KARACA, age, s.43

29. KABACALI, age, s.124-125

30. Türk Devrim Tarihi Ansiklopedisi, "Propagandanın Önemi ve İstanbul'un Korkunç Yalanları" s. 13-14(basım yeri ve tarihi yok)

“...Abdülhamit Devrinden beri beslediğimiz emellerin gerçekleştiğini görmekle kendimi adeta bir rüya içinde sanıyorum. O zaman imkânsız görüneni şimdi ele geçirmiş bulunuyoruz. Bu hal, yalnız milletin azmi ve istidadı ile değil, aynı zamanda büyük bir milli rehber ve kurtarıcının himmeti ile vücuda gelmiştir. Elde edilen bu mucizenin yerleşmesi için basının samimi hislerle gayret sarf etmeye arzulu ve taraftardır. Cumhuriyetin etrafında Gazi Paşa'nın dediği gibi, çelikten değil, ondanda sağlam olan kalpten bir kale vücuda getirdik. Fakat bazen ne yazık ki maksatlarda ve esaslarda değil, ifadede anlaşmazlıklar oluyor yoksa esasta hiç ihtilaf yoktur. Hürriyet, zor ve şiddetle kurulur ancak korunması karşılıklı ve geniş müsamaha ile ve darılmamakla mümkün olur. Bunu Gazi Paşa'da görmekte bahtiyarım.”

İzmir'deki bu buluşmadan birkaç gün sonra Hüseyin Cahit “Hilafet” sorunun ele alarak Cumhuriyet yönetimini eleştiren yazılar yazmaya başladı. Öte yandan İzmir'e kadar gittiği halde Mustafa Kemal tarafından kabul edilmeyen Velid Ebuuzziya da Tevhid-i Efkâr'da öncekinden daha hırçın bir yayın çizgisi izlemeye başladı.³¹

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, İzmit'teki basın toplantısında İstanbul basınıyla yaklaşmayı denemiş, daha sonra aynı gazetecilerle İzmir'de bir araya gelmişti. Buna karşın İstanbul basınında sürekli eleştirilerin yer alması üzerine, İzmir'de çıkan Hür Fikir gazetesine “vatanın bir evladı” sıfatıyla demeç vererek İstanbul basınından yakınmıştı. 1924 sonu ile 1925'in ilk aylarında Toksöz (tehlikeli bir gerici akıma sebep olabilecek yayınlardan ötürü), Orient News (yabancı uyruklu yazarların elinde olduğu halde İstanbul'un bakımsızlığını konu eden ve böylece içişlere karışma niteliğinde bulunan yayınlardan ötürü), Keskin (yasalar gereği usul işlemlerini yapmadığından) gazeteleri kapatıldı; Sada-yı Hak gazetesi hakkında (TBMM üyelerini küçümser yayında bulunduğu gerekçesiyle) kovuşturma başlatıldı. Ayrıca Baş Papaz Arapoğlu Kosntantin'in Lozan Antlaşmasına bağlı nüfus değiştirme sözleşmesine göre Türkiye'den çıkarılması olayı dolayısıyla aleyhte yayın yapan Rumca gazeteler konusu, bunların kapatılmasını isteyen bir önerge üzerine mecliste görüşüldü. Başbakan Fethi Bey, “hükümetin kanun sınırları içinde gerekli

31. KARACA, age, s.45-46

tedbirleri almakta olduğunu” bildirerek “istisnai bir işlem yapılmasını istemek olan” bu önerenin dikkate alınmayacağını söyledi.³²

İstanbul basınından beklediği desteği bulamayan Ankara hükümeti ve Mustafa Kemal Paşa; Cumhuriyeti “Ulusal Basın” içinde savunacak bir mevzi elde etmek için önce bir gazete projesi ile öne çıktı. “Yeni Gün” gazetesi ile ulusal mücadeleyi Ankara’da desteklemiş olan Yunus Nadi’ye bu projesini hayata geçirmesi için bütün desteğini vererek 7 Mayıs 1924 tarihinde “Cumhuriyet” gazetesinin yayımlanmasını sağladı.

İstanbul basını iki gruba ayrılmıştı. Çoğunluk ulusal kurtuluşu destekliyordu. Padişah yanlısı iki gazete olan Peyam-ı Sabah ve Alemdar gazeteleri ise zafer kazanıldıktan sonra kapanmış, sesleri kesilmişti. Savaşın başından beri Kuvayı Milliye’den yana olan gazetelerin başyazarlarını, Gazi adına, Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin İstanbul temsilcisi olan Dr. Adnan (Adıvar) Bey, İzmit’e davet edilmişti. Tevhid-i Efkâr başyazarı Velid Ebüzziya, Vakıf başyazarı Ahmet Emin(Yalman), Tanin başyazarı Yunus Nadi (Abalıoğlu), İkdâm’dan Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) ve Akşam’dan Falih Rıfkı (Atay) çağrılmışlardı. Dr. Adnan Bey’in eşi Halide Edip hanımla, kendisinden önce Ankara’nın temsilciliğini yapan Kızılay Başkanı Hamit Bey de İstanbul’dan gelenler arasındaydılar.³³

Gazi bir gün önce, Eskişehir’de, hasta olan annesinin İzmir’de öldüğünü duymuş, çok üzölmüştü. Buna rağmen programını bozmadı, 16 Ocak’ta İzmit’te oldu ve akşam yemeğinden sonra 21.30’da gazetecileri kabul etti. Büyük Millet Meclisi’nin stenolarından beş kişilik bir ekip konuşmaları harfi harfine not edeceklerdi.

Gazi, ‘*önce konuşacağımız meseleleri bir sıraya koyalım*’ dedikten sonra başyazarların öğrenmek istedikleri sorunları bir bir not etti. Mustafa Kemal Paşa’nın yeni bir devletin geleceğine ait düşünceleri ve çağdaş devlet olmanın gerektirdiği yenilikler hakkındaki tasarıları bakımından İzmit Basın toplantısı özel ve önemli bir anlam taşır. İstanbul’dan gelen basın temsilcilerin o gün için memleketin bütün sorunlarını en yetkili devlet adamına sormuşlar ve ondan, bütün sorduklarına ayrıntılı cevaplar almışlardır. Cumhuriyetin ilanından dokuz buçuk ay önceye rastlayan İzmit

32. KABACALI, age, s. 129–130

33. Türk Devrim Tarihi Ansiklopedisi, “Propagandanın Önemi ve İstanbul’un Korkunç Yalanları” s.14

Basın toplantısında, halk hükümetinin de, halifelğin kaldırılacağıının da, laikliğin de, yeni seçime gidileceğinin ve artık devrimler döneminin başlayacağını da açık işaretleri vardı.³⁴

Mustafa Kemal salonda hazır bulunanlara veda ederek ayrılmadan önce şunları söylemiştir:

“Atiye ait politikamız hakkında görüşmek arzusunda izhar buyurmuş idiniz. Bunu uzun uzadıya şimdi görüşmek mümkün değildir. Başka bir zamana bırakalım. Yalnız şunları da ifade eydim:

Sulh olmak ihtimali vardır. Olmamak ihtimali de nazarı dikkatte tutmaktayız. Tedbirlerimiz vardır. Çünkü canımız çok yandı, çok aldatılmışız. Hatta bugün bile aldatılmış bir haldeyiz. Mudanya mütarekesinin ahkâmına mugayir hareketler görüyoruz. Bu üç senelik milli mesainin, fedakârlığın neticesi olmak üzere vasıl olduğumuz hedefler ikidir: birisi istiklali tam, diğeri de bunun kadar ehemmiyetli olan yeni hükümetimizdir. Birincisini izah etmek kolaydır. Çünkü herkesin duyduğu, canının yandığı şeydir. İkincisini de herkes anlamıyor. Bunun için hükümetin vaziyet ve mahiyetini, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ruh ve manasını görüştüğümüz noktalardan tahlil ve tetkik ederek halka anlatmalıyız.”³⁵

İstanbul'a dönen basın mensupları, bu toplantıda öğrendiklerini, en geniş ayrıntılarıyla günlerce yazdılar ve Türk kamuoyu ilk defa bir inkılâp döneminin eşiğinde bulunduğunu önce bu toplantı aracılığıyla öğrenmiş bulundu. Gazinin Ege bölgesinde düzenlediği uzun gezinin de, Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin üçüncü çalışma yılını açtıktan sonra mart ayı ortalarında çıkacağı güney Anadolu gezisinin de amacı buydu. Düşüncelerini, tasarılarını halka açıklamak, onları ülkenin sorunları üzerinde aydınlatırken bir yandan da doğrudan doğruya halkla temasa geçerek kamuoyu oluşturmak Gazi'nin bütün ömrü boyunca sadık kaldığı bir ilke idi. Devrimler, bu biçim nabız yoklama ve alıştırmaya gezilerinden sonra ortaya atılır ve benimsenirdi.³⁶

34. Türk Devrim Tarihi Ansiklopedisi, “Propagandanın Önemi ve İstanbul'un Korkunç Yalanları” s. 15

35. İsmail ARAR, *Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı*, İst. 1997, s.73

36. Türk Devrim Tarihi Ansiklopedisi, “Türk Basını Milletinin Sevinç Duyularını Yansıtıyor” s. 18

Paşa, İzmit'te yaptığı ilk büyük basın toplantısına son verirken iki gün süren sorulu-cevaplı konuşmaların özetini yapmış ve düşündüklerini, basın mensupları aracılığıyla millete çok açık bir dille açıklamıştır.

... İçinde bulunduğumuz durumda çok güçlü olduğumuzu ve gelecekteki girişimlerimizde mutlaka başarıya ulaşacağımızı vadeden keyfiyet, milletin devrimle ve savaşla kurduğu bugünkü milletin şekli ve mahiyetidir. Hükümetimiz, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, ulusaldır, tamamıyla maddidir ve gerçeklere dayanır. Hayallere dayalı idealler ardında, o ideallere ulaşmak için değil, fakat o ideallere ulaştıracağım diye milleti kayalara çarparak, bataklıklara batırarak, en nihayet kurban ederek mahvetmek gibi cinayetlerden uzak duran bir hükümettir.

TBMM'nin bütün programlarının temeli şu iki ilkedir: Tam bağımsızlık ve kayıtsız şartsız ulusal egemenlik.³⁷

Mustafa Kemal Paşa yeni Türk devletinin halkçı ve ulusal olmak gibi önemli bir başka niteliklerin de İzmit basın toplantısında halka açıklamıştır. Mustafa Kemal Paşa Ankara'dan ayrılmadan kısa bir süre önce bazı gazetecileri Çankaya'ya çağırarak bir demeç vermiş ve "Halk Fırkası" adıyla bir siyasi partiyi kurmayı düşündüğünden söz etmişti. Devlet başkanı İzmit basın toplantısında da sorulan sorular üzerine bu tasarı hakkında bilgi vermişti. Toplantıda konuşmaları bizzat kendisi özetlerken Halk Partisini kurma düşüncesi hakkında şu açıklamayı yapmıştır:

"...Milletin sosyal ihtiyaçlarını kapsayacak ve geçmişteki zararlarını telafi edebilecek en makul programı tespit etmeye mecburuz. Program bütün milletçe uygulanmalıdır. Bu da ancak siyasi bir teşekkül yoluyla mümkündür.

İşte bu gerçeğin zorlaması üzerinedir ki, bütün sınıfları birbirinden ayrılmaz halde bulunan, çünkü çıkarları arasında fark olmayan halkımızın ortak ve genel menfaati ve mutluluğunu sağlamak için Halk Fırkası adı altında bir parti kurulması düşünülmektedir. Ancak, milli amaçlardan çok kişisel çıkarlara dayanan siyasi kurumlardan ve bu kurumların halkı kandırmalarından, kendi aralarındaki çekişmelerden doğmuş bulunan hallerin zararını bugün bile çeken milleti aynı mahiyette zararlı durumlara sokmak kadar da büyük günah olmadığını biliyoruz"³⁸

37. age. s.19

38. age. , s.21

Durum böyle devam edip giderken 16 Şubat 1925'te Şeyh Sait önderliğinde bir isyan başladı.³⁹ Bu ayaklanma gerekçesiyle 4 Mart 1925'de çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu hükümete doğrudan basın üzerinde tasarrufta bulunmak hakkını tanıyordu.⁴⁰

Atatürk Nutuk'ta Takrir-i Sükûn'un gerekçesini şu satırlarla anlatır:

“Siyaset alanında birçok oyunlar görülür, ama kutsal bir ülkünün tecellisi olan Cumhuriyet yönetimine karşı, çağdaşlaşmaya karşı, cahillik, bağınazlık ve her türlü düşmanlık ayağa kalktığı zaman, özellikle ilerici ve Cumhuriyetçi olanların yanındır. Yoksa gericilerin umut ve çalışma kaynağı olan yer değil...”⁴¹

Takrir-i Sükûn Kanunu tek maddelikti:

“Madde1- irtica ve isyana ve memleketin içtimai nizamını, huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihale ile beis bilumum teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyatı, hükümet, reisicumhurun tasdiki ile re'ysen ve idareten men'e mezundur.”(ikinci madde kanunun yayımlandığı gün yürürlüğe gireceğini: üçüncü madde Bakanlar Kurulu'nca yürütülmesini öngörür).⁴²

Sıkıyönetim kendi bölgesinde sansür koydu; hükümet de 3 Mayıs 1925 tarih ve 1846 sayılı kararnameyle “Havali-i Şarkiye'de İdare-i Örfiye Mıntıkasında tatbik edilecek Sansür Talimatnamesini” kabul etti. Talimatnamenin 5. maddesi şöyleydi:

“ Sıkıyönetim bölgesine dışardan ithal olunacak bütün gazete ve dergiler basından önce sansüre tabidir.”

16. madde, “Sıkıyönetim bölgesine dışardan ithal olunacak bütün gazete ve dergiler sansürce görüldükten sonra dağıtılır” hükmünü getiriyordu.⁴³

Takrir-i Sükûn'un yasalaşmasıyla birlikte basın çok daha ciddi takibata uğradı.

Kanunun 1. maddesine dayanılarak Bakanlar Kurulu kararıyla 6 Mart 1925 günü altı gazete kapatıldı. Bunlar; Sebilürreşad, Tevhid-i Efkâr, Son Telgraf, İstiklal, Aydınlık ve Orak-Çekiç'ti. Bunların dışında Adana'da yayımlanan Sayha ile Trabzon'daki İstiklal gazeteleri de kapatıldı. Halk Partisi'nin bir sözcüsü kapatma

39. ARAR, age, s.22

40. KOLOĞLU, age, s. 64

41 . M. Kemal ATATÜRK, *Nutuk*, İstanbul 1995, s.590

42. Nuri İNUĞUR, *Türk Basın Tarihi*, İst. 1992, s.52

43. KABACALI, age, s.133-134

ölçülerini şöyle açıkladı: *“..partimize ve cumhuriyete karşı olanları, bize ve cumhuriyete dost olanlardan ayırıyoruz.”*

9 Mart'ta 4 gazete daha kapatıldı. Bunlar da İzmir'de yayınlanan Seda-yı Hak, Trabzon'daki İstikbal ve Kahkaha, İstanbul'daki Presse du Soir'dı.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın İstanbul il merkezini aranmasını “baskın” başlığıyla veren ‘Tanin’ gazetesi 15 Nisan 1925'te Bakanlar Kurulu kararıyla süresiz olarak kapatıldı. Sahibi ve başyazarı tutuklanarak, Ankara İstiklal Mahkemesine gönderildi. Hüseyin Cahit 7 Mayıs 1925 günü yapılan yargılamasında Çorum'da sonsuza kadar sürgün cezasına mahkûm edildi.⁴⁴

Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri, muhalif basını kesinlikle susturmuştu. 1926'da Mustafa Kemal'i hedef alan İzmir Suikastı girişiminin ortaya çıkmasından sonra Meclis içindeki ve dışındaki muhalifler de ortadan kaldırıldı. Eski İttihatçılar da bunlar arasındaydı: İzmir Suikast'ı sanıkları yargılandıktan sonra Ankara'da ikinci bir dava açıldı ve burada İstiklal Mahkemesi, eski İttihatçılara geçmiş dönemin hesabını da sordu. Bu siyasal kadrolar arasında bir hesaplaşma olarak değerlendiriliyordu.⁴⁵

Ortadan kalkan muhalif basının yerine İstanbul'da Vakit ve Akşam'a ek olarak Yunus Nadi'nin Cumhuriyet'i (8 Mayıs 1924) ve Mahmut Soydan'ın Milliyet'i eklenerek iktidar partisi boşluğu doldurmuş oldu. 1945 sonunda çok partili düzene geçinceye kadar basın sürekli olarak CHP'nin sıkı kontrolü altında tutulmuş, dini yayınlara hiç izin verilmemiş, sola da Kemalist çizgiyi aşmamak koşuluyla göz yumulmuştur. CHP'nin dışındaki Sosyalist ve Komünist akımlar ve yayınları sıkı kontrol altında tutulmuş, sık sık yapılan tutuklamalarla yaşamları hep kısalmıştır. Böylece sol Kemalizm'e entegre edilmiştir.

Önceleri Kemalizm, sonraları Atatürkçülük adı verilen çizgide basın, Matbuat Umum Müdürlüğü ve onu yönlendiren üst makamların emirleri altında tek sesli olarak çıkmıştır. 1927- 30 yılları koleksiyonları incelendiğinde, konu aldığımız dönemin sonlarında tutuklamaların ve gazeteciler için açılmış davaların sürüp gittiği görülmektedir.

44. KARACA, age, s.48-49

45. KABACALI, age, s. 140

“Tahrir-i Sükûn dönemi beş yıl sürdü. Basın sıkı bir baskı altında yaşıyordu. Telefonla gazete başyazarlarına verilen emirlerin dışına çıkılamazdı. En ufak bir hata yüzünden gazete haftalarca kapatılır, sorumlular mahkemeye verilirdi. Yani tek kelime ile halk nefes alamıyordu. Havasızlıktan ve hürriyetsizlikten boğuluyordu. O zaman esen hoşnutsuzluk havasını Atatürk de sezmişti, hatta bundan dolayı rahatsızdı.” Diyor Zekeriya Sertel.⁴⁶

Bu yüzden Arif Oruç’un 1929 sonlarında yayımlamaya başladığı Yarın gazetesinin muhalefet yapmasına biraz olsun hoşgörü gösterildi. 26 Temmuz 1930’da Zekeriya (Sertel) , Ali Ekrem (Uşaklıgil), Selim Ragıp (Emeç) ve Halil Lütfi (Dördüncü) tarafından İstanbul’da çıkarılan Son Posta gazetesi de ilk sayısında Zekeriya Sertel’in “Boğuluyoruz, biraz hava istiyoruz.” başlıklı yazısına yer verildi.⁴⁷

Serbest Fırka’nın kurulduğu 1930 yılına gelindiğinde ise basının göreceli bir serbestliğe kavuştuğu görülmektedir. O günkü ortamda oldukça ağır sayılabilecek eleştirilere karşın ciddi bir önleme başvurulmamış, basın tarafından yöneltilen suçlamalara karşı, dikkatleri çekecek ölçüde ılımlı davranılmıştır. Anlaşıyor ki, zihinlerde biçimlenmeye başlayan yeni bir siyasal muhalefet oluşturma düşüncesinin zemini, öncelikle basın yoluyla sağlanmaya çalışılmaktaydı.⁴⁸

Nitekim Yarın ile Son Posta gazeteleri SCF’ni desteklemeye başladılar. İzmir’de yayımlanan Hizmet, Halkın Sesi, Yeni Asır gazeteleri de muhalefet safında yer aldılar.

SCF’nin kurulduğu günlerde CHF’lı gazeteler konuya hoşgörüyle yaklaşıyorlar; bunu demokrasinin bir gereği olarak değerlendiriyorlardı. Yeni partinin kuruluşunun ardından, siyasal ve ekonomik sorunlar basında yoğun biçimde tartışıldı. Fethi Bey’in İzmir’e gidişi öncesinde ve ziyareti sırasında tam bir “basın savaşı” yaşandı. Yeni Asır, SCF liderini adeta başvekil ilan etmişti.

Anadolu gazetesi ise “*feryat edenlerin gözlerinde gayz, garez, hırs, kin perdesi bulunduğunu*” yazdı. İzmir’deki olaylara, önemli ölçüde Anadolu başyazarı

46. Zekeriya SERTEL, *Hatırladıklarım*, İst. 1977 s. 191–192

47. Alpay KABACALI, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü*, İst. 1990, s.114–115

48. Abdülhamit AVŞAR, *Bir Partinin Kapanmasında Basının Rolü SCF*, İstanbul 1998, s. 1

Haydar Rüşti, Fethi Bey geleceği gün yayımlanan ve öteki gazetelerin başyazarlarını düşmanla işbirliği yapmakla suçlayan, SCF liderine:

“İşte Fethi Beyefendi, mallarınız bunlardır, seçiniz, beğeniniz ve hoşunuza gideni varsa alınız” diye seslenen yazısı ve suçladığı meslektaşlarının buna verdiği yanıtlar gerginliği iyice arttırdı. Anadolu gazetesinin tahrip edilmesinden sonra da suçlamalar sürdü. İzmir olaylarının ardından Yeni Asır gazetesinden Behzat Arif ve yazı işleri müdürü Abdullah Ağabeydin, Hizmet gazetesi başyazarı Zeynel Besim ve yazı işlerinden Kadızade Bedri Beyler, hükümetin manevi kişiliğini aşağılamak ve halkta heyecan uyandıracak haber yayımlamak suçlarını işledikleri gerekçesiyle tutuklandılar. Behzat Arif ve Abdullah Ağabeydin üçer yıl altışar ay hapis cezasına çarptırıldı.

İstanbul’da yayımlanan Son Posta’nın yazı işleri müdürü Selim Ragıp Bey de tutuklananlar arasındaydı.

Fethi Bey, SCF adına, gazetecilerin tutuklanmasını protesto eden bir bildiri yayımlayarak “matbuat hürriyetine henüz hükümetçe tahammül edilmediğini” ifade etti. Ona göre asıl suçlu Anadolu gazetesiydi; *“Anadolu gazetesini itham ediyorum. Cumhuriyet hâkimlerinden adaletin bitarafane tecelli ettirilmesini beklemek hakkımızdır.”* diyordu.

Tutuklananların ardından gazetelerde sert yazılar yer aldı. Örneğin Hizmet’te, “memleketin hür, mefkûre müdafii kalem erbabını demir kafesler ardında görmekten zevk alacak bedbahtların kıtlığı yoktur. Onlara bizim husumetimiz değil; sadece nefretimiz yeter, artar ...”deniliyordu.

Arif Oruç’un Yarın gazetesi SCF’ı destekliyordu. Ancak Arif Oruç’un Çerkez Ethem’in yeğeni olması gibi birtakım nedenlerle, SCF yöneticileri Yarın’a soğuk baktılar.

Arif Oruç, Yarın’da, ülkenin içinde bulunduğu durum dolayısıyla M. Kemal’in başvekilliği üstlenerek ülkeyi ikinci kez kurtarmasını isteyecek ölçüde sertti.

Arif oruç, çeşitli yazılarından dolayı birkaç kez mahkemeye verildi:⁴⁹ Halkı heyecana düşürücü yayında bulunmak suçuyla yargılandı (19 Şubat 1930); tutuklandı. Yarın’ın yazı işleri müdürü Kemal Ahmet zabıtaca celbedildi (8 Nisan).

49. Mete TUNÇAY, *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması(1923–1931)*, Ankara 1981, s.278–280

İstanbul Ağır Ceza mahkemesi'nde yargılanan Arif Oruç (15 Mayıs) bir ay beş gün hapse mahkûm edildi. Bu süreyi tutukluymken tamamladığı için serbest bırakıldı (18 Mayıs). Yargıtay kararı bozdu (24 Eylül); aklandı (5 Ekim). Başka bir dava da, İzmit valisiyle ilgili bir karikatürden dolayı Arif Oruç'la gazetenin yazı işleri müdürü Süleyman Tevfik (Zorluoğlu) tutuklandılar (4 Aralık). “Genel adaba aykırılık” suçlamasıyla açılan dava Ocak 1931 sonlarında karara bağlandı. Arif Oruç 1 yıl 3 ay 15 gün hapis ve 312 lira para cezasına, 2500 lira manevi tazminat ödemeye mahkûm edildi. Süleyman Tevfik ise 7 ay 1 gün hapis ve 222 lira para cezasına çarptırıldı.⁵⁰

Serbest Cumhuriyet Fırka'yı ve lideri Fethi Bey'i en ateşli şekilde savunanlardan biri Arif Oruç, İktidarı ve İsmet Paşa'nın en ateşli savucusu da Ali Naci Bey'di.

Biri iktidar diğeri muhalefet yanlısı olan bu iki gazeteci aynı binada faaliyet gösteriyorlar; Ali Naci Bey, İkdam Yurdu'nun üst katında “İnkılâp” gazetesini yayımlayıp iktidarı savunurken, alt katında da “Yarın” gazetesini çıkaran Arif Oruç, Serbest Fırka yanlısı yayın yapıyordu. İki parti arasındaki siyasi mücadele kızıştıkça, iki gazetecinin birbiriyle polemigi de gittikçe sertleşiyordu.⁵¹

1930 yerel seçimlerin ardından Serbest Fırkacılarla Cumhuriyet Halk Fırkacılar arasında kavga iyice şiddetlenince, Ali Naci de Arif Oruç aleyhindeki yazılarındaki eleştiri dozunu iyice arttırdı. Eylül ve ekim ayları boyunca “İnkılâp”ta neredeyse her gün Arif Oruç'la ilgili bir yazı yer aldı. Ali Naci Karacahan, Arif Oruç aleyhindeki bu yazı kampanyasını “vatan haini Arif Oruç!” sloganı yazılı afişler bastırıp, İstanbul sokaklarına astırınca, Arif Oruç, İkdam Yurdu'nda kendisinin bir üst katındaki Ali Naci'nin odasının hizasına tabancasının kurşunlarını boşaltıverdi.⁵²

Görülüyor ki bu dönemde Serbest Fırka denemesi ile kısa bir çoğulculuk dönemi yaşandı. Muhalefet yanlısı Arif Oruç'un Yarın, Selim Ragıp Emeç, Ekrem Uşaklıgil, Zekeriya Sertel'in Son Posta gazeteleriyle, İzmir'de yayına giren Hizmet büyük ilgi gördüler. Yarın'ın tirajı elli bine kadar çıktı. Ancak Serbest Fırka kendini lağvedip denemeye son verilince Yarın kapandı, diğeri de CHP çizgisine girdiler.

50. KABACALI, age, s. 150

51. KARACA, age, s. 54

52. KARACA, age, s. 58

1931’de Cumhuriyet döneminin ilk basın yasası yayınlandı.⁵³ Bunun Meclis’ten kolayca geçmesini sağlamak amacıyla da üç milletvekilinin imzalarıyla bir önerge verildi. Fazıl Ahmet (Aykaç), Ahmet İhsan (Tokgöz) ve eski İstiklal Mahkemesi savcılarında Ahmet Süreyya’nın hazırladıkları önerge şöyleydi:

“...Bazı gazetelerin izledikleri tehlikeli yön, vatandaşların ve vatanın siyasi kavrayış ve medeni vicdanı üzerinde açıkça bir fikir haydutluğu yaparak masum ruhları tamamen zehirleyecek nitelik almaya başladı. Bugün için hiçbir yararı olmadığı gibi geleceğe de birçok tehlikeli durum ve zarar hazırlayan bu felaketli akım karşısında hükümet ne düşünüyor? Milli varlığı istilaya başlayan şu zehirli havadan kamunun vicdanı pek acı çekmektedir. Dolayısıyla TBMM’nin durumu görüşerek bu konuda bir karar vermesini zorunlu görüyoruz. Toplumun basının suiistimallerine karşı savunmak için şimdiye kadar başvurulmuş önlemlerin yeterli olmadığı açıktır. Dolayısıyla, durumun hükümetçe açıklanmasını öneririz.”

Bu gensoru önergesi 5 Temmuz 1931 günü görüşüldü. Yirmi dolayında milletvekili söz alarak muhalif basını eleştirdi. İstanbul’daki gazetecilerden Arif Oruç, Sertel ve Ahmet Kadri’nin, İzmir’dekilerden Zeynel Besim, İsmail Hakkı, Sırrı Sanlı’nın adları verildi, hakaretler edildi. Konuşmalar 21.40’a kadar sürdü.

25 Temmuzda da Matbuat Kanunu görüşüldü. Yetmiş maddelik kanunun görüşülmesi pek zaman almadı ve tümü “bir rey müstesna olmak üzere ittifakla” kabul edildi.

Kanunun getirdiği en önemli kısıtlama, 50. maddeydi. Yıllar boyunca gazete ve dergilerin, yazarların tepesinde Demokles’in kılıcı gibi sallanacak ve sık sık uygulanacak 50. madde şöyleydi:

“ Memleketin genel siyasetine dokunacak yayınlardan dolayı İcra Vekilleri Heyeti kararıyla gazete ve dergiler geçici olarak kapatılabilir. Bu şekilde kapatılan bir gazetenin sorumluları, kapatılma süresince başka bir gazete çıkaramaz.”

Kanun birçok konuda yayın yasağı getiriyordu.

53. KOLOĞLU, age, s.66

Bu yasanın çıkmasından sonra basın tam anlamıyla güdümlendi.⁵⁴ Matbuat Kanunu'ndan sonra birtakım yasa değişiklikleri yapılarak basın üzerindeki “örtülü” ya da “dolaylı” sansürün çerçevesi tamamlanmış oldu.

1936'da Ceza Kanunu'nda değişiklik yapılırken “Devletin Şahsiyeti Aleyhinde Cürümler” kısmı, baştanbaşa ve 1930 Faşist İtalyan Ceza Kanunu örnek alınmak suretiyle yeniden yazılmıştır.

Bu dönemde birçok yayın –kimisi daha matbaadayken- toplatıldı, yasaklandı; gazeteciler için birçok dava açıldı. Basın, Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından denetleniyor; ayrıca dâhiliye Vekâleti de denetim ve gözetime katılıyordu.

1938'de, Emniyet Umum Müdürlüğü'ne bağlı, basını denetlemekle kalmayıp bütün yazar, gazeteci ve muhabirleri fişlemekle de görevlendirilen “9. Şube” kuruldu.⁵⁵

1931- 1938 döneminde Türk basınının yayınları, genellikle bu koşullar altında sürmüştür. 1938 yılında ise, Basın Birliği kanunu ile gazeteciliğe ek bir koşul daha getirildi. Bu, gazetecilik yapabilmek için, hükümetin denetimi altındaki “Basın Birliği”ne üye olmak, daha doğrusu üye kabul edilmek koşulu idi.⁵⁶

Buraya kadar anlatılanlarda görüldüğü gibi Fikir Hareketleri dergisinin çıktığı dönemi de kapsayan tarihsel süreçte basın inkılâp şartlarına göre biçimlenmiş ve inkılâpçı kadronun basın üzerinde sıkı bir kontrolü söz konusudur. İnkılâp dönemi Türkiye'sinde, uygulanan basın rejimi, başka ülkelerdeki rejimlere göre gene de daha anlayışlı, daha liberal, daha çağdaş sayılır.⁵⁷ Bilindiği gibi birçok ülkenin basını, belirli bir denetim altında tutulmak bir yana, iktidarın doğrudan doğruya denetimi altındaydı. Ya krallık ya da başka bir çeşit diktatörlükle yönetilen komşu ülkeler bir yana Avrupa'nın ortasındaki İtalya'da bütün gazeteler Poppolo d'Italia'nın; Almanya'da Völkiscler Beobachter'in benzeri olarak çıkıyordu.

54. KABACALI, age, s.152–153

55. KABACALI, *Türk Basınında Demokrasi*, s. 156

56. Altan ÖYMEN, *Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü*, İst. 1981,s.39

57. ÖYMEN, age, s.40

II. DERGİNİN KİMLİK BİLGİLERİ ve YAZARLARI

1. Derginin Kimlik Bilgileri

Fikir hayatımızda önemli bir yeri olan Fikir Hareketleri dergisi Hüseyin Cahit'in geçim kaygısıyla ve Akşam'da yazdığı sırada çıkmaya başlamıştır. 1933–1940 yılları arasında 364 sayı çıkardığı bu dergiyi, baştan sona telif ve tercüme yazılarıyla tek başına dolduran yazarın bu faaliyeti, aslında Malta'da iken başlattığı ve «Oğlumun Kütüphanesi» adını verdiği çeviri çalışmasının bir devamıdır. Yazar gayesini şu sözlerle açıklar: “*milli hâkimiyet felsefesi ve rejimi aleyhinde sağdan soldan yapılan hücumların mahiyetini tahlil ve teşrih etmek ve icap eden malumatı vermek... Maksat Türk gençlerine ve münevverlerine behemehal filan veya falan nokta-i nazarı kabul ettirmek değildi. Onlara kâfi derece malzeme temin ederek kendiliklerinden bir fikir ve kanaat edinmelerine hizmette bulunmaktı.*”⁵⁸

Bir başka ifadeyle o, devrin Türkiye'sinde yaygın akisler bulan Sosyalizm, Nazizm ve Faşizm gibi totaliter sistemlerle mücadele etmek istemiştir. Dergide yer alan yazıların büyük bir kısmı H. de Zognep, A. Van Gennep, Will Durant, A. Eckhardt, J. Huizinga, F. H. Liankins, Levy Bruhl, Felicien Challaye, G. Mosca, Fortunat Strowsky gibi tanınmış bilgin ve araştırmacıların eserlerinden yapılan çevirilerden oluşmuştur.

Felsefe, psikoloji, sosyoloji ve estetikle ilgili bu parça parça çevirilerden, başka Sovyet rejimi aleyhindeki tefrikalar da önemli bir yer tutmaktadır. Bu yazılardaki fikri muhtevanın ana çizgilerini şu dört kelimeyle anlatmak mümkündür: Liberalizm, hürriyetçi parlamentarizm, tekâmülcülük, ferdiyetçilik. Bunlar aynı zamanda Hüseyin Cahit'in fikri yapısının da hâkim karakterleridir. Öte yandan milli hâkimiyet felsefesini ve hürriyetçi demokratik rejimi savunan bu yazılarıyla, onun bir taraftan da daha önce Tanin'de yaptığı muhalefeti bir başka şekilde sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Dergideki telif yazılarında ise Cahit, İslamiyet'i çeşitli açılardan ele alarak serbest bir tavırla yorumlamıştır. Bunların dışında dergide, o yıllarda çıkmış edebi eserleri tanıtan ve tenkit eden makaleler vardır. Bu son yazılar, Servet-i Fünun döneminde Sabah'ta yazdığı “Hayat-ı Matbuat”ların daha ölçülü bir devamıdır.

58 . Hüseyin Cahit YALÇIN, “Okuyucularıma”, *Fikir Hareketleri*, XIV/364, 1940, s.1

Ayrıca dergide Anatole France'tan çevrilen Allahlar Susamışlardı, Tullio Murri'den çevrilen Kürek Cehennemi adlı romanlarla yazarın edebi ve siyasi hatıraları tefrika edilmiştir.⁵⁹

Derginin idarehanesi, İstanbul, Kaatane caddesi 226 numaradadır. Basıldığı yer: 1. sayıdan 167. sayıya kadar Akşam matbaasında, 167'den 173. sayıya kadar Kültür Basımevinde, 173. sayı Ülkü matbaasında, 174. sayıdan 218. sayıya kadar Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikasında, 218. sayıdan 234. sayıya kadar Bilgi Matbaasında, 234. sayıdan son sayıya kadar ise Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikasında bastırılmıştır. Derginin basımevini niçin değiştirdiği hakkında okuyuculara hiçbir açıklama yapılmamıştır. Derginin fiyatı 20 kuruş, altı aylığı 500, seneliği 900, ecnebi için seneliği 1000 lira idi. Derginin fiyatı çıktığı yedi yıl boyunca değişmemiştir. Dergi 87. sayıya kadar her Perşembe çıkardı. 87. sayıdan itibaren (22 Haziran 1935) cumartesi günleri çıkmaya başlayarak yayın hayatı boyunca da öyle devam etmiştir.

Dergiyi teknik olarak inceleyecek olursak; Fikir Hareketleri dergisi yayın hayatı boyunca 16 sayfa olarak çıkmıştır. Yalnız ilk sayı Cumhuriyetin onuncu yılı şerefine 24 sayfa olarak yayımlanmıştır.⁶⁰ Yayın hayatı boyunca iki sütundan oluşmuştur. Kapağında büyük harf küçük puntolarla “ HÜSEYİN CAHİT ” hemen altında büyük harf ve büyük puntolarla “ FİKİR HAREKETLERİ ” ismi vardır. Onun altında daha küçük puntolarla “ İLMİ, İÇTİMAİ, EDEBİ HAFTALIK RİSALE ” daha altında soldan sağa şerit halinde iki çizgi arasında sayı, tarih ve yılı aynı hizada verilmiştir. Bir alt bölümünde içindekiler ve yazarları, en altta ise gelecek sayıda yer alacak konu başlıkları şeklinde bir sayfa düzeni vardır. Birinci sayfa ise en üstte solda muharriri, ortada FİKİR HAREKETLERİ, sağda da idarehanesi; bir alt satırda ise soldan sağa şerit halinde iki çizgi arasında sayı, tarih, yıl verilmiş ve daha sonra da derginin asıl içeriğine geçiliyor. Dergi baştan sona iki sütun halinde düzenlenmiştir. Genelde derginin kapaktan sonraki ilk sayfası ve son iki üç sayfası reklâmlara ayrılmıştır.

59. HUYUGÜZEL, age, s. 41

60. Fikir Hareketleri, I/2, 1933, s.1

Dergi gelirlerinin büyük bölümünü ilan ve reklâmlardan elde etmekteydi. Bunun ipuçlarını 234. sayıdaki şu ifadelerde bulabiliriz: “... Büyük bir gazetenin – kâğıt, basım, idarehane, makinelerin amortismanı gibi – maddi imal masrafları senede milyonları bulur. Onun için, matbuatın umumi masarifi, başka bir sanatın umumi masarifine nispetle, iki kattır. Taşdığı ada layık bir gazetenin umumi masrafı hemen hemen imal masrafını bulur. Onun için, matbuat bir kar temin edebilmek yahut masraf ile gelir arasında bir muvazene husule getirebilmek üzere üçüncü bir faaliyete lüzum görmüştür ki bu da ilancılıktır.⁶¹

60. Fikir Hareketleri, IX/234, 16 Nisan 1938, s. 406

2. Yazarları

2.1. Hüseyin Cahit YALÇIN (7 Aralık 1875- 18 Ekim 1957)

2.1.1. Hayatı

Hüseyin Cahit'in doğum tarihi konusunda kaynaklar önemsiz gün farklılıkları dışında aynı tarihi verirler ki bu, 1291 teşrinisanisinin sonlarıdır(7 Aralık 1875).⁶² Balıkesir'de doğan Hüseyin Cahit, maliye muhasebecilerinden Ali Rıza Bey'in oğludur.⁶³ Bu tarihte babası Ali Rıza Efendi'nin aşar müdürü göreviyle bulunduğu Balıkesir'de doğan Hüseyin Cahit, nüfus kütüğüne, askerlikten muaf tutulması için İstanbullu olarak kaydettirilir.⁹³ Harbi'nin arifesinde aile, bir buçuk yaşındaki küçük Cahit'le birlikte İstanbul'a gelir. Burada ilk iptidai tahsilini Aksaray'da Yakup Ağa Mahalle Mektebinde yapan Hüseyin Cahit, babasının 1883'te Serez'e muhasebeci olarak atanmasıyla oraya gider. Bu sırada sekiz yaşındadır. Askeri Rüştüeyi burada bitiren yazarın hayatında, hür ve canlı Rumeli yaşantısının büyük etkisi olmuştur.⁶⁴

Bu devamlı okuyan ve aktüel hayatla yakından ilgilenen ailenin diğer fertleri hakkında bilgimiz pek fazla değildir. H. Cahit, çeşitli yerlerde yayınlanan hatıra ve röportajlarında bu konuda yeterli bilgi vermemiştir. Yalnız mütevazı ve orta halli şartlara sahip olan ve hayatı memuriyetle geçen bu ailenin İstanbullu olduğunu, Manastır'da doğan büyükbabasının İşkodra ileri gelenlerinden olduğunu⁶⁵, topçu zabiti olarak Kırım harbinde savaştığını, Midilli kale komutanı iken öldüğünü ve anne tarafından büyükbabasının ise Nallıhan'dan yahut Niğde'den geldiğini biliyoruz⁶⁶.

İlköğrenimini Serez'de, orta öğrenimini İstanbul idadisinde yapmıştır. İdadinin ikinci sınıfında iken yazı yazmaya özenmiş ve Serez'de iken dinlediği bir vakayı roman kılığına sokarak Nadide adıyla yayınlamıştır. Bu, üslubu ve düzenlenişi bakımından Ahmet Mithat romanları yolunda yazılmış bir eserdir.⁶⁷

Anne babasının tesiriyle okumaya daha küçük yaşta oyundan fazla vakit ayıran küçük Cahit'in kendi kurduğu bir kitaplığı bile vardı. Bu kitaplığı en ziyade

62. Ö. Faruk HUYUGÜZEL, *Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı ve Edebi Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, Ankara 1982, s.7

63 . Hilmi YÜCEBAŞ, *Büyük Mücahit Hüseyin Cahit*, İstanbul 1960, s.3

64 . HUYUGÜZEL, age, s. 7

65 . M. Ali ÇANKAYA, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, İstanbul 1875, c.3, s.648

66 H. Münir EBCİOĞLU, "Hüseyin Cahit Yalçın'ın Eski devir Hatıraları", *Dünya Gazetesi*, s. 436, 13 Mayıs 1953

67 . Suat HİZARCI, *Hüseyin Cahit Yalçın*, İstanbul 1969, s.3

dini hikâyeler, mana erlerinin olağan üstü maceraları doldurur. Yazarın, Âşık Garip, Kerem ile Aslı gibi halk hikâyelerinden ziyade dini-destanî hikâyeleri tercih ederdi. Onun okuduğu divanlara özellikle Enderunlu Vasıf ile Nesimi divanlarını katmak gerekir. Bütün bu kitaplar onun çocuk ruhunu kuvvetli dini duygularla beslemiştir. Bu duygularda 93 Harbi'nin İstanbul ve Serez'de bıraktığı acı hatıraların payı da vardır. Aynı duygu ve inançlar, ilk romanı olan Nadide'de görülen din-ahlaki karakterden de anlaşılacağı üzere İdadi'nin ilk yıllarına kadar kuvvetle devam etmiştir.

Ali Rıza Efendi, on üç yaşında iken oğlunu annesiyle birlikte İstanbul'a gönderir. Türbe'deki Dersaadet İdadi Mülki'sine 1889 da kaydedilen küçük mektepli, burada Cavit Bey, Aynizade Hasan Tahsin, Süleyman Kani ve Ahmet Şuayb gibi sonuna kadar arkadaşlık ettiği samimi dostlarıyla tanışır.⁶⁸

Bu yıllar genç mekteplide vatan ve hürriyet ideallerinin yanı sıra, bazı materyalist fikirlerin yer ettiği yıllardır. Bunda dayısının ve özellikle Beşir Fuat'ın büyük etkisi olmuştur. Beşir Fuat'ın ve Buchner'in ruhu reddeden, maddeyi ve insanı düşüncenin merkezi haline getiren fikirleri sadece onu değil, devrin bütün gençlerini etkilemekteydi⁶⁹

İdadide Ahmet Mithat'ın romanlarından başka, Fransızcadan çevrilme cinai ve hissi romanları da okuyarak, edebiyata ilgisi artmıştır; bir yandan da, kendi kendine Fransızca öğrenmiştir. İdadinin üçüncü sınıfında iken bir takım fenni dergilerden çevirdiği “fenni eğlenceler” tarzında bazı yazıları o devrin Maarif, Resimli Gazete gibi haftalık dergilerinde basılmıştır. Bu dönemde, sürgün cezasını tamamlayarak İstanbul'a dönen hürriyet sever dayısı aracılığıyla Namık Kemal'in eserlerine ve siyasi yazılara karşı derin bir ilgi duymuştur. İdadiyi bitirince, Mektebi Mülkiye'ye girmiş orada okurken, kitapçı Karabet hesabına, bir arkadaşıyla birlikte, sayfası bir kuruştan bir takım cinayet romanları çevirmeye başlamıştır. O devirde almayı pek istediği Larousse'un 17 ciltlik ansiklopedisini, Karabet'in kefaletiyle 35 Liraya almış, borcunu ödemek için de tam 3500 sayfa cinayet romanı çevirmek zorunda kalmıştır. Kitapçının çıkarmakta olduğu Mektep adlı derginin yönetimini, Mülkiye'nin son sınıfında iken, birkaç arkadaşıyla birlikte, üzerine almış (1895

68 . HUYUGÜZEL, age, s.9

69 . Hüseyin Cahit YALÇIN, *Edebi Hatıralar*, İstanbul 1935, s. 36-37

sonları), böylece basın hayatına kesin olarak girmiştir. O devrin Cenap Şebettin, Hüseyin Suat, Mehmet Rauf... gibi yeni edebiyatı temsil etmeğe başlayan genç şair ve yazarlarının toplandığı dergi, Cenap Şebettin'in şiirleri dolayısıyla epey ilgi çekmiştir.⁷⁰

Böylelikle daha idadide iken dini-tasavvufi çerçeveden çıkmaya başlayan genç mekteplideki yeni fikir ve idealler, mülkiye yıllarında da devam edecektir. İdadiyi 1893'te bitirerek, o sene ilk olarak açılan imtihanın sonucunda «Mekteb-i Mülkiye-i Şahane» ye 1127 numara ile kaydolan Cahit, Ahmet Şuayb ve yasak gazetelerle ilişkisinin buradayken de sürdüğünü anlatırken “*Biz Temps gazetelerini muntazam alıyorduk. Genç Türklerin Avrupa'daki propaganda neşriyatını da Şuayb, Samatya tarafından esrarengiz evden geceleri gidip alırdı.*”⁷¹ demektedir.

Hâsılı idadinin son iki yılı ile mülkiye yıllarını içine alan 1892–1986 arası, Hüseyin Cahit'in hayatında çok önemli değişmelerin ve yeni oluşumların kendisini gösterdiği bir dönemdir. Onun kişiliğinin ve fikri yapısının ana çizgileri bu yıllarda belirlenmiştir. Mülkiye bittiği zaman artık o, dini çerçeve ve ölçülerden uzak, Batı kültürüne ve batılı ölçülere büyük imanla bağlanmış, hürriyetçi, istibdat aleyhtarı idealist bir gençtir. Bu çizgiler onun hayat macerasında sonuna kadar devam edecektir.⁷²

Mekteb-i Mülkiye'yi bitirince (1896), Maarif Nezariyeti mektubi kalemine 250 kuruş aylıkla memur olmuş; bu sıralarda Tevfik Fikret'in yönetimi altında bir edebiyat dergisi haline giren Servet-i Fünun'a Röneka adlı hikâyesini verip Edebiyat-ı Cedide topluluğuna katılmıştır (1896). Bu tarihten sonra, bir yandan Servet-i Fünun'da hikâyeler, fıkralar, “Sanat-ı Bedayie Dair” başlığı altında sanata dair makaleler ile “Hayal İçinde” adlı bir roman; bir yandan da Tarik gazetesinde, daha sonra da Sabah gazetesinde “Hayat-ı Matbuat” başlığı altında yeni edebiyatı savunan makaleler yazmıştır. Bu yıllarda Vefa İdadisi müdür muavinliği, Mercan İdadisi müdürlüğü gibi görevlerde çalışmış, bu okullarda, ayrıca, Türkçe ve Fransızca okutmuştur. Fikret, Servet-i Fünun'dan ayrıldıktan sonra, derginin yönetimini üzerine almış; bir ara, Fransızcadan çevirdiği Edebiyat ve Hukuk adlı makalede “*Fakat bir gün geldi ki 1789 idaresiyle Fransa'da talak [boşanma] teessüs etti.*”

70. HİZARCI, age, s. 3

71. YALÇIN, age, s. 51

72. HUYUGÜZEL, age, s.12

cümlesinde Fransız Büyük İhtilali'nin tarihini anmış olduğu için dergi hükümetçe kapatılmış (1901),⁷³ bu tarihten sonra öbür arkadaşları gibi, İkinci Meşrutiyet'in ilanına (1908) kadar basınla ilişkisi kesilmiştir. Bu yıllarda sadece öğretmenlik ve müdürlük işiyle yetinmiş ve Türk dilinin yapısını inceleyerek, Avrupa metoduyla bir Türkçe Sarf ve Nahiv kitabı hazırlamıştır.⁷⁴

II. Meşrutiyet Hüseyin Cahit Bey'in hayatında, siyasetin bütün cilveleriyle ve ömrünün sonuna kadar kaderini etkileyen ibretli olaylarla dolu, yeni ve değişik bir dönemdir. Bu devrede tam bir siyasi yazar hüviyetiyle karşımıza çıkan bu genç Servet-i Fünun edibi, sanki bir başka âlemde yeniden doğmuş gibidir. Onu, 1908–1918 yılları arasındaki siyasi olayların ortasında her zaman görmek mümkündür.

Hüseyin Cahit'in kaderi, İttihat ve Terakki'nin kaderi ile her adımda beraber yürür. Artık edebiyatla ilişkisi, bir iki olay ve dostlarıyla olan sohbet dışında, tamamen kesilmiştir.⁷⁵ Tevfik Fikret ve Hüseyin Kazımla birlikte Tanin gazetesini kurarak (1908) siyaset hayatına atılmıştır. İttihat ve Terakki Fırkası'na girmiş, gazetesinde bu fırkanın görüşlerini savunmuş, Meclis-i Mebusan'ın birinci ve ikinci dönemlerinde İstanbul'dan iki defa mebus seçilmiş, ikinci dönemde Meclis-i Mebusan reisi olmuştur.⁷⁶

Tanin'de, eski idarenin adamlarından kurulduğu için Kamil Paşa kabinesine cephe alan Hüseyin Cahit, o sırada İstanbul'a dönerek İkdam'da İttihatçılar aleyhinde yazmaya başlayan Ali Kemal'le amansız bir çatışmaya girer.⁷⁷ Diğer siyasi olaylarla birlikte bu tartışmaların toplumdaki gerginliği arttırmada etkili oldukları şüphesizdir.

Nitekim bu sırada patlak veren 31 Mart olayında Hüseyin Cahit, korkulu günler yaşamıştır. Zira diğer bazı İttihatçıların yanı sıra asiler, dinsizlikle suçladıkları Cahit'i de öldürmek istemişlerdir. Bu dinsizlik ithamının sebepleri arasında Hüseyin Cahit'in yenilikçi fikirlerini, kız okulları açılması yolundaki yazılarını ve İttihatçıların masonluğu ve dinsizliği hakkında halk arasında yayılan söylentileri sayabiliriz. Camilerde bile Cavit ve Cahit beylerin dinsiz oldukları açıkça söyleniyordu. Nitekim 31 Mart olayları sonunda Lazkiye milletvekili Mehmet Aslan,

73 . O dönemde Osm. Devleti milliyetçilik dolayısıyla sık sık isyanlara sahne olduğu için Fransız ihtilaliyle ilgili olumlu yazılara kesinlikle müsaade edilmiyordu.

74 . HİZARCI, age, s. 4

75 . HUYUGÜZEL, age, s. 20

76. HİZARCI, age, s. 4

77. ÇANKAYA, age, s. 334–335

Meclis-i Mebusan önünde Hüseyin Cahit zannıyla öldürülmüştür. Bütün bu korkunç olayları Beyoğlu'nda Suriyeli Matran ailesinin evinden ve daha sonra sığındığı Rus sefaretinden izleyen Cavit ve Cahit Beylerin İstanbul'dan kaçmaktan başka çareleri kalmamıştır. Zira 31 Mart'ın ertesi günü Tanin Matbaası ve yeni binası da tahrip edilmiştir. Rus sefaretinden Olga vapuruna nakledilen Cavit ve Cahit Beyler. 18 Nisan 1909'da Odesa'ya hareket ederler. Oradan da Peşte yoluyla Selanik'e gelirler. Yazar, Selanik'te Cavit Bey'in teşvikiyle masonluğu kabul eder(26 Nisan 1909). Hareket ordusu'nun İstanbul'a girişinden sonra İttihatçıların tekrar hâkim oldukları payitahta döner; Beş on günlük bir hazırlıktan sonra Tanini, 17 Mayıs 1909'da yeniden çikarmaya başlar⁷⁸

Ahmet Muhtar Paşa kabinesinin iktidarda bulunduğu sıralarda, hükümetin Arnavutluk'a imtiyaz vermek istemesi yolundaki siyasetini eleştirdiği için Divan-ı Harp tarafından bir ay hapse mahkûm olmuştur (1912). Bu tarihten sonra, iki kere Duyun-ı Umumiye'de Osmanlı dayinler vekilliği yapmış; Mütareke devrinde İstanbul işgal edilince, İngilizler tarafından tevkif edilerek Malta adasına sürülmüştür (1919). Malta'da İtalyanca ve İngilizce öğrenmiş, yeniden yazı yazma hevesine kapılarak, "Oğlumun Kütüphanesi" adını verdiği çeviri dizisine başlamıştır.

Sürgünden kurtulup yurda döndükten sonra yeniden kurduğu Tanin gazetesinde siyasi yazılar yazmıştır (1922–1925). Fransız İhtilali'nin hürriyet ve demokrasi fikirleriyle yetişmiş olan Hüseyin Cahit, Cumhuriyet'in bu ilk yıllarında, devrimlerin kurulması ve korunması için konan kayıtları doğru bulmamış; milli hâkimiyet rejiminde tek partili hürriyet idaresi olamayacağını, cumhurbaşkanlığı ile parti şefliğinin birleşmeyeceğini, cumhurbaşkanının tarafsız kalması gerektiğini savunmuş; bu yüzden iki defa tevkif edilerek İstiklal Mahkemesine verilmiş; birincisinde beraat edip serbest bırakılmış, ikincisinde Çorum'a sürülmüştür. Orada bir buçuk yıl kalmış (1925–1926); Atatürk'e suikast vakası dolayısıyla Ankara'ya İstiklal Mahkemesine tekrar getirilmişse de, İstanbul'dan ayrılalı bir yıl geçtikten sonra meydana gelen bir teşebbüse katılmasının imkânsızlığı anlaşılacak serbest bırakılmış, sürgün süresi de bittiği için İstanbul'a dönmüştür.⁷⁹

78. HUYUGÜZEL, age, s. 24

79. HİZARCI, age, s. 5

Hüseyin Cahit, 1925 ile 1938 arasında, yalnız kalmaktan, anlaşılmamaktan, bir kenara atılmaktan ve yıllarca birlikte mücadele verdiği siyaset arkadaşlarını, özellikle Cavit Bey'i kaybetmekten dolayı iyice yıpranmıştır. Onun bu yıllardaki talihi 1908'den sonra birdenbire bir kenara atılan ve bizzat kendisinin hırpaladığı Mizancı Murat'ın talihine benzer. Çorum dönüşünden sonra acılarına ve yalnızlığına bir de geçim sıkıntısı eklenmiştir. Bu ana gelinceye kadar, hatta Malta'dayken bile kızının ve oğlunun hastalıklarının acıları dışında rahat ve varlıklı bir hayat sürdüren Hüseyin Cahit Bey bu dönemde nasıl geçineceğini bilemez, çaldığı her kapı yüzüne kapatılır. Önce Maarif vekilinden üniversitede serbest bir demokrasi kürsüsü ister. Profesörlere verilen maaşın kendisine layık olmadığı bahanesiyle bu istek geri çevrilir. Bunun üzerine İsmail Müştak'la birlikte bir süre gümrük komisyonculuğu yapar. Muhtelif gazetelerde yazı yazma girişimleri hep reddedilir. Falih Rıfki aracılığıyla İstanbul'da bir lise müdürlüğüne talip olur, fakat buna da olumlu cevap verilmez. Malta'dayken çevirdiği eserlerin yayını da sıkıntısını pek hafifletmiştir.

Nihayet Malta'dan tanıdığı Şükrü Kaya'nın delaletiyle İsmet İnönü, onu Sanayi ve Maadin Bankası yönetim kurulu başkanlığına getirir(1930). Fakat 1. Türk Dili Kurultayı'nda yazarın savunduğu fikirleri, bu hayati gelirden kendisini mahrum eder (1933). Onun Türk inkılâpları konusundaki görüş ve tekliflerinin dil alanındaki bir yansıması gibi ele alabileceğimiz bu tezde Cahit, dili tabii gelişmesine bırakmanın daha doğru olacağını ve kelimelere yapılacak aşırı müdahalelerin tehlikeli sonuçlara yol açabileceğini ileri sürerek, dili özleştirmede asıl mücadelenin yabancı gramer kurallarıyla yapılması gerektiğini savunur. Ona göre dilde asıl hedef terimlerde istikrarı sağlamak, Türkçenin tam bir gramer ve sözlüğünü hazırlamaktır. Gökalp'ın dil görüşüyle büyük paralellikler gösteren bu görüş, kurultayda çok sert tepkilerle karşılaşır. Çünkü bu fikirler, kurultayın genel eğilimi ile taban tabana zıttır. Nitekim Hasan Ali, Ali Canip, Fazıl Ahmet, Namdar Rahmi ve Köprülü tezi çürütebilmek için birbiri arkasından çıktıkları kürsüde Hüseyin Cahit'i hırpalılar.⁸⁰ O zamanın şartları içinde hoş gitmeyen bu fikirlerinden dolayı bankadaki işinden çıkarılmıştır (1933). Hayatını kazanmak için Fikir Hareketleri dergisini kurmuş, bütün yazılarını tek başına yazdığı bu haftalık dergide Batı dünyasının hürriyetçi

fikirlerini yaymaya çalışmıştır (1933–1940). Bu dönemde, aynı zamanda haftalık Yedigün dergisinde de, anılar, gezi yazıları ve “Yedi Günde Bir” genel başlığı altında makaleler, sohbetler yazmıştır.

Atatürk’ün ölümünden sonra tekrar siyaset ve gazetecilik hayatına atılmış, Büyük Millet Meclisi’nin yedinci, sekizinci dönemlerinde İstanbul’dan, dokuzuncu döneminde Kars’tan mebus seçilmiş(1939–1950); bir süre yine Tanin gazetesini çıkarmış (1943–1947), daha sonra Ulus gazetesi başyazarlığına gelerek hayatının sonuna kadar orada çalışmıştır (1948–1957). Son yıllarında bazı yazılarından dolayı yirmi altı yıl hapse mahkûm olmuşsa da (1954), yaşı ve hastalığı sebebiyle cezası kaldırılmıştır. 18 Ekim 1957’de İstanbul’da ölmüştür.⁸¹

2.1.2. Dergide Ele Aldığı Konular

2.1.2.1. Hatıra

Fikir Hareketleri dergisinde, Hüseyin Cahit'in 1908–1918 yılları arasında kapsayan "Meşrutiyet Hatıraları" önemli bir yer tutar. Hüseyin Cahit, bu hatıraları yayınlamaktaki maksadını şöyle açıklıyor:

"Bugünün gençleri için, Meşrutiyet devri uzak bir tarih gibi arkada kalmış, meçhul bir hayattır. Fakat bugünkü inkılâp ve Cumhuriyetin Türk vatanına açtığı geniş ve mesut ufukların kıymetini anlayabilmek için o karışık ıstırap devresi bir ders gibi hatırlarda bulunmak iktiza eder.

Meşrutiyet rejiminin tarihini yazmak iddiasında değilim. Bu hatıralar şahsi oldukları için, bizzarure mahdut bir safhayı inikâs ettirirler. Bunlar bir tarih değil. İleride yazılacak tarih binasının müteferrik malzemesidirler. Çok teessüf olunur ki meşrutiyet zamanının vakalarına pek yakından temas edenler ve bu vakalarda çok müessir bir amil olanlar, bütün bildiklerini ve gördüklerini yazmağa vakit bulmadan, dünyaya gözlerini kapadılar.

Meşrutiyetin ilk gününden itibaren, memlekette siyasi hayatın akışına bir gazeteci ve İttihat ve Terakki fırkasının bir ferdi sıfatıyla iştirak etmiş olduğum için, o zamana ait vekayii, hiçbir tez müdafaasına kalkmadan, olduğu gibi, gördüğüm gibi, bugünün gençlerine anlatmak istedim. İleride, tarihimizin yürümesini tahlil arzusuna düşecek tetkik erbabı belki içinde işlerine yarayacak bazı şeyler bulurlar".⁸²

Bu devirde yaşayan ve olaylarda önemli roller üstlenen bazı kişilerin bildiklerini ve gördüklerini yazmaya vakit bulamadan dünyaya gözlerini kapamalarından üzüntüyle bahseden Hüseyin Cahit, aynı hataya düşmek istememiştir. Bu sebeple kaleme aldığı hatıralarını 71. sayıdan itibaren 224. sayıya kadar toplam 153 sayıda yayınlamıştır.

82 . Hüseyin Cahit, "Meşrutiyet Hatıraları", *Fikir Hareketleri*, III/71, 1935, s.292-294

2.1.2.2. Roman ve Hikâye Tenkidi

Hüseyin Cahit, dergide "Matbuat Hayatı" adlı bir köşe açmış; burada şiir, tiyatro gibi türlerin yanında, roman ve hikâye tarzında yazılmış eserlerin tenkidini de yapmıştır. Yazarın bu köşede tenkidini yaptığı roman ve hikaye türü eserler ve hakkında yazdıkları aşağıda verilmiştir;

1. Bir Kadın Söylüyor. Hüseyin Cahit'e göre, Yaşar Nabi'nin ilk eseri olan bu roman, bir tez romanıdır ve müdafaa edilen tez de "ithalat metaı"dır. Yazar romanında serbest aşkı müdafaa etmiştir. Hâlbuki bu tür, bizim hayatımız için henüz "mevsimsiz"dir. Olayın kahramanı Selma, cinsi münasebet bahsinde erkeklerle eşitlik istemektedir. Hüseyin Cahit, feminist özellikler taşıyan bu romanın kahramanı Selma'yı antipatik buluyor. Ona göre Selma, ukala bir tiptir ve sevilmemiştir. Selma'yı pek çok bakımdan tenkit eden Hüseyin Cahit, hikâyenin pek sade olan mevzuunu kısaca verdikten sonra, bazı mantık hatalarını da belirtiyor. Muharririn, tezi bırakırsa, başarılı olabileceğini de kaydediyor.⁸³

2. Âdem ile Havva. Yazar, yine Yaşar Nabi tarafından yazılmış olan bu romanı olaydan hareket ederek tenkit ediyor. Kusur ve acemiliklerine rağmen yazarın böyle bir roman yazmasını başarı olarak kabul ediyor. Bu romanı, "Bir Kadın Söylüyor" adlı romandan, tez olmaması dolayısıyla biraz daha üstün buluyor. Yaşar Nabi'nin psikolojik tahlillerine istidadı olduğunu vurguluyor.⁸⁴

3. Yakut Kayalar. Şukufe Nihal tarafından mensur şiir tarzında yazılmış bu roman hakkında yazar şunları söylüyor:

"Yakut Kayalar ziyan olmuş bir genç kız faciası. Hem ziyan olmuş, hem ziyankârlık etmiş ince, hassas ve pek romanesk bir kız.(...) Roman çocuklarını anlamayan, aile teşkil ederken onların da hakkını düşünmek, hürriyetlerine hürmet etmek lazım geleceğini akıllarına getiremeyen ana baba ile insanlığını, şahsiyetini ve hürriyetini idrak etmiş bir kız arasında çarpışmayı gösteriyor, kızların hakkını müdafaa ediyor. Fakat muharrir, gösterişi sever bir avukat, bir müddeiumumî rolünü oynamaya kalkmadan, o kadar ince bir saygı ve itina ile o kadar hafif dokunuşlarla bu derin faciaya işaret ediyor ve onu bizim içimizde öyle yaşatıyor ki bu hakiki bir

83 . Hüseyin Cahit, "Bir Kadın Söylüyor", *Fikir Hareketleri*, I/5, 1933, s.11-13

84 . Hüseyin Cahit, " Âdem İle Havva" *Fikir Hareketleri*, I/ 6, 1933, s.10- 12

sanatkâr ruhuna dalalet eder. "Yakut Kayalar" edebiyatımızda kalacak canlı bir kitaptır".⁸⁵

Hüseyin Cahit, vakanın özeti ile eserden iktibas vererek onun hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlıyor.

4. Kırmızı ve Siyah-Sanatkârlar. Hüseyin Cahit, bu defa da Nahit Sırrı Bey'den biri roman, diğeri hikâye kitabı olmak üzere iki eser seçiyor. Roman: Kırmızı ve Siyah; Üç hikâyeden meydana gelen hikâye kitabı ise Sanatkârlar başlığını taşıyor. Her iki eserde, Hüseyin Cahit'i en çok alakadar eden üsluptur. Üç muhtelif sanatkâr ruhunu anlatan üç fantezi diye tanıttığı "Sanatkârlar" adlı eserdeki hikâyelerde, muharririn daha çok kendi kendisinin olduğuna, "Kırmızı ve Siyah"taki ihmalkâr halini bıraktığına hükmediyor.⁸⁶

5. Bir Renk ve Bir Ahenk. Yazar Ali Mustafa Bey'in Yazdığı bu eseri de tenkide değer buluyor. Romanı tanıtırken, bazı özellikleri ve konusu üzerinde – iktibaslar vererek- duruyor.

Hüseyin Cahit'in romanda dikkatini çeken hususlar, eserdeki vakanın hayali bir memlekette geçmesi, şahısların hüviyetleri ile isimlerinin belli olmaması, romanda alışmadığımız bir üslup, bir tarz ile içtimai, felsefi ve psikolojik mütalaaların bulunması şeklinde sıralanabilir. Romanı enteresan hale getiren bu özellikler karşısında Hüseyin Cahit, onun tercüme olup olmadığından şüphe ediyor; fakat kesin karar veremiyor. Neticede şu hükme varıyor: "*Bir romanda tez müdafasından tatsız bir şey olmaz.*"⁸⁷

6.Gong Vurdu. Yazar, Reşat Enis Bey'in bu romanını, vakası, şahısları ve üslubu itibariyle tenkit ederken, bazı eksiklik ve mantıksızlıklar üzerinde duruyor. Hüseyin Cahit'in eser hakkındaki kanaatleri şöyledir:

"Bütün açıklığına, bazı tabirlerinin lüzumsuz kabalığına rağmen temiz ve samimi bir eser. (...) Gong Vurdu, ilmi bir içtimai tetkik raporu gibi şahsiyetsiz, cansız hikâye değildir.(...) Gong Vurdu bir ahlak ve adat romanıdır. Kahramanları Ömer'in ve Naciye'nin hikâyesi olmaktan ziyade şu zamandaki yaşayışımızın bir safhasının tasviridir. Vuran gonk, tiyatrodaki perdenin açılacağını haber veren Gonk'

85. Hüseyin Cahit, "Yakut Kayalar", *Fikir Hareketleri* 1/8, 1933, s.10–12

86 . Hüseyin Cahit, " Sanatkârlar", *Fikir Hareketleri*, 1/10, 1933, s.13

87 . Hüseyin Cahit, " Ali Mustafa Bey: Romanı, Bir Renk ve Bir Ahenk", *Fikir Hareketleri*, 1/11, 1934, s. 11–12

tur. Muharrir gözümüzün önüne açacağı hayat sahnelerini bize haber vermek için belki de bunu bir timsal olarak kullanmıştır

Yazar eseri suni buluyor, tez bakımından hatalı, teknik açıdan kusurlu buluyor. Fakat her şeye rağmen, bu romanı Türk edebiyatı için bir kazanç olarak değerlendiriyor. ".⁸⁸

7. Gözlerin Sırrı. Nur Tahsin Hanımefendi'ye ait olan bu roman hakkında kısa malumat veren H.Cahit, eserde pek çok bakımdan eksik ve mantık hataları bulmuş ve sonunda da yazarın, bu hataları yok edeceğine dair inancını belirtmiştir.⁸⁹

8. İçimizden Biri. Hüseyin Cahit'in, Ragıp Şevki Bey'in, birbirini ezmeye çalışan beş kardeşin hikâyesini konu edinen bu romanında zaman kavramının olmadığını vurguluyor ve şunları söylüyor: "*İçimizden Biri garip ve acı bir lezzet ile bizi yakalayıp da nihayete kadar sürüklüyor, ruhumuzun etrafında öyle bir hava yaratıyor ki buradan içimize dökülen şey kasvet, yeis ve bedbinliktir*"⁹⁰

9. Pervane- Memleket Hikâyeleri. Hüseyin Cahit, Server Ziya'nın üslubunu beğeniyor. Onu işlek, tabii, sade ve aynı zamanda da kibar buluyor. Pervane, iddiasız, küçük bir kitap olmasına rağmen, yazarında büyük roman yazabilecek kabiliyet görüyor. Hafif ve kolay mevzulardan yükselebileceğini ümit ediyor ve hikâyeyi özetliyor. Yazar, Server Ziya'yı, bir "kabiliyet" olarak alkışlıyor.

Memleket Hikâyeleri'nin yazarı Bekir Sıtkı'yı üslup konusunda biraz laubali buluyor. Teklifsiz bir üslupla, sanat âlemine nasıl çıktığını merak ediyor. Üslupla ilgili, eserden örnekler veriyor. Yazarın üslupsuzluğuna rağmen, eserde bir realizm kokusu bulduğunu da inkâr etmiyor.⁹¹

10. Yakup Kadri'nin Eserlerinin Tenkidi

a. Bir Serencam. Gözlerini, yeni yazarlardan eski yazarlara çeviren Hüseyin Cahit, Yakup Kadri Bey'in edebi hüviyeti hakkında bir fikir edinmek için, ilk yazılarını ihtiva eden "Bir Serencam"dan başlayarak, edebi hayatını merhale merhale tetkike karar veriyor. Eseri, teknik ve üslup yönünden tenkit ederken örnekler de veriyor.

88 . Hüseyin Cahit, " Reşat Enis Bey: Gong Vurdu", *Fikir Hareketleri*, I/17, 1934, s.12-14

89 . Hüseyin Cahit, "Nur Tahsin Hanımefendi: Gözlerin Sırrı", *Fikir Hareketleri*, I/22, 1934, s.11-12

90 . Hüseyin Cahit, " Ragıp Şevki Bey: İçimizden Biri", *Fikir Hareketleri*, II/32, 1934, s.91-92

91 . Hüseyin Cahit, " Server Ziya Bey: Pervane; Bekir Sıtkı Bey: Memleket Hikâyeleri", *Fikir Hareketleri*, II/38, 1934, s.187

Hüseyin Cahit'e göre, eserin üslubu Servet-i Fünun üslubudur; tabii, güzel ve zevk vericidir.

Hikâye tekniğinde eskimiş taraflar vardır. O zamanlar hikâyelerin bir tasvirle başlaması bir kaide iken, bugün bundan vazgeçilmiştir. Ayrıca, hikâyelerin ölümle neticelenmesi de garip bir yeknesaklık olarak görünmektedir. Mevzuda ise, "en coşkun bir romantizm ile en keskin ve işleyici bir teknik ve müşahede" birbirine karışmış gibidir.

Eserin mevzuunu kabaca hikâye eden H.Cahit, yapma, özenme, zoraki şeyler senelerin sarsıntısına tahammül edemiyor; yaşayanlar ise ancak sanatkâr gözlerin aksettirdiği hayat parçalarıdır, biçiminde gençler için alınacak bir ders de çıkarıyor.⁹²

b. Nur Baba. Akşam gazetesinde tefrika edildiği sıralarda, özellikle Bektaşilerin hücumuna uğramış olan "Nur Baba" romanında Yakup Kadri'nin, edebiyatı, tekkelerin durumunu ortaya koyup, tedavi çareleriyle ilgilenmek konusunda bir alet gibi gördüğünü düşünen Hüseyin Cahit, yazarın kendini müdafaa eden yazılarından örnekleri de okuyucularına iletmeyi faydalı buluyor.

"Nur Baba" ile ilgili değerlendirme iki bölüm halindedir. İlk bölümde, hem yazarı hem de eseri eleştiren H.Cahit, ikinci bölümde eserin özetine geniş yer ayırıyor. Hüseyin Cahit'in tenkitleri, üslup üzerinde yoğunlaşıyor. Eserde, gazete başlıklarını andıran başlıkların olmasını (Bir Bektaşi tekkesinde mumlar nasıl söner? vb.) doğru bulmuyor. Bu tutumun eserin edebi hüviyetine gölge düşüreceğini düşünüyor.

Üslupta beğenmediği noktaları örneklerle gösteren H.Cahit, Yakup Kadri'nin bu tutumunu, gazeteye yetiştirmek için acele davrandığı şeklinde izah ediyor. Yazarın araya girip izah vermesini de doğru bulmayan H.Cahit, üslubunu, "not üslubu" olarak değerlendiriyor.

Hüseyin Cahit'e göre roman, asıl bittiği yerde başlamalıydı. Asıl roman, "zeyil" adını taşıyan kırk sayfalık üç bap içine sıkışmıştır. Yazar romanı sonuna kadar iyi yürütememiştir. Romanın ikinci derecedeki şahsiyetleri arasında, daha canlı ve başarılı simalar vardır.⁹³

92 . Hüseyin Cahit, " Yakup Kadri Bey: Bir Serencam", *Fikir Hareketleri*, II/41, 1934, s.234- 236

93 . Hüseyin Cahit, " Yakup Kadri: Nur Baba", *Fikir Hareketleri*, II/42, 1934, s. 251–253

c. Hüküm Gecesi. H.Cahit, Yakup Kadri'nin bu romanı üzerinde de uzun uzun duruyor. İki bölüm olarak yayınlanan bu değerlendirme yazısında da Hüseyin Cahit'in en çok tenkit ettiği husus, eserin üslubudur.

Bu romanın da günlük gazetede tefrika edilmek için yazıldığını kaydeden H.Cahit, üslubun Nur Baba'ya nispetle sadeleşmiş olduğunu görüyor ve yazarın, bazı yabancı kelimeleri kullanması sebebiyle eleştiriyor. Olay kahramanlarının konuşurken, yabancı kelimeleri kullanmasının, nasıl birisi karşısında bulunduğumuzu göstermesi bakımından faydalı olduğunu, fakat anlatıcının kullanmasını yersiz bulduğunu kaydediyor. Eleştirilerini örneklere dayanarak yapıyor. "Bir devrin romanı" dediği eserin, ana çizgileriyle olaylarını verdiği halde, yine de romanı anlatamadığını düşünüyor. Ona göre roman yakın tarihimizi anlatıyor. Ahmet Samim, Ziya Gökalp, hatta kendisi bile romanda yer alıyor. Hakiki şahısların da işe karıştığı bu eserin roman olamayacağını iddia ediyor.⁹⁴

d. Sodom ve Gomore. Yakup Kadri'nin bu romanı da H.Cahit tarafından üslup ve teknik açılarından tenkide uğruyor. Yine iki bölüm halinde yayınlanan bu değerlendirmede H.Cahit, üslup konusunda yazara çatıyor ve laubaliliğin arttığını söylüyor. Bu romanın, "Bir Serecam"daki üsluptan yavaş yavaş uzaklaşmış olduğunu düşünüyor. Y. Kadri'nin, görmediği yerlere ve eşyalara (av borusu, Amerika cengülü, kuşları vb.) benzetmelerde yer vermesi; ecnebi kelimeleri bol ve rasgele kullanmış olması; Tevrat edebiyatından örnekler göstermesi; Ahmet Mithat gibi hikâyenin ortasında söz alması vb. Hüseyin Cahit'in eleştirdiği hususlardır.

"Felaket senelerinin hikâyesi" dediği romanın özetini de veren H.Cahit, bazı sorular soruyor fakat cevap alamıyor.⁹⁵

e. Kiralık Konak. Hüseyin Cahit bu eseri bulamadığı için çok geç okuduğunu belirterek konuya giriyor. Romanın, iyi bir hikâye tarzı ile başlamadığını, meddah hikâyeleri çeşnisi verdiğini söylüyor. Bunun, özellikle hikâyeye bir eskilik hali, bir Osmanlı hususiyeti vermek maksadıyla yapılmış olabileceğini de düşünüyor. Zira eseri yayınlayan Dergâh Mecmuası, eskiye meftunluk hissi de beslemektedir.

94 . Hüseyin Cahit, " Yakup Kadri: Hüküm Gecesi", *Fikir Hareketleri*, II/48, 1934, s.346-348

95 . Hüseyin Cahit, " Yakup Kadri: Sodom ve Gomore", *Fikir Hareketleri*, II/50, 1934, s. 397- 398

Hüseyin Cahit'e göre, eserde bazı mevsim ve tarih yanlışlıkları varsa da bunlar, "*eserin bizi karşılaştırdığı o derin ruhi ve içtimai mesele karşısında gözümüze çarpmadan, romanın zevkini bozmadan geçip gidiyorlar*"

Esere, eski-yeni çatışması demek istemediğini kaydeden H.Cahit, en çok Naim Efendi üzerinde duruyor. Ona göre, Naim Efendi iyi çizilmiş bir tiptir. Diğerleri onun yanında çok zayıftır. "Kiralık Konak"ın içinde bir Naim Efendi yaşadıkça bu eser, Türk edebiyatında her zaman yaşayacaktır: Bütün sönen bir dünyanın canlı bir abidesi olarak" diyor H.Cahit, Naim Efendi'nin eser üzerindeki tesirini bu cümlelerle ortaya koyuyor.

Eserden bazı parçalar da veren H.Cahit, romanın kıymetini adeta ilk keşfedenlerdendir. Zira eseri "muharririn meşhur eserleri arasında ismi pek zikredilmemekle beraber, Kiralık Konak alaka ve zevk ile okunacak güzel romanlardan biridir" diye takdim ediyor.⁹⁶

f. Yaban. H.Cahit, "Yaban" romanını tenkit ettiği yazısında özellikle teknik kusurlara dikkat çekiyor. Bu tutumun Yakup Kadri Bey'e yakışmadığını belirtiyor.

Yakup Kadri'nin, Tevrat ve Batı, bilhassa eski Yunan hayranı olmasını, Anadolu kadınının durumunu eski Yunandaki kadınlara benzetmesini de Hüseyin Cahit hazmedemiyor. Bu romanı yazarın diğer romanlarıyla kıyasladığında, telmih ve teşbihlerin azalmış gibi görüldüğünü de kaydeden H.Cahit, burada üslubun değişmiş ve "tazeleşmiş" olduğunu fark ediyor. Yeni Türkçe kelimelerin kullanıldığı eserde, Fransızca kelimelerin fena tesir yaptığını, bunların atılması gerektiğini söylüyor. H.Cahit, roman kahramanın meçhul bırakılmasının kasti olabileceğini düşünüyor. Çünkü ona göre yazar, burada belirli bir şahsı değil, Türk münevveri ile Anadolu köylüsünü tasvir etmek istemiştir. Eserin bütün sıklet merkezini, böyle bir tez üzerinde toplamak için yazar bu yolu tercih etmiş olabilir. H. Cahit, yazarın müşahedelerine katılmıyor. Münevverler hakkındaki ithamlarını sathi ve topyekûn buluyor. Tasvir edilen Anadolu köylüsünde gerçeği yansıtmadığını, bu köylünün bir savaş kazandığını hatırlatarak soruyor: "*Yaban'ın dediği gibiyse bu köylü bu savaşı nasıl kazandı? Bu müşahedeler nereden geliyor?*" H.Cahit bu konuda şahsi bir hüküm vermek de istemiyor.⁹⁷

96. Hüseyin Cahit, "Yakup Kadri: Kiralık Konak", *Fikir Hareketleri*, III/54, 1934, s.27

97 . Hüseyin Cahit, "Yakup Kadri: Yaban", *Fikir Hareketleri*, III/ 55, 1934, s. 43-44

g. Ankara. Hüseyin Cahit, Yakup Kadri Bey'in "Ankara" romanını ise "acemilik devresini çoktan geçirmiş yazarın iyi bir eseri" olarak takdim ediyor. Eserde, bir sanat ve edebiyat safhası olduğu kadar, bir de siyasi ve içtimai bir "tez" buluyor. Hüseyin Cahit, ilk hikâye kitabından son romanına kadar, Yakup Kadri'nin üslubunu tenkit etmiştir. Burada da yine aynı konu üzerinde ısrarla duruyor. "Ankara" romanında, Tevrat edebiyatına pek itibar edilmemiş olmakla beraber yine de bazı örnekler göze çarpıyor. Yabancı kelimeler (özellikle Fransızca) artmıştır. Bu noktada Hüseyin Cahit soruyor: Eğer Yakup Kadri Fransızca kelime kullanmakta ısrar edecekse, "... en alışkın bulunduğumuz yabancı unsurdan kelimeleri de atarak yerlerine halis Türkçe kelimeler kullanmak yolundaki hareketin ne manası kalıyor?"⁹⁸

11. Peyami Safa'nın Romanları

a. Dokuzuncu Hariciye Koğuşu. Hüseyin Cahit, Yakup Kadri'den sonra "genç bir kabiliyet" olarak nitelediği Peyami Safa'ya geçiyor. Peyami Safa'dan da ilk olarak "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" adlı romanı ele alıyor. Romanı çok beğendiğini söylüyor. Peyami Safa'nın yalnız edebiyatla uğraşmamasını, Türkiye'de sanatçının maddi problemle karşı karşıya bulunmasına bağlıyor. H.Cahit'e göre eser mükemmeldir. Fakat bu on beş yaşındaki çocuk bu yükü çekemez. "*Bu çocuk Peyami Safa kadar okumuş ve düşünmüş görünüyor*" Romanın güzelliklerini göstermek için tahlillerden örnekler veren Hüseyin Cahit, yazarın üslubunda ufacık bir laubalilik ve iptizal görememiş. Üslubunu "sade fakat yüksek" diye niteliyor. Yakup Kadri'den sonra gençlerin çok ilerlemiş olduklarını ifade ediyor. Peyami Safa'nın başarısını aşağıdaki cümlelerle anlatıyor:

"Peyami Safa en derin ruh tahlillerine hafif fırça darbeleriyle dokunmak ve yorgunluk vermeden bizim içimizde istediğini canlandırmak sırrını biliyor. Daha ilk sayfalarda rahat bir nefes alıyoruz. Görüyoruz ki karşımızda, bizi mutlaka istediği noktaya götürmek için bütün gayretini toplamış, uğraşan, çabalayan bir muharrir yok. O yalnız karşımızda bize bir genç ruhun batın hayatını yaprak yaprak ve çabuk çabuk açıyor. Bizi duyuşlarımızda serbest bırakmıştır. Gayesi sanki bize

98 . Hüseyin Cahit, "Yakup Kadri: Ankara" *Fikir Hareketleri*, III/56, 1934, s.60-61

zavallı bir gencin ruhundaki faciayı sadece anlatmaktır. Ne bir bez, ne bir güzel yazı ve gösteriş düşkünlüğü. Fakat asıl güzel yazı bu".⁹⁹

b. Bir Tereddüdün Romanı. Peyami Safa'nın bu eserini de çok beğenen H.Cahit, romanı anlayabilmek için epeyce kültüre ihtiyaç bulunduğunu iddia ediyor. Eserden örnekler vererek yazarın Pirendello'nun etkisi altında olduğunu düşünüyor. Hüseyin Cahit'in eser hakkındaki düşünceleri şöyledir:

"Bir Tereddüdün Romanını yaratan bir memlekette bir edebiyat vardır ve bu Avrupalı bir edebiyattır.(...) Bir Tereddüdün Romanı yalnız memleketimiz hudutları içinde kalacak kitaplardan değildir. Roman baştan nihayete kadar ruhi bir tahlil silsilesidir. Fakat bunda şuurumuzda geçen vakalar kadar şuurumuzun altından fişkırان hayat üzerine de aydınlık saçılmıştır. O derecede ki iki dünya birbirine karışmış, birbirini gözümüz önünde hakikattekinden daha berrak surette tamamlamış denebilir. Kitap felsefi temayüllerden ibaret cansız bir cilt değil. Burada felsefe dirilmiş ve karşımıza hakikatten ve hayattan koparılmış hala diri parçalarla çıkmıştır. Kitapta öyle sahneler var ki doğruluğu, canlılığı ile bize çarpıyor ve bizi titretiyor. Kelimeler ve şekiller arkasından yaşayan kalplere, karanlık şuur izbelerine iniyoruz. Bazı eserleri bir kere okumak bile fazladır. Fakat Bir Tereddüdün Romanı bir kerede bizi doyuramayacak kitaplardan. Onu her zaman elimize alabilir ve rasgele bir sayfasını açarak, bakir bir lezzet ile okuyabiliriz. Böyle derin ve nafiz bir sanat eserini bir iki sayfada tahlile değil, sadece tarife bile muvaffak olamayacağımı yazıma başlarken biliyordum. Bu satırlar eserin kıymetine karşı hürmetimi ve hayranlığımı anlatabilseler, yetişir"¹⁰⁰

c. Fatih-Harbiye. H.Cahit aynı yazarın "Fatih-Harbiye" adlı romanına geçiyor. H.Cahit'e göre, "Peyami Safa bu eserinde Fatih ile Beyoğlu arasındaki uçurumun derinliklerine doğru tahlil ışıklarını uzattıyor. Bu, garplılaşmak isteyen şark Türkiye'sinin geçirdiği ruh buhranlarından kopmuş bir sayfadır".

Romanı hulasa eden, yer yer iktibaslar da yapan H.Cahit'e göre, Peyami Safa, hikâyesini çok kolay bir galebe ile neticelendiriyor. Neriman tekrar nişanlısı Şinasi'ye dönüyor. "Facianın dehşetini bize hissettirmekte gösterdiği itinayı neticenin katiyetine karşı bize emniyet telkin etmek hususunda biraz ihmal etmişe

99 . Hüseyin Cahit, " Bay Peyami Safa: 9. Hariciye Koşuşu", *Fikir Hareketleri*, IV/80, 1935, s.27-29

100 . Hüseyin Cahit, " Peyami Safa: Bir Tereddüdün Romanı", *Fikir Hareketleri*, IV/85, 1935, s.107-109

benziyor. Onun için, Fatih- Harbiye'de Fatih'in galebesine rağmen, meselenin bu kadar kolaylıkla halledilebileceğine pek ihtimal veremiyorum. Fatih-Harbiye bugün bizi üzerine çekecek, düşündürecek en taze, en canlı bir meseleye bir sanatkâr ruhun cesurane hücumudur. Peyami Safa'nın kalemine ve iktidarına layık içtimai, büyük bir mevzu"

H.Cahit, tasvirler için de şunları söylüyor: "*Tasvirlerde de çok muvaffak oluyor. Onun yazılarında muhite ve maddi şeylere dair tasvirler ruh tahlillerinden ayrılamaz. Canlı ve cansız şeyler onun yazılarında birleşmişlerdir. Her şey canlıdır ve bizden bir parçadır. Onun içindir ki tasvirlerini yalnız edebiyat yapmak merakından doğmuş lüzumsuz teferruat diye bir tarafa atmak imkân haricindedir. Romanlarında cemadat bile birer valt'a şahsidir ve vakia kahramanıdır*".¹⁰¹

12. Sabahattin Ali'nin "Değirmen Adlı Kitabı".

Hüseyin Cahit, Peyami Safa'dan sonra "geniş kabiliyetli bir muharrir" dediği Sabahattin Ali'nin "Değirmen" adındaki hikâyeye kitabını tanıtıyor. Ona göre tetkik ve müşahede kabiliyeti olan Sabahattin Ali, "...süse ehemmiyet vermiyor, tereddüde düşmüyor, vakit kaybetmiyor, emin ve çabuk adımlarla dosdoğru gayeye yürüyor ve çoğunda bu gayeye varıyor. Bay Sabahattin Ali, dünyayı pembe renkte görüyor denilemez. Yazılarının verdiği edebi hazların üzerine hayat ve insanlar hakkındaki acı görüşlerinden bir hüznün ve melal, bir yeis ve fütur dalgası dökülüyor. Fransız realist ve natüralist mektebinin sanat çeşnisinden bu hikâyelerde bir rüzgâr var. Bu andırışı ben iyi manada alıyorum ve bir meziyet diye bahsediyorum". Bozuk tiplere karşı içinde zapt edemediği bir muhabbet duyan Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde tez yoktur. Bu durum, tezli eserleri sevmeyen H.Cahit'in hoşuna gidiyor. Hüseyin Cahit'e göre, "*Muharrir hikâyenin arasında kendi sesini işittirerek fikirlerini ve felsefesini bize anlatmağa kalkıyor. Fakat cümleler önünde çağlayan sanatkârın sesi bize kalbinin muhabbetlerini ifşa ediyor.(...) Üslubunun tesiri kelime süslerinden ziyade ifadenin kudret ve muvaffakiyetinden ileri geliyor*". Hikâyelerinin bazılarında realist, bazılarında başka bir ruh, aşk ve hülya aleminde olan Sabahattin Ali, H.Cahit'e göre, "*..hikayecilik sanatında mevcudiyetini kuvvetle hissettirecek bir sanatkar ruhuna maliktir*"¹⁰²

101 . Hüseyin Cahit, "Peyami Safa: Fatih – Harbiye", *Fikir Hareketleri*, IV/87, 1935, s.140–141

102 . Hüseyin Cahit, "Sabahattin Ali: Değirmen", *Fikir Hareketleri*, IV/94, 1935, s.251–252

2.1.2.3. Şiir

Fikir Hareketleri dergisinde Hüseyin Cahit'in üzerinde en çok durduğu tür şiidir. Şiir tenkitlerinde objektif kalmaya özen göstermiştir. Hüseyin Cahit'in ele aldığı yazar ve eserleri şunlardır:

1. Yaşar Nabi Bey'in "Onar Mısra", "Mete" ve "Beş Devir" adlı şiir kitapları. Yazar, ilki için, "ebedi bir kalp hikâyesi", "bir deri ve ter macerası" diyor. Bu şiirlerde, Servet-i Fünun edebiyatı kokusu ve üslubu buluyor. Şiirlerden örnekler de veriyor.

H.Cahit "Mete"yi beğenmiyor. "Türkün milli bir kahramanı bu şekilde idealize edilemez sanırım" diyor.

"Beş Devir" için ise dikkate değer bir tenkit yapmıyor.¹⁰³

2. Şukufe Nihal'in "Yıldızlar ve Gölgele", "Gayya", ve "Su" adlı şiir kitapları. H.Cahit, Şukufe Nihal'de Servet-i Fünun edebiyatının tesirini görüyor. Yazarı tatlı bir hayal içinde bırakan bu şiirlerde, tamamıyla Fikret'in üslubu, tarzı ve düşüncelerinin bulunduğunu şiirlerinden verdiği örneklerle ortaya koyuyor.

"Hiç şüphe edilemez ki Şukufe Nihal Hanımefendinin ruhunun ve zevkinin terbiyesinde Servet-i Fünun edebiyatı ve bilhassa Fikret'in nazmı ve tefekkür tarzı büyük bir tesir icra etmiştir. Bazı acemi kalemlerin yaptıkları gibi adi ve kıymetsiz bir taklit eseri karşısında bulunmuyoruz. Bu yazılar Servet-i Fünun edebiyatı zamanında neşredilmiş olsaydı Şukufe Nihal Hanımefendiye kıymetli bir şöret ve mevki temin ederlerdi" diyen H.Cahit, "Gayya"da görüş, lisans ve düşünüşün başka ve yeni olduğunu, "Su"da da aynı özelliklerin bulunduğunu kaydediyor.¹⁰⁴

3. Hüseyin Cahit, Celaledin Tevfik Bey'in "Salkımlar" adlı şiir mecmuası hakkında da şunları düşünüyor:

"Celaledin Tevfik Bey kendisini yalnız sanat mülahazalarıyla bağlı görerek, "Salkımlar"da hislerini terennüm etmekten başka birşey yapmamış. Sade şair kalmak istiyor ve sanatkârın bu sadelik içinde asıl büyüklüğe yükselebileceğini teslim ediyor. "Salkımlar"da henüz kendisini arayan, etrafındaki dar ufukları henüz parçalayamayan bir genç şair karşısında bulunuyoruz. Şair pek sevdiği bazı

103 . Hüseyin Cahit, " Yaşar Nabi Bey: Şiirleri, Onar Mısra, Mete, Beş Devir", *Fikir Hareketleri*, 1/4, 1933, s.10–12

104. Hüseyin Cahit, "Şukufe Nihal Hanımefendi, Şiirleri, Yıldızlar ve Gölgele", *Fikir Hareketleri*, 1/7, 1933, s.12–13

mefhumlara ve hayallere gençliğin ve başlangıcın verdiği bir sadakat ve nefis feragati ile o kadar merbut ki onlardan bir türlü ayrılamıyor. Küçük mecmuasında kendi kendisini tekrardan büyük bir haz alıyor. Bahusus ki şair hiç böyle fazla, mübalağalı tavır ve hareketlere kalkmağa lüzum görmeden pek samimi olabilmek ve bizi elemelerine teşrik etmek sırrına vakıftır "

Şairin Divan şiirinin kelimelerini kullanması Hüseyin Cahit'e çok tuhaf geliyor. Şiirlerde çokça görülen "ah"lar içinse: "*Celaleddin Tevfik Beyin 'ah'larını zapt etmekte biraz iradesiz görüyorum*" diyor. Şiirlerinden örnekler vererek tenkitlerini ona göre yapıyor.¹⁰⁵

4. Necip Fazıl'ın "Ben ve Ötesi". 1922–1931 yılları arasında yazdığı şiirlerini topladığı "Ben ve Ötesi" adlı şiir mecmuası da Hüseyin Cahit'in eleştirisinden kendisini kurtaramamıştır.

Necip Fazıl'ın şairliği ve şiirleri hakkında bilgi veren H.Cahit, şiirlerine dayanarak sanatkârlığını tenkit ediyor. Üslubu üzerinde uzun uzun duruyor. Beğenmediği tarafları çok olmasına rağmen, şiirlerinin güzel yanlarına az da olsa temas ediyor. Ona göre, Necip Fazıl Bey, tabiiliğini, samimiliğini muhafaza edebildiği müddetçe alelade, sevimli bir şair sıfatıyla yazılarını lezzetle okutuyor.

"Necip Fazıl Bey içlenip içlenip hayal kurmak için kendisini zorlamadığı, göklere yaslanıp çılgık savurmağa kalkmadığı zamanlar pek güzel levhalar çizmektedir. Tasvirde bazen muvaffak oluyor.(...)

Necip Fazıl Bey'in arada tesadüf ettiğimiz muvaffakiyetli parçaları fikrimce kendisini yeni Türk şiirinin temellerinden biri diye kabul etmeğe kâfi değildir".¹⁰⁶

5. Ekrem Reşit Bey'in "Beni Yalnız Bırakınız". Bu şiir kitabının tanıtımı münasebetiyle, şairi bazı basmakalıp ifadeler kullanmış olmasından, aşk mevzuunu daha derinlemesine ve güzel işleyememesinden dolayı tenkit eden Hüseyin Cahit, genç olduğunu tahmin ettiği yazarı Servet-i Fünuncular gibi olan duyuş tarzından tanıdığını; çok iyi tasvir etmek ve hissettirmek kabiliyetinden dolayı beğeniyor. Bütün yeniliğine rağmen, asri dediğimiz his tarzlarına uzak kaldığını, ruhuna eski saffetlerden bir damla aktığını da kaydediyor. Şiirlerinden örnekler veriyor.¹⁰⁷

105. Hüseyin Cahit, " Celaleddin Tevfik Bey, Salkımlar", *Fikir Hareketleri*, I/13, 1934, s.11–12

106 . Hüseyin Cahit, " Necip Fazıl Bey: Ben ve Ötesi", *Fikir Hareketleri*, I/14, 1934, s.11–13

107 . Hüseyin Cahit, "Ekrem Reşit Bey: Beni Yalnız Bırakın", *Fikir Hareketleri*, II/28, 1934, s.27–28

6. Ercüment Behzat Bey'in "S.O.S." ve "Kaos". Bu şiir kitapları, Hüseyin Cahit'i kızdırıyor. Zira şiirlerinden bir şey anlamıyor. Arada bazı güzel parçalara rastladığını da gizlemiyor. Kaos kelimesinin hiçbir dilde olmadığını söyleyerek üzerinde fazla durmuyor. Eserin başındaki açıklamalarda da tenakuz buluyor. Burada şair kendi mektebini açıklamışsa da böyle bir mektepten H.Cahit haberdar değildir. Şairin şiirlerinden örnekler veriyor. Ama o, bu tür şiirle ilk karşılaştığından zevk olmadığını söylüyor.¹⁰⁸

7. Cahit Sıtkı Bey'in "Ömrümde Sükût". Bu eseri günün modasına uymayarak ruhunu aksettirdiği için samimi bulan Hüseyin Cahit'e göre sükût kalptedir. Kalp söylemeyince ömrün ne manası kalır? Cahit Sıtkı şiirlerinde kendini anlatır. Kitabın en zayıf şiirleri maziye ve hatıralara taalluk edenlerdir. Şair bu parçalarda sade edebiyat yapmıştır. Üslup konusunda şairi eleştiren, bazı hatalarına işaret eden H. Cahit, dünyayı yaşanmaya değer buluyor. Böyle bedbaht olmak için bütün ömür ıstırap çekmenin zahmete değer bir şey olduğunu kaydederken, şiirlerinden örnekler de veriyor.¹⁰⁹

8. Reşat Feyzi Bey'in "Matbaada Akşam". Hüseyin Cahit bu eserle ilgili yazısında, şairi günlük gazeteciliğin hummalı, yarına yetiştirme telaşı içinde, pek işlemeden, düşünmeden, çırpıştırma alışkanlığını terk etmemiş olduğu için tenkit ediyor. Şiirlerdeki bazı mantık hatalarını da örneklerle gösteriyor. Neticede, şairin bizimle eğlenmediğine hükmediyor. Şiirlerde ne üslup cazibesi, ne şekil güzelliği, ne de bir kelime ahengi bulmak mümkündür. O halde bu zahmet niye? diye soruyor.¹¹⁰

9. Hüseyin Cahit bu defa da "Biri İdeal Arkasında, Biri Sanat Peşinde" olan iki şairden bahsediyor. H.Cahit'e göre, Turan ülkesine; sadık kalan evlatlardan "Atsız'a Yoldaş" imzasını atan Bay M. Mengüç, şiirlerinde Turan'ın yerini Anadolu'ya bırakıyor. Küçük eserinde Turan aşkını büyük bir canlılıkla taşıyor. "Yarın Turan Benimdir" adlı eserinin her sayfasında temiz ve yüksek bir Türklük heyecanı samimi ve tabii olarak fışkırıyor.

İkinci şair, sanat peşinde koşan Hamdi Gökalp'tır. "Güz Yaprakları" adlı kitabında kalp dertlerini, bazı küçük tasvirleri, bize gösteriyor. Şiirlerinde bazı

108 . Hüseyin Cahit, " Ercüment Behzat Bey: S.O.S Kaos", *Fikir Hareketleri*, II/29, 1934, s. 43-44

109. Hüseyin Cahit, "Cahit Sıtkı Bey: Ömrümde Sükût", *Fikir Hareketleri*, II/39, 1934, s.203-204

110 . Hüseyin Cahit, "Reşat Feyzi Bey: Matbaada Akşam", *Fikir Hareketleri*, II/40, 1934, s.219-221

düşkünlükler, bazı müptezel ifadeler bulunmasına rağmen, eserini okutturan meziyet, sadeliği ve samimiyetidir. Her iki şairden de örnekler veriliyor.¹¹¹

10. M. Kemal Ergenekon'un "Attila". Bu eseri başarılı sayarken bazı kusurlarına, işaret ederek şöyle diyor: "*Şair M.K. Ergenekon'un muvaffakiyetinin sırrını duygularının samimiyetinde ve bunları bekâreti ve harareti ile ifade edebilmesinde buluyorum. Onun için kendisinden çok şeyler bekliyorum*"¹¹²

11. M. Atsıza Yoldaş imzalı şairin "Bir Bayrak Altında" dlı şiir kitabının tanıtımına geçmeden önce H.Cahit, şairinden söz ediyor. Şair daha önce "Çığır" mecmuasında "Kastamonu" adıyla bir manzume neşretmiş, H.Cahit de bu şiiri çok beğenmiş. O zaman "Mengüç" imzasını kullanan şair, şimdi kesin bir isim bulmuş ve şiirlerini bu isimle yayınlamıştır.

H.Cahit, şairin, ırk ve kan nazariyesine bağlılığını dile getiren şiirlerinin bugün gençlik tarafından kıymet bulmayacağı kanaatindedir. Onun tutumu ile Hitler'cilik arasında benzerlik buluyor. Almanya'yı örnek veriyor. Şairin kabiliyetinin, "Cansız eşyaya, bir ruh vererek onları insanların hayatına karıştırmakta kendisini gösterdiğine" inanıyor. "Değirmen" adlı şiirini örnek gösteriyor.

H.Cahit, şaire yakıştıramadığı bazı parçaların bu esere girmemesinden yanadır. H.Cahit genç şairleri destekliyor. Şairi hayal ve duyguların ifadesinde acemi buluyor. Gramer hatalarına rastlıyor. Ama ondan iyi bir şair çıkabileceğine de ihtimal veriyor.¹¹³

12. Hüseyin Cahit, Osman İzzet Ulukut'un "Konser" ile Zekeriya Gökaytaç'ın "Hicran Sabahı" adlı eserlerini de değerlendirmeye tabi tutuyor. Bir sene evvel bu sütunlarda O.İsmet'in ilk kitabı "Her Akşam"dan bahseden H.Cahit, onun da "Sönen ve sanat için kaybolan istidatlar" arasında olmamasını temenni etmişti. Şimdi ikinci kitabıyla karşılaşılıyor, ilk eserdeki ufak tefek kusurlar "Konser"de görülüyor. Sadece bazı şiir başlıkları Fransızcadan alınmıştır. Şiirlerin "*hemen hepsi bize şairin bu deruni hayat labirenti içinde biraz aydınlık bulmak ve iyi görmek, kendi kendisini bulmak için kendisiyle mücadelelerini ihtiva ediyor*"

"Lirik şiirleri sevenler, kalbin ve ruhun loş ve müphem sahalarında titreşen hislerin dilinden hoşlananlar İ.Ulukut'un şu küçük eserini kendilerinin yakın bir

111 . Hüseyin Cahit, "İki Şair: Biri İdeal, Biri Sanat Peşinde", *Fikir Hareketleri*, III/61, 1934, s.139-140

112 . Hüseyin Cahit, "Attila- M. Kemal Ergenekon", *Fikir Hareketleri*, V/129, 1936, s.395-397

113 . Hüseyin Cahit, " Bir Bayrak Altında, M. Atsıza Yoldaş", *Fikir Hareketleri*, VI/141, 1936, s.172-173

dostu bileceklerdir" diyen H.Cahit, Zekeriya Gökaytaç; ve eseri için de şunları söylüyor:

"Zekeriya Gökaytaç, İstanbul hasretini gönlünde taşıyan bir şair ruh.(...) Zekeriya Gökaytaç'ın kitabı bize kendisinin muhtelif vadilerdeki istidat ve kıymetini gösteriyor".¹¹⁴

13. Hüseyin Cahit, Hüseyin Siret Özsever'in "Kıvılcımlı Kül" adlı şiir kitabını tanıtma yazısında, "Edebiyat-ı Cedide"nin ince ve zarif şairi Hüseyin Siret'in, bugün de eski şairlerimizin lisanıyla bir gazel yazdığını, bunun güzel olabileceğini, ancak "Siret" olamayacağını kaydettikten sonra ilave ediyor: *"Bugünkü Siret'in intibalarında Servet-i Fünun zamanının ümit ve hülyalarını aramak biraz garip olmaz mı? O zamanın dertlerine, hicranına, gözyaşlarına ve elemlerine karşı sanatkârın içinde yanan bir hayat ateşi vardı ki onu elinden tutarak dimdik yürütüyordu. Fakat bugün yazıları bize çok daha acı ve melal ile örtülü geliyor. Çünkü üzerinden uzun bir tecrübe ve hayat devresinin kasırgaları geçmiştir. İşte Edebiyat-ı Cedide mücahitlerinden Siret bugünkü dil ile yazıyor ve güzel yazıyor. İnsanın içinde sanatkârlık ateşi varsa filan zamanda ve filan dilde değil her zamanda ve her dilde güzel eser yaratabilir. Geçmiş denilen bir edebi devrin şairi işte bugün de kendisini okutuyor, hem zevk ile okutuyor. Çünkü o filan tarihin şairi değildir, sadece şairdir ve her zaman şairdir. "Siret'in son yazılarını okurken, Servet-i Fünun şairi üzerinde zamanın hiç tahribat yapmadığını büyük bir sevinçle gördüm. Bilakis zaman onu daha olgun bir hale getirmiş, onu derinleştirmiştir. Bilmem neden, gazel vadisinde de kalemini tecrübe etmek istemiş. Bunlar güzel olabilirler, fakat "Siret" değiller".¹¹⁵*

114 . Hüseyin Cahit, "Konser- O. İsmet Ulukut; ", *Fikir Hareketleri*, VII/172, 1937, s.251–252

115 . Hüseyin Cahit, "Kıvılcımlı Kül", *Fikir Hareketleri*, IX/222, 1938, s.220–221

2.1.2.4. Seyahat Edebiyatı

Yazarların medeni ülkelere ve medeniyet merkezlerine, çeşitli sebeplerle yaptıkları seyahatlerle ilgili intibalarını ihtiva eden eserlerin tanıtımına da önem veren Hüseyin Cahit, dergisinde, bu türün en güzel örneklerini vermiş olan Falih Rıfki Atay'dan başka, Şukufe Nihal, İsmail Habib ve Sadri Ertem'in konu ile ilgili kitaplarını da ele almıştır.

1. Falih Rıfki'nın eserleri:

a. "Yeni Rusya". Hüseyin Cahit, "Türk nesrinin en muvaffakiyet gösteren bir kuyumcusu" diye vasıflandırdığı Falih Rıfki'nın bu eserini iki bölümde tanıtıyor. "Yeni Rusya" başlıklı yazısında, yazar için şunları söylüyor:

"O, minyatür sanatkârları gibi ince ve sakit çalışmaz. Üslubunun arkasından, kuvvetli bir çağlayan sesi gibi, örs ve çekiç darbeleri kulağı doldurur. Bu, yeni ve şahsi bir hayal ve heyecan yaratan bedii icadın hayat uğultusudur, sanat musikisidir". Hüseyin Cahit, Rusya için çok kitap yazıldığını, ama Falih Rıfki'nın eserine güvendiğini söylüyor. Yazının ikinci bölümünde eserle ilgili malumata devam edilerek, Falih Rıfki'nın, bu kitabında komünizmin esas davalarını ve bunları ne dereceye kadar tatbik muvaffak olduğunu direkt tetik etmek istemediği halde, eserin, edebiyatın sırrı ve sanatkârlığın muvaffakiyeti ile okunduğu belirtiliyor.¹¹⁶

b. "Moskova-Roma". Bu eserini yine iki bölüm halinde değerlendiren Hüseyin Cahit yazının ilk bölümünde yer yer yazara çatıyor. Onda demokrasiye karşı bir nefret olduğunu zannediyor. İkinci bölümde de kitabı tanıtmaya devam ediyor.¹¹⁷

c. "Zeytindağı". Ona göre kitap, harp senelerinde Suriye cephesine ait hatıraları ihtiva ediyor ve düzensiz, rast gele sıraya konulmuş parça parça levhalara benziyor. Bu, Türk'ün cephedeki fedakârlığının edebi bir destanıdır. Bu eseri Cemal Paşa'nın aleyhinde sananlar, paşanın çok sevdiği F.Rıfki'nın, velinimetine bu şekilde davranmasını hoş görmeyerek eleştirmişlerdir. H.Cahit ise bu kanaatte değildir. Eserden aldığı parçalarla yazarın, Paşa'yı zannedildiği gibi başarısız değil, bilhassa kararlı bir kumandan olarak gösterdiğini ortaya koyuyor ve eseri fevkalade güzel buluyor. Edebiyatımızda böyle bir esere tesadüf ettiği için

116 . Hüseyin Cahit, " Yeni Rusya-I", *Fikir Hareketleri*, III/63, 1935, s. 172-173

117 . Hüseyin Cahit, " Moskova- Roma I", *Fikir Hareketleri*, III/65, 1935, s.203-204

iftihar ediyor. Zira eserde siyasetçilik asgari düzeyde tutulmuştur. Bu da sanatkarı, bütün kabiliyetlerini göstermek hususunda serbest bırakmıştır.¹¹⁸

d."Denizaşırı". Parlamentolar birliğinin Brezilya'daki toplantısına Türk Murahhası olarak giden Falih Rıfkı'nın edebiyatımıza kazandırdığı "Denizaşırı" adlı seyahat eseri de H.Cahit tarafından değerlendirmeye tabi tutulmuştur. H.Cahit'e göre eser, bir ruzname çerçevesini çok aşmıştır. Yazar, okuduklarını, duyduklarını gördükleri ile karıştırmış, sihirli üslubuyla hepsini birbirine bağlamıştır.

Eseri "Zeytindağı" ile karşılaştıran H. Cahit, ondaki kuvveti ikincisinde bulamıyor. Denizaşırı da sadece yazarın şahsiyetini görüyor. Üslubunun hususiyetinden bahsederek eserdeki fıkralardan örnekler veriyor. Neticede şu hükme varıyor: "*Türkçede okunacak kitap bulunmamasından şikâyet edenler Falih Rıfkı'nın eserlerini okumadan bunu söylüyorlarsa haksızlık ediyorlar*".¹¹⁹

e. "Tayms Kıyıları". Hüseyin Cahit'e göre, İnkılâp çocuğu ruhu ile İngiltere'yi gezen Falih Rıfkı, "gözlerinde milli savaş imanının ateşiyle" etrafına bakarak bize bu eseri armağan etmiştir. F.Rıfkı, oradan bize sadece kuru fotoğraflar değil, "duygularının arasından süzölmüş canlı levhalar" getirmiştir.

Hüseyin Cahit eseri okuyucularına şöyle tavsiye ediyor: "*Seve seve okunacak, saklanacak ve tekrar tekrar okunacak bir eser*".¹²⁰

2. Şukufe Nihal'ın "Finlandiya". H.Cahit'e göre, Finlandiya'da üç gün kalan şair, oraya adeta âşık olmuştur. Çok sevdiği Finlandiya'yı bize de sevdirmek arzusundan kendini kurtaramamıştır. "Finlandiya'da Üç Gün" başlığı altında kendi müşahede ve İhtisaslarına dair yazdığı sayfalar, edebi bir nesrin bütün zevkini bize veriyor. Seyahat hatıraları yazan muharrirlerimizin kendini kurtaramadıkları ufak bir dalgınlık eserine burada da rastlıyoruz. Şukufe Nihal Finlandiya'da üç gün kalmıştır. Üç günde bir ülkeyi tanımak zordur. Şair, oraya dair okuduğu eserlerden, tanıyanlarla konuşmalarından duyduğu, öğrendiği bilgilerle, kendi müşahedelerini birbirine karıştırmıştır. Eser bize her bakımdan (sosyal tekâmül, edebiyat, hükümet, parlamento, maarif, kadın) Finlandiya'yı tanıtmayı amaçlıyor. Tasvir ve müşahedeler

118 . Hüseyin Cahit, "Zeytindağı", *Fikir Hareketleri*, III/69, 1935, s. 283–269

119 . Hüseyin Cahit, "Denizaşırı", *Fikir Hareketleri*, III/70, 1935, 283–285

120 . Hüseyin Cahit, "Taymis Kıyıları", *Fikir Hareketleri*, III/73, 1935, s.232–233

kadar, bu çorak görünecek malumat da sevimli bir üslubun okşamaları sayesinde cazip bir hal almıştır.¹²¹

3. İsmail Habib'in "Tuna'dan Batıya". Tuna yoluyla Viyana'ya giden, Berlin, Paris ve sahili dolaşarak Napoli ve Atina yoluyla İstanbul'a dönen İsmail Habib'in seyahat hatıralarını ihtiva eden bu eseri de Hüseyin Cahit'in tenkitlerine maruz kalmıştır.

H.Cahit'in İ.Habib'i tenkit ettiği nokta onun, kelime oyunlarına başvurması ve bunu çok ileriye götürerek okuyucunun canını sıkmasıdır. Bu seyahatte ona kafası ve zekâsı refakat etmiştir. Birinci plana onlar geçtiği için gerçek müşahedeler gölgede kalmıştır. Eserdeki hatırlama ve kelime oyunları biraz fazla kaçtığından rahatsız edicidir.

Eserden örnekler de veren H.Cahit son olarak şöyle diyor:

"Kısaca diyeceğim ki İsmail Habib edebiyatımıza bir eser kazandırmıştır".¹²²

3. Sadri Ertem'in "Ankara- Bükreş". Hüseyin Cahit, son olarak Sadri Ertem'in "Ankara- Bükreş" adlı eserinden bahsediyor. Sadri Ertem'i de okuduklarını ve duyduklarını himaye etmek ve bunları benimsemekle suçluyor. Zira Romanya'da kısa bir seyahat yapmış bir turistin bu tür hükümler vermesi imkânsızdır. Bunu örneklerle gösteriyor.

Hüseyin Cahit, Fransız edibi Jules Romains'in seyahat hatıraları ile ilgili görüşlerine de yer verdiği yazısında, edibin, bir memlekette bir parça dolaşıp da o memleketin ruhi, sosyal ve siyasi varlığı hakkında derin ve felsefi izahlar veren arkadaşlarıyla eğlendiğini kaydederek, onu haklı bulduğunu söylüyor. Sadri Ertem'i de bu hataya düşmüş olması bakımından eleştiriyor.¹²³

121 . Hüseyin Cahit, "Finlandiya", *Fikir Hareketleri*, V/106, 1935, s.27-28

122 . Hüseyin Cahit, "Tuna'dan Batıya", *Fikir Hareketleri*, V/108, 1935, s.59-61

123 . Hüseyin Cahit, "Ankara- Bükreş", *Fikir Hareketleri*, VII/179, 1937, s.362-364

2.1.2.5. Matbuat

Matbuat hayatının söylendiği gibi durgun olmadığını kaydeden Hüseyin Cahit, "Matbuat Hayatı" başlıklı yazısında, fikir sahasında görülen faaliyete hayranlığını dile getirirken düşüncelerini şu cümlelerle ortaya koyuyor:

"Türkiye hiçbir zaman böyle bir inkişafa nail olmamıştır. Memleket bu risaleleri yaşatabilirse, matbuat hayatımızda durgunluktan değil, harekettten bahsetmeğe hak kazanmış oluruz".¹²⁴

Hüseyin Cahit bu yazısında önce Kadro, sonra da Kooperatif dergileri üzerinde duruyor. Kadro'da Şevket Süreyya'nın ilgi çekici Türk nasyonalizmi ve Türk inkılâbı bahsini tetkik ettiğini, muarızlarına cevaplar verdiğini kaydeden H.Cahit, bazı noktaların açığa kavuşmasını istiyor:

1. İnkılâbın mahiyeti açıklanmalıdır.
2. İnkılâp kelimesiyle kastedilen mana tasrih edilmelidir.

H.Cahit, bu dergideki Şevket Süreyya'nın fikirlerini kendisinininkiyle karşılaştırıyor ve arada büyük farklar gördüğünü kaydediyor. Kooperatif dergisini çıkaran Ahmet Hamdi Bey'i de aynı hususlarda tenkit eden H. Cahit, bu yazısında dergi tanıtımından ziyade, dergilerdeki yazarların kendine uymayan fikirleri üzerinde duruyor.

"Bizim Allameler" adlı yazısında da H. Cahit, İzmir'de yayınlanan Kültür mecmuasının Fikir Hareketleri'ni tenkidi vesilesiyle bu mecmuadan bahsediyor.¹²⁵ Son zamanlarda neşredilen mecmualarla yazılara da yer veren H.Cahit, "Son Yazılar ve Eserler" adlı değerlendirmesinde, Ankara'da yayınlanan Çığır, Mersin Halkevi Mecmuası olan Güney ile Konya'da yayın hayatına başlayan Selçuk isimli dergileri tanıtıyor. Bu dergilerdeki bazı şiir ve yazıları beğenen H.Cahit, örnekler de veriyor. Dergileri başarılı ve ümit verici bulduğunu da söylemeden geçemiyor.¹²⁶

Hüseyin Cahit'in ayrıca, Nurullah Ata, Şevket Süreyya gibi yazarlarla çeşitli konularda polemiğe girdiğini görüyoruz.¹²⁷

124 .Hüseyin Cahit, " Matbuat Hayatı", *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s. 18–19

125 . Hüseyin Cahit, " Bizim Allameler", *Fikir Hareketleri*, I/12, 1934, s. 3–4

126 . Hüseyin Cahit, "Son Yazılar ve Eserler", *Fikir Hareketleri*, II/46, 1934, s. 315–316

127. Bakınız geniş bilgi için:

Hüseyin Cahit, "Kendine Tapan Bir Adam", *Fikir Hareketleri*, I/16, 1934, s.10–12

- , "Avrupa'ya Hayranlık", *Fikir Hareketleri*, I/27, 1934, s.11–12

- , "Avrupa'nın Mirasçıları", *Fikir Hareketleri*, II/35, 1934, s.138–140

2.1.2.6. Tercüme

Fikir Hareketleri, büyük ölçüde tercümeyle dayalı bir dergidir. Tercümelerin tamamı, dergiyi tek başına çıkaran Hüseyin Cahit'e aittir. Öğrenme merakını hisseden okuyucularını pek çok konudan haberdar etmek isteyen Hüseyin Cahit, F. Nitti, Alain, F. Delaisi, C. Turgeon, F. Strowski, C. Sforza, J. Benda, F. Cambo, M. Trumer, C. Bougie; Hocart gibi alanlarında uzman ve meşhur kişilerin eserlerinden yaptığı tercümelerde şu konulara ağırlık vermiştir: Demokrasi, hükümdarlık idaresi, emperyalizm, Marksizm, sosyalizm, faşizm, nasyonalizm, müstemlekecilik, komünizm, eski ve yeni diktatörlükler, medeniyet, ilim, sanat, kültür, sanayi ve teknik, harp sonu Avrupası ve diktatörlükler, diktatörlükleri doğuran ve kolaylaştıran sebepler, hayat felsefeleri, dünyanın gidişatı, Hegel, Marks ve Engels'in tesirleri, Avrupa'nın menşeleri, Avrupa ruhu, modern insanın yetiştirilmesi, Rusya'da hayat, dünya buhranının sebepleri iktisadi buhran vb.

Dergide yoğun bir şekilde yer tutan fikir, yazılarının dışında, roman, hatıra, sefaretname, mektup gibi eserlerle, Rusya'yı her yönüyle tanıtmayı amaçlayan tefrika yazılara da yer vermiştir.¹²⁸

-
- , "Tenvire Muhtaç İki Nokta", *Fikir Hareketleri*, II/37, 1934, s.171–172
 - , "Bir Münakaşanın İbret Alınacak Neticeleri-I", *Fikir Hareketleri*, II/44, 1934, s.282–283
 - , "Bir Münakaşanın İbret Alınacak Neticeleri-II", *Fikir Hareketleri*, II/45, 1934, s.298–300
 - , "Şahsiyata Dökülen Bir Münakaşa", *Fikir Hareketleri*, II/52, 1934, 413–414

128 . Hüseyin Cahit YALÇIN, "Bir İzah", *Fikir Hareketleri*, VI/139, 1936, s. 140–141

2.2. Chartier ALAIN (1868–1951)

Fransız düşünürüdür. Estetikçidir. Söyleşileriyle ünlüdür. Çeşitli okullarda felsefe okutmuştur. Estetik alanda Kant okuluna bağlıdır. Çeşitli söyleşileri dilimize de çevrilmiştir. Başlıca yapıtları: Spinoza(1901), Propos d'Alain, Propos Sur l'esthetique(Estetik üzerine söyleşiler, 1923), Etude Sur Descartes(1928), Idees: Platon, Deskartes, Hegel, Comte(1939), Histoire de mes Pensees(1936) başlıca yapıtlarıdır.¹²⁹

Fikir Hareketleri dergisinde Alain'in ekonomiden politikaya, siyasetten terbiyeye kadar birçok makalesi tercüme edilmiştir.

Ekonomiye dair konuşmalar yazı dizisinde Alain üretim ile tüketim arasındaki farkları ve tüketicilerin bilinçsiz davranışlarından bahsediyor. İnsanların ucuz veya pahalı mal almaları konusunda özgür olduğunu ama reklâmların, ilanların, sergilerin insanların aklını çeldiğini bu nedenle de insanların çoğu alışverişe çıktığı zaman hiç ihtiyacı olmayan bir sürü şey alıp evine döndüğünü bu nedenle de hesaplarının alt üst olduğuna dikkat çeker. Ekonomiye düzeltmenin insanların elinde olduğunu ve bunun farkına varmanın da bir kar olduğunu ifade ediyor.¹³⁰

Efendi köle ilişkisine değinen Alain asıl bilen, üreten, yapanın köleler olduğunu, efendileri efendi yapanın köle olduğunu ifade ederek ortada tersine çevrilmiş düzenden bahsediyor. Boş başların, işe yaramazların yukarı çıktığının altını çiziyor.¹³¹

Üretici-tüccar münasebet ve farklarını anlattığı diğer bir makalesinde işçilerle-tüccarları su ve zeytinyağı gibi birbirinden net bir şekilde ayrılan iki sınıf olarak anlatıyor. İşçilerin bir süre sonra kişiliklerini etkilediğinden bahseden Alain'e göre işçiler cüretkâr, şiddete meyilli iken, burjuvalar ise daha ihtiyatlı ve yumuşak başlıdır. Çünkü kaybedebilecekleri çok şey var ama diğer sınıfın kaybedecek bir şeyi yoktur.¹³²

129. Orhan HANÇERLIOĞLU, *Felsefe Ansiklopedisi*, Düşünürler Bölümü, I, s. 19

130. Alain, "Ekonomiye dair konuşmalar", *Fikir Hareketleri*, V/114, 1936, s.153–154

131. Alain, "Ekonomiye dair konuşmalar", *Fikir Hareketleri*, V/117, 1936, s.203

132. Alain, "Ekonomiye dair konuşmalar", *Fikir Hareketleri*, V/118, 1936, s. 215–216

Üretim esnasında malın ucuza üretilbildiğini ama bu malların komisyoncu ve satıcıların elinde pahalılaştığını belirttikten sonra bunun nedeninin de reklâm, simsar vs. gibi masrafların neticesi olduğunu ifade etmektedir.¹³³

I.Dünya Savaşının çıkmasının Kapitalizm yüzünden olduğunu savunanlara Alain savaştan kurtulabil indiği takdirde kapitalizmin korkulacak hiçbir yanı olmadığını savunuyor. Ekonominin önemine de değinen muharrir politikayı da hükümeti de yönlendiren ekonomidir diye düşünüyor.¹³⁴

Ekonomik buhranların nedenlerini ele alan yazara göre insanların tehlikeyi sezmesi, ellerindeki paraların zor zamanlarda hayatlarını kurtarmaya yetmeyeceğini anladıkları anda paranın değerinin düşüp temel ihtiyaç mamullerinin fiyatının çıktığını anlatıyor.¹³⁵

Kısaca bugünkü ekonominin nasıl kurulduğunu hangi devrelerden geçtiğini anlatarak bugünkü kullandığımız birçok şeyin binlerce yıl önce icat edildiğini izah ediyor.¹³⁶

Zenginlere kafayı takan, onları birer çocuk gibi gören yazara göre onlar sadece rahatlarına bakarlar. Fakirler ve işçi sınıfı kazmayla, kürekle emekle para kazanırken zenginler lafla para kazanırlar.¹³⁷

İki ayrı zengin tiplemesinden bahseden yazara göre bir kısmı tamamen müsrif, lüks içinde yaşarken diğer kısmı ise tamamen biriktirme, daha çok biriktirme taraftarıdır. İnsanların kapitalizmi tartışmalarının boş olduğunu asıl üzerinde durulması gerekenin gerçek kişiler olması gerektiğini savunuyor¹³⁸

Alain kişilerin müsrifliğinden sonra devletlerin müsrifliğini ele alıyor. Ona göre ekonomileri bozan, iflase sürükleyen en önemli amilin siyasi rekabet ve siyasetin ekonomiye müdahaleleridir. Almanya ile Fransa arasındaki daha büyük ve daha süratli gemi yapma yarışına değinen Alain bu iki devletin de kar düşünmeden, bütçeden karşılanmak üzere, müthiş paralar dökerek bu rekabeti sürdürdüklerini bunun parasının da insanların cebinden çıktığını ve ekonominin biraz daha

133. Alain, "Ekonomiye dair konuşmalar", *Fikir Hareketleri*, V/122, 1936, s.280–281

134 . Alain, "Ekonomiye dair konuşmalar", *Fikir Hareketleri*, V/130, 1936, s. 409

135 . Alain, "Ekonomiye dair konuşmalar", *Fikir Hareketleri*, VI/138, 1936, s. 120–121

136 . Alain, "Ekonomiye dair konuşmalar", *Fikir Hareketleri*, VIII/160, 1936, s.58

137 . Alain, "Ekonomiye dair konuşmalar", *Fikir Hareketleri*, VII/164, 1936, s.121

138 . Alain, "Ekonomiye dair konuşmalar", *Fikir Hareketleri*, VII/168, 1937, s. 186

kötüleştğini belirtiyor. Siyasi çılgınlıkların bunalımlara sebep olduğunu belirttikten sonra ekonominin barış ortamında ve serbestlikten hoşlandığını dile getiriyor.¹³⁹

Kapitalizmi işleyen yazara göre kapitalizm üç devreye ayrılır. Birinci devrede büyük patronlar son derece cimri yaşar, para biriktirip daha da zengin olmaktan başka şey düşünmezler, çalıştıkları mekânlar harabe, aileleri fakirler gibi yaşar ama bunu hiç önemsemezler, para harcamamak tek düşünceleri idi. İkinci devre sermaye sahibi fakat meslektan anlamayan, sadece karına bakan lüks içinde yaşayan patronlar devridir. Fabrikaları ayakta tutan onların parasıdır. Onlar da yalnız karına baktığı için sanayi kuruluşları belki de hiç tanımadıkları bir insanın parasına para katmak için var güçleriyle çalışıyorlar. İşte bu devrede artık bir değişiklikten bahseden yazara göre eskisi gibi para harcamayan masraf yapmayan yok olup gider. Çünkü artık devir reklâm ve tanıtım devridir. Diğer devir ise devletlerin rekabeti devridir. Daha iyi olabilmek, daha güçlü olabilmek için girişilen amansız rekabet devri ki bu da dünyayı savaşımlara, yoksulluğa sürükleyen bir devirdir.¹⁴⁰

139 . Alain, “Ekonomiye dair konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, VII/172, 1937, s. 250

140 . Alain, “Ekonomiye dair konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, VII/176, 1937, s. 314

2.3. Julien BENDA (1867–1956)

Fransız düşünürüdür. Uşçudur. Bergson'la savaşmakla ünlenmiştir. Felsefi romanlar da yazmıştır. Dreyfús konusunda yazdıkları büyük yankılar uyandırmıştır. Uşçuluk, sezgicilik, varoluşçuluk ve estetik alanlarında ilgi çekici incelemeler yapmıştır. *Du Style D'Idées*(1947), *Tradition de l'Existentialisme*(1946), *La Crise du Rationalisme*(1949), *Sur le Succes de Bergsonisme*, *Trahisons des clercs*, *Le Fin de l'Eternel* başlıca eserleridir.¹⁴¹

Benda'ya göre Avrupa Nasyonalizminin ortaya çıkmasında ve yabancı düşmanlığına dönüşmesinde en büyük etki Alman düşünürleridir. Alman düşünürlerinin kendi ırklarını üstün tutmaları, diğer milletleri ve ırkları aşağılamaları Fransa vs. gibi diğer Avrupa ülkelerinin de aynı şekilde davranmalarına neden olmuştur. İnsaniyete rehberlik etmesi gereken düşünürlerin bu davranışlarının medeniyeti tehlikeye düşürüp dünyayı çirkinleştirdiğini vurgulayan Benda'ya göre bunlar kendi ırklarının üstünlüğüne o kadar inanmışlar ki başka bir şeyi onlara kabul ettirmek imkânsızdır.¹⁴²

Ona göre, bu düşünürlerin ektiği milliyetçilik, ırkçılık tohumları daha ileriki zamanlarda siyasi ihtiraslara dönüştü ve bütün Avrupa halklarında kökleşti. 19.Asra gelinceye kadar meydana gelen savaşlar büyük maddi kayıplara rağmen halkın büyük kesimi tarafından pek fazla umursanmazdı. Ama artık Avrupa'da ırk, sınıf, millet ihtirasına yahut bunların üçüne birden kapılmamış insan yoktur. Bugün Avrupa'nın bir ucundan diğer ucuna kadar kin ve nefret vardır. Yazar, dünyada kin ve nefrette birlik olan büyük grupların ve sınıfların kurulduğuna ve bununda daha büyük savaşlara neden olacağını düşünüyor.¹⁴³

Milliyet hissi Avrupa'da gittikçe derinleşmiş ve artık maddi değerlerin yanında manevi değerlere de pek önem verilmeye başlanmıştır. Bu hisler de ırkçılık doğmuş ve Avrupa'yı etkisi altına almıştır. Devlet reislerinin de bu hisleri (vatanperverlik) kullanmayı ihmal etmediğini belirten yazar örnek olarak İtalyan Mussolini ve halkını örnek veriyor. Milliyetçilik ihtirasları en çok şu şekilde

141 . HANÇERLİOĞLU, age, s.66

142 . Julien Benda, "Avrupa'daki Nasyonalizme dair.", *Fikir Hareketleri*, 1/4, 1933, s.4–5

143 . Julien Benda, "Siyasi İhtiraslar Hakkında Bir Tahlil.", *Fikir Hareketleri*, 1/6, 1933, s.8–9

görülüyor. 1.Yahudi Aleyhtarlığı 2.Mal sahiplerinin işçilere karşı hareketleri 3.Otorite taraftarlarının demokralara karşı hareketleri. Üstelik bu ihtirasları savunan kişiler kendilerini otorite zannediyorlar.¹⁴⁴

Avrupa'da tehlikeli bir hal almaya başlayan ırkçılığı artık sadece politikacıların yapmadığına değinen Benda'ya göre artık, şairler, yazarlar, tarihçiler vs. gibi çok daha tarafsız olması gereken kesimlerin de yapmaya başlaması tehlikeyi biraz daha arttırıyor. Şairler artık şiiri siyasi ihtiraslarına alet yaptı, romancılar kendi milletini üstün göstermek için romanında kendi milletinden birini başka milletten biriyle karşılaştırıyor ve bütün iyiliği, güzelliği hep kendi milletinden olana hasrediyor. Hele hele insanların ihtiraslarına gem vurması gereken tarihçilerin tarihi çarpıtarak anlatmaları insanları daha da hırçınlaştırıyordu.¹⁴⁵

Makalelerinde genel olarak dünyanın bir gerginliğe doğru gittiğinden tehlikeli bir şekil alan ihtiraslardan, medeniyetin bugünkü manzarasından bahseden J.Benda barışın önemini savaşların kötülüğünü anlatmaya çalışmıştır.

144 . Julien Benda, "Milliyet İhtirasları Hakkında Bir Tahlil", *Fikir Hareketleri*, I/7, 1933, s.7

145 . Julien Benda, "Dünyayı Saran Politikacılık İleti", *Fikir Hareketleri*, I/8, 1933, s.6

2.4. Edouard BENES (1884–1948)

Çekoslovak düşünürüdür. Çekoslovakya cumhurbaşkanlığı da yapmıştır. Felsefe, toplumbilim ve dil bililim alanlarında çeşitli incelemeleri vardır. Düşünce adamlığıyla devlet adamlığını bağdaştırabilmiş ender kişilerdendir. *Le Probleme Autrichien Et La Question Tcheque*(1908) başlıca yapıtlarıdır.¹⁴⁶

Felsefe, sosyoloji, filoloji tahsil etmiştir. Sulh konferansında ve milletler cemiyeti meclisinde devletin mümessili olmuştur.¹⁴⁷

I.Dünya Savaşı ve demokrasi, itilaf ve ittifak devletlerinin ideolojileri, komünizm, faşizm, nasyonalizm, milletler cemiyeti ve başarısızlığının nedenleri diktatörlüklerle demokrasinin kıyaslanması Benes'in işlediği başlıca konulardır.

I.dünya savaşının nedenlerinden söze başlayan Benes Almanya'nın savaşı kazanması durumunda ne gibi olumsuzlukların yaşanacağını, demokrasinin, hürriyetçiliğin nasıl tehlikeye gireceğinden bahsettikten sonra bu savaşın dünyayı demokratlaştırmak amacına yönelmesini ve milletlerin bağımsızlığı uğrunda ilerlediğini belirtmiştir.¹⁴⁸

Özellikle Amerika'nın savaşa girerken Wilson'un yayınladığı ilkelerin demokratikleşme ivmesini hızlandırdığına değiniyor. Ona göre artık ülkelerin çıkarlarını bir tarafa bırakıp bu uğurda savaşmalarının dikkat çekici olduğunun ve "her milletin kendi kaderini çizmesi, bağımsız olması" Avrupa da yeni bir fikri hava yarattı. Tabii ki aslında savaş başlarken asıl gaye çıkar çatışmasıydı ama Amerika'nın ortaya attığı fikirler de savaşın son yıllarında iyice yorulmuş Avrupa devletleri üzerinde derin bir tesir yaptı ve bu fikirler Avrupa'da kolayca benimsendi.¹⁴⁹

146. HANÇERLİOĞLU, age, c.1, s.66

147 .İbrahim ALAETTİN, *Meşhur Adamlar Hayatları- Eserleri*, İstanbul 1933, I, s. 140

148 . Edouard Benes, "Umumi Harp İçinde Yeni Demokrasi İdeolojisi", *Fikir Hareketleri*, XIV/339, 1940, s.5

149 . Edouard Benes, "Amerikanın Harbe Girişi ve Demokrasi İdeali İçin Rus İnkılabının Ehemmiyeti", *Fikir Hareketleri*, XIV/340, 1940, s.22–23

I.Dünya savaşında mutlakiyet ve demokrasi mücadelesi görülmüştü ve aynı durum 1939 yılı geldiği zaman yeniden tekerrür etmişti. Ancak arada bir fark olduğunu belirtiyor Benda; Artık halk demokrasiyi ve hürriyeti tarttığı için 2.dünya savaşını yine demokrasi tarafı kazanacaktır. Çünkü artık insanlar demokrasiden vazgeçemezlerdi.¹⁵⁰

I.Dünya savaşının sonuçlarını ele aldığı bir diğer makalede karşımıza şu sonuçlar çıkıyor: Benes savaşın imparatorlukları parçalayıp milli devletleri oluşturduğuna artık devletlerin mukadderatını kişilerin değil milletin tayin ettiğine, dinin devlet işlerinden ayrılıp insanların arazi ıslahı sonucu durumlarının düzeldiğine, gelirin daha adil dağılmaya başladığına dikkat çekiyor. Ama halledilemeyen sömürgecilik ve silahlanma problemlerinin olduğunu ve bunun da tekrar bir savaşa sebep olacağına dikkat çekiyor ve bu konuda da haklı çıkıyor ve II. dünya savaşı bir süre sonra başlıyor.¹⁵¹

Savaş sonrası iktisadi meselelerin ve özellikle dünya iktisat buhranının komünizmi popüler hale getirdiğine değinen Benes Almanya ve İtalya'nın Rusya ile saldırmazlık ve ticaret anlaşması yapmalarının Avrupa demokrasilerini korkuttuğuna işaret ederek bunun yağmurdan kaçarken doluya tutulmak olacağını ve Avrupalı devletlerin bu hataya düşmemeleri dileğinde bulunuyor.¹⁵²

Totaliter rejimlerin demokrasileri yıpratmak ve diktatörlükleri güçlendirmek için demokrasilerin kusurlarını aradığına değinen Benes genç demokrasilerin elbette bazı noksanlıkları olduğunu belirttikten sonra her şeye rağmen demokrasinin diktatörlükten iyi olduğunu belirtiyor. Mevzubahis olan noksanlıkların da demokrasinin değil işbaşındaki hükümetlerin eksiklikleri olduğunu belirtip insanların güzel söz ve vaatlere kanıp ilerde pişman olacakları hatalara düşmemelerini umuyor.¹⁵³

150 . Edouard Benes, “ Harpte İki Taraf ve İki İdeoloji”, *Fikir Hareketleri*, XIV/341, 1940, s.36,

151 . Edouard Benes, “Büyük Harbin Demokrasi Bakımından Neticeleri”, *Fikir Hareketleri*, XIV/342, 1940, s.52–53

152 . Edouard Benes, “Yağmurdan Kaçarken Doluya”, *Fikir Hareketleri*, XIV/345, s.101–102

153. Edouard Benes, “Demokrasilerin Kusurlarından”, *Fikir Hareketleri*, XIV/347 1940, s.133,

Ama umduğu olmuyordu. Bunu da diğer bir makalesinde demokrasilerin yavaş yavaş bir düşkünlük devrine girip diktatörlüklerin yayıldığını anlatıyor. Ona göre bunun en büyük nedeni olarak da işbaşındaki hükümetlerin demokrasiyi yeterince müdafaa edememeleri, anlatamamalarıdır. Diktatörlüğün yayıldığı yerleri inceleyen Benes Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu ile en yakın komşusu İtalya’da kabul gördüğünü bunun da insanların daha demokrasiyi tam olarak benimmeden maddi ve manevi zorluklar çekmeleri ve bir süre sonra da güzel vaatlere kanarak diktatörlüğü benimsediklerine değiniyor.¹⁵⁴

Benes demokrasilerin düştüğü bu zor durum için milletler cemiyetinin iyi işleme halinde, bir kurtuluş olacağına inanmaktadır. Milletler Cemiyetinin düsturunun tahkim, emniyet ve silahsızlanma olduğunu ileri sürerek Cemiyetin siyasi ve sosyal hayatın demokratlaştırılması için bir vasıta olduğunu ve bunun son derece önemli ve lüzumlu olduğu düşüncesini ileri sürmüştür. Milletler Cemiyetinin kötü işleminin demokratik rejimleri zayıflatacağına dikkat çekip demokrasilerin kaderinin buna bağlı olduğunu vurgulamıştır.¹⁵⁵

Tıpkı demokrasiye yapılan saldırılar gibi milletler Cemiyetine de saldırıların olduğuna dikkat çeken Benes; bütün devletleri memnun edecek, her zaman haklıyı haksızdan ayıracak imkânın olmadığını, bazı hataların ortaya çıktığını bunun da Cemiyet aleyhtarlarının elinde bir koz olduğunu ve onların çalışmaları sonucu Cemiyetin iş göremez duruma düştüğünü belirtiyor. Cemiyetin, büyük devletlerin menfaatlerini korumak amacıyla kurulup, çalıştığına ise inanmıyor.¹⁵⁶

Ama ortaya çıkan olaylara müdahale konusunda büyük devletlerin çekinik kaldığını belirtiyor. Müdahalenin sonucuna hiçbir büyük devlet katlanmak veya fedakârlıkta bulunmak istemiyordu. Yani kendi milli menfaatlerini düşünerek birçok olaya göz yumuldu. Yenilen devletlere (özellikle Almanya) güven olmadığı için cemiyetin almış olduğu katı kararlara rağmen cemiyetin kurucu üyeleri

154. Edouard Benes, “Harpten Sonra Diktatörlükler”, *Fikir Hareketleri*, XIV/347, 1940 s.64-165

155. Edouard Benes, “Milletler Cemiyetinin ve demokrasinin mukadderatı”, *Fikir Hareketleri*, XIV/313, 1940, s.228-229

156 . Edouard Benes, “Milletler Cemiyetinin Muvafakatsizliğinin Başlıca Sebepleri”, *Fikir Hareketleri*, XIV/354, 1940 s.244

silahsızlanmayı bir kenara bırakarak silahlanmaya devam ettiler. Ona göre bütün bu amiller bir araya toplanınca da Milletler Cemiyetinin etkinliğini azaltmıştır.¹⁵⁷

Milletler Cemiyeti nasıl dirilebilir ismiyle yayınladığı makalesinde Benes şöyle diyor: “*Milletler Cemiyetinin etkinliğinin artmasının tek çaresi Avrupa devletlerinin yeniden demokrasiye dönmeleriyle mümkün olabilir*”

Devam eden makale silsilesinde demokrasi aleyhindeki diktatörlükleri incelemiş. Özellikle Nazizm, Faşizm, Komünizm üzerine yoğunlaştığını görüyoruz. Son makalesinde ise bu sistemlerle demokrasiyi karşılaştırıp demokrasinin üstünlüğünü vurgulayarak son noktayı koyuyor.¹⁵⁸

157. Edouard Benes, “Milletler Cemiyeti’nin nüfuzu neden kalmadı.”, *Fikir Hareketleri*, XIV/355, 1940, s.260-261

158 . Edouard Benes, “Milletler Cemiyeti Nasıl Dirilebilir?” *Fikir Hareketleri*, XIV/356, 1940, s.276-278

2.5. Andre GIDE

Fransız edip ve muharrirlerindendir. Paris'te doğdu. Hukuka dair eserleri ile meşhur olan Paul GIDE'nin oğludur. Önceleri imzasız olarak Andre Walter'in Defteri namı ile bir eser neşretmiş ve bununla neşriyat sahasına girmiştir. Bu isim bir zaman onun müstear adı oldu. Hikâye, roman ve tenkit mahiyetindeki birçok eserleri arasında: Le Retour de l'enfant Prodigue isimli eseri şaheseri sayılır. La Porte Etroite (Dar Kapı) adlı romanı da psikoloji tahlili itibarı ile değerli olanıdır.¹⁵⁹

Rusya da yaşamış yaşamının bir bölümünü Rus Komünizmini müdafaa etmeye adanmış bir kişi olan Gide'nin Fikir Hareketleri dergisinde yayınlanan bir makalesinde Rusya'dan yayılan vaatler, güzel sözler birçok insan gibi benim de göğsümü kabartmış, bu sistemin oturması için hayatımı feda etmeğe değer diye düşünüyordum diyerek, Komünizme büyük bir inatla bağlandığını, eksiklerini hatalarını olağan karşılayarak muhakeme bile etmediğini belirtiyor.

Ama bir süre sonra hatasının farkına vardığını ve kendisi yüzünden Komünizme sempati ile bakan insanlardan özür dileyerek Komünizmin hata ve eksiklerle dolu olduğunu, verilen sözlerin de bir ütopyadan ileri gidemeyeceğini ifade ediyor. Komünizm aleyhine yayınladığı makaleleri de Sovyet Rusya'nın düzeleceğine inancı kalmadığı için yayınladığını belirten Gide en ufak bir umudum olsaydı bunları yayınlamazdım diyor.¹⁶⁰

“İlk etapta herkesin aynı yaşam konforuna sahip olması, herkesin bir işinin olması, herkesin aynı ücreti alması aynı eşyalara sahip olması vs. gibi vaatler hoşuma gitmişti ama bir süre sonra anladım ki bu insanın doğasına aykırıdır, insanı şahsiyetsizleştirir ve insanı rehavete, tembelliğe iter” diyerek insanların çalışma ve rekabet anlayışının köreldiğine dikkat çekiyor.¹⁶¹

Rusya'daki sistemi tetkike devam eden Gide bütün halkın yalnız bir fikri olduğunu bunun dışında hiçbir fikirle karşılaşma imkânının olmadığını, o fikrin de Rusya'nın ve Rus halkının bütün dünya devlet ve halklarından daha iyi durumda

159 . ALAETTİN, age, II, s.598

160 . Andre Gide, “Rusya Dönüşü”, *Fikir Hareketleri*, IX/195, 1937, s.199-200

161 . Andre Gide, “Şahsiyetten Mahrum Edilen İnsanlar”, *Fikir Hareketleri*, IX/200, 1937, s.277-278

olduğuna inanmak fikri olduğunu belirtiyor. Yedikleri, giydikleri, yaşamları oldukça kötüdür ama daha değişiğini görmedikleri için, kıyaslayacak bir ölçütleri olmadığı için hayatlarından memnunlar. Bunun devamını sağlamak için Rusya ile dış dünya arasında demir bir perdenin olduğunu ve dışardan Rusya'ya bir fikir ve kültür sokmanın neredeyse imkânsız olduğunu belirtiyor.¹⁶²

Aslında Komünizmin Lenine'den sonra bozulduğunu belirten Gide'nin anlattığı şu olay Rusya'da yaşananları özetler nitelikteydi.

“Staline'nin resmine her tarafta tesadüf ediliyor. İsmi her ağızda. Bilhassa Gürcistan'da en hakir, en perişan bir odaya bile girdiğim zaman, vaktiyle hiç şüphesiz Meryem tasvirinin durduğu yerde, Staline'in resmin gördüm. Bu prestijimidir, muhabbet midir, yoksa korku mudur, bilmem. Fakat daima ve her yerde o!

Tiflisten Batuma giderken, Staline'nin doğmuş olduğu küçük Gori kasabasından geçiyoruz. U.R.S.S.de gördüğüm büyük hüsnükabulden dolayı kendisine bir telgraf çekmenin nezaket icabından olduğunu düşündüm. Postanenin önünde otomobili durdurarak bir telgraf müsveddesi uzattım. Bunda hemen hemen şöyle deniyordu: “Bu güzel seyahatimizde Gori'den geçerken, size teşekkürlerimizi bildirmek için samimi bir ihtiyaç hissediyorum”. Fakat “size” kelimesine gelince, mütercim durdu. Böyle söyleyemezmişim. İnsanın karşısında Staline olursa artık ona “siz” demek kâfi gelmezmiş. Buna bazı şeyler ilavesi icap edermiş. Ben hayret gösterince aralarında konuştular. şunu teklif ettiler. “Size amelelerin şefine” yahut “kavimlerin hâkimine”...Bu satırları okurken, sanki bir masal uyduruyorum gibi geliyor size, değil mi? Maatteessüf, hayır! Ahmak, fazla gayretkeş bir küçük memura tesadüf ettim de bu marifet onun işidir demeyiniz. Yanımızda bu münakaşaya iştirak eden kâfi derecede yüksek kimseler de vardı ki onlar cari “usul”leri pek ala bilirlerdi. Ben protesto ettim, Staline'in bu gibi dalkavukluklara ihtiyacı olmadığını söyledim. Çırpındım durdum. Fakat boş yere. Bir şeye ilave etmezsem telgrafımı kabul etmeyeceklerini söylediler. Kontrolünden aciz olduğum bir tercüme yapılacağı için nihayet razı oldum, mes'uliyet kabul etmeyeceğimi söyledim. İçimden de

162 . A. Gide, “Rusya da Yalnız Bir Fikir”, *Fikir Hareketleri*, IX/ 201, 1937, s.291-292

mahzun mahzun düşündüm ki bütün bunlar Staline ile halk arasında müthiş, aşılmaz bir ayrılık yaratmaktan başka bir şeye yaramazlar. U.R.S.S.de irat ettiğim nutukların tercümesinde sözlerimin değiştirilmiş olduğuna birkaç kere tesadüf etmiş olduğum için, orada bulunduğum müddetçe Rusça olarak intişar eden yazılardan hiçbirini benim diye kabul etmeyeceğimi ve bunu ilan edeceğimi kendilerine söylemişim. İşte ilan ediyorum; güya ben Fransız gençliğinin beni ne anladığını ne sevdiğini söylemişim, güya artık yalnız avam halk için yazı yazmağa ahdetmişim diye yazmışlardı.”¹⁶³

Gide bir zamanlar çok ama çok güvendiği Komünist Rusya’da oldukça hayal kırıklığına uğramıştır. Çünkü anlattığına göre en basit bir protesto bile çok büyük cezaları beraberinde getiriyordu. Gide’ye göre ne Hitler Almanya’sı ne de Mussoluni İtalya’sı Komünist Rusya kadar fikir hürriyetini kısıtlamamıştır. Rusya’da zulmün alasının yapıldığını bildiriyor.¹⁶⁴

Rusya’nın sistemini korumak için başvurduğu yollardan biri hafiyeliktir. Ona göre Rusya’da öyle bir hafiyelik vardır ki insan en yakın dostuna bile güvenemez. Bir kişinin mahvolması için çocuğunun ağzından son derece saf bir şekilde çıkan bir cümle bile yeterlidir. Rus halkını kapana sıkışmış zavallılar olarak gören Gide sefaletin ortadan kalktığı ülke olarak düşündüğü Rusya’da en büyük sefaleti gördüğünü ifade etmektedir.¹⁶⁵

163 . A. Gide, “Yere Eğilen Alınlar”, *Fikir Hareketleri*, IX/207, 1937, s.392-393

164 . A. Gide, “Esaret Altında Müfekkireler”, *Fikir Hareketleri*, IX/208, 1937, s.409-411

165 . A.Gide, “Rusya da Hafiyelik Bir Hamiyet Vazifesi”, *Fikir Hareketleri*, IX/212, 1937, s.55-56

2.6. Carlo Kont SFORZA (1872–1952)

İtalyan diplomatı ve devlet adamı. Sırbistan'da elçi olarak bulundu (1915–1918), 1920–1921 arasında dışişleri bakanı oldu ve Rapallo antlaşması görüşmelerini yönetti (Kasım 1920). Paris elçiliğine getirildi (1922), faşistler iktidara gelince istifa etti ve yurdundan ayrıldı. 1943'te İtalya'ya döndü ve dışişlerindeki görevini yeniden ele aldı (1947–1951). Birçok tarihi eser yazdı. Bir Avrupa federasyonunun kurulması düşüncesini savundu.¹⁶⁶

Comte Sforza'nın Fikir Hareketlerinde yayınlanan makalelerinde öncelikle Faşizmin niçin ortaya çıktığı ele alınmış ve açıklanmıştır. Ona göre I.dünya savaşından sonra İtalya'nın uğradığı hayal kırıklığı ve bunu konu alıp halkı kışkırtan yazılar, şiirler, romanlar yazan d'Annuzio'nun yazıları İtalya'da Faşizmi kışkırtan en önemli amiller olmuştur.¹⁶⁷

Birçok insanın ilk etapta olumlu baktığı faşist yönetim Roma'ya yürüyüp hükümeti devralınca işin rengi değişti. Mussolini artık kendi iktidarını muhafaza için her yolu deniyordu. Seçimlere hile karıştırıldı, muhalif liderler öldürüldü, basın susturuldu, binlerce masum insan on binlerce yıl hapse mahkûm edildi ve faşizm artık zorla İtalya'nın kaderini eline almıştı diyor Sforza.¹⁶⁸

Ona göre faşizm İtalyan halkına baskı, zulüm, sefalet ve işsizlik getirdi. Faşistlerin iddia ettikleri, İtalya'yı Bolşevizm'den kurtardık, batmış bir ekonomiyi düzlüğe çıkardık gibi iddialarının tamamen asılsız iddialar olduğunu örneklerle ve istatistiklerle açıklıyor.¹⁶⁹

Bir tarihçinin Mussolini'ye bir şecere düzenleyerek onu bir asilzade yaptığını, domuz tüccarı kardeşinin en yüksek mevkilere çıkarıldığı ve üniversiteler tarafından doktora unvanı verildiği, onu hiç sevmediği halde onu çok seviyormuş gibi davranan dalkavuklar İtalya'daki ahlaki düşkünlüğü meydana getirdiğini düşünmektedir.¹⁷⁰

166 . Meydan Larousse, c.11, s.243

167. Comte Sforza, "Faşizmin Kaynakları", *Fikir Hareketleri*, I/34, 1934, s.113-114

168 . C. Sforza, "İtalyan Diktatörlüğünün Tabiatı", *Fikir Hareketleri*, I/35, 1934, s.129-131

169. C. Sforza, "İtalyan Diktatörlüğünün Neticeleri", *Fikir Hareketleri*, I/ 37, 1934, s.161-163

170 . C. Sforza, "Faşizm İdaresinde Ahlak Düşkünlüğü", *Fikir Hareketleri*, I/ 39, 1934, s.193-195

2.7. Henri de MAN (1885–1953)

Belçikalı düşünür ve yeni Sosyalizm'in temsilcilerindendir. Bruxelles Üniversitesi'nde profesör ve Belçika İşçi Partisi ikinci başkanıydı. Bir ara maliye bakanlığı da yaptı. Sosyalizme törebilimsel ve dinsel kavramları sokmak gerektiğini ileri sürmüştür. Ulusal ekonomiyi üç kesime bölen planıyla da ünlüdür. Birçok toplumcunun da ilgisini çeken ve dış ülkelerde yankılar uyandıran bu plana göre, temel sanayileri içine alan devlet kesimi, kartelleşmiş sanayileri içine alan ve devletin denetimi altında tutulacak olan bir kesim ve tarımla ticareti kapsayarak özel teşebbüse bırakılacak bir serbest kesimden kurulu bir ulusal ekonomi sosyalizmi gerçekleştirecektir. Zur Psychologie des Sozialismus (Toplumculuk Ruh Bilimi Üstüne, 1926) adlı yapıtı, adından da belli olduğu gibi, toplumculuğu ruhbilimsel temellere dayamaya çalışır ve çağdaş işçilerin burjuvalaşmış olduklarını ileri sürerek sağlam bilgiye dayanmayan insan kafasının bütün düşsel kurgularını sergiler.¹⁷¹

Fikir Hareketleri'nde Man'ın yayınlanan makalelerinin tetkik edildiğinde Man, öncelikle sosyalizmi konu alan makaleler yayınlamıştır. 146. sayıda Sosyalizmi doğuran sebepleri açıklıyor. Ona göre işçi sınıfındaki memnuniyetsizlik birçok kişinin düşündüğü gibi sadece aldıkları ücretle ilgili değildir. Ücret meselesi sadece işin görünen kısmıdır. Daha derinlere inildiğinde bir kültür meselesiyle karşılaşırız. İşçi sınıfının hor görülmesi, şeref ve haysiyet meselesidir.¹⁷²

Man'a göre işçilere sadece iyi bir ücret vermenin onları verimli çalışmaya sevk etmek için kâfi değildir. Onların yaptıkları işten zevk almasının da en az aldıkları ücret kadar önemlidir.¹⁷³

Man, dünyanın birçok bölgesinde halkın Sosyalizme itibar etmesini psikolojik faktörlere bağlıyor. Ona göre halk zenginlere karşı kendini aşağı hisseder. Bu psikoloji üç aşamalıdır. Birinci aşamada halk veya işçi sınıfının aşağılık hissi,

171 . HANÇERLİOĞLU, age, c.2, s.14

172 Henri de Man, "Sosyalizmi Doğuran Sebepler", *Fikir Hareketleri*, VI/146, 1936, s.241-243

173 . H. Man, "Sosyalizmin Halle Mecbur oldu Mesele", *Fikir Hareketleri*, VI/148, 1936, s.273-274

ikinci aşamada burjuvaya gıpta edilmesi ve üçüncü aşama kendi sınıflarının da bir gün burjuva sınıfının seviyesine gelmesine olan inancıdır.¹⁷⁴

Bu inançla ortaya çıkan işçi hareketi Marksçılık nazarında sadece sınıflar arasındaki bir menfaat kavgasıdır. Demokrasi de sayı itibarıyla çokluk yüzünden amele sınıfının zaferini temin edecek bir vasıta. Sosyalizmi bir gaye, demokrasiyi bir vasıta gibi telakki etmek Marksçılık düşüncesinde pek derin kök salmıştır. Ama daha kestirme bir yoldan amaçlarına ulaşabileceklerini hissettikleri an demokrasiyi bir kenara bırakırlar.¹⁷⁵

Sosyalizmin aslında bir din olduğunu dile getiren Man bunu şu şekilde açıklıyor: *“Kim ıstırap çekerse bir ümit besler. Ümit eden daha itikat sahibi olur. Nahoş bir hissi hal içinde bulunduğumuz zaman, daha iyi bir vaziyetin bu felaketi tamir ve telafi edecek bir sureti zihniyesi vücut bulur. Amele sınıfındaki aşağılık hissi de sosyal ahval ve şeraite karşı ahlaki bir isyan mertebesine varacak kadar çoğalınca, yeni bir his doğurdu. Bu da istikbalde daha iyi bir vaziyet iştiağından ibaretti. İnsan daima arzu ettiği şeyin vukua geleceğine inanır. Şimdi çektiğimiz ıstırapları ne kadar derin surette hissederseniz bu itikat da o kadar realist bir şekil alır. Bu iman bir psikoloji ihtiyacıdır. Bunu ezmeğe kalkmak kuvvei maneviye yi tamamen yıkar, psikoloji muvazenesini tamamen bozar, berbat eder.”*

Yani insanlar, çektikleri ıstırapların ileride kurulacak olan bir sosyal devlet sayesinde son bulacağına, ümit edilen yeni devletin yalnız işçi sınıfını değil bütün halkı mutlu kılacak bir sistem olduğuna inanır. Asya'dan Avrupa'ya ve Amerika'ya kadar çok büyük bir kütlenin dünya savaşından sonra ortaya çıkan memnuniyetsizliğine çözüm vaat eden Sosyalizmin tıpkı İslamiyet, Hıristiyanlık veya başka bir din gibidir.¹⁷⁶

Man makalelerinde Sosyalizmin kuvvetini tıpkı dinlerde olduğu gibi kitaplardan aldığını dile getirmektedir. İnsanların matbu olan her şeye inandıklarını,

174. H. Man, “Halk Kütlelerini Sosyalizme Sevk Eden Sebep”, *Fikir Hareketleri*, VI/149, 1936 s.289-291

175 . H. Man, “Sosyalizmin Demokrasi ile Münasebeti”, *Fikir Hareketleri*, VI/150, 1936, s.305-307

176 . H. Man, “Sosyalizm Neden Bir Dindir”, *Fikir Hareketleri*, VI/ 152, 1936, s.337-338

“kitapta yazıyor” sözüne insanların ne kadar çok güvendiklerine değindikten sonra Marks’ın “Capital”, Babel’in “La femme et le Socialisme”, Morris’in “Les Nouvelles de nul part”, Bellamy’nin “Vision de l’an 2000” gibi eserlerinin insanlar üzerinde, hele cahil halk kütleleri üzerinde derin tesirler bıraktığını, bu nedenle sosyalizmin mantıksızlıkları ne kadar mantıki olarak açıklansa da insanların sosyalizme olan imanının sarsılmadığını ileri sürmektedir.¹⁷⁷

177 . H. Man, “Sosyalizmin Kuvveti Nerede? ”, *Fikir Hareketleri*, VI/ 154, 1936, s.369-370

2.8. Francesco Saverio NİTTİ (1868–1953)

İtalyan economicidir. İtalyan toplumcuların (sosyalistlerin) ileri gelenlerindedir. Napoli Üniversitesi'nde ekonomi profesörüydü. Mussolini faşizminden önce milletvekili seçildi(1904), çeşitli bakanlıklarda bulunduktan sonra 1919 yılında başbakan oldu. Mussolini'nin iktidara gelmesi üzerine Fransa'ya kaçtı(1924). Orada Almanlar tarafından tutuklandı. Mussolini'nin çöküşünden sonra ülkesine döndü ve Ulusal Demokrasi Birliği'ni kurdu. Senatör seçildi. Dünyaca tanınmış bir ekonomi bilginidir. Ekonomi ve siyasal bilimler alanında pek çok yapıtı vardır. Özellikle kamu maliyesi üstündeki uzmanlığıyla ünlüdür. Değerli kafalardan biridir. Yapıtları çeşitli dillere çevrilmiştir.¹⁷⁸

1911–1914 arasında tarım bakanı, sonra hazine bakanı(1917–1919), daha sonra da Orlando'nun yerine başbakan oldu (Haziran 1919-Haziran 1920). Sosyal çalkantılar ve Fiume meselesi karşısında yeterince enerjik davranmadı. Faşizmden kaçarak(1924) Fransa'ya gitti, orada Almanlar tarafından tutuklanarak (ağustos 1943) Salzburg'a götürüldü. İtalya'ya geri dönünce (1945), Kurucu Meclis seçimleri için Orlando, Croce ve Bonomi ile birlikte Milli Demokratik Birliği kurdu; bu meclis 1947 antlaşmasını protesto etti. 1948'de senatör seçildi. İktisat ve siyasal bilgiler konusunda birçok eser yazdı.¹⁷⁹

Hüseyin Cahit'in dergisinde en çok söz verdiği yazarların başında Francesco Nitti gelir. Onun birçok konuda yazdığı makaleleri tercüme ederek yayınlamıştır. Bu makalelerde Türk İnkılâbından demokrasiye, faşizmden, komünizme, ekonomiden, sinemaya, tarihten matbuat meselesine kadar çok geniş bir yelpazede yayınlanan bu makalelerden bir kısmını tetkik edelim.

1. sayıda Nitti Türk İnkılâbını ele almış ve Osmanlı devleti'nin yıkılışını son aşırda meydana gelen en önemli gelişme olarak duyurmuştur. Ama ondan da önemlisi yıkılmış, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan Türk milletinin kaderini eline alarak onu yeniden doğuran, yücelten, demokratlaştıran, laikleştiren, asrileştiren M. Kemal'in İnkılâbının olduğunu ortaya koymuştur. Onun İnkılâplarını

178 . HANÇERLİOĞLU, age, II, s.102

179 . Meydan Larousse, XI, s.376

öven, ne büyük bir iş başardığını belirten Nitti'ye göre o zamanın en büyük liderlerindedir.¹⁸⁰

Türk İnkılâbından sonra Nitti, demokrasiyi ele alıyor. İnsanlara en uygun yönetim biçimi olarak düşündüğü demokrasiye doğru bir temayülün olduğunu ve bütün dünyada sadece birkaç imparatorluğun kaldığını bunlardan bir olan İngiltere krallığının da aslen demokrasi olduğunu Japonya'dakinin anayasayı kabul etmekle demokrasiye yakın olduğunu ama İtalya ve İspanya'nın ise diktatörlük yüzünden demokrasiden uzak olduğunu ifade etmektedir

Demokrasiye yönelişin çok hızlı bir şekilde gerçekleştiğine değinen yazara göre zamanın en ünlü düşünürlerinden olan Rousseou'nun bile yaşarken ihtimal vermediği demokratik sistemler onun ölümünden yalnızca dokuz yıl sonra Amerika'da az sonrada Avrupa'da ve daha sonra da bütün dünyada görülmesi demokrasinin insanlara en uygun yönetim biçimi olduğunu ve insanların artık demokrasilerden vazgeçemeyeceğinin kanıtıdır.¹⁸¹

Demokrasi için en büyük tehlike diye tabir ettiği Komünizmi anlatırken de yazar Komünizmin birçok hata ve yanlışlar içinde olduğunu geçmişten, ta ortaçağdan 1930'lara kadar olan dönemin istatistiklerini çıkararak her açıdan işçi ve halkın daha iyi şartlarda yaşadığını sosyal, siyasal ve ekonomik olarak insanların daha mutlu olduğunu ispat etmeye çalışmaktadır.¹⁸²

Nitti makalelerinde, insanların yalanlara çok çabuk kandığını, Komünistlerin, Sosyalistlerin, nasyonalistlerin vaatleri ve güzel sözlerinin insanları kandırdığına, çok önemli olan demokrasi ve hürriyetin bu nedenle tehlikeye düştüğüne değinerek Komünizmin, nasyonalizmin geldiği takdirde insanların mutsuz olacaklarını da makalesinde ifade etmektedir.¹⁸³

Demokrasinin önemini vurguladıktan sonra, demokrasi düşmanlarını ve amaçlarını izah etmektedir. Proudhon, Marks, Sorel, Saint-Simon, Fournier, Owen

180 . Francesco Nitti, "Türk İnkılabı", *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s.4-5

181 . F. Nitti, "Demokrasi Meselesi", *Fikir Hareketleri*, I/3, 1933, s.1-3

182 . F. Nitti, "Komünistliğin Hatalarından", *Fikir Hareketleri*, I/ 8, 1933, s.7-8

183 . F. Nitti, "Hürriyet Düşmanları", *Fikir Hareketleri*, I/ 14, 1934, s.5-7

vs. gibi demokrasiyi boğmaya çalışanları sıraladıktan sonra onların asıl amacının demokrasiyi yok etmek değil kullanmak olduğunu ileri sürerek sayesinde parlamentoya girince en iyi demokratlardan bile bir farkları kalmadığını düşünüyor. İnsanların niçin sosyalizmi seçtiğini şu şekilde açıklıyor: “İngiltere’de, Fransa’da, Almanya’da çok kere hürriyetçi demokrat fırkasına girmektense sosyalist fırkaya girmek mebus çıkmak ihtimali daha arttırıyordu. Çünkü bunda istikbal daha parlaktır.”

Nitti, Ne sosyalistlerin ne de Komünistlerin samimi olduğuna inanmıyor. Amele sınıfının zenginliği eline geçir geçirmez, burjuva adet ve yaşayışlarını taklit edip çocuklarına o kültürü vermeye gayret ettiklerini, sosyalistlerin hükümeti ele geçirdikleri yerlerde de Komünistliği unuttuklarını dile getiriyor.¹⁸⁴

Nitti demokrasiden sonra faşizmi ele alıyor. Yazar önce faşizmi genel olarak ele alıyor. Birçok örnek verip Faşizmin İtalya’yı mahvettiğini, halkı sefil, yoksul düşürdüğünü belirtiyor. Mussolini’nin fakir bir kişi iken hükümete geldikten sonra son derece zengin olduğunu, akrabalarını zengin ettiğini, halktan ağır vergiler alarak güvenlik güçlerini aynı nüfusa sahip olduğu Fransa’nın dört katına çıkardığını, tüm İtalya’daki otomobillerin sadece Paris’teki kadar bile olmadığı halde muazzam otoyolları yaptırdığını, mahalli hürriyetleri tamamen ortadan kaldırıp belediyelerin başına partiden kişilerin getirildiğini gazetelerin başına yine partiden kişilerin getirildiğini, İtalya’nın bonoları en çok protesto edilen, en çok iflas yaşanan, borcu en çok olan ülke haline geldiğini söylemektedir. Bu ülkede hiçbir şeyin iyi gitmediğini ama parayla satın alınan veya bizzat faşist yönetim tarafından idare edilen gazetelerde sürekli olarak rejimle ilgili övgüler bulunduğunu belirtip faşizmin çok kötü bir yönetim olduğunu ve hiç gereği olmadığı halde İtalya’yı bir bomba haline getirip dünya barışını tehdit ettiğini ifade etmektedir.¹⁸⁵

1929–1930 dünya ekonomik bunalımını konu alan makalesinde Komünist tezlere cevap vererek buhranın Kapitalizmden değil dünya savaşından ileri geldiğini vurgulayan Nitti Dünya Savaşından önce de Kapitalizmin olduğunu ama tasarrufların

184 . F. Nitti, “Demokrasiye Avdet”, *Fikir Hareketleri*, I/15, 1934, s.3-5

185 . F. Nitti, “Faşizm Rejiminin Mahiyeti ve Neteceleri”, *Fikir Hareketleri*, I/38, 1934, s.177-179

arttığını, yatırımlar yapıldığını, işçilerin durumlarının iyileştiğini, ticaretin yaygınlaştığını ileri sürmektedir.

Marks'ın dünya savaşı iktisadi nedenlerle çıktı demesini de kabul etmeyerek harbin çıkmasında en önemli etkiyi yapan Rusya ve Avt.-Macaristan'ın siyasi nedenlerle savaşı kışkırttıklarını hatırlatmaktadır.¹⁸⁶

186. F. Nitti, "Burhan ve Nazariyeleri", *Fikir Hareketleri*, I/62, 1934, s.150–153

2.9. Jules ROMAINS (1885–1972)

Fransız düşünürü, ünlü romancı ve oyun yazarı Louis Farigoule'ün takma adıdır. Ortakçılık adını verdiği bir savı vardır, buna göre: her toplumun ortak bir ruhu vardır. Yazarların görevi bu ruhu aydınlatmaktır. Eserleri: L'Ame des Hommes (İnsanların Ruhu, 1904) ve La Vie Unanime (Ortak Yaşam, 1908).¹⁸⁷

H.Cahit, Romains'in Visiteaux Americain adlı eserinden Amerika'yı tanıtan bölümleri tercüme ederek Fikir Hareketleri'nde yayınlamıştır.

Amerika'nın sokaklarını dükkânlarını, eğlence yerlerini, insanlarını ayrıntılı olarak bu tercümelere okuyabiliyoruz. Amerika'nın çok geniş ve gelişmiş bir ülke olduğu, bazı bölgelerin mükemmel derecede medeniyetten nasibini aldığı halde bazı bölgelerin geri kaldığını anlatıyor. Ama Amerika'da en çok beğendiği şeyin trenler olduğunu ifade ediyor. Demiryolunun ve trenlerin Amerika'nın birliği ve gelişmesi için ne kadar önemli olduğunu örnekler vererek aktarıyor.

Amerika'nın yıllardan beri göçler aldığını ve bu göçler sonucu gelen insanların da hep problemlili, belalı insanlar olduğunu buna rağmen Amerika'nın iyi bir toplum örneği olarak karşımıza çıktığına değinen yazar I.dünya savaşından sonra bir ahlaksızlaşma dalgasından bahsediyor. Ama bunun nedenini açıklamamıştır.¹⁸⁸

187 . HANÇERLİOĞLU, age, c.2, s.201

188. Jules Romains, "New-York Sokaklarında", *Fikir Hareketleri*, VIII/ 191, 1937, s.139-140

2.10. Werner SOMBART (1863–1941)

Alman düşünürü, ekonomici ve toplumbilimcidir. Breslau ve Berlin Üniversitelerinde ekonomi profesörüydü. Önce Marksçıyken sonra Marksçılığa karşı çıkmıştır. Toplumbilimsel görüşleri Beden Okulunun Yeni Kantçı varsayımlarının etkisi altında kalmıştır. Alman emperyalizminin önde gelen ideologlarından biri olmuştur. Mesleğinin başlangıcında toplumsal erkçilik (sosyal liberalizm) anlayışını geliştirirken daha sonra anamalcılığa uyumlu bir ekonomi dizge olarak tanımlamıştır. Hitler canavarlığının büyük bir sahtekârlıkla nasyonal sosyalizm (ulusçu toplumculuk) adını verdiği emperyalist kuramın başlıca önderlerinden biri olmakla övünür. Hitler'in iktidara gelmesinden sonra yaşamının sonuna kadar Nazi rejiminin çıkarlarını savunmuştur. Alman tarihçi okulunun genç tarihçiler kümesinin de liderlerindedir. İnsanlar arasındaki eşitsizliğin doğal olduğunu ileri sürerek Alman ırkının da ırklar arasındaki üstünlüğünün baş savunucularından biri olmuştur. Savaşların çok iyi bir şey olduğunu söyleyecek kadar Faşizme bağlıdır. Bununla birlikte toplumsal öğütler vermekten de geri kalmamış, kürsü toplumcuları (Al. Kathedersozialisten) adı verilen Alman profesörler kümesine de katılmıştır.

Der Moderne Kapitalismus(Çağdaş Anamalcılık, 1902–1928), Sozialismus und oziale bewegung im 19. jahrhundert (Toplumculuk ve 19. yüzyılda toplumsal hareket, 1986), Le Socialisme Allemand(Alman Toplumculuğu, 1938) başlıca eserleridir.¹⁸⁹

Dergide yayınlanan başlıca makaleleri şunlardır: Muhtelif Irkların Kıymeti, Asri Müstemleke İktisadı, Asri Devletlerin Teessüsünde Yahudilerin Rolü, İçtimai Hareket ve Proletarya, İçtimai Hareketin Başlangıçları, İngiltere'de İçtimai Hareket, Fransa'da İçtimai Hareket, Almanya'da İçtimai Hareket, Karl Marks, Marks'ta Realist Telakki, Birliğe Doğru Temayül, Çağdaş Cereyanlar, Netice

İktisadi gelişimle ilgili olarak yazdığı Asri Müstemleke İktisadına makalesinde Sombart yenedünyanın bütün iktisadi faaliyetlerinin Yahudilerin elinde olduğunu ifade ediyor. Ona göre, sanayiden ticarete, bankacılıktan sigortacılığa kadar her iktisadi faaliyette Yahudilerin liderliği vardır. Örnek olarak Amerikanın

189. HANÇERLİOĞLU, age, I, s.268

keşfi, keşif için gerekli olan gemicilik sanatı, Amerika'ya ilk çıkanların hepsi Yahudi ve Yahudi eserlerdir. Şeker Sanayisinin Brezilya ve Jamaika'da kuruluşu, dünyadaki ilk elmas alım-satımı, Amerikan sanayisinin tamamına yakını, ticaretin çok önemli bölümü hep Yahudi eseridir.¹⁹⁰

Sombart'ın ifadesine göre o zamanın en büyük devletlerinin kuruluşlarında hep Yahudiler başrolüdür. Hiçbir devlette doğrudan devlet başkanlığı, hükümdarlık vs. yapmamışlar ama bir devletin kuruluşu için son derece önemli olan maddi vatsıllarla ordunun temel ihtiyaç ve silahlarının teminini hep ellerinde tutmuşlardır. Yani doğrudan değil ama dolaylı olarak büyük devletlerin hemen hepsinin kuruluşlarında önemli bir rol oynamışlardır.¹⁹¹

Sombart'ın ele aldığı bir diğer konu sosyalizm ve sosyalizmin ortaya çıkışıdır. Sombart önce sosyalizmin ne olduğunu ve nasıl ortaya çıktığını anlattıktan sonra sosyalist hareketin işçilerin sefaletinden, kötü durumlarından değil onlara işveren patronların yaşadıkları muhteşem hayatla ilgilidir diyor. Ona göre işçiler geçmişe nazaran çok çok daha iyi şartlarda çalışıp daha iyi ücret alıyorlar ama yaşadıkları dönemin nimetleri ve birlikte yaşadıkları zenginlerin yaşam tarzları onları örgütlemiş ve artık fert değil yoldaş olarak yollarına devam etmişlerdir.¹⁹²

Yoldaşların (sosyalistlerin) yolunu Saint-Simon, Fourier, Robert Owen çizmiş Karl Marks ile Frederic Engels ise bunu netleştirip bir sistem ortaya koymuşlardır. Sombart'a göre Marks'ı en çok etkileyen ise Owen'dır. Başta Owen olmak üzere bu düşünürlerin tamamını hayalperest olarak niteleyen yazar bunların gerçek hayattan haberdar olmadıklarını savunuyor. İnsanların da hayali olan bu şeylere çabucak kapılıp gerçek hayattan koştuklarını ifade ediyor.¹⁹³

190 . Werner Sombart, "Asri Müstemleke İktisadı", *Fikir Hareketleri*, I/11, 1933, s.5-7

191. W. Sombart, "Asri Devletin Teessüsünde Yahudilerin Rolü", *Fikir Hareketleri*, I/14, 1934, s.7-9

192 . W. Sombart, "İçtimai Hareket ve Proletarya", *Fikir Hareketleri*, III/ 53, 1934, s.1-3

193 . W. Sombart, "Hayal Üzerine Müstenit (Utopique) Sosyalizm", *Fikir Hareketleri*, III/54, 1934, s.17-19

Sombart daha sonra İngiltere’de Fransa’da ve Almanya’da sosyalizmin nasıl ortaya çıkıp nasıl geliştiğini 56, 57, 58. sayılarda ayrıntılı olarak okuyucularına anlatıyor.

Karl Marks’ın hayatına da değinen yazar onun 1818 Treves doğumlu olduğunu, babasının Hıristiyanlığı kabul eden Yahudi bir avukat olduğunu, Rousseau ve Shekspare hayranı olduğunu, Bonn’da tarih ve felsefe okuduğunu vs. anlattıktan sonra onun Komünist tezlerini eleştirmeye başlıyor. Bu konuda şunları ifade ediyor: “*Onun nazariyeleri esaslı noktalarda o kadar yanlıştır ki heyet-i mecmuasile payidar olabilmesi imkan haricindedir*”. Buna rağmen onun bu tezlerinin niçin bu kadar taraftar topladığına da değiniyor. Ona göre Marks’ın ortaya koyduğu tez insanların anlayamayacağı kadar karışık ama cazip ve hoş giden vaatlerle doludur ve insanlar anlamadan onun bu görüşüne destek vermektedirler.¹⁹⁴

Bütün bunlara rağmen Karl Marks’ın ilime yaptığı katkılara da değinen yazara göre iktisadi, siyasi ve sosyal olaylarla işçiler arasındaki münasebetleri o zamana kadar en iyi açıklayabilen Marks’tır. Marks bunları anlatırken de çok akıllıca davranmış ve kandırıcı bir surette birçok kimsenin aklını çelmeyi başarmıştır.

Sınıflar arasındaki farkın ve bu farktan dolayı mücadelenin bir tabiat kanunu olduğunu, bunun her şeye rağmen var olmaya devam edeceğini belirten yazar Marks’ın bunu kullanarak bir sınıf mücadelesi başlatmaya malik olduğunu bunun da bir başarı sayılabileceğini belirtiyor.¹⁹⁵

Sosyalizm ve Komünizm bahsine devam eden Sombart nitece olarak şunları dile getiriyor:

“Müstakbel bir sosyalist devletin tehlikelerine karşı şimdiden telaşa düşmeyi manasız buluyorum. Biliyoruz ki bütün içtimai teşkilatlar muayyen bir takım iktisadi şartların birer ifadesidirler. Onun için, istikbali sükûnla bekliyoruz. İktisadi hayatta bu şartlar tahakkuk etmedikçe ve bilhassa amil rolü oynayan kimselerin ahlak ve seciyeleri buna tevafuk ve tekabül edecek tahavvüllere maruz kalmadıkça hiçbir

194 . W. Sombart, “Karl Marks”, *Fikir Hareketleri*, III/59, 1934, s.97–99

195 . W. Sombart, “Karl Marks’da İçtimai Hareket Nazariyesi”, *Fikir Hareketleri*, III/60, 1934. s.113–115

kudret hiçbir fırka, ne kadar ihtilalci olursa olsun, beşeriyete yeni bir teşkilat verecek hale gelemmez. Eğer bir gün gelir de icap eden şartlar tahakkuk ederse o zaman görürüz.

Bir kere yanlış bir fikri zihnimizden çıkarmak lazımdır: sınıf mücadelesi dâhili harp değildir, yangın, dinamit, hançer değildir. Muhtelif menfaatlerin ve fikirlerin çarpışması medeniyet için hiçbir tehlike arz etmedikten başka bilakis birçok faydalı hadiselerin sebebi olabilir. İnsan hayatının çiçeği yalnız mücadele içinde açar.”¹⁹⁶

196 . W. Sombart, “Netice”, *Fikir Hareketleri*, III/64, 1935, s.177–178

IV. DERGİDEKİ MAKALE VE YAZI DİZİLERİ

- ALAIN, Chartier, “Terbiyeye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/105, 1935, s.8
- , “Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/106, 1935, s.25
 - , “Politikaya Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/107, 1935, s.41
 - , “Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/108, 1935, s.57
 - , “Terbiyeye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/109, 1935, s.72–73
 - , “Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/110, 1935, s.105
 - , “Politikaya Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/111, 1935, s.86–87
 - , “Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/112, 1935, s.121
 - , “Terbiyeye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/113, 1935, s.136
 - , “Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/114, 1935, s.153–154
 - , “Hitlere Göre Devlet”, *Fikir Hareketleri*, V/115, 1935, s.167–168
 - , “Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/116, 1936, s.183–184
 - , “Terbiyeye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/117, 1936, s.200–201
 - , “Ekonomiye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/117, 1936, s.203
 - , “Ekonomiye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/118, 1936, s.215–216
 - , “Politikaya dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/119, 1936, s.232
 - , “Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/120, 1936, s.248–249
 - , “Terbiyeye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/121, 1936, s.264
 - , “Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/122, 1936 s.280–281
 - , “Politikaya Karşı Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/123, 1936, s.288–289
 - , “Edebiyata dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/124, 1936, s.312–313
 - , “Terbiyeye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/125, 1936, s.345
 - , “Ekonomiye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/126, 1936, s.345
 - , “Politikaya dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/127, 1936, s.361

ALAIN, Chartier, “Terbiyeye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/129, 1936, s.397

- ,“Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/130, 1936, s.409
- ,“Politikaya dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/131, 1936, s.410
- ,“Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/132, 1936, s.25–26
- ,“Terbiyeye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/133, 1936, s.40–41
- ,“Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/134, 1936, s.57–58
- ,“Politikaya dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/135, 1936, s.73
- ,“Edebiyata dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/ 136, 1936, s.88
- ,“Terbiyeye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/137, 1936, s.105–106
- ,“Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/138, 1936, s.120–121
- ,“Politikaya Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/139, 1939, s.137–138
- ,“Edebiyata dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/140, 1936, s.152–153
- ,“Terbiyeye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/141, 1936, s.170
- ,“Ekonomiye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/142, 1936, s.184–185
- ,“Politikaya Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/143, 1936, s.201–202
- ,“Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/144, 1936, s.217–218
- ,“Terbiyeye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/145, 1936, s.234–235
- ,“Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/146, 1936, s.251
- ,“Politikaya dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/147, 1936, s.265
- ,“Edebiyata dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/148, 1936, s.281–282
- ,“Terbiyeye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/149, 1936, s.298
- ,“Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/150, 1936, s.313
- ,“Politikaya Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/151, 1936, s.329
- ,“Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/152, 1936, s.344

ALAIN, Chartier, “Terbiyeye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/153, 1936, s.361

- ,“Ekonomiye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/154, 1936, s.276–377
- ,“Politikaya dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/155, 1936, s.392
- ,“Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/156, 1936, s.409
- ,“Terbiyeye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/157, 1936, s.9–10
- ,“Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/158, 1936, s.26–27
- ,“Politikaya Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/159, 1936, s.42–43
- ,“Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/160, 1936, s.58
- ,“Terbiyeye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/161, 1936, s74
- ,“Edebiyata dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/162, 1936, s.90
- ,“Politikaya dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/163, 1936, s.106
- ,“Ekonomiye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/164, 1936, s.121
- ,“Terbiyeye dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/165, 1936, s.138–139
- ,“Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/166, 1936, s.154
- ,“Politikaya dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/167, 1937, s170
- ,“Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/169, 1937, s.202–203
- ,“Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/170, 1937, s.218
- ,“Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/172, 1937, s.250
- ,“Terbiyeye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/173, 1937, s.265–266
- ,“Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/174, 1937, s.282–283
- ,“Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/175, 1937, s.314
- ,“terbiyeye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/176, 1937, s.33
- ,“Edebiyata Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/178, 1937, s.346
- ,“Politikaya dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/179, 1937, s.361–362

ALAIN, Chartier, “Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/180, 1937, s.377–378

- , “Terbiyeye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/181, 1937, s.394–395

- , “Ekonomiye Dair Konuşmalar”, *Fikir Hareketleri*, V/182, 1937, s.411

AMOS, M., “Parlamento Rejiminin Tekâmülü”, *Fikir Hareketleri*, X/215, 1938, s. 377–378

BARTHELEMY, Joseph, “Faşizm ve Mussolini”, *Fikir Hareketleri*, II/40, 1934, s.209

- , “Faşist Teşkilatı”, *Fikir Hareketleri*, II/41, 1934, s.225–227

- , “Faşizm ve Sendikalizm”, *Fikir Hareketleri*, II/42, 1934, s.241–243

- , “Faşizm ve Hürriyet”, *Fikir Hareketleri*, II/43, 1934, s.256

- , “Bolşevik Diktatörlüğü”, *Fikir Hareketleri*, II/47, 1934, s.321–322

- , “Demokratik Devletin Tarifi”, *Fikir Hareketleri*, V/116, 1936, s.178–179

- , “İnkılâpların Yeni Simaları”, *Fikir Hareketleri*, V/117, 1936, s.195–196

- , “Hürriyet Nedir?”, *Fikir Hareketleri*, V/119, 1936, s.227–228

- , “Hürriyetin İstikbali”, *Fikir Hareketleri*, V/120, 1936, s.243–244

- , “Hürriyetin Lüzumu ve Zarureti”, *Fikir Hareketleri*, V/121, 1936, s.259

- , “Sosyal Demokrasi ve Siyasi Demokrasi”, *Fikir Hareketleri*, VI/131, 1936, s.3–4

- , “Yıkılan Hürriyet”, *Fikir Hareketleri*, VI/140, 1936, s.147–148

- , “Corporatisme”, *Fikir Hareketleri*, VII/140, 1936, s.7–8

- , “Hürriyetin Son Kaleleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/159, 1936, s.40–41

- , “İngiltere Nereye Gidiyor”, *Fikir Hareketleri*, VII/160, 1936, s.54–56

- , “Milletler Cemiyeti Buhranı”, *Fikir Hareketleri*, VII/175, 1936, s.296–298

- , “Nazırlar Nasıl Seçiliyor”, *Fikir Hareketleri*, VII/197, 1936, s.227–228

BAUDİN, Louis, “Paranın Tekamül Merhaleleri”, *Fikir Hareketleri*, X/237, 1938, s.37

- , “Devlet Her Şeye Kadir midir?”, *Fikir Hareketleri*, X/241, 1938, s.101–102

- , “Para Kendiliğinden Teşekkül Eder”, *Fikir Hareketleri*, X/235, 1938, s.8–9

- , “Para ve Zaman”, *Fikir Hareketleri*, X/239, 1938, s.70–71

- , “Para Sahasında Tek Hükümdar”, *Fikir Hareketleri*, X/245, 1938, s.165–166

- BAUDİN, Louis, “Gümüş para”, *Fikir Hareketleri*, X/247, 1938, s.198–199
- , “Altın Daima Hükümdardır”, *Fikir Hareketleri*, X/249, 1938, s.230–231
 - , “Bankalar Bankası”, *Fikir Hareketleri*, X/251, 1938, s.260–261
 - , “Altın Karşılık”, *Fikir Hareketleri*, X/253, 1938, s.295–296
 - , “Altın Esasına Avdet”, *Fikir Hareketleri*, X/255, 1938, s.326–327

BENDA, Julien, “Avrupa’daki Nasyonalizme Dair”, *Fikir Hareketleri*, I/4, 1933, s.4–5

- , “Siyasi İhtiraslar Hakkında Bir Tahlil”, *Fikir Hareketleri*, I/6, 1933, s.8–10
- , “Milliyet İhtirasları Hakkında Bir Tahlil”, *Fikir Hareketleri*, I/7, 1933, s. 7
- , “Dünyayı Saran Politikacılık illeti”, *Fikir Hareketleri*, I/8, 1933, s.5–7
- , “Avrupa Münevverlerinin İnsaniyete Hıyanetleri”, *Fikir Hareketleri*, I/15, 1934, s.8–9
- , “Siyasi İhtirasların Tabiat ve Mahiyeti”, *Fikir Hareketleri*, I/18, 1934, s.9
- , “Eski ve Yeni Mürşitler”, *Fikir Hareketleri*, I/25, 1934, s.9–190
- , “İnsan” Mefhumu kalkıyor”, *Fikir Hareketleri*, I/44, 1934, s.276–278
- , “Dünya telakkisi Hakkında Bugünkü Bir Cereyan Pragmatisme”, *Fikir Hareketleri*, I/99, 1935, s.327–329
- , “Zamanın Ahlak Tepkilerindeki Değişiklik”, *Fikir Hareketleri*, I/101, 1935, s.355–357
- , “Zamanımızdaki Ahlak Değişikliğinin Kaynakları”, *Fikir Hareketleri*, I/102, 1935, s.371–372
- , “Beşeriyetin İstikbali”, *Fikir Hareketleri*, I/111, 1935, s.103–104

BENEDETTO, Luigi Foscolo, “Dünya Harikaları”, *Fikir Hareketleri*, X/257, 1938, s.367

- , “Dünya Harikaları”, *Fikir Hareketleri*, X/258, 1938, s.383–384
- , “Dünya Harikaları”, *Fikir Hareketleri*, X/259, 1938, s.399–400
- , “Dünya Harikaları”, *Fikir Hareketleri*, X/260, 1938, s.415–416

BENEDETTO, Luigi Foscolo, “Dünya Harikaları”, *Fikir Hareketleri*, XI/261, 1938, s.15–16

- , “Dünya Harikaları”, *Fikir Hareketleri*, XI/262, 1938, s.31–32

- , “Dünya Harikaları”, *Fikir Hareketleri*, XI/263, 1938, s.48

BENES, Edouard, “Komünizm ve demokrasi Aleyhindeki Siyaset”, *Fikir Hareketleri*, XIV/344, 1940, s.85–86

- , “Yağmurdan Kaçarken Doluya”, *Fikir Hareketleri*, XIV/345, 1940, s.101

- , “Müfrit Nasyonalizm”, *Fikir Hareketleri*, XIV/346, 1940, s.116–117

- , “Demokrasilerin Kusurlarından”, *Fikir Hareketleri*, XIV/347, 1940, s.132–133

- , “Demokrasiyi Düşündüren Sebepler”, *Fikir Hareketleri*, XIV/348, 1940, s.149–150

- , “Harbden Sonra Diktatörlükler”, *Fikir Hareketleri*, XIV/349, 1940, s.164

- , “Tarihte Sulh teşebbüsleri”, *Fikir Hareketleri*, XIV/350, 1940, s.180–181

- , “Son İki Asırda Sulh Hareketi”, *Fikir Hareketleri*, XIV/351, 1940, s.196

- , “Harb İçinde Milletler Cemiyetine Hazırlık”, *Fikir Hareketleri*, XIV/352, 1940, s.213–214

- , “Milletler Cemiyetinin Nüfuzu Neden Kalmadı”, *Fikir Hareketleri*, XIV/355, 1940, s.260–262

- , “Milletler Cemiyeti Nasıl Dirilebilir”, *Fikir Hareketleri*, XIV/356, 1940, s.276–278

- , “Demokrasiler ile Ona Aleyhtar Rejimler Arasındaki Esaslı Farklar”, *Fikir Hareketleri*, XIV/357, 1940, s.292–293

- , “İtalyan Faşizminin Tezleri”, *Fikir Hareketleri*, XIV/ 358, 1940, s.309–310

- , “Faşist Devlette Otorite Telakkisi”, *Fikir Hareketleri*, XIV/359, 1940, s.324–325

- , “Faşist Devlette Liderlik Telakkisi”, *Fikir Hareketleri*, XIV/360, 1940, s.341–342

BENES, Edouard, “Harbden Evvelki ve Sonraki Panjermanizm”, *Fikir Hareketleri*, XIV/361, 1940, s.356–357

- ,“Nasyonel Sosyalizmde Volkstum Fikri”, *Fikir Hareketleri*, XIV/362, 1940, s.372–373

- ,“Nasyonel Sosyalizmde Kanun Telakkisi”, *Fikir Hareketleri*, XIV/363, 1940 s.388–389

- ,“Faşizm ile Nasyonsosyallizm, Komünizm ve Demokrasi Arasındaki Münasebetler”, *Fikir Hareketleri*, XIV/364, 1940, s.405–406

BERAUD, Henri,“Moskova’da Neler Gördüm”, *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s.20–22

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/2, 1933, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/3 1933, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/4, 1933, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/5 1933, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, , I/6 1933, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/7, 1933, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/8, 1933, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/9, 1933, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/10 1933, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/11, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/12, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/13, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/14, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/15, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/16, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/17, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/18, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/19, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/20, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/21, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/22, 1934, s.13–14

- ,“Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/23, 1934, s.13–14

- BERAUD, Henri, “Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/24, 1934, s.13–14
- , “Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/25 1934, s.13–14
 - , “Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/26, 1934, s.13–14
 - , “Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/27, 1934, s.13–14
 - , “Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/28 1934, s.29–30
 - , “Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/29, 1934, s.46
 - , “Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/30, 1934, s.61–62
 - , “Komünistliğin İflası”, *Fikir Hareketleri*, I/31, 1934, s.78–80
 - , “Roma’da Neler Gördüm”, *Fikir Hareketleri*, II/32, 1934, s. 93–94
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/33, 1934, s.110–111
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/34, 1934, s.125–126
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/35, 1934, s.141–142
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/36, 1934, s.157–158
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/37, 1934, s.173–174
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/38, 1934, s.189–190
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/39, 1934, s.205–206
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/40, 1934, s.221–222
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/41, 1934, s.237–238
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/42, 1934, 253–254
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/43, 1934, s.269–270
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/44, 1934, s.285–286
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/45, 1934, s.301–302
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/46, 1934, s.317–318
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/47, 1934, s.333–334
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/48, 1934, s.3349
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/49, 1934, s.365–366
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/50, 1934, s.383–384
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/51, 1934, s.399–400
 - , “Faşizm Hakkında Müşahedeler”, *Fikir Hareketleri*, II/52, 1934, s.415–416
- BONN, M.J. , “İktisadiyat Sahasında Dünya İnkılabı”, *Fikir Hareketleri*, I/2, 1933, s.11-12

- BONN, M.J. ,“Kapitalizm Manası”, *Fikir Hareketleri*, I/17, 1934, s.3-6
- BOUGLE, C. ,“Milli Hâkimiyete Karşı İlim”, *Fikir Hareketleri*, IX/209, 1937, s.1–3
- ,“Çağdaş Natüralizmin Üç Temel Direği”, *Fikir Hareketleri*, IX/210, 1937, s.17–19
 - ,“İnsan Haklarına Karşı İrk Taraftarları”, *Fikir Hareketleri*, IX/211, 1937, s.33–34
 - ,“İlmin Bugünkü Haline Göre Meslek İstidatları”, *Fikir Hareketleri*, IX/212, 1937, s.49–50
 - , “İnsanlara Ecdaddan İntikal Eden Kabiliyet”, *Fikir Hareketleri*, IX/213, 1937, s.65–67
 - ,“Asalet Melezleşmek ve Tereddidi”, *Fikir Hareketleri*, IX/214, 1937, s.81–83
 - ,“Bugünkü Sınıf Müessesesi”, *Fikir Hareketleri*, IX/215, 1937, s.97–99
 - ,“Demokrasiye İlim Namına Bir Hücum”, *Fikir Hareketleri*, IX/216, 1937, s.113–114
 - ,“Farklılaşmak ve Terakki”, *Fikir Hareketleri*, IX/217, 1937, s.129–131
 - ,“Sovyetler Tabii Bir Uzviyet Değildirler”, *Fikir Hareketleri*, IX/218, 1937, s.145–147
 - ,“Sovyetler Hakkındaki Kıymet Hükümlerine Tabiat Kanunlar Temel Teşkil Etmezler”, *Fikir Hareketleri*, IX/219, 1937, s.158–159
 - ,“Demokrasi ve Hayat Mübarezesi”, *Fikir Hareketleri*, IX/220, 1938, s.177
 - ,“Tabii İstifa ve Cinsi İstifa”, *Fikir Hareketleri*, IX/221, 1938, s.193–195
 - ,“Tekamül ve Terakki”, *Fikir Hareketleri*, IX/222, 1938, s.209–210
 - ,“Beşeriyete Has Hayat Mübarezesi”, *Fikir Hareketleri*, IX/224, 1938, s.241–243
 - ,“İnsan Sosyetesinde Hayat Mübarezesi”, *Fikir Hareketleri*, IX/225, 1938, s.257–259
 - ,“Ekonomi Sahasında Demokrasinin Hedefi”, *Fikir Hareketleri*, IX/226, 1938, s.273–275
- BOURGİN, Francis, “L’Europo Central”, *Fikir Hareketleri*, VI/138, 1936, s.123
- ,“Anarchie ou Hierarchie”, *Fikir Hareketleri*, VI/143, 1936, s.203–205
 - ,“Alman Faşist Diktatörlüğü”, *Fikir Hareketleri*, VII/178, 1937, s.347–348
 - ,“Historire d’Angleterre”, *Fikir Hareketleri*, VIII/193, 1937, s.171–172

- BRUHL, L. Levy, “İptidai Zihniyet”, *Fikir Hareketleri*, III/64, 1935, s.181–182
- , “Tabii Kanunlar Mistik Tesirler”, *Fikir Hareketleri*, III/65, 1935, s.196–198
 - , “Gizli Kudretler”, *Fikir Hareketleri*, III/66, 1935, s.215–217
 - , “Myte(Efsane) Nedir?”, *Fikir Hareketleri*, VIII/168, 1937, s.179–180
 - , “İnsanlar Neden Ölürler?”, *Fikir Hareketleri*, VIII/198, 1937, s.247–248
 - , “Uğurlu Şeyler”, *Fikir Hareketleri*, VIII/200, 1937, s.280
 - , “Sihirbazlar”, *Fikir Hareketleri*, VIII/201, 1937, s.296–297
 - , “Timsal ve Realite”, *Fikir Hareketleri*, VIII/203, 1937, s.329–330
 - , “İbtida Kavimlerin Sanatı”, *Fikir Hareketleri*, VIII/208, 1937, s.408–409
 - , “İbtida Kavimlerde İzdivaç”, *Fikir Hareketleri*, IX/211, 1937, s.42
 - , “Rüya ve Tefeül”, *Fikir Hareketleri*, IX/216, 1937, s.121–122
 - , “Ervah İle Münasebet”, *Fikir Hareketleri*, IX/222, 1938, s.217–218
 - , “Temizlik-Pislik”, *Fikir Hareketleri*, IX/223, 1938, s.234–235
 - , “Beyaz Adamlar Uğursuz”, *Fikir Hareketleri*, IX/226, 1938, s.280–281
 - , “Göreneğin Kuvveti”, *Fikir Hareketleri*, IX/227, 1938, s.296
 - , “Beyazlarla Vahşilerin Karşılaşması”, *Fikir Hareketleri*, IX/228, 1938, s.311–312
 - , “Efsanelerin Rolü”, *Fikir Hareketleri*, X/236, 1938, s.24–25
 - , “Yaşayan Ölüler”, *Fikir Hareketleri*, X/245, 1938, s.168
 - , “Sihirbazlar”, *Fikir Hareketleri*, X/251, 1938, s.264–265
 - , “Müceddidlerin Başına Gelenler”, *Fikir Hareketleri*, X/252, 1938, s.280
 - , “İptida Kavimler ve Hayvanlar”, *Fikir Hareketleri*, X/253, 1938, s.297
 - , “Tılsım”, *Fikir Hareketleri*, X/258, 1938, s.376
- BUSBECQ, Ogier Chiselin de, “Türk Mektupları”, *Fikir Hareketleri*, V/105, 1935, s.15
- , “Türk Mektupları”, *Fikir Hareketleri*, V/106, 1935, s.31–32
 - , “Türk Mektupları”, *Fikir Hareketleri*, V/107, 1935, s.47–48
 - , “Türk Mektupları”, *Fikir Hareketleri*, V/108, 1935, s.63–64
 - , “Türk Mektupları”, *Fikir Hareketleri*, V/109, 1935, s.79–80
 - , “Türk Mektupları”, *Fikir Hareketleri*, V/110, 1935, s.95–96
 - , “Türk Mektupları”, *Fikir Hareketleri*, V/111, 1935, s.111–112
 - , “Türk Mektupları”, *Fikir Hareketleri*, V/112, 1935, s.127–128

BUSBECQ, Ogier Chiselin de, "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/113, 1935, s.143–144

- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/114, 1936, s.159–160
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/115, 1936, s.175–176
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/116, 1936, s.191–192
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/117, 1936, s.207–208
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/118, 1936, s.223–224
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/119, 1936, s.239–240
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/120, 1936, s.256
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/121, 1936, s.271–272
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/122, 1936, s.287–288
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/123, 1936, s.303–304
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/124, 1936, s.319–320
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/125, 1936, s.335–336
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/126, 1936, s.351–352
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/127, 1936, s.367–368
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/128, 1936, s.384
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/129, 1936, s.399–400
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, V/130, 1936, s.415–416
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/131, 1936, s.15–16
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/132, 1936, s.31–32
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/133, 1936, s.48
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/134, 1936, s.64
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/135, 1936, s.79–80
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/136, 1936, s.95–96
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/137, 1936, s.111–112
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/138, 1936, s.127–128
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/139, 1936, s.144
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/140, 1936, s.159–160
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/141, 1936, s.175–176
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/142, 1936, s.191–192
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/143, 1936, s.207–208

BUSBECQ, Ogier Chiselin de, "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/144, 1936, s.224

- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/145, 1936, s.239–240
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/146, 1936, s.256
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/147, 1936, s.271–272
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/148, 1936, s.288
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/149, 1936, s.303–304
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/150, 1936, s.319–320
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/151, 1936, s.335–336
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/152, 1936, s.351–352
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/153, 1936, s.367–368
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/154, 1936, s.383–384
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/155, 1936, s.400
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VI/156, 1936, s.415–416
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/157, 1936, s.15–16
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/158, 1936, s.31–32
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/159, 1936, s.47–48
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/160, 1936, s.63–64
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/161, 1936, s.79–80
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/162, 1936, s.95–96
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/163, 1936, s.111–112
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/164, 1936, s.127–128
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/165, 1936, s.143–144
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/166, 1936, s.159–160
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/167, 1937, s.175–176
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/168, 1937, s.191–192
- , "Türk Mektupları", *Fikir Hareketleri*, VII/169, 1937, s.207–208

CAMBO, F., "Dünyanın Harp Sonu Vaziyeti", *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s.15–17

- , "Demokrasiden Diktatörlüğe", *Fikir Hareketleri*, I/11, 1934, s.1–4
- , "Diktatörlükler Zaaf ve Hastalık Alametidir", *Fikir Hareketleri*, I/12, 1934, s.1–3

- CAMBO, F., “Diktatörlükleri Doğuran Sebeplerden Parlamentarizm Buhranı”, *Fikir Hareketleri*, I/13, 1934, s.1–3
- ,“Diktatörlükleri Doğuran Sebeplerden Demokrasi Buhranı”, *Fikir Hareketleri*, I/14, 1934, s.1–3
 - ,“Diktatörlükleri Doğuran Sebeplerden Maddiyetçi Hotgamlık”, *Fikir Hareketleri*, I/15, 1934, s.1–3
 - ,“Diktatörlükleri Kolaylaştıran Sebepler”, *Fikir Hareketleri*, I/17, 1934, s.1
 - ,“Kanuni ve Kısa Diktatörlükler”, *Fikir Hareketleri*, I/18, 1934, s.1–2
 - ,“Diktatörlük Rejiminin Faydaları”, *Fikir Hareketleri*, I/19, 1934,s.1–2
 - ,“Diktatörlük Rejiminin Fenalıkları”, *Fikir Hareketleri*, I/20, 1934, s.1–2
 - ,“İtalyan Faşizmine Dair”, *Fikir Hareketleri*, II/33, 1934, s.97–99
- FELİCİEN, Challenge, “Sanat Eserinin Yaratılması”, *Fikir Hareketleri*, VII/168, 1936, s.182–183
- ,“Sanatta Telkin Kudreti”, *Fikir Hareketleri*, VII/171, 1936, s.231–232
 - ,“Artistlik Dehası”, *Fikir Hareketleri*, VII/173, 1936, s.263–264
 - ,“Sanatta İdealizm”, *Fikir Hareketleri*, VII/176, 1936, s.311–312
 - ,“Realizm”, *Fikir Hareketleri*, VII/178, 1936, 342–343
 - ,“İdealizmin ve Realizmin Tevhidi”, *Fikir Hareketleri*, c.VII-s.180, 1936, s.374
 - ,“Sosyal Hayatta Sanat”, *Fikir Hareketleri*, VIII/183, 1936, s.8–10
 - ,“Sanat ve Ahlak”, *Fikir Hareketleri*, VIII/185, 1937, s.34–36
 - ,“Sanat İçin Sanat”, *Fikir Hareketleri*, VIII/187, 1937, s.72–74
 - ,“Sanatların Tasnifi”, *Fikir Hareketleri*, VIII/189, 1937, s.104–106
 - ,“Sanatların Paye ve Mertebeleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/8, 1937, s.136
 - ,“Sanatların Menşeleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/191, 1937, s.136–138
 - ,“Sanatların Menşeleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/193, 1937, s.168–169
 - ,“Sanat ve Büyü”, *Fikir Hareketleri*, VIII/196, 1937, s.214–216
 - ,“Muhtelif Sanatların Teşekkülü”, *Fikir Hareketleri*, VIII/198, 1937, s.248
 - ,“Heykeltıraşlık ve Resim”, *Fikir Hareketleri*, VIII/200, 1937, s.278–279
 - ,“Musiki”, *Fikir Hareketleri*, VIII/202, 1937, s.310–311
 - ,“Edebiyat: Şiir ve Nesir”, *Fikir Hareketleri*, VIII/205, 1937, s.361–362
 - ,“Sanatların Sentezi: Tiyatro”, *Fikir Hareketleri*, VIII/207, 1937, s.391–392

FELİCİEN, Challenge, “Güzellik”, *Fikir Hareketleri*, IX/211, 1937, s.6–8

- , “Güzellik, Hakikat, Hayır”, *Fikir Hareketleri*, IX/213, 1937, s.71–72
- , “Güzellik Hakkında Nazariyeler”, *Fikir Hareketleri*, IX/215, 1937, s.103
- , “Metafizik Estetik”, *Fikir Hareketleri*, IX/217, 1937, s.135–136
- , “Psikolojik Estetik”, *Fikir Hareketleri*, IX/220, 1938, s.182–183
- , “Sosyolojik Estetik”, *Fikir Hareketleri*, IX/223, 1938, s.230–232
- , “Fizyolojik Estetik”, *Fikir Hareketleri*, IX/226, 1938, s.279
- , “Tecrübî Estetik”, *Fikir Hareketleri*, X/242, 1938, s.118–119
- , “Tenkit Kaideleri Var mıdır?”, *Fikir Hareketleri*, X/245, 1938, s.164–165
- , “Estetiğin Gayesi”, *Fikir Hareketleri*, X/248, 1938, s.215

CHAMBERLİN, William Henry, “Hürriyete Karşı İsyân”, *Fikir Hareketleri*, IX/213, 1937, s.67–68

- , “Hürriyete Karşı İsyânların Menşeleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/217, 1937, s.131–133
- , “Yeni İstibdat Tekniği”, *Fikir Hareketleri*, IX/222, 1938, s.211–213
- , “Modern Diktatörlüğün Bariz Vasıfları”, *Fikir Hareketleri*, IX/224, 1938, s.243–244
- , “Diktatörlüklerin Farkları ve Müşahebetleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/226, 1938, s.275–277
- , “Demokrasinin Payidar Olmasının İki Şartı”, *Fikir Hareketleri*, IX/229, 1938, s.321–323
- , “Milli Hâkimiyet ve Sulh Meselesi”, *Fikir Hareketleri*, IX/230, 1938, s.337–338
- , “Demokrasilerin Sulh Siyasetleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/231, 1938, s.353
- , “Hürriyet Aleyhindeki Dava”, *Fikir Hareketleri*, IX/2332, 1938, s.369–370
- , “Milli Hâkimiyet İle Diktatörlüklerin Mukayesesi”, *Fikir Hareketleri*, IX/233, 1938, s.385–386
- , “Sosyalizm Hürriyet ve Refah Yolu”, *Fikir Hareketleri*, IX/234, 1938, s.401–402
- , “Sosyalizm Fedakârlığa Değer mi?”, *Fikir Hareketleri*, X/235, 1938, s.1–2
- , “Kolektivist Devletin Tarifi”, *Fikir Hareketleri*, X/237, 1938, s.33–34

- CHAMBERLİN, William Henry, “Komünizm ve Faşizm Propagandaları”, *Fikir Hareketleri*, X/238, 1938, s.49–51
- , “Ya Hürriyet Ya Barbarlık”, *Fikir Hareketleri*, X/240, 1938, s.81–83
 - , “Medeniyet Ancak Hürriyetle Yaşar”, *Fikir Hareketleri*, X/241, 1938, s.97
- CLAVİO, “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/170, 1937, s.223–224
- , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/171, 1937, s.239–240
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/172, 1937, s.255–256
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/173, 1937, s.371–272
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/174, 1937, s.288
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/175, 1937, s.303–304
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/176, 1937, s.319–320
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/177, 1937, s.335–336
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/178, 1937, s.351–352
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/179, 1937, s.367–368
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/180, 1937, s.383–384
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/181, 1937, s.399–400
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VII/182, 1937, s.416
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/183, 1937, s.32

- CLAVİO, “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/184, 1937, s.47–48
- ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/185, 1937, s.63–64
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/186, 1937, s.79–80
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/187, 1937, s.96
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/188, 1937, s.111–112
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/189, 1937, s.128
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/190, 1937, s.143–144
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/191, 1937, s.159–160
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/192, 1937, s.175–176
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/193, 1937, s.192
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/194, 1937, s.207–208
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/195, 1937,s. 223–224
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/196, 1937, s.239–240
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/197, 1937, s.255–256
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/198, 1937, s.271–272
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/199, 1937, s.271–272

- CLAVİO, “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/200, 1937, s.287–288
- , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/201, 1937, s.304
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/202, 1937, s.319–320
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/203, 1937, s.335–336
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/204, 1937, s.351–352
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/205, 1937, s.368
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/206, 1937, s.383–384
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/207, 1937, s.399–400
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/208, 1937, s.415–416
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/209, 1937, s.16
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/210, 1937, s.31–32
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/211, 1937, s.48
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/212, 1937, s.63–64
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/213, 1937, s.79–80
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/214, 1937, s.96
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/215, 1937, s.111–112

- CLAVİO, “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/216, 1937,s.128
- ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/217, 1937, s.143–144
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/218, 1937, s.160
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/219, 1937, s.175–176
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/220, 1937, s.192
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/221, 1937, s.207–208
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/222, 1937, s.224
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/223, 1937, s.240
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/224, 1937, s.256
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/225, 1937, s.272
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/226, 1937, s.288
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/227, 1938, s.304
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/228, 1938, s.320
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/229, 1938, s.336
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/230, 1938, s.352
 - ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/231, 1938, s.368

- CLAVİO, “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/232, 1938, s.383–384
- , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/233, 1938, s.400
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/234, 1938, s.415–416
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/235, 1938, s.16
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/236, 1938, s.41–42
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/237, 1938, s.47–48
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/238, 1938, s.63–64
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/239, 1938, s.79–80
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/240, 1938, s.95–96
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/241, 1938, s.111–112
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/242, 1938, s.127–128
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/243, 1938, s.143–144
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/244, 1938, s.160
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/245, 1938, s.175–176
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/246, 1938, s.191–192
 - , “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/247, 1938, s.207–208

CLAVİO, “Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/248, 1938, s.223–224

- ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/249, 1938, s.240

- ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/250, 1938, s.256

- ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/251, 1938, s.272

- ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/252, 1938, s.288

- ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/253, 1938, s.304

- ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/254, 1938, s.319–320

- ,“Timur’un Sarayında Bir İspanyol Sefiri”, *Fikir Hareketleri*, X/255, 1938, s.334–335

CROİSET, A., “Demokrasi ve Tarih”, *Fikir Hareketleri*, VII/158, 1936, s.17–19

- ,“Solon ve Atina Demokrasisinin Tekâmülü”, *Fikir Hareketleri*, VII/159, 1936, s.33–34

- ,“Atina Teşkilâtesasiye’si Hakkında Umumi Malumat”, *Fikir Hareketleri*, VII/160, 1936, s.49–50

- ,“Atina Demokrasisinde Meclisler”, *Fikir Hareketleri*, VII/161, 1936, s.65

- ,“Atina Demokrasisinde Ordu Donanma Maliye”, *Fikir Hareketleri*, VII/63, 1936, s.97–98

- ,“Atina Demokrasisinde Siyasi İdeal”, *Fikir Hareketleri*, VII/164, 1936 s.113

- ,“Atina Demokrasisi Hakkında Eskilerin Fikirleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/165, 1936, s.129–130

- ,“Atina Demokrasisinin Ruhu ve Ahlak ve Adatı”, *Fikir Hareketleri*, VII/166, 1936, s.145–146

- ,“Atina’da Umumi Terbiye”, *Fikir Hareketleri*, VII/ 1167, 1936, s.161–162

- ,“Atina’da Din”, *Fikir Hareketleri*, VII/168, 1936, s.177–179

- CROÏSET, A., “Atina’da Sanat ve İlim”, *Fikir Hareketleri*, VII/169, 1937, s.193–194
- , “Atina’da Hayat”, *Fikir Hareketleri*, VII/170, 1937, s.209–211
 - , “Atina’da Siyasi Terbiye”, *Fikir Hareketleri*, VII/171, 1937, s.225–227
 - , “Atina’da Fırkalar ve Şefleri: Hatipler”, *Fikir Hareketleri*, VII/172, 1937, s.241–243
 - , “Oligarşi”, *Fikir Hareketleri*, VII/173, 1937, s.257–258
 - , “Atina’da Harici Siyaset”, *Fikir Hareketleri*, VII/175, 1937, s.289–291
 - , “Atina Hakkında Son Söz”, *Fikir Hareketleri*, VII/176, 1937, s.305–306
 - , “Muhtelif Yunan Demokrasileri: Umumi Manzara”, *Fikir Hareketleri*, VII/177, 1937, s.321–322
 - , “Eski Roma’da Demokrasi”, *Fikir Hareketleri*, VII/178, 1937, s.337–339
 - , “Eski Roma’da Cumhuriyetin Teessüsü”, *Fikir Hareketleri*, VII/179, 1937, s.353–355
 - , “Roma’da Cumhuriyetin Saadet Devri”, *Fikir Hareketleri*, VII/180, 1937, s.369–370
 - , “Eski Cumhuriyetin Sonu”, *Fikir Hareketleri*, VII/181, 1937, s.385–386
 - , “Eski Zaman Demokrasilerinden Çıkan Ders”, *Fikir Hareketleri*, VII/182, 1937, s.401–403
- d’AVENEL, Georges, “Memnun Olmayan Beşeriyet”, *Fikir Hareketleri*, I/3, 1933, s.9
- , “Rakamlardan Çıkan Bir Ders”, *Fikir Hareketleri*, I/14, 1934, s.9–11
 - , “Hakikatin Dersleri”, *Fikir Hareketleri*, I/21, 1934, s.10–12
- DECUGÏS, Henri, “Milletlerin Kuvvetlerini Vücuda Getiren Amiller”, *Fikir Hareketleri*, IX/216, 1937, s.118–119
- , “Birleşmiş Devletlerde Avrupa Kültürü”, *Fikir Hareketleri*, IX/233, 1938, s.392–393
 - , “Asya’da Avrupa Kültürü”, *Fikir Hareketleri*, X/233, 1938, s.55–56
 - , “Dil Birliği”, *Fikir Hareketleri*, X/241, 1938, s.100–101
 - , “Avrupa’nın Mali Kuvveti”, *Fikir Hareketleri*, X/246, 1938, s.184–185
- DELAÏSÏ, Francis, “Şaheserler Beynelmiledir”, *Fikir Hareketleri*, I/4, 1933, s.5–7
- , “Beynelmiled Buhranlar”, *Fikir Hareketleri*, I/6, 1933, s.3–4
 - , “Yeni Bir Mahlûk: Geon”, *Fikir Hareketleri*, I/7, 1933, s.10–11

- DELAİSİ, Francis, “Ya Mübadele Ya Ölüm”, *Fikir Hareketleri*, I/10, 1933, s.5–7
- , “Tabii Hudutlar İddiası”, *Fikir Hareketleri*, I/12, 1933, s.9–10
 - , “Sanayi Karşısında Ziraat”, *Fikir Hareketleri*, I/18, 1934, s.5–6
 - , “İstihsal Beynelmilelcidir”, *Fikir Hareketleri*, I/19, 1934, s.5–6
 - , “Yeni Para Tehlikesi Çaresi”, *Fikir Hareketleri*, I/22, 1934, s.7
 - , “Maliyet Fiyatlarında İnkılâp”, *Fikir Hareketleri*, II/30, 1934, s.58–59
 - , “Dünya Harbinde İktisadın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/41, 1934, s.227–228
 - , “Fikri Emperyalizm”, *Fikir Hareketleri*, II/46, 1934, s.313–314
 - , “İktisadi Paradoks”, *Fikir Hareketleri*, II/47, 1934, s.324–325
 - , “Sanayide İhtisas ve Neticeleri”, *Fikir Hareketleri*, II/53, 1934, s.8–10
 - , “Heyeti İçtimaiye ve Unsurları”, *Fikir Hareketleri*, III/55, 1934, s.35–37
 - , “Otorite Nedir Nasıl Vücuda Gelir?”, *Fikir Hareketleri*, III/56, 1934, s.53–55
 - , “Muhtelif Otorite Temelleri”, *Fikir Hareketleri*, III/57, 1934, s.67–69
 - , “Otorite Nasıl Teessüs Eder, Nasıl Yıkılır?” *Fikir Hareketleri*, III/59, 1934, s.99–101
 - , “İhtilallere Meydan Vermemek İçin”, *Fikir Hareketleri*, III/60, 1934, s.117–118
 - , “Farkında Olmadığımız Mekanizma”, *Fikir Hareketleri*, III/69, 1935, s.263–264
 - , “Millet Fikri Nasıl Vücut Buldu?”, *Fikir Hareketleri*, III/70, 1935, s.277
 - , “Millet ve Irk”, *Fikir Hareketleri*, III/71, 1935, s.297–299
 - , “Müşterek Tarihi Ananeler”, *Fikir Hareketleri*, III/74, 1935, s.344–345
 - , “Münakale İşlerinde İnkılâp”, *Fikir Hareketleri*, III/76, 1935, s.378–379
 - , “Beynelmilel Bir Mekanizma”, *Fikir Hareketleri*, IV/80, 1935, s.25–27
 - , “Milletler Arasında Tediye mekanizması”, *Fikir Hareketleri*, IV/81, 1935, s.35–37
 - , “Realiteler ve Fikirler”, *Fikir Hareketleri*, IV/90, 1935, s.179–181
 - , “Serseri Milyonerler”, *Fikir Hareketleri*, IV/95, 1935, s.267–269
 - , “Milletler Arasında Edebiyat ve Sanat Hareketleri”, *Fikir Hareketleri*, IV/104, 1935, s.403–404
 - , “Avrupa Cengülünde Kurt Sürüleri”, *Fikir Hareketleri*, V/114, 1935, s.146

- DELAİSİ, Francis, “Milliyet İdeali”, *Fikir Hareketleri*, VI/134, 1935, s.51–53
- , “Zulüm Altındaki Kardeşler”, *Fikir Hareketleri*, VI/135, 1935, s.67-69
 - , “Cihanşümül Bir Din: Milliyet”, *Fikir Hareketleri*, VI/137, 1936, s.104-105
 - , “Devletler Arasındaki Münasebet”, *Fikir Hareketleri*, VI/141, 1936, s.183
 - , “Milli Şeref ve Haysiyet”, *Fikir Hareketleri*, VI/141, 1936, s.163-164
 - , “Devletler Muvazenesi”, *Fikir Hareketleri*, VI/142, 1936, s.183
 - , “Silahlı Sulh”, *Fikir Hareketleri*, VI/143, 1936, s.200-201
 - , “Ekonomik Nasyonalizm ve Emperyalizm Nasıl Doğdular”, *Fikir Hareketleri*, VII/168, 1937, s.184-185
 - , “Serbest Mübadele Sistemi Nasıl Doğdu?”, *Fikir Hareketleri*, VII/169, 1937, s.199-200
 - , “İktisadi Nasyonalizm”, *Fikir Hareketleri*, VII/172, 1937, s.184
 - , “Milliyet Prensibi ve Himayecilik”, *Fikir Hareketleri*, VII/173, 1937, s.264
 - , “İngiliz Emperyalizminin Doğuşu”, *Fikir Hareketleri*, VII/180, 1937, s.375
 - , “Fransız ve Alman Emperyalizmi”, *Fikir Hareketleri*, VII/181, 1937, s.392
 - , “Emperyalizmin Kalitesi”, *Fikir Hareketleri*, VII/182, 1937, s.408-409
 - , “Ticaret Harpleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/184, 1937, s.25-27
 - , “Diplomasinin Sanayiye Hizmetkarlığı”, *Fikir Hareketleri*, VIII/186, 1937, s.57-59
 - , “Emperyalizme Hizmetkar Milliyetler”, *Fikir Hareketleri*, VIII/188, 1937, s.91-92
 - , “Balkanlaşan Avrupa”, *Fikir Hareketleri*, IX/217, 1937, s.136
 - , “Fikirlerle Vakalar Arasında Tezadlar”, *Fikir Hareketleri*, IX/229, 1938, s.326-328
 - , “Milliyet Efsanesi ve Realite”, *Fikir Hareketleri*, IX/230, 1938, s.343-344
 - , “Siyasiyat İle İktisadiyatı Birbirinden Ayırmalı”, *Fikir Hareketleri*, IX/231, 1938, s.361-362
 - , “İki Türlü Muhafazakarlık”, *Fikir Hareketleri*, IX/234, 1938, s.408-409
 - , “Yeni Ahlak”, *Fikir Hareketleri*, IX/238, 1938, s.54-55
- DUHAMEL, Georges, “Harb ve Medeniyet”, *Fikir Hareketleri*, XI/262, 1938, s.2–3
- , “Bazı Hatıralar”, *Fikir Hareketleri*, XI/263, 1938, s.39–40

- DUPLAİN, J.L., “Haşmetli Makine Hazretleri”, *Fikir Hareketleri*, I/15, 1934, s.9
- ,“Makinelerin Aleyhinde ve Lehinde” *Fikir Hareketleri*, II/27, 1934, s.9–10
 - ,“Makine ve İşsizlik”, *Fikir Hareketleri*, II/47, 1934, s.329–330
- DURANT, Will, “Medeniyetin Umumi Şartları”, *Fikir Hareketleri*, VIII/188, 1937, s.83
- ,“Medeniyetin Siyasi Amilleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/191, 1937, s.163
 - ,“İlk Medeniyet Hangisidir?”, *Fikir Hareketleri*, VIII/196, 1937, s.211–212
 - ,“Yazı ve Medeniyet”, *Fikir Hareketleri*, VIII/199, 1937, s.259–260
 - ,“Din ve membaları”, *Fikir Hareketleri*, VIII/202, 1937, s.307–308
 - ,“Dinin Usulleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/204, 1937, s.343–344
 - ,“Din ve Ahlak”, *Fikir Hareketleri*, VIII/205, 1937, s.359–360
 - ,“Sosyal Ahlak”, *Fikir Hareketleri*, VIII/207, 1937, s.387–389
 - ,“Şarktan Kalan Miras”, *Fikir Hareketleri*, X/240, 1938, s.83–84
 - ,“Dil, Yazı Edebiyat”, *Fikir Hareketleri*, X/243, 1938, s.131–133
 - ,“İlmin Menşeleri”, *Fikir Hareketleri*, X/246, 1938, s.179–180
 - ,“Avcılıktan Çiftçiliğe”, *Fikir Hareketleri*, X/247, 1938, s.196–197
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/148, 1936, s.286
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/149, 1936, s.301
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/150, 1936, s.317
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/151, 1936, s.333
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/152, 1936, s.349
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/153, 1936, s.365
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/154, 1936, s.381
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/155, 1936, s.398
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/156, 1936, s.413
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/157, 1936, s.12
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/158, 1936, s.29
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/159, 1936, s.45
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/160, 1936, s.61
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/161, 1936, s.77
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/162, 1936, s.93
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/163, 1936, s.109

- DURANT, Will, "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/164, 1936, s.125
- , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/165, 1936, s.141
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/166, 1936, s.157
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/167, 1937, s.173
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/168, 1937, s.189
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/169, 1937, s.205
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/170, 1937, s.221
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/171, 1937, s.237
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/172, 1937, s.253
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/173, 1937, s.269
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/174, 1937, s.286
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/175, 1937, s.301
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/176, 1937, s.317–318
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/177, 1937, s.333
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/178, 1937, s.349
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/179, 1937, s.365
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/180, 1937, s.381
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/181, 1937, s.397
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VII/182, 1937, s.414
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/183, 1937, s.13
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/184, 1937, s.30
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/185, 1937, s.45
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/186, 1937, s.61
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/187, 1937, s.78
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/188, 1937, s.94
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/189, 1937, s.109–110
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/190, 1937, s.126–127
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/191, 1937, s.142

- DURANT, Will, "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/192, 1937, s.157–158
- , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/193, 1937, s.173–174
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/194, 1937, s.205–206
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/195, 1937, s.221–222
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/196, 1937, s.238
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/197, 1937, s.253
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/198, 1937, s.269–270
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/199, 1937, s.285–286
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/200, 1937, s.302–303
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/201, 1937, s.317–318
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/202, 1937, s.333–334
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/203, 1937, s.333–334
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/204, 1937, s.349–350
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/205, 1937, s.366–367
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/206, 1937, s.381–382
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/207, 1937, s.397–398
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/208, 1937, s.414
 - , "Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri", *Fikir Hareketleri*, VIII/209, 1937, s.15

- DURANT, Will, “Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/210, 1937, s.30
- ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/211, 1937, s.46
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/212, 1937, s.61
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/213, 1937, s.77
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/214, 1937, s.94
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/215, 1937, s.
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/216, 1937, s.126
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/217, 1937, s.141–142
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/218, 1937, s.158–159
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/219, 1938, s.174
 - , “Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/220, 1938, s.190–191
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/221, 1938, s.206
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/222, 1938, s.222–223
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/223, 1938, s.239
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/224, 1938, s.254–255
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/225, 1938, s.271
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/226, 1938, s.287
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/227, 1938, s.302–303
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/228, 1938, s.319
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/229, 1938, s.335
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/230, 1938, s.351
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/231, 1938, s.367
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/232, 1938, s.382
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/233, 1938, s.398–399

- DURANT, Will, “Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/234, 1938, s.414
- ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/235, 1938, s.14
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/236, 1938, s.29
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/237, 1938, s.45
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/238, 1938, s.61
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/239, 1938, s.77
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/240, 1938, s.93–94
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/241, 1938, s.109
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/242, 1938, s.125
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/243, 1938, s.141
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/244, 1938, s.158
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/245, 1938, s.173
 - , “Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/246, 1938, s.189–190
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/247, 1938, s.205
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/248, 1938, s.221
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/249, 1938, s.238
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/250, 1938, s.254
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/251, 1938, s.270
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/252, 1938, s.286
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/253, 1938, s.302
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/254, 1938, s.317
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/255, 1938, s.336
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/256, 1938, s.349
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/257, 1938, s.366
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/258, 1938, s.381
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/259, 1938, s.397
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/260, 1938, s.414
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, XI/261, 1938, s.13
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, XI/262, 1938, s.29
 - ,“Filozoflar- Hayat ve Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, XI/263, 1938, s.46

FERDONNET, Paul, “Almanya’da Hitler İnkılâbı”, *Fikir Hareketleri*, I/21, 1934, s.3

- ,“İktisadi Buhran”, *Fikir Hareketleri*, I/24, 1934, s.3–5
- ,“Ahlak Buhranı”, *Fikir Hareketleri*, I/25, 1934, s.5–7
- ,“İrk İdeolojisi”, *Fikir Hareketleri*, II/28, 1934, s.19–21
- ,“Fikri Buhran”, *Fikir Hareketleri*, II/32, 1934, s.83–84
- ,“Siyasi Buhran”, *Fikir Hareketleri*, II/33, 1934, s.101–103

FERRERO, Guglielmo, “Medeniyet ve Terakki”, *Fikir Hareketleri*, X/235, 1938, s.4-

- ,“Medeniyet ve Terakki Tarifini Nerede Bulabiliriz”, *Fikir Hareketleri*, X/236, 1938, s.20-22
- ,“İnsan Hayatı Bir İmtihandır”, *Fikir Hareketleri*, X/237, 1938, s.36-37

FRANCE, Anatole, “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s.23–24

- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/2, 1933, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/3, 1933, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/4, 1933, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/5, 1933, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/6, 1933, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/7, 1933, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/8, 1933, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/9, 1933, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/10, 1933, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/11, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/12, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/13, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/14, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/15, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/16, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/17, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/18, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/19, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/20, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/21, 1934, s.15–16
- ,“Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/22, 1934, s.15–16

FRANCE, Anatole, “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/23, 1934, s.15–16

- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/24, 1934, s.15–16
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/25, 1934, s.15–16
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, I/26, 1934, s.15–16
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/27, 1934, s.15–16
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/28, 1934, s.31–32
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/29, 1934, s.47–48
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/30, 1934, s.63–64
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/31, 1934, s.80
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/32, 1934, s.95–96
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/33, 1934, s.112
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/34, 1934, s.127–128
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/35, 1934, s.143–144
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/36, 1934, s.159–160
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, 3 II/7, 1934, s.175–176
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/38, 1934, s.191–192
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/39, 1934, s.207–208
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/40, 1934, s.223–224
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/41, 1934, s.239–240
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/42, 1934, s.255–256
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/43, 1934, s.2271–272
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/44, 1934, s.287–288
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, 4 II/5, 1934, s.303–304
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/46, 1934, s.319–320
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/47, 1934, s.335–336
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/48, 1934, s.351–352
- , “Allahlar Susamışlardı”, *Fikir Hareketleri*, II/49, 1934, s.366–368

GİDE, Andre, “Hakikatin Sesi”, *Fikir Hareketleri*, IX/210, 1937, s.23–25

- , “Yalanlara Karşı Hakikat”, *Fikir Hareketleri*, IX/211, 1937, s.41–42
- , “Rusya da Hafiyelik Bir Hamiyet Vazifesi”, *Fikir Hareketleri*, IX/212, 1937, s.55–56

GİDE, Andre, “Rusya da Dalkavuklar Sürüsü”, *Fikir Hareketleri*, IX/215, 1937, s.105

- ,“Göz Boyayan Bir Teşkilatı Esasiye”, *Fikir Hareketleri*, IX/216, s.120–121
- ,“Alkışlamayanlar Sürgüne”, *Fikir Hareketleri*, IX/218, 1937, s.153–154
- ,“Rusya Dönüşü”, *Fikir Hareketleri*, IX/195, 1937, s.199–200
- ,“Moskova da Kültür Parkı”, *Fikir Hareketleri*, IX/197, 1937, s.231–232
- ,“Şahsiyetten Mahrum Edilen İnsanlar”, *Fikir Hareketleri*, IX/200, 1937, s.277–278
- ,“Rusya da Yalnız Bir Fikir”, *Fikir Hareketleri*, IX/201, 1937, s.291–292
- ,“Rusya da Kötü Cins Eşya”, *Fikir Hareketleri*, IX/204, 1937, s.345–347
- ,“Rusya’da terk edilen İdeal”, *Fikir Hareketleri*, IX/206, 1937, s.374–375
- ,“Yere Eğilen Alınlar”, *Fikir Hareketleri*, IX/207, 1937, s.392–393
- ,“Esaret Altında Müfekkireler”, *Fikir Hareketleri*, IX/208, 1937, s.409
- ,“Rusya da Muharrirleri Nasıl Bend Ediyorlar”, *Fikir Hareketleri*, IX/219, 1937, s.167–169

HALEVY, Daniel, “Hürriyetin İnhitatu”, *Fikir Hareketleri*, VII/179, 1937, s.355–356

- ,“Matbuat”, *Fikir Hareketleri*, VII/180, 1937, s.370–372
- ,“Elden Kaçan Hürriyet”, *Fikir Hareketleri*, VII/181, 1937, s.386–387
- ,“Dünyayı İdare Edenler”, *Fikir Hareketleri*, VII/182, 1937, s.403–404
- ,“Paranın Vücutundaki Hikmet” *Fikir Hareketleri*, IX/323, 1937, s.375–376

HANKİNS, Frank, “İrk Mefhumu”, *Fikir Hareketleri*, VII/174, 1937, s.279-280

- ,“Halis Irklar Var mıdır?”, *Fikir Hareketleri*, VII/ 177, 1937, s.327-328
- ,“İrk ile Millet Aynı Şey Olabilir mi?”, *Fikir Hareketleri*, VII/179, 1937, s.359-360
- ,“İrkin Siyasi Ehemmiyeti”, *Fikir Hareketleri*, VII/181, 1937, s.390-392
- ,“Kültür Tarihinde İrkin Rolü”, *Fikir Hareketleri*, VII/183, 1937, s.6-8
- ,“Aryanisme”, *Fikir Hareketleri*, VII/186, 1937, s.55-57
- ,“Kültürler Tarihi ve Irklar Tarihi”, *Fikir Hareketleri*, VII/187, 1937, s.74
- ,“Gobinisme”, *Fikir Hareketleri*, VIII/188, 1937, s.87-89

HANKINS, Frank, "Gobinizmin Tenkidi", *Fikir Hareketleri*, VIII/189, 1937, s.116--

- , "Teutonisme", *Fikir Hareketleri*, IX/210, 1937, s.19-21
- , "Teutonluğun Peygamberi", *Fikir Hareketleri*, IX/214, 1937, s.83-85
- , "Emperyalizmin Amilleri", *Fikir Hareketleri*, IX/221, 1938, s.195-197
- , "Gallicisme ve Celtisme", *Fikir Hareketleri*, IX/229, 1938, s.323-324
- , "İrk İle Kùltür Ayrı Şeylerdir", *Fikir Hareketleri*, IX/232, 1938, s.371-372
- , "Amerika'da Nadimse ve Anglo-Saxonisme", *Fikir Hareketleri*, IX/235, 1938, s.3-4
- , "Amerika İrkçıları", *Fikir Hareketleri*, IX/238, 1938, s.51-52
- , "Anthrosociologie", *Fikir Hareketleri*, IX/241, 1938, s.99-100

HEARNshaw, F.J.C., "Demokrasi ve Fransız İnkılâbı", *Fikir Hareketleri*, I/4, 1933, s.1

- , "Demokrasinin Teessüsü", *Fikir Hareketleri*, I/5, 1933, s.1-3
- , "Milli Hakimiyetin İnkışafı", *Fikir Hareketleri*, I/6, 1933, s.1-2
- , "Milli Hakimiyet Yolunda", *Fikir Hareketleri*, I/7, 1933, s.1-3
- , "Milli Hakimiyetin Büyük Zaferi", *Fikir Hareketleri*, I/8, 1933, s.1-2
- , "Yeni Zamanlarda Milli Hakimiyet Hissi Nasıl Doğdu?", *Fikir Hareketleri*, I/10, 1933, s.7-9
- , "Sosyalizmin Esasları", *Fikir Hareketleri*, III/65, 1935, s.193-194
- , "Sidney Webb'in Sosyalistliği", *Fikir Hareketleri*, III/66, 1935, s.209-211
- , "Sendikalizmin Zuhuru ve Esası", *Fikir Hareketleri*, III/67, 1935, s.225-227
- , "Sendikalizm Fiiliyat Sahasında", *Fikir Hareketleri*, III/68, 1935, s.241-242
- , "Anarşizm", *Fikir Hareketleri*, III/ 69, 1935, s.257-259

HJORT, Johan, "Bolşeviklikte İki Merhale", *Fikir Hareketleri*, II/48, 1934, s.337

- , "Beş Senelik Plan", *Fikir Hareketleri*, II/49, 1934, s.353-354
- , "Bugünkü Nesle Düşen Vazife", *Fikir Hareketleri*, II/50, 1934, s.369-371
- , "Marksçılık ve Vakalar", *Fikir Hareketleri*, II/51, 1934, s.385-387

HOCART, A. M., "Anane", *Fikir Hareketleri*, VIII/189, 1937, s.99-101

- , "İrklar Arasında Zekâ Farkları", *Fikir Hareketleri*, VIII/208, 1937, s.403
- , "Teknik", *Fikir Hareketleri*, IX/212, 1937, s.56-58
- , "Paranın Vücutundaki Hikmet", *Fikir Hareketleri*, IX/232, 1937, s.375

HUGUENİN, Elisabeth, “Almanya’da Terbiye Sahasında Islahat”, *Fikir Hareketleri*, III/55, 1934, s.41–42

- , “Caractere Kelimesinin Tarifi”, *Fikir Hareketleri*, IV/91, 1934, s.199–201

JOUVENEL, Robert de, “İstihsal BeynelmilelciDir”, *Fikir Hareketleri*, I/20, 1934, s.6–9

- , “Büyük Sanayiden Biri”, *Fikir Hareketleri*, I/23, 1934, s.9–10

- , “Avrupa’da Gazetecilik”, *Fikir Hareketleri*, II/26, 1934, 41–42

- , “Gazetecilik Hayatının Cilveleri”, *Fikir Hareketleri*, II/31, 1934, 74–76

- , “Gazetecilik Bitiyor”, *Fikir Hareketleri*, II/36, 1934, 153–154

- , “Gazete Satışı Nasıl Artar?”, *Fikir Hareketleri*, II/39, 1934, s.197–198

- , “Siyasi Hayatın İçyüzü”, *Fikir Hareketleri*, II/42, 1934, s.249–250

- , “Nasıl Mebus Olurlar Nasıl Mebus Kalırlar?”, *Fikir Hareketleri*, II/45, 1934, s.293

- , “Yeni Mebuslar Nasıl Kabul Edilir?”, *Fikir Hareketleri*, II/48, 1934, s.345

- , “Meslek Ruhu”, *Fikir Hareketleri*, II/51, 1934, s.389–390

- , “Parlamento Kontrolü”, *Fikir Hareketleri*, III/54, 1934, s.25–26

- , “Fırkalar ve Programlar”, *Fikir Hareketleri*, III/57, 1934, s.69–70

- , “Mecliste Gruplar”, *Fikir Hareketleri*, III/ 60, 1934, s.121–122

- , “Meclis Çalışıyor”, *Fikir Hareketleri*, III/63, 1935, s.170–171

- , “Tadil Teklifleri”, *Fikir Hareketleri*, III/66, 1935, s.217–219

- , “Nezaretler ve Nazırlar”, *Fikir Hareketleri*, III/69, 1935, s.267–268

- , “Nazırın Kabinesi”, *Fikir Hareketleri*, III/72, 1935, s. 313–315

- , “Nazır İmzalıyor”, *Fikir Hareketleri*, III/75, 1935, 359–361

- , “Ceza ve Mükâfat”, *Fikir Hareketleri*, III/78, 1935, s.410–412

- , “Hâkimler”, *Fikir Hareketleri*, IV/81, 1935, s.42–43

- , “Adliye İşleri”, *Fikir Hareketleri*, IV/84, 1935, s.89–90

- , “Hâkimler Üzerindeki Nüfuz”, *Fikir Hareketleri*, IV/87, 1935, s.138–139

- , “Avukatlar ve Hâkimler”, *Fikir Hareketleri*, IV/90, 1935, s.184–186

LABARTHE, Emile, “Hürriyete Dair”, *Fikir Hareketleri*, I/22, 1934, s.3–5

- , “Hürriyet ve Müsavat Prensiplerini Telif Etmek Lazımdır”, *Fikir Hareketleri*, II/27, 1934, s.3–4

- , “Ferdî Haklar ve İçtimai İcaplar”, *Fikir Hareketleri*, II/32, 1934, s.89–90

- LABARTHE, Emile, “Fert ve Devlet”, *Fikir Hareketleri*, II/48, 1934, s.341–343
- , “Siyasi Hürriyetin Temelleri”, *Fikir Hareketleri*, IV/85, 1935, s.99–101
 - , “Devlet İstibdadı Nazariyeleri”, *Fikir Hareketleri*, IV/88, 1935, s.147–149
 - , “Müsavat Akidesi”, *Fikir Hareketleri*, IV/93, 1935, s.227–228
 - , “İnsan Hakları”, *Fikir Hareketleri*, VII/157, 1936, s.2–4
 - , “Kuvvetlerin Ayrılması Kanunu”, *Fikir Hareketleri*, VII/159, 1936, s.35–36
 - , “Siyasi Hürriyet Ahlak ve Adat”, *Fikir Hareketleri*, VII/167, 1936, s.162
- LAPIE, P.O., “İngiltere’de Krallar”, *Fikir Hareketleri*, X/254, 1938, s.309–310
- , “Lordlar Hakkında Yanlış Fikirler”, *Fikir Hareketleri*, X/256, 1938, s.343
- LASKİ, Harold, “Nasyonalizm ve Medeniyet”, *Fikir Hareketleri*, III/77, 1935, s.387
- , “Nasyonalizmde İki Zıt Temayül”, *Fikir Hareketleri*, III/78, 1935, s.403
 - , “Bir Dünya Hükümeti Lazımdır”, *Fikir Hareketleri*, IV/79, 1935, s.3–5
 - , “Dünya Hükümeti ve Vatanperverlik Hissi”, *Fikir Hareketleri*, IV/80, 1935, s.19–21
 - , “Yeni Bir Siyasi Felsefeye İhtiyaç”, *Fikir Hareketleri*, IV/89, 1935, s.163
 - , “Saadet Hakkı ve Fertlerle Sosyetenin Hukuku”, *Fikir Hareketleri*, X/243, 1938, s.129–131
 - , “Hakiki Bir Hürriyet Nazariyesi”, *Fikir Hareketleri*, X/244, 1938, s.145–146
 - , “Hürriyet Nasıl Temin Edilir?”, *Fikir Hareketleri*, X/245, 1938, s.161–162
 - , “Demokrasi Olmazsa Hürriyet Olmaz”, *Fikir Hareketleri*, X/246, 1938, s.177–179
 - , “Hürriyet Temin İçin”, *Fikir Hareketleri*, X/247, 1938, s.193–194
 - , “İnsan Nasıl Hür Olabilir?”, *Fikir Hareketleri*, X/248, 1938, s.209–210
 - , “Tefekkür Hürriyeti”, *Fikir Hareketleri*, X/249, 1938, s.225–226
 - , “Tenkit Hürriyeti”, *Fikir Hareketleri*, X/250, 1938, s.241–242
 - , “Yazı ve Söz Hürriyetleri Arasındaki Fark”, *Fikir Hareketleri*, X/251, 1938, s.257–258
 - , “Cemiyet Teşkili Hakkı”, *Fikir Hareketleri*, X/252, 1938, s.273–274
 - , “Hürriyet Düşmanları”, *Fikir Hareketleri*, X/253, 1938, s.289–290
 - , “Terbiye ve Hürriyet”, *Fikir Hareketleri*, X/254, 1938, s.305–306

LASKİ, Harold, “Hürriyet Yolu Üzerindeki Zorluklar”, *Fikir Hareketleri*, X/255, 1938, s.321–322

- , “Saadet Hakkı”, *Fikir Hareketleri*, X/256, 1938, s.337–338
- , “Devletler Arasında”, *Fikir Hareketleri*, X/257, 1938, s.353–354
- , “Devletlerde Hükümdarlık Hakkı”, *Fikir Hareketleri*, X/258, 1938, s.369
- , “Milletlerarası Otorite Ümidi”, *Fikir Hareketleri*, X/259, 1938, s.385–386
- , “İnsanların Hayatına Güzellik Veren Hürriyet”, *Fikir Hareketleri*, X/260, 1938, s.401–402

LAVARGNE, Bernard, “Dünya Buhranının Sebepleri I”, *Fikir Hareketleri*, I/23, 1934, s.7–9

- , “Dünya Buhranının Sebepleri I”, *Fikir Hareketleri*, I/24, 1934, s.7–10

LEWİNSHON, Richard, “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, I/2, 1933, s.2–4

- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, I/3, 1933, s.6–8
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, I/5, 1933, s.7–8
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, I/10, 1933, s.9–11
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, I/13, 1934, s.9–11
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, I/17, 1934, s.8–10
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, I/18, 1934, s.7–9
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, I/19, 1934, s.9–10
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, I/27, 1934, s.7–8
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/28, 1934, s.23–25
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, c.II-s.29, 1934, s.39–41
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/37, 1934, s.169–170
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/38, 1934, s.184–186
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/39, 1934, s.201–202
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/40, 1934, s.217–219
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/49, 1934, s.361–362
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/50, 1934, s.378–380
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/51, 1934, s.393–395
- , “Siyasatta Paranın Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/52, 1934, s.411–412
- , “Büyük Konsorsiyum İflasları ve Tesirleri”, *Fikir Hareketleri*, III/59, 1934, s.106–107

LEWINSHON, Richard, "İngiltere'de Clarence Harty Rezaleti", III/61, 1934, s.137

- , "Bir Kibarlar Konsorsiyumu", *Fikir Hareketleri*, III/64, 1934, s.186–187
- , "Ivar Krenger", *Fikir Hareketleri*, III/65, 1935, s.201–202
- , "Şikago'nun Elektrik Kralı", *Fikir Hareketleri*, III/67, 1935, s.230–232
- , "Umumi Harpten Sonra En Mühim Vak'a", *Fikir Hareketleri*, III/69, 1935, s.261–263
- , "Roma'da Derebeylik Zamanında Zenginlik", *Fikir Hareketleri*, VI/133, 1935, s.39–40
- , "Amerika'da İspanyol Çapulcuları", *Fikir Hareketleri*, VI/146, 1936, s.249–250
- , "Korsanlık Karları", *Fikir Hareketleri*, VI/148, 1936, s.279–280
- , "Condottieri'ler", *Fikir Hareketleri*, VI/149, 1936, s.296–297
- , "Avrupa'nın En Zengin Tebaası", *Fikir Hareketleri*, VI/155, 1936, s.390
- , "Napolyon Harplerinin Altın Yağmuru", *Fikir Hareketleri*, VII/161, 1936, s.72–74
- , "Silah Yapanlar", *Fikir Hareketleri*, c.VII-s.162, 1936, s.88–89
- , "Krupp Müessesesinin İnkişafı", *Fikir Hareketleri*, VII/163, 1936, s.102
- , "Amerika'da Silah Sanayinin Teessüsü", *Fikir Hareketleri*, VII/169, 1936, s.200–201
- , "Silah Fabrikaları BeynelmillelciDirler", *Fikir Hareketleri*, VII/174, 1936, s.281–282
- , "Silah Fabrikaları Politikası", *Fikir Hareketleri*, VII/177, 1936, s.328–329
- , "En Büyük Harp Kazancı", *Fikir Hareketleri*, VII/180, 1936, s.376–377
- , "Zaharof ve Şakirtleri", *Fikir Hareketleri*, VII/190, 1937, s.124

LUDWİG, Emile, "Müdafi Devletler, Mütceviz Devletler", *Fikir Hareketleri*, X/258, 1938, s.370–372

- , "Alman Karakteri, Fransız Karakteri", *Fikir Hareketleri*, X/260, 1938, s.403–404
- , "İki Diktatörlüğün Yükselişi", *Fikir Hareketleri*, XI/261, 1938, s.4-5

MAN, Henri de, "Sosyalizmi Doğuran Sebepler", *Fikir Hareketleri*, VI/146, 1936, s.241–243

MAN, Henri de, “İnsanlarda İstismar Edilmek Hissi Nasıl Doğar”, *Fikir Hareketleri*, VI/147, 1936, s.257–259

- , “Sosyalizmin Halle Mecbur oldu Mesele”, *Fikir Hareketleri*, VI/148, 1936, s.273-274

- , “Halk Kütlelerini Sosyalizme Sevk Eden Sebep”, *Fikir Hareketleri*, VI/149, 1936 s.289-291

- , “Sosyalizmin Demokrasi ile Münasebeti”, *Fikir Hareketleri*, VI/150, 1936, s.305-307

- , “Marks’çılardaki Sınıf Menfaati Bir Ahlak Teşkil Edemez”, *Fikir Hareketleri*, VI/151, 1936, s.321-323

- , “Sosyalizm Neden Bir Dindir”, *Fikir Hareketleri*, VI/152, 1936, s.337-338

- , “Marks’çılık ve Marksın Sakalı”, *Fikir Hareketleri*, VI/153, 1936, s.353

- , “Sosyalizmin Kuvveti Nerede? ”, *Fikir Hareketleri*, VI/154, 1936, s.369

- , “Münevverlerin Sosyalizmi”, *Fikir Hareketleri*, VI/155, 1936, s.385-386

- , “Amentü”, *Fikir Hareketleri*, VI/156, 1936, s.401-403

- , “Münevverler (İntellectuel) ve Devlet”, *Fikir Hareketleri*, VI/160, 1936, s.50-51

MARLİO, Louis, “Dünkü ve Yarınki Harb”, *Fikir Hareketleri*, X/252, 1938, s.274

- , “Siyasi Buhran”, *Fikir Hareketleri*, X/253, 1938, s.394–395

- , “Sanayi Buhranı”, *Fikir Hareketleri*, X/254, 1938, s.312–313

- , “Ferd ve Cemaat”, *Fikir Hareketleri*, X/257, 1938, s.355-356

MELLOT, Ernest, “Parlamento Rejiminin Islahı Hakkında Leon Blum’un Fikri”, *Fikir Hareketleri*, XI/262, 1938, s.20-21

MOSCA, G., “Machiavel ve Asrı”, *Fikir Hareketleri*, VIII/183, 1937, s.3-4

- , “Machiavel’in ‘Prince’i”, *Fikir Hareketleri*, VIII/184, 1937, s.19-21

- , “Prince Neden Meşhurdur”, *Fikir Hareketleri*, VIII/185, 1937, s.39-40

- , “Savonarole”, *Fikir Hareketleri*, VIII/189, 1937, s.106-107

- , “Thomas Morus”, *Fikir Hareketleri*, VIII/190, 1937, s.121-123

- , “Kampanella”, *Fikir Hareketleri*, VIII/192, 1937, s.154-155

- MOSCA, G., "Hobbes", *Fikir Hareketleri*, VIII/193, 1937, s.170-171
- , "John Locke", *Fikir Hareketleri*, VIII/195, 1937, s.202
 - , "On Sekizinci Asırda Fikri Hegemonya", *Fikir Hareketleri*, VIII/196, 1937, s.216-217
 - , "Montesquieu", *Fikir Hareketleri*, VIII/197, 1937, s.232-234
 - , "Jean Baptiste Vico", *Fikir Hareketleri*, VIII/198, 1937, s.249-250
 - , "J.J. Russeau-I", *Fikir Hareketleri*, VIII/199, 1937, s.265-266
 - , "J.J. Russeau-II", *Fikir Hareketleri*, VIII/201, 1937, s.297-299
 - , "Brissot, Mably, Morelly", *Fikir Hareketleri*, VIII/202, 1937, s.313-314
 - , "Gracchus Baboeuf", *Fikir Hareketleri*, VIII/203, 1937, s.330-331
 - , "Charles Fourier", *Fikir Hareketleri*, VIII/205, 1937, s.362-363
 - , "Saint-Simon I", *Fikir Hareketleri*, VIII/206, 1937, s.377-378
 - , "Saint-Simon II", *Fikir Hareketleri*, VIII/207, 1937, s.393-395
 - , "Louis Blanc", *Fikir Hareketleri*, IX/209, 1937, s.10-11
 - , "Etienne Cabet", *Fikir Hareketleri*, IX/210, 1937, s.26-27
 - , "Sosyalizm İle Hıristiyanlığı Telif Çalışanlar", *Fikir Hareketleri*, IX/211, 1937, s.43
 - , "Joseph Proudhon ve Bakounine", *Fikir Hareketleri*, IX/212, 1937, s.58-59
 - , "Globerti", *Fikir Hareketleri*, IX/213, 1937, s.74-75
 - , "Mazini", *Fikir Hareketleri*, IX/214, 1937, s.90-91
 - , "Tocqueville", *Fikir Hareketleri*, IX/215, 1937, s.107
 - , "Auguste Comte", *Fikir Hareketleri*, IX/216, 1937, s.122-123
 - , "Herbert Spencer", *Fikir Hareketleri*, IX/217, 1937, s.138
 - , "İlk Alman Sosyalist Muhabirleri", *Fikir Hareketleri*, IX/218, 1937, s.154
 - , "Ferdinand Lassalle", *Fikir Hareketleri*, IX/219, 1938, s.169-171
 - , "Karl Marks-I", *Fikir Hareketleri*, IX/220, 1938, s.186-188
 - , "Karl Marks-II", *Fikir Hareketleri*, IX/221, 1938, s.202-204
 - , "Karl Marks-III", *Fikir Hareketleri*, IX/222, 1938, s.218-220
 - , "Henri George", *Fikir Hareketleri*, IX/223, 1938, s.235-236
 - , "George Sorel", *Fikir Hareketleri*, IX/224, 1938, s.250-251
 - , "Frederic Nietasche", *Fikir Hareketleri*, IX/225, 1938, s.266
 - , "İrkçılık Nazariyesi-I", *Fikir Hareketleri*, IX/226, 1938, s.281-282

- MOSCA, G., “İrkçılık Nazariyesi-II”, *Fikir Hareketleri*, IX/227, 1938, s.296-298
- , “İrkçılık Nazariyesi-III”, *Fikir Hareketleri*, IX/228, 1938, s.312-314
 - , “Siyasi Sınıf Nazariyesi-I”, *Fikir Hareketleri*, IX/229, 1938, s.329-330
 - , “Siyasi Sınıf Nazariyesi-II”, *Fikir Hareketleri*, IX/230, 1938, s.344
 - , “İlk İnsan Kümeleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/232, 1938, s.374-375
 - , “Büyük Şark İmparatorlukları”, *Fikir Hareketleri*, IX/233, 1938, s.390-392
 - , “Şark Kavimlerinin Siyasi Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/235, 1938, s.6-7
 - , “Eski Yunanda İlk Siyasi Mezhepler”, *Fikir Hareketleri*, X/237, 1938, s.39
 - , “Eski Yunanda Son Siyasi Mezhepler”, *Fikir Hareketleri*, X/243, 1938, s.133-134
 - , “Eski Medeniyet Neden Yıkıldı”, *Fikir Hareketleri*, X/244, 1938, s.150-151
 - , “Komünler”, *Fikir Hareketleri*, X/246, 1938, s.182
 - , “Rönesans Devrinde Avrupa’nın Vaziyeti”, *Fikir Hareketleri*, X/249, 1938, s.229-230
 - “Eflatun’un Siyasi Mezhebi”, *Fikir Hareketleri*, X/251, 1938, s.261-262
 - , “Aristoteles’in Siyasi Mezhebi”, *Fikir Hareketleri*, X/252, 1938, s.179
 - , “Romalıların Siyasi Mezhepleri”, *Fikir Hareketleri*, X/255, 1938, s.329
- MURRİ, Tullio, “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/53, 1934, s.15-16
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/ 54, 1934, s.31-32
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/55, 1934, s.47-48
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/56, 1934, s.64
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/57, 1934, s.79-80
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/58, 1934, s.95-96
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/59, 1934, s.111-112
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/60, 1934, s.127-128
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/61, 1934, s.143-144
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/62, 1934, s.159-160
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/63, 1935, s.176
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/64, 1935, s.191-192
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/65, 1935, s. 207-208
 - , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/66, 1935, s.223-224

MURRÌ, Tullio, “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/67, 1935, s.239-240

- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/68, 1935, s.255-256
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/69, 1935, s.272
- “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/70, 1935, s.287-288
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/71, 1935, s.304
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/72, 1935, s.319-320
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/73, 1935, s.336
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/74, 1935, s.351-352
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/75, 1935, s.367-368
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/76, 1935, s.384
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/77, 1935, s.399-340
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/78, 1935, s.415-416
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/79, 1935, s.15-16
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/80, 1935, s.31-32
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/81, 1935, s.47-48
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/82, 1935, s.63-64
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/83, 1935, s.79-80
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/ 84, 1935, s.95-96
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/85, 1935, s.111-112
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/86, 1935, s.127-128
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/87, 1935, s.144
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/88, 1935, s.159-160
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/89, 1935, s.175-176
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/90, 1935, s.191-192
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/ 91, 1935, s.207-208
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/92, 1935, s.223-224
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/93, 1935, s.240
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/94, 1935, s.255-256
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/95, 1935, s.272
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/96, 1935, s.287-288
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/97, 1935, s.303-304
- , “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/98, 1935, s.319-320

- MURRÌ, Tullio, “Kürek Cehennemi”, *Fikir Hareketleri*, III/ 99, 1935, s.335-336
- MUSSOLİNİ, Benito, “Faşizmi Diktatörlüğü”, *Fikir Hareketleri*, II/29, 1934, s.33
- ,“Faşizmi Diktatörlüğü”, *Fikir Hareketleri*, II/30, 1934, s.49-52
 - ,“Faşizmi Diktatörlüğü”, *Fikir Hareketleri*, II/31, 1934, s.65-68
- NİTTİ, Francesco, “Türk İnkılabı”, *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s.4-5
- ,“Hükümdarlık İdaresinin Ruhı”, *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s.9-10
 - ,“Büyük Şahsiyetler, Edebiyatta, İlimde, İçtimaiyatta”, *Fikir Hareketleri*, I/2, 1933, s.1-8
 - ,“Demokrasi Meselesi”, *Fikir Hareketleri*, I/3, 1933, s.1-3
 - ,“Zenginliğin Cemiyet İçin Tehlikesi”, *Fikir Hareketleri*, I/4, 1933, s.7-10
 - ,“Demokrasi Hareketlerine Karşı Muhtelif dinler”, *Fikir Hareketleri*, I/6, 1933, s.5-6
 - ,“Gizli Diplomasi”, *Fikir Hareketleri*, I/7, 1933, s.3-6
 - ,“Komünistliğin Hatalarından”, *Fikir Hareketleri*, I/8, 1933, s.7-8
 - ,“Büyük Silah Fabrikasının Mesuliyeti”, *Fikir Hareketleri*, I/11, 1933, s.9
 - ,“Economie Politique İflas Etti mi? ”, *Fikir Hareketleri*, I/12, 1934, s.5-6
 - ,“Birkaç Mefhum”, (Vatan, Millet, Irk, Kavim, Devlet), *Fikir Hareketleri*, I/13, 1934, s.3-5
 - ,“Hürriyet Düşmanları”, *Fikir Hareketleri*, I/14, 1934, s.5-7
 - ,“Demokrasiye Avdet”, *Fikir Hareketleri*, I/15, 1934, s.3-5
 - ,“Ari Irkların Faikiyeti”, *Fikir Hareketleri*, I/16, 1934, s.3-5
 - ,“Sosyalistler İş Başında”, *Fikir Hareketleri*, I/17, 1934, s.6-8
 - ,“Tarih Nasıl Tefsir Ediliyor? ”, *Fikir Hareketleri*, I/18, 1934, s.3-5
 - ,“Beynelmilecilik Yürümüyor”, *Fikir Hareketleri*, I/21, 1934, s.5-7
 - ,“Sinemanın Tesir ve Ehemmiyeti”, *Fikir Hareketleri*, I/22, 1934, s.9-11
 - ,“Irk Hakkında Bazı Yanlış Düşünceler”, *Fikir Hareketleri*, I/23, 1934, s.5-7

- NİTTİ, Francesco, “Zamanımızda Tarihçilerin Hataları”, *Fikir Hareketleri*, I/24, 1934, s.3-5
- , “Eski ve Yeni Medeniyetler”, *Fikir Hareketleri*, I/30, 1934, s.54-56
 - , “Faşizm Rejiminin Mahiyeti ve Neticeleri”, *Fikir Hareketleri*, I/38, 1934, s.177-179
 - , “Edipler, Sanatkarlar ve Demokrasi”, *Fikir Hareketleri*, I/40, 1934, s.1-213
 - , “Yahudi Aleyhtarlığı”, *Fikir Hareketleri*, I/41, 1934, s.233-234
 - , “Yirminci Asrın Ahlaki Sıksıklığı”, *Fikir Hareketleri*, I/43, 1934, s.259-260
 - , “Bolşeviklik ve Çarlık”, *Fikir Hareketleri*, I/44, 1934, s.273-274
 - , “Terakki ve Medeniyet Telakkileri”, *Fikir Hareketleri*, I/47, 1934, s.322
 - , “Sporun Hayatımızda Mevkii”, *Fikir Hareketleri*, I/50, 1934, s.377-378
 - , “1933 Senesinde Robinson’un Amerika’ya Seyahati”, *Fikir Hareketleri*, I/56, 1934, s.55-57
 - , “Burhan ve Nazariyeleri”, *Fikir Hareketleri*, I/62, 1934, s.150-153
 - , “Burjuvazi ve Kapitalizm Kelimelerinin Manaları”, *Fikir Hareketleri*, I/63, 1935, s.165-167
 - , “Kapalı İktisatların Neticeleri”, *Fikir Hareketleri*, I/71, 1935, s.295-297
 - , “Zamanımızda İlim ve Alimler”, *Fikir Hareketleri*, I/75, 1935, s.355-357
 - , “Doğum Üzerinde Medeniyetin Tesiri”, *Fikir Hareketleri*, I/96, 1935, s.279-280
 - , “İnsanlarda Müsavatsızlık”, *Fikir Hareketleri*, I/97, 1935, s.295-297
 - , “Avrupa Faciası”, *Fikir Hareketleri*, I/98, 1935, s.311-312
 - , “Aristocratie Nedir? ”, *Fikir Hareketleri*, I/124, 1936, s.397-309
 - , “Tarihten Bazı Hakikatler”, *Fikir Hareketleri*, I/125, 1936, s.323-324
 - , “Asilzadelerin Kaynakları”, *Fikir Hareketleri*, I/126, 1936, s.339-341
 - , “Surhomme ve İstibada Davet”, *Fikir Hareketleri*, I/127, 1936, s.355-357

- NİTTİ, Francesco, “Müstebidlerin Usulleri”, *Fikir Hareketleri*, I/128, 1936, s.371-
- ,“Yeni Medeniyet mi? ”, *Fikir Hareketleri*, I/132, 1936, s.19-21
 - ,“Kavimlerin Psikolojisi”, *Fikir Hareketleri*, I/141, 1936, s.167-168
 - ,“Muhaceret ve Müstemleke Meseleleri”, *Fikir Hareketleri*, I/144, 1936, s.211-213
 - ,“Matbuat Meselesi”, *Fikir Hareketleri*, I/156, 1936, s.403-405
 - ,“Eski ve Yeni Diktatörlükler”, *Fikir Hareketleri*, I/158, 1936, s.23-25
 - ,“Tarihte ve Zamanımızda Alimler ve Hukukçular”, *Fikir Hareketleri*, I/164, 1936, s.118-119
 - ,“Demokrasinin Temel Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, I/186, 1936, s.49-51
 - ,“Eski ve Yeni Hürriyet Telakkileri”, *Fikir Hareketleri*, I/187, 1937, s.65-67
 - ,“Modern Demokrasinin Teşekkülü”, *Fikir Hareketleri*, I/188, 1937, s.81-83
 - ,“Siyasi Şekiller Arasında Tesanüd”, *Fikir Hareketleri*, I/189, 1937, s.97-99
 - , “Hür Demokrasilerin Kuvveti ve Özü”, *Fikir Hareketleri*, I/190, 1937, s.119-115
 - ,“Demokrasiye Hücumlar”, *Fikir Hareketleri*, I/191, 1937, s.129-131
 - ,“Demokrasilerde Vukuf ve Salahiyet Meselesi”, *Fikir Hareketleri*, I/192, 1937, s.145-147
 - ,“Rejimlerin Mukayesesi”, *Fikir Hareketleri*, I/193, 1937, s.161-263
 - ,“Demokrasi Bir Fikir Olmadan Evvel bir Histir”, *Fikir Hareketleri*, I/195, 1937, s.193-195
 - ,“Orta Sınıflar”, *Fikir Hareketleri*, I/196, 1937, s.209-211
 - ,“Hiçbir Siyasi Şekil Daimi Değildir”, *Fikir Hareketleri*, I/197, 1937, s.225
 - ,“Reyiam Usulü ve Mahzurları”, *Fikir Hareketleri*, VIII/198, 1937, s.241
 - ,“Demokraside Ekseriyetin İstibdadı”, *Fikir Hareketleri*, VIII/199, 1937, s.257-258

- NİTTİ, Francesco, “Demokrasi ve Harb”, *Fikir Hareketleri*, VIII/200, 1937, s.273
- , “Modern Demokrasilerde Din”, *Fikir Hareketleri*, VIII/201, 1937, s.289
 - , “Modern Demokrasinin Muhtelif Şekilleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/202, 1937, s.305-307
 - , “Dünya Demokrasiye Doğru mu Yürüyor”, *Fikir Hareketleri*, VIII/203, 1937, s.321-223
 - , “Sosyeteler İçin Kat’i Şekil”, *Fikir Hareketleri*, VIII/204, 1937, s.337-338
 - , “Demokrasiler ve İnkılab”, *Fikir Hareketleri*, VIII/205, 1937, s.353-335
 - , “Milli Hakimiyete Karşı Sosyalizm”, *Fikir Hareketleri*, VIII/206, 1937, s.369-370
 - , “Milli Hakimiyete Karşı Komünizm”, *Fikir Hareketleri*, VIII/207, 1937, s.385-387
 - , “Milli Hakimiyete Karşı Sendikalizm”, *Fikir Hareketleri*, VIII/206, 1937, s.401-403
 - , “İki İnkılapçı”, *Fikir Hareketleri*, VIII/261, 1938, s.1-2
 - , “İrk Sahasında Arılık Davaları”, *Fikir Hareketleri*, VIII/262, 1938, s.17-18
 - , “Almanya’da Sistem Hastalığı”, *Fikir Hareketleri*, VIII/263, 1938, s.33-34
- PİNON, Rene, “Kanuni Diktatörlük”, *Fikir Hareketleri*, X/250, 1938, s.242–244
- , “Parlamentarizm ve Diktatörlük Karşısında”, *Fikir Hareketleri*, X/253, 1938, s.291–292
 - , “Parlamento Rejimini Islah İçin”, *Fikir Hareketleri*, X/256, 1938, s.338
 - , “Şahsiyete Hörmət”, *Fikir Hareketleri*, X/259, 1938, s.388-389
- POİSSON, Georges, “Ariler ve Kaynakları”, *Fikir Hareketleri*, IV/93, 1935, s.232
- , “Ariliği Paylaşmak Kavgası”, *Fikir Hareketleri*, IV/94, 1935, s.243-244
- RASSAK, Jules, “Efkârı Umumiye Nasıl Vücut Buldu”, *Fikir Hareketleri*, X/249, 1938, s.227–228
- , “Gayrı şuurun Rolü”, *Fikir Hareketleri*, X/255, 1938, s.322–324
 - , “Adalet Sevkıtabiisi”, *Fikir Hareketleri*, X/259, 1938, s.386–388
 - , “Cinsiyet Sevkıtabiisi”, *Fikir Hareketleri*, XI/262, 1938, s.24-25

- RİPPORT, Georges, “Economie Mixte”, *Fikir Hareketleri*, VI/143, 1936, s.195-196
- , “Hürriyet Fikrinin Kanunlara Tesiri”, *Fikir Hareketleri*, VI/145, 1936, s.232-234
- ROMAİNS, Jules, “New-York Sokaklarında”, *Fikir Hareketleri*, VIII/191, 1937, s.139
- , “Amerikan Bedeviliği”, *Fikir Hareketleri*, VIII/198, 1937, s.246-2478
 - , “Amerika Trenleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/202, 1937, s.312-313
 - , “Amerika da Tren ve Tayyare”, *Fikir Hareketleri*, VIII/203, 1937, s.328
 - , “Amerika da “Ahlaksızlaşma” Dalgası”, *Fikir Hareketleri*, VIII/206, 1937, s.375-377
 - , “Amerika da Çingeneler Ormanı”, *Fikir Hareketleri*, VIII/208, 1937, s.407
- ROMİER, Lucien, “Hollywood mu, Yoksa Moskova mı?”, *Fikir Hareketleri*, V/109, 1935, s.71–72
- , “Avrupa’ya Karşı İsyân”, *Fikir Hareketleri*, V/110, 1935, s.83
 - , “Yeni Adam”, *Fikir Hareketleri*, V/113, 1935, s.131-132
 - , “Yeni Adam ve Din Hissi”, *Fikir Hareketleri*, V/1122, 1935, s.275
 - , “Millet ve Irk Hisleri”, *Fikir Hareketleri*, V/1125, 1935, s.327-328
 - , “Mali Emperyalizm”, *Fikir Hareketleri*, VI/131, 1936, s.8-9
 - , “Medeniyet Hülyası”, *Fikir Hareketleri*, VI/136, 1936, s.83-84
 - , “Fransa’da Nasyonalizm”, *Fikir Hareketleri*, VI/137, 1936, s.99
 - , “Demokrasi”, *Fikir Hareketleri*, VI/138, 1936, s.115-116
 - , “İlim”, *Fikir Hareketleri*, VI/139, 1936, s.131-132
 - , “Avrupa Tehlikede”, *Fikir Hareketleri*, VII/162, 1936, s.86-87
 - , “Vatan ve Devlet”, *Fikir Hareketleri*, VII/163, 1936, s.103-104
 - , “Fikir Bedeviliği”, *Fikir Hareketleri*, VII/169, 1936, s.201-202
 - , “Kar Peşinde”, *Fikir Hareketleri*, VII/170, 1937, s.217-218
 - , “Müstemlekecilğin Tekâmülü”, *Fikir Hareketleri*, VII/171, 1937, s.233
 - , “Zamanımızın Psikolojisi, Banker”, *Fikir Hareketleri*, VII/176, 1937, s.312-313

ROMIER, Lucien, “Güzide Zümreyeye Karşı Düşen Vazife”, *Fikir Hareketleri*, VII/181, 1937, s.393-394

- ,“Muvazeneden Rekabete”, *Fikir Hareketleri*, VII/182, 1937, s.410
- ,“İş Adamları”, *Fikir Hareketleri*, VIII/184, 1937, s.27-28
- ,“Yahudi”, *Fikir Hareketleri*, VIII/185, 1937, s.42-43
- ,“yeni İcadların Tesiri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/192, 1937, s.152-153
- ,“Para ve Efkariumumiye”, *Fikir Hareketleri*, VIII/199, 1937, s.263-264
- ,“Asrımızın Derin Dramı”, *Fikir Hareketleri*, IX/210, 1937, s.25-26
- ,“Spekülasyon”, *Fikir Hareketleri*, IX/218, 1937, s.151-153
- ,“Sosyal Hayatın Yeni Vasıfları”, *Fikir Hareketleri*, IX/220, 1938, s.183
- ,“Modern Kültür”, *Fikir Hareketleri*, IX/221, 1938, s.201-202
- ,“Sinematograf”, *Fikir Hareketleri*, IX/223, 1938, s.232-234
- ,“Radyo Neşriyatı”, *Fikir Hareketleri*, IX/224, 1938, s.248-249
- ,“Şehirlerin Tahakkümü”, *Fikir Hareketleri*, IX/225, 1938, s.264
- ,“Zenginliğin Sosyal Nüfuz ve Tesiri”, *Fikir Hareketleri*, IX/226, 1938, s.294-295
- ,“Matbuat Âleminde”, *Fikir Hareketleri*, IX/233, 1938, s.389
- ,“Gazeteciliğin Hususiyeti”, *Fikir Hareketleri*, IX/234, 1938, s.406
- ,“Fransa’da Partiler”, *Fikir Hareketleri*, X/240, 1938, s.87-88
- ,“Avrupa’nın İstikbali”, *Fikir Hareketleri*, X/243, 1938, s.135-136
- ,“Şehirler Ahlak ve Adat Laboratuvarı”, *Fikir Hareketleri*, X/244, 1938, s.151-152
- ,“Tevali Eden Nesiller”, *Fikir Hareketleri*, IX/248, 1938, s.216

ROUSSEAU, J. J., “Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/111, 1935, s.109-110

- ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/112, 1935, s.125-126
- ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/113, 1935, s. 141-142
- ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/114, 1935, s.157-158

- ROUSSEAU, J. J., “Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/115, 1936, .s. 173-174
- ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/116, 1936,s.189-190
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/117, 1936, s.205-206
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/118, 1936, s.221-222
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/119, 1936, s.237-238
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/120, 1936, s.254-255
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/121, 1936, s.270
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/122, 1936, s.286
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/123, 1936, s.302
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/124, 1936, s.317-318
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/125, 1936, s.333-334
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/126, 1936, s.349-350
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/127, 1936, s.365-366
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/128, 1936, s.382-383
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/129, 1936, s.389
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, V/130, 1936, s.413-414

- ROUSSEAU, J. J., “Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/131, 1936, s.13-14
- ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/132, 1936, s.30
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/133, 1936, s.46-47
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/134, 1936, s.62-63
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/135, 1936, s.77-78
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/136, 1936, s.93-94
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/137, 1936, s.109-110
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/138, 1936, s.125-126
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/139, 1936, s.142-143
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/140, 1936, s.157-158
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/141, 1936, s.174
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/142, 1936, s.189-190
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/143, 1936, s.205-206
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/144, 1936, s.222-223
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/145, 1936, s.238
 - ,“Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/146, 1936, s.254-255

- ROUSSEAU, J. J., “Sosyal Mukavele Yahut Siyasi Hukuk Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/147, 1936, s.269-270
- RUGGIERO, Guido de, “Feodalite Devrinde Hürriyet”, *Fikir Hareketleri*, II/37, 1934, s.165-166
- ,“Fransa’da Asalet Sınıfı ve Hükümdarlık”, *Fikir Hareketleri*, II/39, 1934, s.195-197
 - ,“İngiltere’de Asalet Sınıfı ve Hükümdarlık”, *Fikir Hareketleri*, II/41, 1934, s.1229-230
 - ,“Liberalizmin Manevi Kuvvetleri”, *Fikir Hareketleri*, IV/92, 1934, s.211
- RUSSEL, Bertraud, “Milliyet Prensipleri”, *Fikir Hareketleri*, XI/261, 1938, s.2-3
- ,“İtalyan Nasyonalizmi”, *Fikir Hareketleri*, XI/263, 1938, s.34-36
- SEE, Henri, “Tarih Bir İlim midir”, *Fikir Hareketleri*, VII/161, 1936, s.67-68
- ,“Tarih İle Diğer İlimler Arasında Müşaheret”, *Fikir Hareketleri*, VII/165, 1936, s.131-132
 - ,“Tarih Felsefesinin Menşeleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/172, 1936, s.247-248
 - ,“Tarihte Tekamül Fikri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/184, 1937, s.24-25
 - , “Umumi Tarih ve Tekamül”, *Fikir Hareketleri*, VIII/187, 1937, s.70-72
 - ,“Tarihte Tesadüfün Rolü”, *Fikir Hareketleri*, VIII/190, 1937, s.120-121
 - ,“Tarihte Ferdin Rolü”, *Fikir Hareketleri*, VIII/192, 1937, s.151-152
 - ,“Tarihte Terakki Fikri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/195, 1937, s.195-197
 - ,“İlmi Bir Tarih Felsefesi Olabilir mi? ”, *Fikir Hareketleri*, VIII/213, 1937, s.72-74
- SEIGNOBOS, Charles, “Kuşbakışı ile Avrupa”, *Fikir Hareketleri*, IX/245, 1938, s.167
- ,“Yunan Medeniyetinin Menşeleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/254, 1938, s.310
 - ,“Roma Medeniyeti”, *Fikir Hareketleri*, IX/256, 1938, s.342-343
 - ,“Hıristiyanlıktan Evvel Avrupa’nın Dinleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/258, 1938, s.373-374

SFORZA, Comte, “Harp sonu Avrupa’sı ve Diktatörlükler”, *Fikir Hareketleri*, I/21, 1934, s.1-3

- ,“Macar Oligarşisi”, *Fikir Hareketleri*, I/22, 1934, s.1-3
- ,“Lehistan da diktatörlük”, *Fikir Hareketleri*, I/ 23, 1934, s.1-3
- ,“Yugoslavya’da Diktatörlük”, *Fikir Hareketleri*, I/25, 1934, s.1-3
- ,“Yugoslavya Diktatörlüğünün Menşeleri”, *Fikir Hareketleri*, I/26, 1934, s.1-3
- ,“Yugoslavya diktatörlüğü”, *Fikir Hareketleri*, I/27, 1934, s.1-3
- ,“İspanyol diktatörlüğü”, *Fikir Hareketleri*, I/28, 1934, s.17-19
- ,“Faşizmin Kaynakları”, *Fikir Hareketleri*, I/34, 1934, s.113-114
- ,“İtalyan Diktatörlüğünün Tabiatı”, *Fikir Hareketleri*, I/35, 1934, s.129-131
- ,“İtalya’yı Kurtaran Faşizm Masalı”, *Fikir Hareketleri*, I/36, 1934, s.145
- ,“İtalyan Diktatörlüğünün Neticeleri”, *Fikir Hareketleri*, I/37, 1934, s.161
- ,“Faşizm İdaresinde Ahlak Düşkünlüğü”, *Fikir Hareketleri*, I/39, 1934, s.193-195
- ,“Rus Diktatörlüğü”, *Fikir Hareketleri*, I/45, 1934, s.289-291
- , “Rusya’da Bolşevikliğin Muvaffakiyet Şartı”, *Fikir Hareketleri*, I/46, 1934, s.305-307
- ,“Avrupa’nın Fikri Düşkünlüğü”, *Fikir Hareketleri*, I/189, 1937, s.103

SMİTH, Andrew, “Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, IX/225, 1938, s.269-270

- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, IX/226, 1938, s.285-286
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, IX/227, 1938, s.300-301
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, IX/228, 1938, s.317-318
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, IX/229, 1938, s.333-334
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, IX/230, 1938, s.349-350
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, IX/231, 1938, s.365-366
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, IX/232, 1938, s.380-381

SMITH, Andrew, “Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, IX/233, 1938, s.396-397

- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/234, 1938, s.412-413
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/235, 1938, s.12-13
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/236, 1938, s.27-28
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/237, 1938, s.43-44
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/238, 1938, s.59-60
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/239, 1938, s.75-76
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/240, 1938, s.90-92
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/241, 1938, s.108
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/242, 1938, s.122-124
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/243, 1938, s.139-140
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/244, 1938, s.156-157
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/245, 1938, s.171-172
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/246, 1938, s.187-188
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/247, 1938, s.203-204
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/248, 1938, s.219-220
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/249, 1938, s.236-237
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/250, 1938, s.252-253
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/251, 1938, s.268-269
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/252, 1938, s.284-285
- , “Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/253, 1938, s.300-301
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/254, 1938, s.315-316
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/255, 1938, s.332-333
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/256, 1938, s.347-348
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/257, 1938, s.364-365
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/258, 1938, s.379-380
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/259, 1938, s.394-395
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/260, 1938, s.412-413
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/261, 1938, s.10-12
- ,“Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/262, 1938, s.26-27

SMITH, Andrew, “Ben Bir Sovyet Amelesi İdim”, *Fikir Hareketleri*, X/263, 1938, s.44-45

SOMBART, Werner, “Muhtelif Irkların Kıymetleri”, *Fikir Hareketleri*, I/6, 1933, s.7-8

- , “Asri Müstemleke İktisadı”, *Fikir Hareketleri*, I/11, 1933, s.5-7

- , “Asri Devletin Teessüsünde Yahudilerin Rolü”, *Fikir Hareketleri*, I/14, 1934, s.7-9

- , “İçtimai Hareket ve Proletarya”, *Fikir Hareketleri*, III/53, 1934, s.1-3

- , “Hayal Üzerine Müstenit (Utopique, Sosyalizm)”, *Fikir Hareketleri*, III/54, 1934, s.17-19

- , “İçtimai Hareketin Başlangıçları”, *Fikir Hareketleri*, III/55, 1934, s.33-34

- , “İngiltere’de İçtimai Hareket”, *Fikir Hareketleri*, III/56, 1934, s.49-50

- , “Fransa’da İçtimai Hareket”, *Fikir Hareketleri*, III/57, 1934, s.65-66

- , “Almanya’da İçtimai Hareket”, *Fikir Hareketleri*, III/57, 1934, s.81-82

- , “Karl Marks”, *Fikir Hareketleri*, III/59, 1934, s.97-99

- , “Karl Marks’da İçtimai Hareket Nazariyesi”, *Fikir Hareketleri*, III/60, 1934 s.113-115

- , “Marks’da Realist Telakki”, *Fikir Hareketleri*, III/61, 1934, s.129-131

- , “Birliğe Doğru Temayül”, *Fikir Hareketleri*, III/62, 1934, s.145-147

- , “Çağdaş Cereyanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/63, 1935, s.161-162

- , “Netice”, *Fikir Hareketleri*, III/64, 1935, s.177-178

SOREL, Gorges, “Sınıf Mücadelesi ve Şiddet”, *Fikir Hareketleri*, VI/132, 1936, s.17

- , “Burjuvazinin İnhitat ve Şiddet Usulü”, *Fikir Hareketleri*, VI/133, 1936, s.33-35

- , “Cebir ve Şiddet Aleyhinde Manasız Fikirler”, *Fikir Hareketleri*, VI/134, 1936, s.49-51

- , “Proletaryanın Grevi”, *Fikir Hareketleri*, VI/135, 1936, s.65-67

- , “Umumi Grev”, *Fikir Hareketleri*, VI/136, 1936, s.81-83

- SOREL, Gorges, “Proletaryada Cebir ve Şiddet”, *Fikir Hareketleri*, VI/137, 1936, s.97–98
- , “Umumi Grev ve Ahlak”, *Fikir Hareketleri*, VI/138, 1936, s.113–114
 - , “Ahlak Kıymetleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/139, 1936, s.129–131
 - , “Amele Ahlakı”, *Fikir Hareketleri*, VI/140, 1936, s.145–147
 - , “Sosyal Felsefe Usulleri ve Fizyoloji”, *Fikir Hareketleri*, VI/141, 1936, s.160–163
 - , “Cebir ve Şiddetin Sitayışı”, *Fikir Hareketleri*, VI/142, 1936, s.177–179
- STOFFEL, Grete, “Hitlerin Mevkii Nedir?”, *Fikir Hareketleri*, VIII/186, 1937, s.51
- , “Almanya’da Parti Nedir?”, *Fikir Hareketleri*, VIII/187, 1937, s.67–68
 - , “Hitlerin Hücum Kıtaları ve Emniyet Kıtaları S.A ve S.S.”, *Fikir Hareketleri*, VIII/193, 1937, s.169–170
 - , “Gestapo”, *Fikir Hareketleri*, VIII/195, 1937, s.200–201
 - , “Hitler Almanyasında Gazetecilik”, *Fikir Hareketleri*, VIII/196, 1937, s.218–219
 - , “Alman Kanının ve Namusunun Muhafazası”, *Fikir Hareketleri*, VIII/197, 1937, s.230–231
 - , “Almanya’da Adalet”, *Fikir Hareketleri*, VIII/200, 1937, s.274–276
- STROWSKI, Fortunat, “Nasyonalizm ve Vatanperverlik”, *Fikir Hareketleri*, I/5, 1933, s.5–6
- , “Alman Nasyonalizmi”, *Fikir Hareketleri*, I/11, 1933, s.7–9
 - , “Almanya’da Irk Nasyonalizmi”, *Fikir Hareketleri*, I/12, 1934, s.7–8
 - , “Yahudi Nasyonalizmi”, *Fikir Hareketleri*, I/16, 1934, s.9–10
 - , “Sovyetler Rusyasının Nasyonalizmi” *Fikir Hareketleri*, I/9, 1934, s.7–8
 - , “İtalyan Nasyonalizmi”, *Fikir Hareketleri*, I/22, 1934, s.5–7
 - , “Dünyayı Düzeltecek İtalya”, *Fikir Hareketleri*, I/23, 1934, s.5–7
 - , “Asri Adamlar Neden Zayıftırlar?”, *Fikir Hareketleri*, III/66, 1935, s.213
 - , “Asri Adam Kendini Hasta Zannediyor”, *Fikir Hareketleri*, c.III-s.67, 1935, s.227–228
 - , “Tabiat Karşısında İnsan”, *Fikir Hareketleri*, III/76, 1935, s.371–373
 - , “Eski Zaman Makineleri Yeni Makineler”, *Fikir Hareketleri*, III/77, 1935, s.391–393

STROWSKI, Fortunat, “Asri Edebiyat ve Sanatın Ruhı”, *Fikir Hareketleri*, III/86, 1935, s.114–116

- ,“Mağlup Olan Mesafe”, *Fikir Hareketleri*, IV/92, 1935, s.215–216
- ,“Güzel Sanatlarda Yeni Felsefe”, *Fikir Hareketleri*, IV/95, 1935, s.263–264
- ,“Yeni Estetik”, *Fikir Hareketleri*, IV/96, 1935, s.281–282
- ,“Endüstri Medeniyeti ve Ahlakı”, *Fikir Hareketleri*, IV/103, 1935, s.387
- ,“Endüstri Medeniyeti Ölüyor”, *Fikir Hareketleri*, IV/104, 1935, s.407–408
- ,“Şahsiyet Elden Gidiyor”, *Fikir Hareketleri*, V/112, 1935, s.119–120
- ,“Her şey Fani”, *Fikir Hareketleri*, V/129, 1935, s.387–388
- ,“Fırtına İçindeki Fener”, *Fikir Hareketleri*, V/130, 1935, s.403–404

TCHERNAVİNA, Tatiana, “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/53, 1934, s.13–14

- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/54, 1934, s.29–30
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/55, 1934, s.45–46
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/56, 1934, s.62–63
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/57, 1934, s.77–78
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/58, 1934, s.93–94
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/59, 1934, s.109–110
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/60, 1934, s.125–126
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/61, 1934, s.141–142
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/62, 1934, s.157–158
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/63, 1935, s.174–175
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/64, 1935, s.189–190
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/65, 1935, s.205–206
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/66, 1935, s.221–222
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/67, 1935, s.237–238
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/68, 1935, s.253–254
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/69, 1935, s.270–271
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/70, 1935, s.285–286
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/71, 1935, s.302–303
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/72, 1935, s.317–318
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/73, 1935, s.334–335

TCHERNAVINA, Tatiana, “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/74, 1935, s.349–350

- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/75, 1935, s.365–366
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/76, 1935, s.382–383
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/77, 1935, s.397–398
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/78, 1935, s.414
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/79, 1935, s.13–14
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/80, 1935, s.29–30
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/81, 1935, s.45–46
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/82, 1935, s.61–62
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/83, 1935, s.77–78
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/84, 1935, s.93–94
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/85, 1935, s.109–110
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/86, 1935, s.125–126
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/87, 1935, s.142–143
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/88, 1935, s.157–158
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/89, 1935, s.173–174
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, III/90, 1935, s.189–190
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/91, 1935, s.205–206
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/92, 1935, s.221–222
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/93, 1935, s.238–239
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/94, 1935, s.253–254
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/95, 1935, s.270–271
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/96, 1935, s.285–286
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/97, 1935, s.301–302
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/98, 1935, s.317–318
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/99, 1935, s.332–333
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/100, 1935, s.349–350
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/101, 1935, s.365–366
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/102, 1935, s.381–384
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/103, 1935, s.397–400
- , “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/104, 1935, s.413–416

TCHERNAVINA, Tatiana, “Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, V/105, 1935, s.13–14

- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, V/106, 1935, s.29–30
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, V/107, 1935, s.45–46
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, V/108, 1935, s.61–62
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, V/109, 1935, s.77–78
- ,“Guepeou’dan Kaçanlar”, *Fikir Hareketleri*, V/110, 1935, s.92–95

TRUMER, M., “Muhtelif Tarih Felsefeleri”, *Fikir Hareketleri*, III/70, 1935, s.273

- ,“Tarihte Maddiyetçilik Nasıl Bir Muhitte Doğdu?”, *Fikir Hareketleri*, III/71, 1935, s.289–290
- ,“Marks ile Engels Üzerinde Fenerbach ve Hegel’in Etkisi”, *Fikir Hareketleri*, III/72, 1935, s.305–307
- ,“Karl Marks’a Göre Cemiyetin İktisadi Temeli”, *Fikir Hareketleri*, III/73, 1935, s.321–323
- ,“Karl Marks’a Göre Aile İçtimai Bir Mahsuldür”, *Fikir Hareketleri*, III/74, 1935, s.337–339
- ,“Karl Marks’a Göre İçtimai Sınıfların ve Devletin Temeli”, *Fikir Hareketleri*, III/75, 1935, s.353–355
- ,“İdeoloji Sahasında Tarihte Maddiyetçilik”, *Fikir Hareketleri*, III/77, 1935, s.385–387
- ,“Cemiyet Binasının Cemiyet Temeline Tesiri ve Sosyalizm”, *Fikir Hareketleri*, III/78, 1935, s.401–403
- ,“Marks İle Engels’in Şakirtlerinde Tarihte Maddiyetçilik”, *Fikir Hareketleri*, IV/79, 1935, s.1–2

TURGEON, Charles, “Marks Mezhebinin Felsefesi”, *Fikir Hareketleri*, IV/85, 1935, s.97–99

- ,“Marksçılığa Göre İnsan İradesinin ve Zekâsının Rolü”, *Fikir Hareketleri*, IV/86, 1935, s.113–114
- ,“Tarihe Hâkim Kuvvetler”, *Fikir Hareketleri*, IV/87, 1935, s.129–131
- ,“Sosyal İnkılâp Ne Vakit Oluyor?”, *Fikir Hareketleri*, IV/88, 1935, s.145
- ,“Ekonominin İdeoloji Üzerine Etkisi”, *Fikir Hareketleri*, IV/89, 1935, s.161–163

- TURGEON, Charles, “İdeolojinin Ekonomi Üzerine Etkisi”, *Fikir Hareketleri*, IV/90, 1935, s.177–179
- , “Tarihte maddiyetçilik İcap Etmez”, *Fikir Hareketleri*, IV/91, 1935, s.193
 - , “Sınıfların ve Devletlerin Kalkması”, *Fikir Hareketleri*, IV/92, 1935, s.209
 - , “Marks Nazariyesinin En zayıf Tarafı” *Fikir Hareketleri*, IV/93, 1935, s.225–227
 - , “Hulasa”, *Fikir Hareketleri*, IV/94, 1935, s.241–243
 - , “Sosyalistlerin Tarih Hakkında Telakilerinde Üç Esas”, *Fikir Hareketleri*, IV/95, 1935, s.257–259
 - , “İktisadi Monizm Hakkında Engels Marks faraziyesinin Tenkidi”, *Fikir Hareketleri*, IV/96, 1935, s.273–275
 - , “Tarihe Hâkim Olan Fizik Amillerle Fizyoloji Amilleri”, *Fikir Hareketleri*, IV/97, 1935, s.289–291
 - , “Psikoloji Amilleri ve Ruhi Sebepler”, *Fikir Hareketleri*, IV/98, 1935, s.305–307
 - , “Darvin Marks, Spencer”, *Fikir Hareketleri*, IV/100, 1935, s.337
 - , “Marks’ın Determinizmindeki Mantıksızlık”, *Fikir Hareketleri*, IV/101, 1935, s.353–355
 - , “Marks’ta Esaslı Tezadlar”, *Fikir Hareketleri*, IV/102, 1935, s.369–370
 - , “Marks’ta Hürriyet ve İrade”, *Fikir Hareketleri*, IV/103, 1935, s.385–386
 - , “Ferde Karşı Sosyete”, *Fikir Hareketleri*, IV/104, 1935, s.401–403
 - , “Güzide Zümreye Karşı Halk kalabalığı”, *Fikir Hareketleri*, V/105, 1935, s.1–2
 - , “Büyük Adımlara karşı Halk”, *Fikir Hareketleri*, V/106, 1935, s.17–19
 - , “İçtimai Sınıflar Ne Demektedirler”, *Fikir Hareketleri*, V/107, 1935, s.33
 - , “Sınıf Mücadelesinin Tarihte Rolü”, *Fikir Hareketleri*, V/108, 1935, s.49
 - , “Fert ve Sınıf”, *Fikir Hareketleri*, V/109, 1935, s.65–66
 - , “Tarihte Psikoloji Kuvvetlerinin Hâkimiyeti”, *Fikir Hareketleri*, V/110, 1935, s.81–82
 - , “İnsanlarda İrade-i Cüziye”, *Fikir Hareketleri*, V/111, 1935, s.97–98
 - , “Tarihte İnsanların Hissesi”, *Fikir Hareketleri*, V/112, 1935, s.113–114

TURGEON, Charles, “Paranın Hükümdarlığı ve Zenginlik Hırsı”, *Fikir Hareketleri*, V/113, 1935, s.129–130

- ,“Tarih Psikoloji Meselesidir”, *Fikir Hareketleri*, V/114, 1935, s.145–146
- ,“Fikrin Kuvveti”, *Fikir Hareketleri*, V/115, 1936, s.161–163
- ,“Hürriyet ve Adalet Fikirleri Nereden Çıktı?”, *Fikir Hareketleri*, V/116, 1936, s.177–178
- ,“Hukuk ve Ekonomik Vaka”, *Fikir Hareketleri*, V/117, 1936, s.193–194
- ,“Siyaset ve Ekonomik Vaka”, *Fikir Hareketleri*, V/118, 1936, s.209–210
- ,“Bütün Yeniliklerin Kaynağı”, *Fikir Hareketleri*, V/119, 1936, s.225–226
- ,“Tarihin Yürüyüşü Hakkında Bugünkü Vaziyet”, *Fikir Hareketleri*, V/120, 1936, s.241–242
- ,“Fikir Kuvveti İlim Ruhu”, *Fikir Hareketleri*, V/121, 1936, s.257–259
- ,“İlim ve Teknik”, *Fikir Hareketleri*, V/122, 1936, s.272–275
- ,“Ahlak Kuvveti Vazife Ruhu”, *Fikir Hareketleri*, V/123, 1936, s.288–291
- ,“Hotgamlık Saltanatı ve Vazife Ahlakı”, *Fikir Hareketleri*, V/124, 1936, s.305–307
- ,“Din Kuvveti”, *Fikir Hareketleri*, V/125, 1936, s.321–323
- ,“Dini Sosyal Vazifesi”, *Fikir Hareketleri*, V/126, 1936, s.337–338
- ,“Hıristiyanlığın Tarihte Rolü”, *Fikir Hareketleri*, V/127, 1936, s.352–353
- ,“İnsanların Muhtelif İhtiyaçları”, *Fikir Hareketleri*, V/128, 1936, s.369–371
- ,“İnsanda Ahlaki Meyelanlar”, *Fikir Hareketleri*, V/129, 1936, s.385–386
- ,“Tarihin Ekonomi Bakımından Tefsiri”, *Fikir Hareketleri*, V/130, 1936, s.401–403
- ,“Markslığa Dair Son Söz”, *Fikir Hareketleri*, V/131, 1936, s.1–3

WALTER, Gerard, “İlk Hıristiyanlarda Komünizmin İflası”, *Fikir Hareketleri*, IX/220, 1938, s.178–179

- ,“Hıristiyanlık Vatan ve Milliyet Aleyhinde”, *Fikir Hareketleri*, IX/223, 1938, s.227–228
- ,“İki Yüzlü Komünistler”, *Fikir Hareketleri*, IX/227, 1938, s.291–292
- ,“Hayat Ziyafetine İştirak Hırsı”, *Fikir Hareketleri*, IX/231, 1938, s.355–356
- ,“Eski Kayseriye”, *Fikir Hareketleri*, IX/234, 1938, s.403–404
- ,“İlk Hıristiyanlar ve Komünizm”, *Fikir Hareketleri*, IX/211, 1937, s.35–36

- WALTER, Gerard, “İncilde Sosyalizm”, *Fikir Hareketleri*, IX/215, 1938, s.99–101
- , “Hıristiyanlığın Ektiği Tohumlar”, *Fikir Hareketleri*, X/237, 1938, s.34–35
- WITHERS, Hartley, “Bir Sermayedar Bir Hırsız mıdır?”, *Fikir Hareketleri*, II/35, 1934, s.133–135
- , “Faiz Meselesi”, *Fikir Hareketleri*, II/36, 1934, s.149–151
- YALÇIN, Hüseyin Cahit, “Türk Cumhuriyetinin Onuncu Yıldönümü”, *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s.1-3
- , “Bizde Komünistlik”, *Fikir Hareketleri*, I/2, 1933, s.1-2
- , “Bizde İnkılap, Avrupa’da İnkılap”, *Fikir Hareketleri*, I/2, 1933, s.5-6
- , “Bizde Milliyetçilik, Avrupa’da Nasyonalizm”, *Fikir Hareketleri*, I/3 1933, s.3-5
- , “Bizde İktisadi Devletçilik, Avrupa da İktisadi Devletçilik, *Fikir Hareketleri*, I/5, 1933, s.3-5
- , “Bizde Demokrasi Düşmanlığı”, *Fikir Hareketleri*, I/9, 1933, s.1-2
- , “Demokrasiler ve Diktatörlükler”, *Fikir Hareketleri*, I/10, 1933, s.1-2
- , “İnkılabı ve Hürriyete Dair”, *Fikir Hareketleri*, I/11, 1933 s.3-4
- , “Niçin Ecdadımız Milliyetçi Değildiler”, *Fikir Hareketleri*, I/14, 1934 s.3-4
- , “Yaşasın Hakikat (Müşlih Ferit Bey)”, *Fikir Hareketleri*, II/31, 1934, s.76
- , “Benim Anladığım Faşizm”, *Fikir Hareketleri*, II/32, 1934, s.81-82
- , “35 Sene Evvel”, *Fikir Hareketleri*, II/47, 1934, s.330-332
- , “Bir Hulasa-Milli Hakimiyet Rejimi ve Düşmanları”, *Fikir Hareketleri*, II/52, 1934, s.401-403
- , “Yeni Türkiye’ye Dair”, *Fikir Hareketleri*, IV/79, 1935, s.11-12
- , “Cihan İktisat Buhranı Önünde Türkiye”, *Fikir Hareketleri*, IV/82, 1935, s.59-60
- , “Ekonominin Bugünkü Meseleleri”, *Fikir Hareketleri*, V/105, 1935, s.10
- , “Üniversitede Bir Konferans”, *Fikir Hareketleri*, V/109, 1935, s.74-76

- YALÇIN, Hüseyin Cahit, “Süleyman Numan-İhsaslar ve Hatıralar”, *Fikir Hareketleri*, V/110, 1935, s.90-92
- ,“Namık Kemal İhtifali”, *Fikir Hareketleri*, V/112, 1935, s.123-124
 - ,“1914 Harbinin Kaynaklarına Dair Fransız Diplomasi Vesikaları, 9.Cilt”, *Fikir Hareketleri*, V/128, 1936, s:380-382.
 - ,“Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar”, *Fikir Hareketleri*, VI/149, 1936, s.299
 - ,“Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar-II”, *Fikir Hareketleri*, VI/150, 1936, s.315-317
 - ,“Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar-III”, *Fikir Hareketleri*, VI/151, 1936, s.331-332
 - ,“Modern Yaşama Yolu”, *Fikir Hareketleri*, VI/152, 1936, s.347-349
 - ,“Alman Pedagogları”, *Fikir Hareketleri*, VI/153, 1936, s.363-364
 - ,“Dünya Nimetleri”, *Fikir Hareketleri*, VI/154, 1936, s.379-380.
 - ,“Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar Hakkındaki Tenkit ve Mütalaalar Dolayısıyla, Bay Atsız Tarafından Gönderilen Mektup”, *Fikir Hareketleri*, VI/155, 1936, s.394-398
 - ,“Birkaç Söz”, *Fikir Hareketleri*, VI/156, 1936, s.411-412
 - ,“Zerdüştün Gataları”, *Fikir Hareketleri*, VII/159, 1936, s.43-44
 - ,“Ekonomi İlminin Tekamül Tarihi”, *Fikir Hareketleri*, VII/160, 1936, s.59
 - ,“Eski Türk Yazıtları”, *Fikir Hareketleri*, VII/161, 1936, s.75-76
 - ,“İki Genç Sesi”, *Fikir Hareketleri*, VII/167, 1937, s:171-172
 - ,“Mektepçiliğe Dair”, *Fikir Hareketleri*, VII/168, 1937, s.187-188
 - ,“Edebiyat Gecesi”, *Fikir Hareketleri*, VII/169, 1937, s.203-204
 - ,“Akif’in Ölümü”, *Fikir Hareketleri*, VII/170, 1937, s.219-220
 - ,“Güzel Sanatlar Akademisinde”, *Fikir Hareketleri*, VII/171, 1937, s.235
 - ,“Okumanın Tatbik Edilmiş Psikolojisi”, *Fikir Hareketleri*, VII/173, 1937, s.266-268

- YALÇIN, Hüseyin Cahit, “Para Düşmesi..”, *Fikir Hareketleri*, VII/174, 1937, s.283
- ,“Türkçe Kimya Nomenclaturu”, *Fikir Hareketleri*, VII/176, 1937,s.315-317
 - ,“Oğuz Kağan Destanı”, *Fikir Hareketleri*, VII/177, 1937, s.331-332
 - ,“Yeni İstibdad Faşizm-Hitlerizm-Bolşevizm”, *Fikir Hareketleri*, VII/180, 1937, s.379-380
 - ,“Sovyetlerde Devlet ve Parti Vahdeti”, *Fikir Hareketleri*, VII/181, 1937, s.395-397
 - ,“Halkevleri”, *Fikir Hareketleri*, VII/182, 1937, 412-413
 - ,“Türk Hukukunda Devlet Fikri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/184, 1937, s.28-30
 - ,“Memlekete Ait Tetkikler”, *Fikir Hareketleri*, VIII/185, 1937, s.43-45
 - ,“Halit Ziya Gecesi”, *Fikir Hareketleri*, VIII/186, 1937, s.59-61
 - ,“İstanbul da İki İrfan Evi”, *Fikir Hareketleri*, VIII/188, 1937, s.92-94
 - ,“Ekonomi Siyasetimizin Yönleri”, *Fikir Hareketleri*, VIII/189, 1937, s.107
 - ,“Talleyrand”, *Fikir Hareketleri*, VIII/190, 1937, s.125-126
 - ,“Portrait de la lettonie”, *Fikir Hareketleri*, VIII/191, 1937, s.140-141
 - ,“Bir Mabuat Davası”, *Fikir Hareketleri*, VIII/194, 1937, S:177-192
 - ,“Şehir ve Şehir İjyeni Etüdlerine Medhal”, *Fikir Hareketleri*, VIII/196, 1937, s.219
 - ,“Bugünkü Türkiye”, *Fikir Hareketleri*, VIII/197, 1937, s.235-237
 - ,“Ziyafet Yahut Aşk”, *Fikir Hareketleri*, VIII/198, 1937, s.250-253
 - ,“Benim Köy Kanunum”, *Fikir Hareketleri*, VIII/199, 1937, s.267
 - ,“Ruh Hastalıkları”, *Fikir Hareketleri*, VIII/200, 1937, s.282-285
 - ,“Köy Öğretmeninin Anıları”, *Fikir Hareketleri*, VIII/201, 1937, s.299-302
 - ,“Tasarruf”, 202, 1937, s.315-317
 - ,“Para ve İnkılab”, *Fikir Hareketleri*, VIII/203, 1937, s.331-333
 - ,“Gece Yarısı İtirafları”, *Fikir Hareketleri*, VIII/ 207, 1937, s.395-397

- YALÇIN, Hüseyin Cahit, “Cihan İktisad Buhranı Önünde Türkiye”, *Fikir Hareketleri*, VIII/208, 1937, s.411-413
- ,“Salome”, *Fikir Hareketleri*, IX/210, 1937, s.27-29
 - ,“Anadolu’nun Pentatonik Melodileri Hakkında Birkaç Not”, *Fikir Hareketleri*, IX/211, 1937, s.43
 - ,“Halk Kitaplarına Dair”, *Fikir Hareketleri*, IX/212, 1937, s.59-61
 - ,“İktisadi Faaliyetin Umumi Esasları”, *Fikir Hareketleri*, IX/ 213, 1937, s.75-77
 - ,“Bouddha”, *Fikir Hareketleri*, IX/214, 1937, s.91-93
 - ,“De Profondis”, *Fikir Hareketleri*, IX/215, 1937, s.107-109
 - ,“Mavi Kuş”, *Fikir Hareketleri*, IX/216, 1937, s.123-126
 - ,“Baba”, *Fikir Hareketleri*, IX/217, s.139-141
 - ,“Hermann ve Dorothee”, *Fikir Hareketleri*, IX/218, 1937, s.155
 - ,“Poil de Carotte”, (Jules Renard), *Fikir Hareketleri*, IX/219, 1938, s.171
 - ,“Fransız Medeni kanununda Bonapart’ın Tesir ve Hukukta Serbest İnceleme ve Araştırma Usulü: Bu Usulün, Türk Medeni Kanunundaki Mevkii”, *Fikir Hareketleri*, IX/221, 1938, s.204-205
 - ,“Madde ve Ziya”, *Fikir Hareketleri*, IX/223, 1938, s.236-238
 - , “Serseriler”, *Fikir Hareketleri*, IX/224, 1938, s.251-253
 - ,“Komünizmin Vecizeleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/224, 1938, s.262-264.
 - ,“Babalar ve Çocuklar”, *Fikir Hareketleri*, IX/225, 1938, s.266-268
 - ,“Immoralist”, *Fikir Hareketleri*, IX/226, 1938, s.283-285
 - ,“İblis”, *Fikir Hareketleri*, IX/ 227, 1938, s.298-299
 - ,“Cephe Sohbetleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/9 S:228, 1938, s.314-316
 - ,“Sığıntı”, *Fikir Hareketleri*, IX/229, 1938, s.331-332
 - ,“Netoçka Nezvanova”, *Fikir Hareketleri*, IX/230, 1938, s.346-348

YALÇIN, Hüseyin Cahit, “Tagore, Hayatı ve Felsefesi”, *Fikir Hareketleri*, IX/231, 1938, s:363-364

- ,“Ölüm Kadar Acı”, *Fikir Hareketleri*, IX/232, 1938 s.378-380
- ,“Güzellik”, *Fikir Hareketleri*, IX/233, 1938, s.394-395
- ,“En Güzeli İtalyan Hikayeleri”, *Fikir Hareketleri*, IX/334, 1938, s.409-412
- ,“Geceler ve İldemliğim”, *Fikir Hareketleri*, IX/237, 1938, s.41-42
- ,“Terakki Hakkında Bir Münakaşa”, *Fikir Hareketleri*, IX/240, 1938, s.85
- ,“Rus Hikayeleri”, *Fikir Hareketleri*, X/240, 1938, s.88-90
- ,“Bahçıvan”, *Fikir Hareketleri*, X/241, 1938, s.104-107
- ,“Şişko” *Fikir Hareketleri*, X/243, 1938, s.140-142
- ,“Harbve Sulh”, *Fikir Hareketleri*, X/10, S:245, 1938, s.169-171
- ,“Mütareke”, *Fikir Hareketleri*, X/246, 1938, s.185-186
- ,“Uyandırılmış Toprak”, *Fikir Hareketleri*, X/247, 1938, s.201-203
- ,“Üniversite Konferansları”, *Fikir Hareketleri*, X/248, 1938, s.217-219
- ,“Reisülhattatin Kamil Akdik”, *Fikir Hareketleri*, X/249, 1938, s.233-235
- ,“Fransa da Müstakil Resim”, *Fikir Hareketleri*, X/250, 1939, s.249-251
- ,“Maske” *Fikir Hareketleri*, X/251, 1938, s.265-267
- ,“Esrarsız Hayat”, *Fikir Hareketleri*, X/252, 1938, s.281-284
- ,“İlim Halinde Siyaset”, *Fikir Hareketleri*, X/253, 1938, s.297
- ,“İş Adanı”, *Fikir Hareketleri*, X/254, 1938, s.313-315
- ,“Cemiyet Ekonomisi”, *Fikir Hareketleri*, X/257, 1938, s.361-363
- ,“Akdeniz de Bir Yaz Gezintisi”, *Fikir Hareketleri*, X/258, 1938, s.377-378
- ,“Kanun Yapmak Bir Sanat mıdır?”, *Fikir Hareketleri*, X/259, 1938, s.392
- ,“Pedagoji”, *Fikir Hareketleri*, X/260, 1938, s.409-411
- ,“Türkiye’de Karagöz”, *Fikir Hareketleri*, XI/261, 1938, s.8-10

YALÇIN, Hüseyin Cahit, “Cumhuriyetin 15.Yılı”, *Fikir Hareketleri*, XI/262, 1938, s.25-26

- , “Dr.Moro’nun Mektubu”, *Fikir Hareketleri*, XI/263, 1938, s.41-43
- , “Hocalar Saltanatı”, *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s.13-15
- , “Hilafet Meselesi”, *Fikir Hareketleri*, I/22, 1933, s:5-8
- , “İslamiyet Nedir?”, *Fikir Hareketleri*, I/25, 1934, s:3-5
- , “Biraz Tevazu”, *Fikir Hareketleri*, II/28, 1934, s:25-24
- , “Garip bir Şiddet ve Hücum”, *Fikir Hareketleri*, II/29, 1934, s:36-37
- , “Hocaların Mevkii ve Rolü”, *Fikir Hareketleri*, II/30, 1934, s.52-54
- , “Hocalar ve Kuran Tefsirleri”, *Fikir Hareketleri*, II/31, 1934, s.68-70
- , “İlk Müslümanlar”, *Fikir Hareketleri*, II/34, 1934, s.115-116
- , “Hocaların Hurafeleri”, *Fikir Hareketleri*, II/33, 1934, s.103-106
- , “Muhammed de Müsaadekarlık Ruhı”, *Fikir Hareketleri*, II/48, 1934, s.339–341
- , “Muhammed Dininde Müsaadekarlık Din ve Dünya İşleri”, *Fikir Hareketleri*, II/ 50, 1934, s.371-372
- , “Katil Fetvaları”, *Fikir Hareketleri*, II/54, 1934, s.19-20
- , “Kuran’da Hususi Mahiyette Ayetler”, *Fikir Hareketleri*, III/60, 1934, s.115–117
- , “Hocalar ve Mavi Boncuk Hikayesi”, *Fikir Hareketleri*, III/58, 1934, s.83
- , “Muhammed Ümmimidir”, *Fikir Hareketleri*, III/62, 1934, s.147-148
- , “Alemin ve Nas Meseleleri”, *Fikir Hareketleri*, III/63, 1935, s.179-180

ZOGHEB, Henry de, “Fikir Üstatları: D’anunzio”, *Fikir Hareketleri*, III/61, 1934, s.136–137

- , “Sanayiciler ve Maliyeciler: Sir Henry Deterding”, *Fikir Hareketleri*, III/62, 1934, s.153
- , “Devlet Adamları: Mahatma Gandhi”, *Fikir Hareketleri*, III/63, 1935, s.169

- ZOGHEB, Henry de, “Sanayiciler ve Maliyeciler: Morgan”, *Fikir Hareketleri*, III/64, 1935, s.185
- ,“Fikir Üstadları: Herman Von Keyserling”, *Fikir Hareketleri*, III/65, 1935, s.199–200
 - ,“Devlet Adamları: Churchill”*Fikir Hareketleri*, III/67, 1935, s.232–233
 - ,“Fikir Üstadları: Pırandello”, *Fikir Hareketleri*, III/68, 1935, s.248
 - ,“Fikir Üstadları: Henry Benstein”, *Fikir Hareketleri*, III/69, 1935, s.265
 - ,“Devlet Adamları: Trotsky”, *Fikir Hareketleri*, III/70, 1935, s.279–280
 - ,“İlim Üstadları: Marconi”, *Fikir Hareketleri*, III/71, 1935, s.294–295
 - ,“Fikir Üstadları: Emil Ludwig”, *Fikir Hareketleri*, III/74, 1935, s.346–347
 - ,“Devlet Adamları: W.R. Hearst”, *Fikir Hareketleri*, III/75, 1935, s.362–363
 - ,“Devlet Adamları: Staline”, *Fikir Hareketleri*, IV/79, 1935, s.7–9
 - ,“Fikir Üstadları: Rabingranath Tagore”, *Fikir Hareketleri*, IV/80, 1935, s.23–25
 - ,“Devlet Adamları: David Lloyd George”, *Fikir Hareketleri*, IV/81, 1935, s.39–41
 - ,“Sanayici ve Maliyeciler: François de Wendel”, *Fikir Hareketleri*, IV/82, 1935, s.55–56
 - ,“Endüstriciler ve Finansçılar: Montagu Norman”, *Fikir Hareketleri*, IV/83, 1935, s.73–74
 - ,“Fikir Üstadları: Andre Gide”*Fikir Hareketleri*, IV/84, 1935, s.87–89
 - ,“Devlet Adamları: Franklin Roosevelt”, *Fikir Hareketleri*, IV/85, 1935, s.105–107
 - ,“Fikir Üstadları: Freud”, *Fikir Hareketleri*, IV/86, 1935, s.120–121
 - ,“Endüstriciler ve Finansçılar: Rockefeller”, *Fikir Hareketleri*, IV/87, 1935, s.137–138
 - ,“Fikir Üstadları: Rudyard Kipling”, *Fikir Hareketleri*, IV/88, 1935, s.154–155
 - ,“Fikir Üstadları: James Joce”, *Fikir Hareketleri*, IV/89, 1935, s.167–171
 - ,“İlim Üstadları: Jean Perin”, *Fikir Hareketleri*, IV/90, 1935, s.186–187
 - ,“Endüstriciler ve Finansçılar: Henry Ford”, *Fikir Hareketleri*, IV/91, 1935, s.202–203

- ZOGHEB, Henry de, “Devlet Adamları: Hoover”, *Fikir Hareketleri*, IV/92, 1935, s.218–219
- , “İlim Üstatları: Albert Einstein”, *Fikir Hareketleri*, IV/93, 1935, s.234–235
 - , “Fikir Üstatları: Bernard Shaw”, *Fikir Hareketleri*, IV/94, 1935, s.249–250
 - , “Endüstriciler ve Finansçılar: Krupp”, *Fikir Hareketleri*, IV/95, 1935, s.266–267
 - , “Devlet Adamları: Arthur Henderson”, *Fikir Hareketleri*, IV/96, 1935, s.282–283
 - , “İlim Üstadları: Picasso”, *Fikir Hareketleri*, IV/97, 1935, s.298–299
 - , “Fikir Üstadları: Andre Maurois”, *Fikir Hareketleri*, IV/98, 1935, s.312
 - , “İlim Üstadları: Heisenberg”, *Fikir Hareketleri*, IV/99, 1935, s.329–330
 - , “Güzel Sanatlar: Pablo- Ruiz Picasso”, *Fikir Hareketleri*, IV/100, 1935, s.344–345
 - , “Endüstriciler ve Finansçılar: Dr. Schact”, *Fikir Hareketleri*, IV/101, 1935, s.362–363
 - , “Devlet Adamları: Goering”, *Fikir Hareketleri*, IV/102, 1935, s.377–378
 - , “Art Üstadları: Le Corbusier”, *Fikir Hareketleri*, IV/103, 1935, s.394
 - , “Fikir Üstadları: Paul Valery”, *Fikir Hareketleri*, IV/104, 1935, s.409–410
 - , “Düşünce Üstadları: Bergson”, *Fikir Hareketleri*, V/105, 1935, s.9–10
 - , “Düşünce Üstadları: Litvinof”, *Fikir Hareketleri*, V/106, 1935, s.26–27
 - , “Devlet Adamları: Zamrora”, *Fikir Hareketleri*, V/107, 1935, s.42
 - , “Art Üstadları: Despian”, *Fikir Hareketleri*, V/108, 1935, s.58
 - , “Devlet Adamları: Pie XI”, *Fikir Hareketleri*, V/109, 1935, s.73–74
 - , “Devlet Adamları: J. Ramsay Macdonald”, *Fikir Hareketleri*, V/110, 1935, s.87–89
 - , “Devlet Adamları: M.T. G. Masaryk”, *Fikir Hareketleri*, V/111, 1935, s.106
 - , “Fikir Üstadları: Maxime Gorki”, *Fikir Hareketleri*, V/112, 1935, s.121
 - , “Devlet Adamları: Joseph Caillaux”, *Fikir Hareketleri*, V/113, 1935, s.137
 - , “İlim Üstadları: Paul Langevin”, *Fikir Hareketleri*, V/114, 1935, s.154–155
 - , “Devlet Adamları: Edouard Herriot”, *Fikir Hareketleri*, V/115, 1936, s.170
 - , “Devlet Adamları: Adolf Hitler”, *Fikir Hareketleri*, V/116, 1936, s.184–186

- ZOGHEB, Henry de, “Fikir Üstadları: Mauric Maeterlinck”, *Fikir Hareketleri*, V/117, 1936, s.216-218
- ,“Fikir Üstadları: Selma Lagerlof”, *Fikir Hareketleri*, V/118, 1936, s.233
 - ,“Askeri Şefler: Mareşal Joseph Pilsudski”, *Fikir Hareketleri*, V/119, 1936, s.249–251
 - ,“Tefekkür Üstadları: Jules Romains”, *Fikir Hareketleri*, V/121, 1936, s.265–266
 - ,“Devlet Adamları: Vandervelde”, *Fikir Hareketleri*, V/122, 1936, s.281
 - ,“ İlim Üstadları: Louis de Broglie”, *Fikir Hareketleri*, V/123, 1936, s.297
 - ,“Devlet Adamları: Venezelos” *Fikir Hareketleri*, V/124, 1936, s.313–314
 - ,“Askeri Şefler: M.K. E. Vorochilev”, *Fikir Hareketleri*, V/125, 1936, s.330–331
 - ,“Fikir Üstadları: Stefan Zweig”, *Fikir Hareketleri*, V/126, 1936, s.346–347
 - ,“Devlet Adamları: J. Goebbeles”, *Fikir Hareketleri*, V/129, 1936, s.395
 - ,“Fikir Üstadları: Sinclair Lewis”, *Fikir Hareketleri*, V/130, 1936, s.410
 - ,“Sanat Üstadları: Karl Hofer”, *Fikir Hareketleri*, VI/131, 1936, s.11
 - ,“Sanat Üstadları: Henri Matisse”, *Fikir Hareketleri*, VI/132, 1936, s.26–27
 - ,“Fikir Üstadları: Jean Ginandox”, *Fikir Hareketleri*, VI/133, 1936, s.41–43
 - ,“Fikir Üstadları: Paul Morand”, *Fikir Hareketleri*, VI/134, 1936, s.58–59
 - ,“Devlet Adamları: Hugenberg”, *Fikir Hareketleri*, VI/135, 1936, s.74–75
 - ,“Devlet Adamları: Pierre Laval”, *Fikir Hareketleri*, VI/136, 1936, s.89–91
 - ,“Güzel Sanatlar: Max Liebermann”, *Fikir Hareketleri*, VI/137, 1936, s.106–107
 - ,“Devlet Adamları: Hindenburg”, *Fikir Hareketleri*, VI/138, 1936, s.121
 - ,“Fikir Üstadları: Thomas Mann”, *Fikir Hareketleri*, VI/139, 1936, s.138
 - ,“ Fikir Üstadları: Gerhart Hanptman”, *Fikir Hareketleri*, VI/140, 1936, s.153–154
 - ,“Devlet Adamları: De Valera”, *Fikir Hareketleri*, VI/141, 1936, s.171
 - ,“Fikir Üstadları: C.F. Ramüz”, *Fikir Hareketleri*, VI/142, 1936, s.185–187
 - ,“Sanat Üstadları: Maurice Ravel”, *Fikir Hareketleri*, VI/143, 1936, s.202203
 - ,“Fikir Üstadları: Upton Sinclair”, *Fikir Hareketleri*, VI/144, 1936, s.218

ZOGHEB, Henry de, “Sanat Üstadları: Stravinsky”, *Fikir Hareketleri*, VI/145, 1936, s.235

- ,“Sanat Üstadları: Paul Klee”, *Fikir Hareketleri*, VI/146, 1936, s.252
- ,“Devlet Adamları: Edouard Dalandier”, *Fikir Hareketleri*, VI/147, 1936, s.266–267
- ,“Devlet Adamları: Raymond Pioncare”, *Fikir Hareketleri*, VI/148, 1936, s.282–283
- ,“Sanat Üstadları: Oskar Kokoschka”, *Fikir Hareketleri*, VI/149, 1936, s.298
- ,“Fikir Üstadları: Jacque Copean”, *Fikir Hareketleri*, VI/150, 1936, s.314
- ,“Devlet Adamları: M. Motta”, *Fikir Hareketleri*, VI/151, 1936, s.330–331
- ,“Devlet Adamları: Andre Tardien”, *Fikir Hareketleri*, VI/152, 1936, s.345
- ,“Sanat Üstadları: James Ensor”, *Fikir Hareketleri*, VI/153, 1936, s.362
- ,“Askeri Şefler: General Weygand”, *Fikir Hareketleri*, VI/154, 1936, s.377
- ,“Devlet Adamları: Dollfuss”, *Fikir Hareketleri*, VI/155, 1936, s.393–394
- ,“Devlet Adamları: H. H. Asquith”, *Fikir Hareketleri*, VI/156, 1936, s.410

III. SONUÇ

Büyük ölçüde tercümeyle dayanan Fikir Hareketleri Dergisi, Hüseyin Cahit'in tek başına çıkardığı bir dergidir. Bu özelliği itibariyle, devrinde önemli yankılar uyandırmış, özellikle Kadrocular tarafından tenkitlere uğramıştır.

Hüseyin Cahit Fikir Hareketleri'nin yaptığı işleri şöyle belirtiyor:

a. Demokrasinin son devirlerdeki başlangıcını ve inkişafını gösterdi.

b. Bugün güya yeni zannedilen komünizm, sosyalizm, sendikalizm ve faşizm gibi mezheplerin de köklerinin en eski zamanlara kadar çıktığını ortaya koydu.

c. Demokrasi aleyhinde vaziyet alan rejimleri tetkike başladı.

d. Muhtelif memleketlerin diktatörlüklerini gözden geçirdi. En çok faşizm diktatörlüğü üzerinde durdu.

e. Faşizm, komünizm ve sosyalizm bahislerinde bu düşüncelerin taraftarı ve sevenlerinin yazılarına yer verdi. Faşizm bahsinde sözü, faşizmin babası Mussolini'ye bıraktı. İçtimai hareket konulu konferansları, Marks'ı, onu seven W.Sombart'tan dinletti. Komünizmi de yine Marks taraftarı M.Turner'den; tarihte materyalizmi de Charles Turgeon'dan nakletti. Demokrasi bahsini ise bu diktatörlükleri gösterdikten sonra derinleştirdi.

Derginin ele aldığı konuları şu ana başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Fikir Hareketleri Dergisi'nin Devletçilik Uygulamalarına Bakışı

Hüseyin Cahit'e göre ekonomi, kitaplarda gördüğümüz bazı prensiplere ve kaidelere sıkı sıkıya uymakla düzelmez. Her ülkenin kendine özgü bir yapısı vardır ve zamanın şartları da bazen değişik tedbirler almayı gerektirir. İktisat alanındaki en değerli mezhepler bile bütün ülkelere uymaz. Örnek olarak İngiltere'yi veren yazara göre bir zamanlar iktisadi hürriyetçiliğin beşiği olan, bu sayede çok güçlenen İngiltere 1930'lu yıllarda iktisadi hürriyetçiliği terk etmiştir.

Türkiye'nin uyguladığı iktisadi devletçiliğe ise bütün bütün sahip çıkarak Türkiye'nin o günkü şartlarının bunu gerektirdiğini ve bu sistemin hepimizin çıkarlarını korumanın en iyi yolu olduğunu belirtiyor. Bütün dünya iktisadi hürriyetçiliği benimsemiş olsa, dünyada tek bir para kullanılsa bile yine de bize en uygun iktisat şekli devletçiliktir. Çünkü Avrupa'da, Amerika'da sermaye birikimi,

bilgi birikimi, alt yapı ve sanayi var. Oysa bizde bunların hiçbirinden eser yok. Bu nedenle Avrupa da devletin sanayiciliğe veya üretime karışması gasp ve müsadere mahiyeti alırken ülkemizde bu bir görevdir.

Memleketin iktisadi geleceğini kurtarmak, bir sanayi hareketi başlatmak, memleketi batmaktan, sömürge olmaktan kurtarmak için devletin mutlaka ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini belirten H.Cahit bütün bunları şu durumda sadece devlet yapabilir. Bizde ne sermaye var, ne özel teşebbüs var ne de bilgi birikimi ve alt yapı var. Bu nedenle bu çok önemli görev devlete düşmektedir.¹⁹⁷

Bizdeki devletçiliği ele alan H.Cahit; bizdeki devletçilikte işçilerin üstünlüğünün olmadığını bunun bir eksiklik olduğunu belirttikten sonra iktisadi devletçiliğimizin başarılı olabilmesi için şunların uygulamasının faydalı olacağını ifade ediyor:

- Devlet bizzat meşgul olacağı sahaları önceden tayin etmeli ve hususi teşebbüslerin görmesini muvafık bulduğu işleri mümkünse ilan etmelidir; istikameti tayin etmelidir.
- Devlet istidadında ve Devlet iktisat siyasetinde daimi bir istikrar (stabilite) olmalıdır.
- Devlet bir fiyat politikası güttüğü takdirde piyasayı sektedar etmemelidir.
- Devlet piyasada rekabet sahasında hususi teşebbüslerle rekabete girişmekten içtinap etmelidir.
- Devletin aynı sahada hususi teşebbüsle rekabete girişmesi her taraf için mahzurludur. Cemiyet ve millet iktisadiyatı bundan müteessirdirler.
- Devletin yaptığı işler velev ki müşterek veya amme menfaati icabı olsun, bir dereceye kadar rantabl, hiç olmazsa maliyeti koruyacak bir surette olmalı; bütçelerini açıkla kapayan müesseselerin adedi asgari olmasına gayret edilmelidir.

197 . Hüseyin Cahit, "Bizde İktisadi Devletçilik Avrupa da İktisadi Devletçilik", *Fikir Hareketleri*, V/5, 1933, s.4-6

- Devlet işletmeleri işletme iktisadi prensiplerine göre işlemeli, iktisadi prensibe uygun olmalı, yani mutad vesaitle azami semere alınmağa çalışılmalıdır.
- Devlet mevcut işletmeleri rasyonel ve iktisadi yaptıktan sonra yeni işletmelerin tesisine geçmelidir. Aksi takdirde bütün işletmelerin zararı çoğalır.
- Devletin planı yalnız bir sahaya inhisar etmemeli, bütün iktisadi faaliyetleri bir bütün olarak görmeli ve hatta “initiative”in bile bir plan dairesinde hareket etmesini temin etmelidir.
- Bundan dolayı, milli iktisadiyat için muntazam bir plan bürosunun teşkiline lüzum vardır. Bu plan bürosunu bir kontrol veya rasyonalizasyon bürosu takip etmelidir.¹⁹⁸

Devletçilik konusunda Ahmet Hemdi Bey ile girdiği polemikte H.Cahit’in bu günkü şartlarda ülkemize en uygun iktisat sisteminin devletçilik olduğunu bir kez daha belirtmiştir.¹⁹⁹

2. İnkılâplara Bakışı

İnkılâplar konusunda Fikir Hareketleri dergisinin ele aldığı ilk konu saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanıdır. İnsanlık onuru ve haysiyetiyle bağdaşmayan saltanata yıllarca nasıl katlandığımızı, böylesine keyfi bir idareyi nasıl yıllarca yaşattığımızı üzülen H.Cahit Cumhuriyet idaresinin insanların ruhi, hissi, maddi ve manevi ihtiyaçlarına en uygun idare biçimi olduğunu anlattıktan sonra bizim Cumhuriyetimizin diğer bütün cumhuriyetlerden ayrılan bir yönü üzerinde duruyor. Dünyadaki cumhuriyet hükümetlerinin galip devletlerin eseri oluşunu ama bizim hükümetimizin ise onlara rağmen ve çok ağır şartlarda süren mücadelelerin sonucu olarak ortaya çıktığından bahsediyor.

Bizim cumhuriyetimiz bir milletin benliğini anlaması hak ve hürriyet sahasına yeniden doğmasıdır. Yani yapılan bütün yeniliklerin halk tarafından isteyerek ve

198 . Hüseyin Cahit, “Ekonominin bugünkü meseleleri”, *Fikir Hareketleri*, IV/102, 1935, s.12

199 . Hüseyin Cahit, “Matbuat Hayatı”, *Fikir Hareketleri*, I/7, 1933, s.19

benimsenerek yapılmıştır. Eğer öyle olmasaydı bu kadar kısa bir zamanda (on yıl) önce inkılâbın yapılmasının mümkün olmadığını belirtiyor.²⁰⁰

Fikir Hareketleri dergisine göre hilafetin kaldırılması isabetli bir karardı. Çünkü Hilafet eski önemini kaybetmiştir. Aslında Hilafetin sırf hilafet sıfatıyla Müslümanlıkta hiçbir zaman rol oynamadığını, Hilafetin gücünün elindeki kılıçtan kaynaklandığını savunmaktadır. Dergide bazılarının papalıkla halifeliği kıyaslamalarının yanlışlığına değinilerek halifelerin hiçbir zaman papaların dini nüfuzuna nail olmadıklarını zira İslamiyet'te bunun yerinin olmadığını Kuran'dan örneklerle anlatılmıştır.²⁰¹

Fikir Hareketleri dergisine göre yapılan İnkılâpların Türkiye'yi altı asır ileriye götürdüğü, M. Kemal'in zamanın en büyük önder ve İnkılâpçılardan biri olduğunu belirtilmektedir.

Yaptığı İnkılâplarla yönünü Avrupa'ya çeviren Türk milleti için ve ulu öndere bu konuda yardım için Türk münevverlerinin üzerine düşen görevi yapamadığını belirten H.Cahit Avrupa'da olup bitenleri daha yakından takip edebilmek batı kültürünü halkımıza benimsetebilmek ve inkılâpların kökleşmesi için her yazarın kendi köşesinde buna katkıda bulunmasının önemine değiniyor.²⁰²

3. Dönemin Siyasal Sistemlerine Bakışı

Bu konu ile ilgili dergi herhangi bir mütalaada bulunmadan önce bu siyasal sistemleri bizzat kurucu veya savunucularının kalemlerinden yazı dizisi şeklinde vermiş daha sonra bu sistemleri tetkik etmiştir.

Dergi, Faşizmi, Nazizmi ve Komünizmi aynı kefeye koyarak bu sistemlerin birer diktatörlükten, keyfi idareden başka bir şey olmadıklarını savunuyor. Bu sistemlerin içinden sadece Faşizmin devamlı bir yönetim kurma hayalinde olduğu belirtilmiş.

Fikir Hareketleri Dergisine göre diktatörlükler ikiye ayrılır: Sağ ve sol taraf diktatörlükleri. Ama hepsinin de faydadan çok zararları vardır. Bazen ufak tefek

200 . Hüseyin Cahit, "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü", *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s.1-2

201 . Hüseyin Cahit, "Hilafet Meselesi", *Fikir Hareketleri*, I/1, 1933, s.5-7

202 . Hüseyin Cahit, "Ankara", *Fikir Hareketleri*, VI/ 140, 1936, s.155-156

yararı olduğu olsa da bunlar zararlarından çok çok daha az ve ehemmiyetsizdirler. Bu sistemlerin başarılı olabilmeleri için çok üstün kabiliyetli iyi bir idarecinin başta olması gerektiğini, bunun da piyangoda büyük ikramiye kazanmak kadar zor olduğunu ifade ediyor.

Dergide bu konuyu ele alan Hüseyin Cahit bu konu ile ilgili şu mütalaada bulunuyor:

Demokraside halk istediği kişiyi seçer ve yetki verir. Demokratik sistemlerde hükümetler gücünü silahtan, askerden, baskıdan değil halktan alır. Bütün memleketlerde bütün halkın isteği ile demokrasiler kurulamaz, bazen küçük bir grubun isyanı ile kurulduğu da olur fakat bir müddet sonra demokrasi bütün halk tarafından benimsenir hale gelir ve bu da diktatörlükler(Faşizm, Nazizm, Komünizm) ile demokrasi arasındaki farkın izahı için kâfidir.

Demokrasi ile diktatörlükler arasındaki farkı anlatmaya devam eden H.Cahit demokrasilerde yönetimi ellerinde tutanların keyfi idare, şahsi çıkarlarını değil halkın çıkarlarını düşünürken diktatörlüklerde ise bunun tam tersi olduğunu savunuyor.

Bu konuyla ilgili tercüme faaliyetleri ve yazı dizilerinin devam edeceğini belirten H.Cahit milli hâkimiyet yönetimine sınıksız sahip çıkmamızı tavsiye ediyor.²⁰³

4. Dine Bakışı

Fikir Hareketleri dergisinde ele alınan diğer bir konu da dindir. Bu konu ile ilgili hocalar, hurafeler, Kuran tefsirleri ve Hz. Muhammed'i, onun peygamberliği, mucizesi, ümmiliği, cihat ve din görüşleri, Musevi ve İsevilere karşı durumu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Fikir Hareketleri dergisine göre dinler arasında hiçbir fark yoktur. Hepsinin emri Allaha ve ahiret gününe imandır. Bunu yapan Musevi de olsa İsevi de olsa Muhammedi de olsa cennetlidir. Kuran ne Museviliğe ne İseviliğe dokunmamıştır. Nitekim Kuran hiçbir zaman bütün insanları tek bir şeriat etrafında birleştirme

203 . Hüseyin Cahit, "Bir Hulasa", *Fikir Hareketleri*, II/ 52, 1934, s. 402-403

taftarı değildir. Temel esaslar değişmeden değişik kavimlere değişik şekillerde şeriat emredildi.²⁰⁴

Ayrıca dergide Hz. Muhammed'in de bütün peygamberler gibi olduğunu, onun bütün insanlığa değil de yalnızca Araplara peygamber olarak gönderildiği tezi savunulmaktadır.²⁰⁵

Dergi bugünkü İslam'ı da ele almış ve şu sonuca varmıştır: Düşünürler ve halk her şeyin çaresini Muhammed zamanındaki örneklere göre ve hiç değişmeyecek mahiyette kabul edip ona göre davranmaya çalışıyorlar. Hâlbuki küçücük bir Arap toplumunun örf âdeti, gelenek ve görenekleri koca koca asri devletleri idare etmeye yetmez. Kutuplarda nasıl namaz kılınacağı, soğuk ülkelerde nasıl giyinileceği vs. Muhammedi hiç ilgilendirmedi. Çünkü o Araplara gönderildi.

Din konusunda yaşanan problemler İslam dininden değil onu yorumlayan, halka anlatan din adamlarından kaynaklanmaktadır tezi işlenmektedir. Atatürk'ün din ve vicdan özgürlüğü yolunda attığı adımlar da desteklemektedir.

204 . Hüseyin Cahit, "Muhammedin Telakkisine Göre Din", *Fikir Hareketleri*, II/36, 1934, s.148

205 . Hüseyin Cahit, "Muhammed'in Peygamberliği", *Fikir Hareketleri*, II/40, 1934, s.211

BİBLİYOGRAFYA

A. SÜRELİ YAYINLAR

İ. Ü. Atatürk ilkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yıllığı, İstanbul 1987,
Ulus
İktisat Dergisi
Dünya Gazetesi
Tanin
Fikir Hareketleri Dergisi

B. HATIRALAR

AĞAOĞLU, Samet, *Babamın Arkadaşları*, İst.1992
KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri, *Politikada 45 Yıl*, İst. 1968
SERTEL, Zekeriya, *Hatırladıklarım*, İst. 1977
YALÇIN, Hüseyin Cahit, *Edebi Hatıralar*, İstanbul 1935
NADİ, Nadir, *Perde Aralığından*, İstanbul 1979

C. KİTAPLAR ve MAKALELER*

ARAR, İsmail *Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı*, İst. 1997
ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, c.II, Ankara 1952
Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, c.IV, Ankara 1964,
AVŞAR, Abdülhamit, *Bir Partinin Kapanmasında Basının Rolü SCF*, İstanbul
1998
ÇANKAYA, M. Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, c.VIII, İstanbul 1875
EVSAL, Vedii, *Gazeteciler Cemiyeti ve 40 Yıl*, İstanbul 1987
GÜVENİR, O. Murat, *2. Dünya Savaşında Türk Basını*, İstanbul 1991
GÖVSA, İbrahim Alaettin, *Meşhur Adamlar Hayatları- Eserleri*, c. IV, İstanbul
1933
HANÇERLİOĞLU Orhan, *Felsefe Ansiklopedisi*, c. IX
HİZARCI, Suat, *Hüseyin Cahit Yalçın*, İstanbul 1969

- HUYUGÜZEL, Ö. Faruk, *Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı ve Edebi Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, Ankara 1982
- İNUĞUR, Nuri, *Türk Basın Tarihi*, İst. 1992
- KABACALI, Alpay, *Türkiye 'de Basın Sansürü*, İstanbul 1990
- KABACALI, Alpay, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye 'de Basın Sansürü*, İst. 1990,
- KABACALI, Alpay, *Türk Basınında Demokrasi*, İst.1989
- KARACA, Emin, *Türk Basınında Kalem Kavga ları*, İstanbul 1998
- KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı 'dan Günümüze Türkiye 'de Basın*, İst. 1991
- MUMCU, Ahmet, *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İst.1992
- ÖYMEN, Altan *Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü*, İst. 1981
- ÖZKAYA, Yücel *Milli Mücadelede Atatürk ve Basın 1919–1921*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1989
- PARLA, Taha *Türkiye 'de Siyasi Kültürün Resmi Kaynakları*, c. 2
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, *Türk Gazetecilik Tarihi Her Yönüyle Basın*, Ankara 1976
- TUNÇAY, Mete, *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)*, Ankara 1981
- Türk Devrim Tarihi Ansiklopedisi, “Propagandanın Önemi ve İstanbul'un Korkunç Yalanları” s. 13–14(basım yeri ve tarihi yok)
- YÜCEBAŞ, Hilmi, *Büyük Mücahit Hüseyin Cahit*, İstanbul 1960
- EBCİOĞLU, H. Münir, “Hüseyin Cahit Yalçın'ın Eski devir Hatıraları”, *Dünya Gazetesi*, nr. 436, 13 Mayıs 1953

*. Araştırma konumuzun ana kaynağı konumunda bulunan Fikir Hareketleri dergisindeki makaleler çalışmamızın III. Bölümünde verilmiş olduğundan ayrıca bu bölümde eklenmemiştir.

ÖZET

Fikir Hareketleri dergisi 1933-1940 yılları arasında Hüseyin Cahit YALÇIN tarafından çıkarıldı. Yedi yıl boyunca aralıksız (364 sayı) çıkan dergideki tüm makaleler bizzat Hüseyin Cahit tarafından yazılmış veya tercüme edilmiştir. Dergideki tercüme yazılarının tamamına yakını Hüseyin Cahit'in Matla'da sürgündeyken yaptığı tercümelere aittir.

Dergi, cumhuriyetin kuruluşunun onuncu yılı şerefine 24 sayfa çıkmış olan ilk sayı hariç sürekli olarak 16 sayfa çıkmıştır. Fiyatı yayın hayatı boyunca 20 kuruş olarak kalmıştır.

Zengin bir içeriğe sahip olan dergi ekonomiden siyasete, edebiyattan dine, siyasal sistemlerin tetkikinden ünlü bilim ve siyasetçilerin hayatlarına kadar birçok konu hakkında çalışma ortaya koymuştur.

Derginin genel politikası Türkiye Cumhuriyetine ve onun ilkelerine sağdan veya soldan yapılan tenkitleri tahlil ve teşrih ederek farklı bir görüş ortaya koymaktır. Bu amaçla demokrasiyi ve hakimiyet-i milliye anlayışı diğer siyasal sistemlerle kıyaslanarak demokrasinin üstünlüğü ispatlanmaya çalışılmıştır. Dergide İnkılapların Türkiye'yi birkaç asır ileri götürdüğü, ülkemizde uygulanan devletçilik sisteminin Türk ekonomisini batırmaktan kurtardığı, hilafetin kaldırılmasının çok isabetli bir karar olduğu gibi Atatürk inkılaplarını destekleyici görüşler savunulmuştur. Ayrıca dergide Türk edebiyatının ünlü genç yazarları tarafından kaleme alınan eserler eleştirilerek bir edebiyat gündemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Türk gençliğini olumsuz yönde etkilediği düşünülen sosyalizm ve faşizm gibi ideolojiler dergide tanıtılmış, onların eksik ve hataları ortaya konularak gençleri bu ideolojilerin olumsuz etkisinden kurtarma iddiası öne çıkarılmıştır.

Fikir Hareketleri dergisinde inkılap bir şuur haline getirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, derginin sahibi ve yazarı Hüseyin Cahit Yalçın tarafından cumhuriyet ve geçmiş kıyaslaması yapılmış, Türk Milletinin geçmişte özellikle istibdat döneminde çok sıkıntı çektiği, kendi anlarından alıntılarla anlatılarak Cumhuriyetin güzelliği ve olumlu yönleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece Türk milletinin neden inkılaplara destek vermesi gerektiğinin gerekçeleri ortaya konularak Cumhuriyeti sahiplenme düşüncesi etkinleştirilmek istenmiştir.

Bu dergide 1597 tane makale yayınlanmıştır. Bu makaleler başta Huseyin Cahit Yalçın olmak üzere F. Nitti, Alain, F.Delaisi, C. Turgeon, F. Strowski, C. Sforza, J.Benda, F. Cambo, M. Trumer, C. Bougie adlı yazarlar tarafından kaleme alınmış olup, ekonomi, felsefe, siyaset, edebiyat eleştirisini, hatırat ana başlıklarından oluşmaktadır.

SUMMARY

The Fikir Hareketleri Magazine was published in 1933-1940 by H. Cahit Yalçın Throughout 7 year , the articles which published in that magazine was wrote and translated by H. Cahit. He wrote all these articles which published in magazine when he was benishmend in malta.The magazine was published 24 pages for the glory of 10.foundation ceremany of republic,than published 16 pages.It's price was 20 kuruşthroughout it's life.It had a rich content which includeeconomy,literature, politics and the life of big politicons economists and their ideas.The general politica of magazine was to onalysis the critizims sorround.The Turkish Republic.

Than try to found a different perpektive to that by that it wanted to seen different from other magazine.

In magazine it said by the Atatürk's revolutions Turkey was bring back about 10 years from it's exposition and by that revolutions, Turkey to had been saved from a bad economic crisiz .Also in magazine,there was the writtings about Turkish youth and their actions.

And that time the magazine wornned the youth for the danger of socialilm and Fascizm.In the magazine these items was explianed perfectly especially their danger for youth.

In the idea magazine the revolution had been a self esteem for it's readers.By that porpose the writer and owner of the magazine Hüseyin Yalçın made a good compare to the republic and it's past.He wrote the life of pople before republic and explained their difficulty which they encountered before republic.And the wrote smt.aboud the economic criz which hoppeded before. And he wrote the beauties which hopen by the republic.By that he wanted to explain why everybody must support the republic.Because by the republic people had some humon rightht which very very important for a good life.And the said in magazine everybody had to support revolutions.

1957 articles were published in that magazine.The articles which published in that magazine were wrote by Hüseyin Cahit Yalçın, F.Nitti, Alain,F.Delaisi, C.Turgeon , F.Strowski , C.Sforza, J.Benda , F.Cambo, M.Trumer , C.Bougle. And their articles were about economy , politics ,literature , critizim ,and filozofy.That's all.

EK: FIKIR HAREKETLERİ DERGISİNİN İLK SAYISI.

HÜSEYİN CAHİT

FIKIR

Hareketleri

İLMİ , İQTİMAİ , EDEBİ HAFTALIK RİSALE

Sayı : 1

29 , Teşrinievvel , 1933

Yıl : 1

İÇİNDEKİLER

Gümhuriyetin Onuncu Yıldönümü	Hüseyin Cahit
Türk İnkılabı	Francesco Nitti
Hilafet Meselesi	Hüseyin Cahit
Hükümdarlık İdaresinin Ruhü	Francesco Nitti
Hükümdarlara ve Hükümdarlık Rejimine dair	
Hocalar Saltanatı	Hüseyin Cahit
Dünyanın Harp Sonu Vaziyeti	E. Combo
Matbuat Hayatı	Hüseyin Cahit
Moskovada Neler Gördüm	
Allahlar Susamışlardı	
Kitaplar Arasında (Küçük Notlar)	

GELECEK SAYIDA

Bizde Komünistlik — Bizde İnkılap, Avrupada İnkılap — Hocalar saltanatının çürük temelleri —
Siyasiyatta parani rolü — Servetfünun edebiyat ilâh.

20 Kurus

MUHARRİRİ

Hüseyin Cahit

FİKİR HAREKETLERİ

İDAREHANESİ

Şişli, Kâatane Caddesi
No. 226

İLMİ , İÇTİMAİ , EDEBİ HAFTALIK RİSALE

Sayı : 1

29 Teşrinievvel , 1933

Yıl : 1

Türk Cumhuriyetinin

Onuncu Yıldönümü

Bugün türk Cumhuriyetinin onuncu yıldönümü... Cumhuriyet ilân edileli on sene mi oluyor? Elektrik ziyası, telli ve telsiz telefon gibi ilmin büyük keşiflerinin tatbikatı da memleketimizde çok eski değildir. Fakat bunlara okadar alıştık ki çocukluğumuzda sönmük petrol lâmbalarile yaşamış olduğumuza, telefonsuz hayat sürdürdüğümüze inanamak istemiyoruz. Bunlar olmadan nasıl yaşanırdı? diye hayretlere düşüyor ve mahrumiyet içinde geçmiş zamanlara acıyoruz.

Cumhuriyete karşı da tıpkı aynı his altındayız. Nasıl olmuş ta uzun zamanlar cumhuriyetsiz yaşamış, cumhuriyetten başka bir rejim altında yaşamağa nasıl tahammül etmişiz? diye düşünüyoruz.

Cumhuriyet rejimi, insanlığını duyan, şahsiyet sahibi bir ferдин ruhi, hissi, maddi ihtiyaçlarına okadar uygun, okadar tabii bir idare şeklidir ki bir kere ona kavuşan bir milletin artık başka bir siyasi şekle kolay kolay tahammül edebilmesinin imkânı yoktur.

Hükümdarlık idaresinin tazammun ettiği mana iyice düşünülecek olursa buna karşı insanlık haysiyetinin en derin noktalarından kabaran ve gittikçe çoşan bir nefret ve isyan hissi karşısında kalmamak kabil değildir. Hükümdarlık rejimi insanlık bakımından tabiat hilâfı bir idaredir, fikri terakki, ahlâki mükemmeliyet namına bir cürümdür.

Bir adam çıkacak, Allahın kendisine lütuf ve ihsan ettiği bir hak namına milyonlarca halk üzerinde istediği gibi hüküm ve tasarruf etmek iddiasına kalkacak. Öyle bir idare altında yaşayacağız ki bütün hak mefhumu tek bir adamın keyfinden ibarettir. Biz hepimiz bir köle mevkiinde kalacağız.

Hükümdar denilen kimse bütün çılgınlıkları, azgınlıkları, şahsi düşünceleri ile başlar üstünde

taşınacak, karşısında secdelere yatılacak. O artık alelade fani bir insan değil, insanların üstünde bir mabut, Allahın yeryüzünde gölgesi!

Fikri biraz aydınlanmış, kendi kendisine düşünmeğe alışmış bir adamın böyle bir rejime katlanmasına ihtimal olur mu? Vakti bugün Avrupada hâlâ bazı krallıklar görüyoruz. Bazılarının, İngiltere gibi, gayet muhteşem debdebeli bir görünüşü var. Fakat İngiltere krallığının bugün hakikatte cumhuriyet rejiminden hiçbir farkı yoktur. Krallık yalnız isimdedir. Bütün dominyonlar cumhuriyetlerden ibarettir. Kral orada birbirlerinden binlerce kilometrelik mesafelerle ayrılmış bu muhtelif parçaları bir noktada toplamağa hizmet eden bir rabitadan, bir timsalden ibaret kalıyor.

Dünya milletlerin hürriyetine doğru yürüyor. Büyük harpte yıkılan hükümetler, dünyanın en kudretli, en muazzam zannolunan mutlak hükümdarlıkları idi. Bugün Çarlar Rusyasının, Hohenzolernler ve Habsburglar imparatorluklarının, Osmanlı padişahlığının yalnız tarihte isimleri kaldı. Cinayetler, çılgınlıklar ve idaresizliklerle dolu fena bir hatıra.

Bu müthiş yıkılmaların içinden yeni yeni milletler ve hükümetler hürriyet sahasına çıktılar. Genç türk Cumhuriyeti de harp sonunda hayata kavuşan bu yeni demokrasilerin biridir.

Fakat bizi ötekilerden ayıran büyük bir mümeyiz sıfat vardır. Yeni hükümetlerin çoğu galip devletlerin siyaset mahsulleridir.

Biz büyük bir Şefin sevk ve idaresi altında, bütün bir milletin azim ve şuur ile sarfettiği bir gayret mahsulü olarak, Avrupanın zalim ve ahlaksız siyasetile çarpışa çarpışa, kadınlarımız ve çocuklarımızla beraber kanımızı dökerek hayat hakkını kazandık. Biz, yaşama kabiliyetini haiz olarak tabii surette dünyaya gelmiş bir cumhuri-

yetiz. Bir keyif ve heves mahsulü, sun'î bir tertip ve teşekkül değiliz.

Hakikaten bugün Türkiye Cumhuriyetinin içtimai, siyasi ve iktisadi sahadaki çalışması ve işleri tutum tarzı eski Osmanlı İmparatorluğunun idare şekli, düşünüş ve hissediş tarzı ile mukayese edilecek olursa arada derin ve cezri bir fark bulunduğu derhal göze çarpar.

Bugün Türkiye, adeta bir tılsım tesirile, yeni ve bilhassa tazedir. Yalnız yıkılmak üzere bulunan köhne varlığını şaşkın ve âciz bir vaziyette müdafaadan, daha doğrusu cançekişme devresini mümkün olduğu kadar uzatmaktan başka bir şey düşünemiyen perişan, bunalmış kalmış, kapitülasyon bağlarıyla tabii hayat ve istiklâlden uzaklaşmış bir Babiâli ile bugünkü siyasi ve içtimai sahadaki hürriyetimiz kıyas kabul eder mi?

Görülüyor ki Türkiyede hakikaten değişen bir şey vardır. Bu yalnız bir etiket farkı değil, milletin ruhunda yeni bir hareket zembereği canlanmasındır, bir milletin benliğini anlaması, hak ve hürriyet sahasına doğmasıdır.

Eğer böyle olmasaydı on sene içinde gördüğümüz muazzam ve hakiki inkılaplar kabil değil hakikat ve filyat sahasına çıkamazdı. Mazi, bütün fena cihetlerinde, hayata, hürriyete ve insanlığa engel olan taraflarında büyük bir azim ve himmet darbesile süpürüldü, gitti. Devlet ile din işlerinin ayrılması ve bir heyulâdan ibaret olan manasız hilâfet müessesesine nihayet verilmesi, kadınların serbestisi, yeni alfabenin kabulü bir milletin hayatında asırları şeref ve iftihar ile doldurmuş kiyafet edecek, derin bir hayranlık içinde seyredilecek işlerdendir.

Inkılâbımızdan bahseden bazı Avrupa mütefekkir ve siyasilere esaslı bir noktada aldaniyorlar. Mütaleasını aşağıki sahifelerde aynen neşrettiğimiz eski İtalya Başvekili M. Nitti bazı ıslahatımızın pek acele olduğunu, bazılarının pek cezri bulunduğunu söylüyor.

Eski İtalya Hariciye Nazırı Kont Sforza da tarihin cereyanını tacil etmek kolay olduğunu zannetmekle yanıldığımızı zahip oluyor.

M. Cambo inkılâbımızın temin ettiği neticelerin sürekli olup olmayacağına tereddüde düşüyor.

Türk inkılâbının büyüklüğüne karşı hürmet hislerini saklamıyan bu muhterem zatları tereddüde sevkeden sebep inkılâbın uzun bir mazisi olduğunu gözönünden uzak tutmalarıdır. Türk inkılâbı herhangi bir şark memleketinde herhangi muvazenesiz bir inkılâpçının hayat ve kabiliyet

imkânlarını düşünmüyerek kurmağa çalıştığı bir hayal binası, bir utopie değildir. Biz bugünkü neticeye varmak için bir asırdan ziyade bir müddettir çalışıyoruz, kurbanlar veriyoruz. Türkiye Cumhuriyeti kış bahçelerinin yapma havası içinde zorla açtırılmış mevsimsiz, soluk bir çiçek değildir. Haşmetile ortalığı kaplıyan canlı bir şe'niyettir.

Son padişah ve halifenin hıyaneti yüzünden müttefik düşmanlar karşısında kendi başına kalan millet vatan müdafaasında yalnız kendi varlığına ve kuvvetine güvenerek senelerce çarpıştı, evlâtlarının dökülen kanı içinde cumhuriyet terbiyesini aldı ve cumhuriyet idaresini resmen ilân etmeden filen senelerce tatbik etti. Onun içindir ki hükümdarlık rejiminden cumhuriyet rejimine geçiş millet için pek zarurî, pek tabii, pek sade bir iş oldu. Ruhlarda zaten hazırlanmış olan içtimai ve fikri ıslahat da bu siyasi inkılâbı müteakıp bir-biri ardınca filyat sahasına çıktı. Uzun bir hürriyet aşkı ile çırpınmamış, uzun bir halâs iştiyaki ile yeni şekillere ve yeni hayata doğru içinde hamleler hissetmemiş bir millette böyle bir inkılâba imkân olabilir miydi?

Onun için, tarihin cereyanını tacil etmeğe kalkmamızdan bahse mahal yoktur. Tarihin bir asırlık cereyanı kâh belli, kâh gizli, kâh uyusuk, kâh ateşli, bu neticeyi hazırlıyordu.

Neticenin sürekli olup olmayacağına tereddüt eden M. Cambo türk heyeti içtimaiyesinin bünyesini iyi tetkik etmiş olsaydı bu tereddüdünü izale edecek hakikatleri takdirde gecikmezdi.

Bir memlekette demokrasinin, hürriyetin ve cumhuriyetin yaşayabilmesi için en büyük müdekikler başlıca iki şarttan bahsediyorlar.

Bunların birisi, demokrasinin kanunlarda değil, ahlâk ve âdatta bulunması lüzumudur.

«Demokraside kanunların kıymeti ahlâk ve âdatta bağlıdır.» [1]

«Bir memleket, kanunlarına rağmen, demokrasî ahlâk ve âdatına malik değilse, o memleket demokratik olamaz. Ahlâk ve âdat ancak yavaş yavaş teşekkül eder. Bir ihtilâl, çökmeğe yüztutmuş eski bir siyasi binayı sarsabilir. Fakat itiyatlar yaratamaz. İşte bunun içindir ki ihtilâllerin arkasından daima aksülâmeler gelir. Çünkü eski mukavemet kuvvetleri ortadan kaldırılmamıştır.» [2]

Bu şart Türkiyede tamamen mevcuttur. Türk

[1] Joseph Laurent, Nancy üniversitesi edebiyat fakültesi duvayeni.

[2] Francesco Nitti, eski İtalya başvekili.

cemiyetinin bünyesi demokrasi hissiyatına, itiyadına dayanır. Türkiyede hiç bir zaman bir asalet sınıfı olmadı ve bir sınıf hâkimiyeti görülmedi. Türkiyede her fert kendisini diğeri ile müsavi hisseder. Asalet fikri batulları sevkile Avrupa heyeti içtimaiyelerinde sınıflar arasında görülmüş olan fikir, his ve yaşayış farklarını biz derin hayretlerle karşılarız. Padişahlık kalkınca bütün Türkiye demokrasi ahlâk ve âdatı içinde yekpare bir şekil arzetti. Bizde çok eski asırlardanberi teşekkül etmiş demokratik ahlâk ve âdatın mevcudiyeti yüzündendir ki inkılâp pek tabii geldi ve hiçbir ciddi aksülâmel tehlikesine maruz bulunmadı.

Demokrasinin ve hürriyetin teessüsü ve yaşaması için ileri sürülen şartların ikincisi bir orta sınıf mevcudiyetidir. Ta Yunanistandan başlayarak zamanımızın muhtelif milletlerine mensup bütün içtimaiyatçıları bu şart üzerinde ısrar etmişlerdir.

Aristote'a göre, orta sınıfa mensup kimseler tarafından idare edilen bir cumhuriyet istikrara doğru daha emin bir surette yürür. Bütün hükümetler içinde devam ihtimali en çok bundadır. [1]

«Orta sınıfın bulunmadığı yerlerde yüksek sınıf tehlikedir. Harpten evvel büyük çiftlik sahiplerinin çok olduğu memleketlerin mukadderatı buna delildir. O memleketlerde 1918 den sonra fertlerin mülkiyet hakkı ancak cezri müsaderele ri tazammun eden zirai islahat sayesinde kurtarılabilmiştir.» [2]

«Her heyeti içtimaiyede, vazifesini idrak etmiş, içtimai sulh ve sükûna alâkadar ve merbut bir itidalcı unsur lâzımdır. Bu, yanlış bir tabir ile, burjuva denilen orta sınıftır.

Orta sınıf bir heyeti içtimaiyenin müvazenesinin esaslı ve zaruri bir unsurudur.» [3]

Fransada, İngilterede, Amerikada ve Belçikada, üh. bir taraftan diktatörlükler, diğer taraftan bolşevik tipinde inkılâplar doğuran büyük harbin felâketlerinden sonra demokrasiler hiçolmazsa kısmen mukavemet gösterebildilerse ve militarizm, irtica ve cebrü şiddet cereyanlarına rağmen mevkilerini sağlamlaştırabildilerse bu, orta sınıfların büyük bir inkişaf seviyesine vâsıl olmuş olmalarındandır. Rusyadaki gibi orta sınıfın ehemmiyetsiz, İtalyada ve bilhassa Lehistanında,

[1] Nitti, *Democratie*.

[2] M. J. Bonn, *La Destinée du capitalisme allemand*.

[3] Laurent, *La Grèce antique*.

Macaristanda, İspanyadaki gibi sanayici orta sınıfın yeni teşekkül etmiş olduğu yerlerde irtica kolayca galebe çalmıştır. [1]

Bugün nerede küçük arazi sahiplerinden, küçük tacirlerden, esnaftan, küçük dükkâncılardan ve az irat sahiplerinden, heyeti umumiyelerile çok sıkıntı çekmeyen ve kolayca patron değiştirebilen amelelerden mürekkep kalabalık bir sınıf mevcut ise hakiki demokrasi ancak orada bulunabilir. [2]

Türk Cumhuriyetinin içtimaiyat sahasında hakikî kuvveti de işte bu orta sınıftadır. Bugün Türkiyede etrafına kin ve nefret hissi dağıtacak, bir mütehakkim çok zenginler sınıfı yoktur. Eski Avrupanın sefil amele hayatını süren ve bir nevi intikam hissile tutuşan yoksullar sınıfına da tesadüf edilmez. Türk heyeti içtimaiyesinin bünyesindeki esaslı nesci bu pek kalabalık orta sınıf teşkil eder.

Tam Türkiye için konulmuş denilebilecek olan bu iki şartı haiz bulunan memleketimizin istikbalini biz büyük bir ümit, sönmeyen bir şekv ve heyecan ile karşılarız.

[1] Nitti, aynı eser.

[2] Nitti, aynı eser.

Hüseyin Cahit

Kitaplar arasında

(Küçük Notlar)

Byron, yeni beşeriyet bütün düşüncesini siyasi teşkilâtı esaslıyere ve bilhassa buhar ile işleyen gemilere hasreder dediği zaman pek derin bir şey ifade etmiş oluyordu. Çünkü teknik ve sınaî tatbikatı temin için gösterilen o hummalı faaliyet hürriyetperver ve demokratik hareketin eseridir. İstihsal ve mübadele vasıtalarının değişmesi, maârifin yayılması demokrasiye müstenit hey'eti içtimaiyelerin ümumileşmesine ve inkişaf etmesine sebep olmuştur. İtalya'da, İspanya'da, Lehistan'da olduğu gibi irticalar zuhur eden yerlerde bile bu irticalar uzun müddet devam edemezler. Ne şimidediferleri, ne elektrigi, ne otomobili, ne sinematografı kaldıramazlar, onlar er geç o irticaları yıkacaklardır.

**

Mutlak hükümetler, cebir ve şiddete dayanan hükümetler haricî bir büyüklük ve devam hissi verirler. Fakat ilk sademede yıkılırlar. Çünkü kendilerini müdafaa için, satın almış oldukları bir avuç kimseden başka bir kuvvetleri yoktur. Herkes çar hükümetini bir granit kütesi kadar kuvvetli addederdi. Halbuki hiçbir mukavemet göstermeden düştü gitti.

Türk İnkılâbı

Osmanlı İmparatorluğunun düşmesi en büyük siyasi hadiselerden biridir. Daha birkaç asır evvel dünyanın en büyük imparatorluklarından biri olan Osmanlı İmparatorluğu Balkan muharebesinden evvel Rusyanın Avrupadaki arazisinden daha geniş bir mesahaya ve Fransadan daha fazla nüfusa malik idi. Bundan başka İstanbul padişahı bütün islâm âleminin ruhani hükümdarı ve takriben 250 milyon müminin reisi idi.

1908 senesine, yani genç Türk inkılâbına gelinceye kadar, padişahın nüfuz ve kudreti mutlak idi. O tarihte ilk bir Teşkilâtı Esasiye elde edildi. Bu teşkilât eski rejimin bütün kusurlarını ortadan kaldırmaya kâfi gelmedi. Muhtelif milliyetler arasındaki kinler ve boğuşmalar tekrar vücut buldu. İşte, Türkiye, o felâketli Balkan muharebelerinden sonra, umumî harbe büyük bir perişanlık içinde girdi. Merkezî İmparatorluğun yanında mevki almış olduğu için bozgunluğun bütün felâketlerini çekti. Bunun neticesi olarak mahvoldu. Ozaman, Avrupa devletlerinin politikası, bütün o namussuzca harisliği ile kendisini meydana vurdu. Türkleri Avrupa kıtasında hemen kâmil mahvetmekle kanamıyarak Anadolu da mahvetmek ve pek namussuzca bir kontrola tâbi tutmak iddiasına kalktı.

Bunun üzerine, yeni zamanlar tarihinin en büyük hâdiselerinden biri vukuageldi. Asyaya atılan Türkler düşmüş oldukları o ümitsizlik içinde zamanımızın en fevkalâde adamlarından birinin, Mustafa Kemal, sevk ve idaresi altında bütün kuvvet ve gayretlerini tekrar buldular ve bir avuç gönüllü ile Yunanlıları ciddi bozgunluklara uğrattıktan ve onları İzmir ile Anadoludan kovduktan sonra Sèvres muahedesi yırttılar. 24 temmuz 1923 tarihli Lausanne muahedemesiyle yalnız bugün Asyada işgal ettikleri arazilerini değil, Balkan muharebesinden sonra Avrupadaki arazilerini de ellerine geçirdiler. Tam bir istiklâl nail oldular. O haksız kapitülasyon sisteminin kalkmasını temin ettiler. Kapitülasyonlar, Avrupa devletlerinin entrikalar çevirdikleri memleketler kâfi derecede medeniyete girmemişlerdir bahanesiyle herhangi bir medeniyeti rezil edecek hareketler irtikâp ettikleri zaman ahlâksızca teşebbüsler için kullanmış oldukları ve elân kullandıkları en murdar usullerden biridir.

Lausanne muahedemesi sayesinde Türkiye'nin 702,000 kilometre murabbâi sahası vardır. Bu büyük eserin en başlı âmili Gazi Mustafa Kemal idi.

Zaferden sonra, tarihin şimdiye kadar şahit olduğu en büyük teşebbüslerden birini yapmak, yani asırlardanberi müstebidane bir tazyike alışmış olan bir memlekete demokrasi başlangıcı sokmak ve müslüman diyarında asrî zamanların en büyük lâyikleştirme işini başa çıkarmak şerefi ona aittir. Bütün iğvaata karşı koyarak, kendisi halifelîği kabul etmedikten başka İstanbul halifelîğini de ortadan kaldırdı. Bu, katolik memleketler için yalnız Kilise ile Devleti ayırmağa değil, Papalığı yok etmeğe de muadildir. Türkiye, ancak avrupalıların entrikalarından kendisini kurtarmak suretile hür olabilirdi. Bunun içindir ki Mustafa Kemal, dâhiyane bir hareketle, şark lüksünün bütün rahatlarını ve anelerini feda ederek Avrupa entrikası yuvası olan İstanbulu bıraktı ve payitahtı Ankarada tesbit etti. Ankara, Anadolunun zavallı bir şehri idi. Hükümet oraya taşındığı zaman ancak bir kaç kâğır ev vardı.

Kilise ile Devletin ayrılması, Devletin lâyikleştirilmesi her memlekette zor olduğu halde Türkiye'de hepsinden zor idi. Türkiye'de, genç Türklerin pek çabuk zeval bulan teşebbüsleri istisna edilirse, hiç bir zaman ne hürriyet görülmüştür, ne hakiki bir parlamento, ne de demokrasi. Mustafa Kemal bütün bunları işte her şeyden mahrum olan memlekete soktu. İntihabat sisteminin zorluksuz işlediği, parlamentonun daima iyi işlediği iddia olunamaz. Fakat ne de olsa imkân müsait olduğu kadar işliyor. 20 nisan 1924 teşkilâtı esasiyesi icra kuvvetini, Millet Meclisi tarafından dört sene için seçilen Cümhur reisine tevdi ediyor. Vekiller parlamento huzurunda mesuldürler. Kuvvetlerin ayrılması teşkilâtı esasiye tarafından tanzim edilmiştir. Şüphesiz ki bu liberal teşkilâtı esasiye, pek eski ve şiddetli bir istibdadın hüküm sürmekte olduğu o memlekette henüz bütün semerelerini vermemiştir. Fakat hürriyet rejimlerinin yolunu göstermiştir.

Türkiyeyi avrupalılaştırmak, her şeyden evvel onu okutmak demektir. Hiçbir zaman bu kadar fakir bir memleket mektepler açmak, maarifi yaymak, asrî kültür usulleri sokmak için Türkiye derecesinde bir gayret sarfetmemiştir. Matbuatı ucuzlaştırmak için alfabenin islahile işe başlandı. Elde bulunan mahdut vasıtalarla kültür merkezleri yaratıldı. Kadın, asırlarca sürmüş boyunduruktan kurtarıldıktan sonra, kadınlar, yetmiş erkekler ve ihtiyarlar hep mekteplere gitmeğe başladılar. İstihale ameliyesi pek fazla hızlı oldu. Türkiye işviçre kanunu medenîsini, Almanyanın ticaret kanununu ve, büyük kısmı itibarile, İtalya ceza

kanununu kabul etti. Halbuki öte tarafta faşizm bu kanunu kaldırarak yerine, her medenî memleket için yüz karası olacak prensipler ve hükümler dolu bir kanun getirmiştir.

Şüphe yok ki bazı ıslahatta pek acele edildi, bazıları pek cezri oldu ve pek şiddetle tatbik olundu. İstihalehin hızlığı, mukavemeti yenmenin zaruretini bazı haşin ve şedit tedbirlere lüzum gösterdi. Fakat, heyeti umumiyesile, Türkiyenin istihalesi, bilhassa, müstesna meziyet ve kabiliyetleri haiz bir adam sayesinde, asri tarihin en muazzam bir hadisesi, bir milletin öldükten sonra dirilme ve demokratlaşması yolunda en büyük bir teşebbüs gibi göze çarpar. Asırlardanberi böyle birşey yapılmamıştır.

Rusyanın ve Türkiyenin teşebbüsleri bütün Asyada istiklâl hareketleri doğurmak, isyan mayaları hazırlamak, derin içtimai kargaşalıklar yaratmak neticelerini hasıl etmişlerdir. Bilhassa, Avrupanın para canlı medeniyeti aleyhine müteveccih bir ecnebi düşmanlığı vücuda getirmişlerdir. Avrupa, hemen hemen iki asırdır medeniyet bahanesi altında, ticarî sebepler saikasıyla, tüccarları, misyonerleri, diplomasi ve konsolosluk memurları sayesinde en haksız ve en ahlâksızca bir hulûl siyaseti takip edip duruyordu. Hürriyet ve demokrasi hareketlerinin hemen hepsi istiklâl hareketleriyle başlar ve halkı Kilise ile Devletin ayrılması suretile esaretten kurtararak nihayete erer.

Francesco Nitti
Eski İtalya Başvekilii

Kitaplar arasında

(Küçük Notlar)

Parlamentoların hali çok kere insanı memnun etmez. Fakat en fena parlamentolar bile müstebit hükümetlere müreccaktır. Ve hey'eti umumiyesile denilebilir ki parlamentolar müstebit idarelerden ziyade ortaya iyi ve namuslu adamlar çıkarırlar.

Siyasi hey'etler daima sırf liyakat ve ihtisas düşünerek adam seçmezler. Çok kere pek fena bir intihap yaptıkları vakidir. Fakat müstebit hükümetler hemen daima daha fenalarını seçerler.

* *

Harp zenginleri, sanayi âleminde mevki tutmuş büyük bankerler, asalet mensup kimseler, bugün menfaatları noktasında beynelmilecidirler. Fakat menfaatları devletin menfaatına uymadığı zaman, dahilde nasyonalist irtica muzaheret gösterirler. İtalya'da faşist macerasını çıkaran ve para veren onlardır. Hükümdarlık ve papazlık lehindeki irtica merkezlerine hep onlar para verirler.

Hilâfet Meselesi

Türk inkılabı Osmanlı padişahlığına nihayet verdiği gibi hilâfeti de ortadan kaldırdı. Hilâfet müslümanlık âleminde cansız bir kukla halinde zorla yaşamak isteyen boş bir müesseseden ibaret kalmıştı. Zaten peygamberin vefatındanberi geçen tarih gözönüne getirilirse hilâfetin hiçbir zaman kuru bir ünvandan ileriye geçmemiş olduğu görülür.

Hilâfet, sırf hilâfet sıfatıyla müslümanlıkta hiçbir zaman bir rol oynamamıştır. Bu, kuvvetli hükümdarların âdeta manevi bir şan ve şeref kabilinden ele geçirmek istedikleri bir paye demektir. Hilâfetin kaldırılması müslüman dinini hiç müteessir edemezdi.

Müslümanlıktaki hilâfeti hristiyanlıktaki papalığa teşbih edenler büyük bir hataya düşerler. Halife hiçbir vakit müslümanlar üzerinde öyle bir nüfuz sahibi olmadı. Halifelerde bir nüfuz görmüşse o, ellerinde tuttıkları kılıcın kuvveti sayesinde idi.

Hilâfetin müslümanlıkta ciddi ve müessir büyük bir mevki olmaması islâm dini ile bir alakası bulunmamasından ileri gelir.

Kur'an, hilâfet meselesi hakkında tamamen sakittir. Kur'anda halife sözü yalnız Adem münasebetine geçer. Allah, meleklerle yeryüzünde kendisine bir halife yaratmak istediğini söylüyor ve Âdemi halkediyor. Buna bakılırsa Âdem oğulları sıfatıyla hepimiz dünyada Allahın halifesi addedilebiliriz.

Görülüyor ki, meşgul olduğumuz mesele itibarile Kur'andaki bu halife sözü bize hiçbir şey öğretmez.

Kur'anın hilâfet namına bir şey tanınaması gayet manalı değil midir? Kur'an, islâmiyetin bütün ahkâmını cami bir kitaptır. Yirmi seneden fazla bir zaman içinde parça parça tebliğ edilen Kur'an, islâmiyetin ilk günlerine ait en kıymetli bir vesika teşkil eder. Burada hergünkü hayatın en küçük dedikodularına varıncıya kadar imalar mevcuttur, tafsilât vardır.

Böyle olduğu halde sonradan müslümanların bu kadar ehemmiyet vermiş, yahut verir gibi görünmüş oldukları hilâfet hakkında Kur'anda hiçbir sarahat bulunmaması Allah ve Muhammet nazarında bir hilâfet meselesi mevcut olmadığına en büyük delil teşkil eder. Çünkü Allah ve Muhammet muhammedilikte hilâfete bir mevki vermek istemiş olsalardı elbette bunun esasını müminlere tebliğ edeceklerdi.

Binaenaleyh, Kur'anın kat'i ve mutlak sükû-

tuna bakarak müslümanlıkta hilâfet diye bir müessesese mevcut olamayacağına hiç tereddüt etmeden hükmedebiliriz.

Muhammet de vefatından sonra müslüman cemaatinin, Medine hükümetinin nasıl idare edileceğine dair hiç talimat vermemiştir. Vakıa, Muhammede isnat olunan ve hilâfete taallük eden bazı hadislerle tesadüf ediyoruz. Meselâ:

«Benden sonra hilâfet otuz senedir, sonra hükümdarlığa münkalip olur» mealinde bir hadis rivayet ediyorlar. Bunun uydurma olduğu pek aşîkârdır. Otuz sene, «Hülefayı Raşidin» in, ilk dört halifenin zamanlarını ihtiva eder. İslâmîyetin ilk asrındaki kanlı kavgalar arasında, bir tarafın iddiasını isbat için icadedilmiş olduğu bundan da bellidir. Muhammet hiçbir zaman kâhinler gibi gaipden haber vermeğe kalkmamış ve bu yoldakiyalancılıklardan derin bir nefret duymuştur.

Bu hadis sahih olsa bile halifeliğin muvakkat bir şey olduğunu, peygamberin vefatından otuz sene geçtikten sonra halifelikten bahsetmek Muhammedin emir ve işaretinden dışarı çıkmak olacağını isbat eder.

Başka bir hadis daha görüyoruz: «Marufu emreden, münkeri nehyeyliyen kimse yeryüzünde Allahın halifesidir, kitabının halifesidir ve resulünün halifesidir.»

Bir kere, bu hadis yukarıki hadisin tamamen zıddıdır. Sonra, hilâfet diye bir müessesese ihdas edilmesine imkân bırakmayacak derecede geniş bir mahiyeti haizdir. «Marufu emir ve münkeri nehi» eden nekadar kimse varsa yeryüzünde okadar halife bulunabilecek demektir.

Hadis bahsine daha ziyade dalmak istemeyiz. Çünkü maksadı aydınlatmak hususunda bu bize hiçbir fayda temin etmez. Yalnız, şurası bir hakikattir ki Muhammet de kendisinden sonra ne yolda hareket edileceğine dair ümmetine hiç yol göstermemiştir.

Eğer Muhammedin dini ve siyasî bir vasiyeti olsa idi, vefatından sonra tarihin bize bildirdiği ihtilâf, tereddüt ve teşevvüş zuhur eder miydi?

Muhammet, bir daha iyi olmamak üzere hastalandığı zaman, müslüman cemaatine namaz kıldırmak vazifesini Ebubekire havale etmişti. Bu, pek kat'i ve muhakkak bir rivayet değilse de, umumiyetle, şüphesiz diye teâlâki olunuyor. Sün-niler bu vakaya büyük bir ehemmiyet vermişlerdir.

Vakıa, Muhammet imamet vazifesine hayatında hiç ehemmiyet vermezdi. Medineden ayrıldığı zamanlarda Medinedeki müslümanlara imamlık

etmeyi ikinci, üçüncü derecedeki zatlara bırakırdı. Hattâ bunlardan birisi kördü. Fakat Muhammet kendisi Medinede iken bu vazifeyi hiç kimseye tevdi etmemişti. İşte bundan dolayı sün-niler peygamberin hastalığının son günlerinde Ebubekirin imamlığa tayin edilmesine büyük bir ehemmiyet verdiler ve onu bir işaret diye kabul ettiler.

Öyle görünüyor ki onlar bu ehemmiyeti mahsus mübalâğalı bir dereceye çıkarmışlardır. Maksudları da Alinin hilâfete geçmesi daha doğru olduğunu iddia eden Şiilere karşı söyleyecek bir söz bulmaktı.

Muhammet kendisine bir halef tayin etseydi acaba ashâbı arasında kimi tercih ederdi? Buna dair ne söylene bir tahminden ibaret kalır. Zaten bu noktanın bizim için hiçbir ehemmiyeti yoktur.

Muhammet, taraftarlarının hiç beklemediği bir sırada, adeta ansızın vefat edince, yeni müslüman cemaati derin surette sarsıldı. Müthiş bir tehlikeye maruz kaldı. Muhammedin yorulmak bilmez bir sabır ve metanetle tesis etmeğe, günden güne kuvvetlendirmeğe çalıştığı vahdet bozulacak, Arabistan eski tefrika ve anarşi içine yuvarlanacaktı.

Ömer ve Ebubekir gibi müslümanlığın büyük adamları bu tehlikeye karşı çare düşündüler. Herne fedakârlık pahasına olursa olsun müslüman cemaatinin vahdetini muhafaza etmek lâzımdı. Bu, ancak peygamberin yürüdüğü yolda yürümek, onun koymuş olduğu ananelere sadık kalınmak sayesinde kabil olabilecekti.

Ömer ile Ebubekir müslüman cemaati arasında derhal yüz göstermeğe başlayan ayrılık ve anarşi temayüllerile şiddetle çarpıştılar, bir buhrana meydan vermediler. Muhammedin yerine Ebubekir geçti.

Sonraki müslümanlar Ebubekiri ilk halife telâki etmişlerdir. Fakat Ebubekirin peygamber vekili yani halife ünvanını resmen almış ve kullanmış olduğu muhakkak değildir. Bunun aksini iddia edenler de vardır. Yalnız, Ebubekir peygamberin ananelerine harfi harfine riayet etmeyi kendisine en büyük hattı hareket kaidesi olarak kabul etmiş olduğu için ihtimalki Araplar, teklifsizce, adeta bir künye kabilinden ona halife demişlerdir. Halife ünvanının ancak Ömer zamanında resmi surette kabul edilmiş olması daha ihtimal dahilindedir.

Şayanı dikkattir ki Muhammedin ilk halefleri bu halife ünvanına adeta hiçbir ehemmiyet ver-

memiş gibi görünüyorlar. Muhammedin koyduğu esaslara en sadık bir mümin olan, onlardan zerre kadar ayrılmak istemiyen Ömer eğer «Resulullahın halifesi» ünvanında islâmiyetin icabatına temas eder bir cihet görse idi bunu ihmal eder miydi?

Halbuki Ebubekire «Halife Resul» denilmiş olsa bile Ömer zamanında Ömere «Emirülmüminin» denilmiştir.

Burada dikkate lâyık pek ehemmiyetli bir nokta var. Ebubekire, kabul edelim ki, Resulullahın halifesi denilmiştir. Ebubekirden sonra Ömer cümhur reisi intihap edilince ona hiçbir zaman resulullahın halifesi denilmedi. Resulullahın halifesinin halifesi namı verildi!

Bu da gösteriyor ki «halife» tabirinde birisine halef olan kimse manasından başka hiçbir mana mevcut değildi. Eğer bu tesmiye usulü devam etseydi sonra gelenler «resulullahın halifesinin halifesinin halifesinin... ilh. halifesi» ünvanını taşımak mecburiyetinde kalacaklardı ve peygamberden uzaklaştıkça da ehemmiyetleri azalacaktı, sifıra inecekti!

Görülüyor ki Ebubekir ile Ömer «Resulullahın halifesi» olmayı ve bu ünvanı taşımayı hiç düşünmemişlerdir. Ebubekire Muhammedin halifesi denildi. Ömere de Ebubekirin halifesi.

Ünvanları bukadar uzatmanın imkân haricinde olduğunu takdir eden Araplar, Ömere islâm hükümetinin vaziyetine uygun bir ünvan aramışlar ve bulmuşlardır. Buldukları bu ünvan da «Emirülmüminin» dir.

Yakubî bu noktayı şu suretle hikâye ediyor:

«Halife Ömere ilk defa olarak Emirülmüminin ünvanı verildi. Ozamana kadar kendisine halife halife Resulullah denirdi. Ona ilk defa olarak Emirülmüminin ünvanını veren Ebu Musa El-Eş'ari olmuştur. Yazdığı bir mektupta Ömere şöyle hitap etmişti: «Allahın kulu, müminlerin emiri Ömere». Sonra bu ünvan kaldı. Diğer bir rivayete göre, Mugire bin Şu'be, halifenin yanına girdiği zaman ona: «Selâm, ya Emirülmüminin» dedi. Ömer, Mugirenin caiz olmıyan bir şey söylediğini iddia ederek buna itiraz etmek istedi. Fakat Arap şu cevabı verdi: — Biz müslüman değil miyiz? — Evet. — Sen de bizim emirimiz değil misin? Ömer cevap verdi: — Vallah, doğru.» (Yakubî, II, 171-2) [1].

İşte asıl hakiki hakimiyet ünvanı bu idi. Tarihte halife namını taşıyan hükümdarlara hitap edildiği zaman onlara «Emirülmüminin» denilir.

[1] Leone Caetani: Annali dell' Islam, IV, § 83.

di. Son Osmanlı padişahlarına gelinceye kadar bu Emirülmüminin ünvanı devam etmiştir.

Peygamberin halifesi, vekili ne demektir? Bu tabir üzerinde biraz düşünmek iktiza eder. Muhammedte iki sıfat toplanmıştır: Medineye hicretten evvel Muhammed sadece bir peygamber idi. Mekke Araplarına muvahhidi pâk olan İbrahim dinini tavsiye eden, babalarına hiç resul gelmemiş olduğu için onları Allahın vahdetine ve Ahirete inanmağa davet eyliyen, bu daveti kabul etmeyenleri de cehennem azabile korkutan bir resul idi. Muhammedte bir hükümet kurmak arzusu ve davası yoktu. O bütün hayatını kendi kavminin manevî ve ahlâki necat ve selâmetini temine hasretmişti.

Muhammed ömrünün sonuna kadar bu idealinden ayrılmadı. Hayatının son zamanlarında tebliğ ettiği ayetlerin birinde «Artık bugün dininizi ikmal ettim» deniliyor. Muhammedin yirmi seneden fazla devam eden risaleti esnasında, bahusus bu ayeti de gördükten sonra, dini vazifesini ifa etmiş ve buna kendisi de emniyet getirmiş olduğuna hükmedebiliriz. Müslümanların içinde hiç kimse, bugüne kadar islâmiyetin yarım kalmış bir din olduğuna dair bir iddiaya kalkmamıştır.

Şu halde Muhammede peygamberlik vazifesinde bir vekil tasavvur edilebilir mi? Din âleminde peygamberlik vazifesi Allah tarafından yalnız bir zata tevdi olunur. O zat vazifesini görür, iş biter. Risalet, vekillik kabul etmez bir vazifedir. Muhammedin vefatı Allahtan gelen ahkâmın arkası kesilmiştir. Bundan sonra bir peygamber vekili ne yapacak? Böyle bir vekillige aklen imkân yoktur.

Fakat Muhammed yalnız Mekkedeki gibi manevî bir mürşit ve münzir, sadece bir resul olarak kalmadı. Medinede vakayı onu kuvvetli bir Arap cemaatinin başına geçirdi, bir hükümet reisi yaptı. Medine merkezi etrafında büyük bir dünyevi menfaat manzumesi teşekkül etmişti. İşte Muhammedin taraftarları içinde cidden büyük düşünceleri ve temiz ahlâkları ile temeyyüz eden bazı ashabı bu binayı yıkılmaktan kurtarmak, temin edilen Arap vahdetini bozmamak istediler. Muhammede bir halef düşündüler. Fakat bu peygamber Muhammede değil, hükümdar Muhammede bir halef idi. Muhammedin başladığı içtimâî ve siyasi inzulâba devam edecek, onu nihayete erdirecek bir halef. Böyle bir vazifeye bir halef olabildi ve lâzımdı.

Muhammed, hicretten evvel, Mekke'de vefat etmiş olsaydı kendisine bir halife düşünmek kimsenin aklına gelmezdi. Çünkü Muhammed söyliy-

ceğini söylemiş olacaktı. Fakat Muhammet, bir din neşrettikten başka bir hükümet kuruyordu. Din, manevî sahada kendiliğinden devam ederdi. Fakat hükümetin başına geçerek onu yürütmek lâzımdı.

İşte Ebubekir ancak bu hükümet vazifesinde Muhammede halife oldu ve o sırada hüküm süren ruhi haletlerin, maddi ve siyasi vaziyetin icabati dairesinde hareket etti.

Ebubekir, Medine hükümetinde Muhammetten sonra gelen bir cümhur reisinden ibarettir. Halifelik yalnız Medine hükümetinde Muhammedin yerine gelmektir. Peygamber Muhammedin peygamberlik vazifesinde yerine gelmek değildir.

Muhammedin hayatı esnasında peygamberlik vazifesi ile hükümdarlık vazifesi birbirine karışmış olduğu için kendisinin yerine müslüman Arap cümhuriyeti reisliğine intihap edilen Ebubekirde iki vazife, iki sıfat bulunabileceği tevehhüm edildi.

Fakat bu, Ebubekirin ve ondan sonra gelen Ömerin kabahatı değildir. Onlar hiçbir zaman, peygamberlik vazifesine devam iddiasına kalkmadılar. Onlar sadece Muhammedin ananelerini muhafaza ile kendilerini mükellef bildiler. Çünkü başka türlü hareket etmiş olsalardı Muhammedin kurduğu binanın derhal çökmesi ihtimali vardı.

Muhammedin vefatını takip eden senelerdeki şu vaziyeti gördükten, Kur'anın sükûtuna baktıktan ve Muhammedin hayatında din ve dünya işlerini ayırmak lüzumunu anladıktan sonra, artık hilâfet müessesesi hakkında ne düşünülebilir?

Bilâtereddüt hükmedebiliriz ki bu, saltanat kavgalarında tahakküm için sonradan icadedilmiş bir şeydir.

Din bakımından hiçbir kıymeti ve yeri olmayan hilâfet, acaba saltanat ve siyaset bakımından bir işe yaradı mı? Benim kanaatimce, halife ünvanı müstebit hükümdarların azamet ve gururunu okşamaktan başka hiçbir fayda temin etmemiştir. Halife ünvanını takınan bir hükümdar kuvvet sahibi oldukça bu kuvveti nisbetinde müessir olmuştur. Ellerinde hiçbir kuvvet kalmıyan halifeler Mısır sultanlarının himayesi altında, gösteriş kabilinden, Mısırdaki yaşadılar. Ne nüfuzları oldu, ne ehemmiyetleri.

Osmanlı padişahları da halife idiler. Fakat umumî harpte, peygamberin çocukları, peygamberin müslümanlığı kurduğu yerlerde kâfirlerle birleştiler ve halifeye isyan ettiler. Memleketimize hücum eden düşman askerleri içinde pek çok müslüman vardı. Osmanlı padişahlarının yeryüzünde

Allahın gölgesi ve peygamberin halifesi olmalarına rağmen yüzlerce milyon müslüman tebaaya malik olan müttefikler onlara Osmanlı saltanatını âdeta istiklâlden mahrum, küçük bir beylik haline indiren bir muahede imza ettirdiler.

Saltanat kaldırıldıktan ve Türk milleti hâkimiyetini eline alarak Cümhuriyeti ilân ettikten sonra, hilâfet müessesesinin siyasi bir alet makamında Türklerin elinde kalması memleket için faydalı olabileceği fikrine bir aralık ben de sürüklenmişim. Halbuki, artık hiçbir yeri ve manası kalmamış olan bu müessese kendi milli hudutları dahilinde kendi terakkisine çalışmak ve beynelmilel sahada bir sulh ve medeniyet âmili olmak isteyen Türk Cümhuriyetinin açık ve temiz siyasetine bir engel teşkil edecekti. Mazinin hataları ve dalâletleri ile hesabı kat'i surette kesmek, gizli ve entrikalı siyasetlerden çekinmek Türk Cümhuriyetinin harici siyaseti için hakikî kuvveti teşkil etmiştir.

Hüseyin Cahit

Kıtaplar arasında

(Küçük Notlar)

Siyasiyat, insanların hislerine ve ihtiraslarına taalluk ettiği ve netice hiçbir zaman muhitin mütehavvil şartlarından ayrı bir surette manzur olmadığı için bir ilim olamaz ve bundan dolayı istikbali kestirmek imkânı haricinde kalırsa da, yüksek şekilleri, sanat eserleri gibi bir dehannın ifadeleridir.

* *

Umumi harp en vahşi ihtirasları tekrar canlandırdı, medeniyetin iflâsı demek olan hadiselerle sebebiyet verdi. Heyeti umumiyesile alınırsa, Avrupa şimdi harpten evvelkinden daha fakirdir. Ahlâk cihetile de daha aşağıdır. Bütün bayağı sevkî tabîliler, en murdar ihtiraslar, eski dalâletler tekrar meydana çıktı.

* *

Asilzadeler nazarında, Devlet kendi sınıflarının elinde bir âlet olmaktan çıktığı gün, bir düşman demektir. Asırlarca müdet, bütün memleketlerin tarihi dahilî kavgaların daima yenileşmesinden ve kralların, prenslerin, asilzadelerin ecebî yardimlarına müracaatlarından ibarettir. Kralların ve kibarların kibir ve gururu her zaman siyasi karışıklıkların en mühim bir amili olmuştur.

* *

Orta sınıfları ve işçileri terkip eden büyük kütle milletin mukadderatına bizzaruru bağlıdır. Esalet hemen her memleket beynelmileldir. Kendi lisanını bırakarak beynelmilel bir lisan kullanır. Bütün tarihi aileler ızdıvaç, iş, menfaat dolaysıyla beynelmileldirler.

* *

Fransada en çok göze çarpan şey demokrasi müesseselerinin tesiri dolaysıyla halkın muhafazakar olmasıdır. İhtilâde bahsedener bile bunu, hakikat haline geçmemek şartile arz edilecek bir şey gibi telâkki ederler.

Hükümdarlık İdaresinin Ruhu

Düşmüş hükümdarlık idarelerinin tekrar ihya edildiğine dair tarihte hiçbir misal yoktur. Düşen hükümdarlıklar birbirleri ardınca sönüp gittiler. Kimse eşef etmedi, kimse onlara karşı bir muhabbet duymadı. Bugün Fransada, Almanyada, Macaristanda hâlâ krallık taraftarları vardır. Fakat bilhassa Fransada bunlar hiçbir büyük tesir yapmıyorlar. Hiç kimse bir hükümdarlık idaresinin tekrar kurulması ümidini beslemiyor. Avrupadaki mühim krallıklar arasında ayakta kalmış yegâne hükümet İtalyadır. Fakat artık o da hiçbir istikrar eseri göstermiyor.

Yeni teessüs etmiş yegâne hükümdarlık nümesi Arnavutlukta. Fakat o da sekiz yüz bin nüfuslu küçük, fakir bir memleket. Binaenaleyh mesele hiçbir siyasî ehemmiyeti haiz diye telâkki olunamaz.

Cümhuriyetçi memleketlerde krallık taraftarlarının tekrar hükümete gelmek ümidini beslemeleri pek boşunadır. Tarih tekerrür etmez. Hükümdarlık lehindeki bütün hareketlerde, beyhude yere, otorite ve askerî büyüklük fikirleri etrafında kutsî ve mistik bir hava uyandırmaya çalışıyorlar. Fransada kraliyetçiler ya mürteci ruhlu, eski ananelere tapan kimselerdir, yahut birtakım züppelerdir. Bazı memleketlerin cümhuriyet müesseselerine karşı hudutsuz bir itimat beslenmeyebilir. Fakat kralların tekrar işbaşına gelmelerini kim ister? Sokak adamları bile şimdi II nci Wilhelm ile XIII üncü Alphonse'un ne olduklarını bilirler. Duc de Guise'in ne olduğuna da pekâlâ vakıftırlar. Salonlarda krallık lehinde konuşulabilir, papalık mahafili böyle hulyalara düşebilir. Hepsî kabildir. Fakat bugün katolik kilisesi bile hükümdarlık lehinde bir irtica hareketinin mesuliyetini uhdesine almaz. Hükümdarlar düşer düşmez en iptida onlara katolik kilisesi arkasını çevirir. Fransada krallık mahdut irtica hareketleri için bir bahaneden ibarettir. Almanyada ırkçılar ve nasyonalistler hükümdarlığı içlerinden isteseler bile açıktan açığa hükümdarlık taraftarı görünmeğe cesaret edemiyorlar.

Herzaman, hükümdarlıklar kendilerine ilâhî bir menşe vermeğe yahut rühbanî vazifeler deruh-te etmeğe çalışmışlar ve kendilerinin kutsî vasıflarına itikat azaldıkça yahut ortadan kalkıkça zayıflamışlardır. Mısırdaki, otokratik hükümdarlığın tam inkişafı dinî vazifesi yüksek olduğu za-

mana, inhitatı da kutsî vasfını kaybettiği devreye tesadüf eder.

Beniisrail hükümdarlığı, millî teşekkülün sebebi değilse de herhalde buna yardım etmişti. Bu hükümdarlık sadece Jahvé tarafından tasdik edilmiş değil, bilâkis istenilmiş diye telâkki olunmuştur. Gerek Mısır gerek Beniisrail hükümdarları, ulûhiyet ile münasebette bulunurlardı, esrar ile örtülü nüfuz ve kudrete sahip idiler. Mısır kralının asası kendisini tutana tabiat üstünde kudretler verebilirdi. Onu eline alan namağlûp olurdu.

Yeni zamanlarda da, Fransanın XIV üncü Louisinden Almanyanın II nci Wilhelmine ve Rusyanın II nci Nicolasına varıncıya kadar bütün mutlak ve müstebit hükümdarlar hükümdarlık makamını dinin nüfuz ve itibarı ile kuşatmağa heves etmişlerdir. Din düştüğü ve zayıfladığı zaman da arkasından çok geçmeden hükümdarlığın nüfuz ve itibarı düşer. Bunun içindir ki en uşak ruhlu dalkavuklar daima kralları Allahın iradesinin bir ifadesi gibi göstermeğe, krala yalnız bir vazife değil, ilâhî bir manzara vermeğe çalışmışlardır.

Mutlakiyet idaresinin nazariyecisi olan ateşli dalkavuklardan Bossuet kralda ulûhiyetin bir ifadesini görürdü. *Mukaddes kitaptan istihraç edilmiş siyaset* eseri mutlakiyetin en zelilâne bir ifadesidir. Bunda kral, dine de mugayir olarak, Allahlık derecesine çıkarılmıştır. Devlet demek kral demek olduğu, bütün nüfuz ve kudretin, otoritenin krala ait bulunduğu, tebaasının hayat ve mallarına kralın istediği gibi tasarruf edebileceği fikri hertürlü adilliklere daima hazır bulunan bu yüzsüz peskapos tarafından boş ve tantanalı bir surette ayuka çıkarılmıştır. Bossuet nazarında, en esaslî prensip kralın lâhutî olmasıdır. Kralı ayıplamak yahut sadece tenkit etmek Allaha küfretmektir.

Hükümdarlara Allahlık payesi vermek asrî cemiyette kabil değildir. Onun için, Bossuet, zeki fakat ahlâksız bir adam olan XIV üncü Louisi sadece Mesih addediyordu. Bossuet âlim bir adamdı. Kâinatın tarihi hakkında mütalealar yürütürdü. Bu uşakça hayranlığı belki samimî idi, belki bir zillet haleti ruhiyesine tekabül ediyordu. Fakat asrî kavimler, maarifin intişarı sayesinde ve bilhassa dinsizlik sayesinde vaktile bizim ecdadımızı hürmetlere garketmiş olan şeylere şimdi gülüyorlar. Yalnız, Çar zamanının sefil köylü sınıfı Çarı lâhutî bir şahsiyet tanırlardı. XIV üncü Louisin son çocuğu eski ıspanya kralı XIII üncü Alphonse hükümdarlığı zamanında bile dostları ve muarız-

Hükümdarlık İdaresinin Ruhu

Düşmüş hükümdarlık idarelerinin tekrar ihya edildiğine dair tarihte hiçbir misal yoktur. Düşen hükümdarlıklar birbirleri ardınca sönüp gittiler. Kimse eşef etmedi, kimse onlara karşı bir muhabbet duymadı. Bugün Fransada, Almanyada, Macaristanda hâlâ krallık taraftarları vardır. Fakat bilhassa Fransada bunlar hiçbir büyük tesir yapmıyorlar. Hiç kimse bir hükümdarlık idaresinin tekrar kurulması ümidini beslemiyor. Avrupadaki mühim krallıklar arasında ayakta kalmış yegâne hükümet İtalyadır. Fakat artık o da hiçbir istikrar eseri göstermiyor.

Yeni teessüs etmiş yegâne hükümdarlık nümesi Arnavutlukta. Fakat o da sekiz yüz bin nüfuslu küçük, fakir bir memleket. Binaenaleyh mesele hiçbir siyasî ehemmiyeti haiz diye telâkki olunamaz.

Cümhuriyetçi memleketlerde krallık taraftarlarının tekrar hükümete gelmek ümidini beslemeleri pek boşunadır. Tarih tekerrür etmez. Hükümdarlık lehindeki bütün hareketlerde, beyhude yere, otorite ve askerî büyüklük fikirleri etrafında kutsî ve mistik bir hava uyandırmaya çalışıyorlar. Fransada kraliyetçiler ya mürteci ruhlu, eski ananelere tapan kimselerdir, yahut birtakım züppelerdir. Bazı memleketlerin cümhuriyet müesseselerine karşı hudutsuz bir itimat beslenmeyebilir. Fakat kralların tekrar işbaşına gelmelerini kim ister? Sokak adamları bile şimdi II nci Wilhelm ile XIII üncü Alphonse'un ne olduklarını bilirler. Duc de Guise'in ne olduğuna da pekâlâ vakıftırlar. Salonlarda krallık lehinde konuşulabilir, papalık mahafili böyle hulyalara düşebilir. Hepsî kabildir. Fakat bugün katolik kilisesi bile hükümdarlık lehinde bir irtica hareketinin mesuliyetini uhdesine almaz. Hükümdarlar düşer düşmez en iptida onlara katolik kilisesi arkasını çevirir. Fransada krallık mahdut irtica hareketleri için bir bahaneden ibarettir. Almanyada ırkçılar ve nasyonalistler hükümdarlığı içlerinden isteseler bile açıktan açığa hükümdarlık taraftarı görünmeğe cesaret edemiyorlar.

Herzaman, hükümdarlıklar kendilerine ilâhî bir menşe vermeğe yahut rühbanî vazifeler deruh-te etmeğe çalışmışlar ve kendilerinin kutsî vasıflarına itikat azaldıkça yahut ortadan kalkıkça zayıflamışlardır. Mısırdaki, otokratik hükümdarlığın tam inkişafı dinî vazifesi yüksek olduğu za-

mana, inhitatı da kutsî vasfını kaybettiği devreye tesadüf eder.

Beniisrail hükümdarlığı, millî teşekkülün sebebi değilse de herhalde buna yardım etmişti. Bu hükümdarlık sadece Jahvé tarafından tasdik edilmiş değil, bilâkis istenilmiş diye telâkki olunmuştur. Gerek Mısır gerek Beniisrail hükümdarları, ulûhiyet ile münasebette bulunurlardı, esrar ile örtülü nüfuz ve kudrete sahip idiler. Mısır kralının asası kendisini tutana tabiat üstünde kudretler verebilirdi. Onu eline alan namağlûp olurdu.

Yeni zamanlarda da, Fransanın XIV üncü Louisinden Almanyanın II nci Wilhelmine ve Rusyanın II nci Nicolasına varıncıya kadar bütün mutlak ve müstebit hükümdarlar hükümdarlık makamını dinin nüfuz ve itibarı ile kuşatmağa heves etmişlerdir. Din düştüğü ve zayıfladığı zaman da arkasından çok geçmeden hükümdarlığın nüfuz ve itibarı düşer. Bunun içindir ki en uşak ruhlu dalkavuklar daima kralları Allahın iradesinin bir ifadesi gibi göstermeğe, krala yalnız bir vazife değil, ilâhî bir manzara vermeğe çalışmışlardır.

Mutlakiyet idaresinin nazariyecisi olan ateşli dalkavuklardan Bossuet kralda ulûhiyetin bir ifadesini görürdü. *Mukaddes kitaptan istihraç edilmiş siyaset* eseri mutlakiyetin en zelilâne bir ifadesidir. Bunda kral, dine de mugayir olarak, Allahlık derecesine çıkarılmıştır. Devlet demek kral demek olduğu, bütün nüfuz ve kudretin, otoritenin krala ait bulunduğu, tebaasının hayat ve mallarına kralın istediği gibi tasarruf edebileceği fikri hertürlü adilliklere daima hazır bulunan bu yüzsüz peskapos tarafından boş ve tantanalı bir surette ayuka çıkarılmıştır. Bossuet nazarında, en esaslî prensip kralın lâhutî olmasıdır. Kralı ayıplamak yahut sadece tenkit etmek Allaha küfretmektir.

Hükümdarlara Allahlık payesi vermek asrî cemiyette kabil değildir. Onun için, Bossuet, zeki fakat ahlâksız bir adam olan XIV üncü Louisi sadece Mesih addediyordu. Bossuet âlim bir adamdı. Kâinatın tarihi hakkında mütalealar yürütürdü. Bu uşakça hayranlığı belki samimî idi, belki bir zillet haleti ruhiyesine tekabül ediyordu. Fakat asrî kavimler, maarifin intişarı sayesinde ve bilhassa dinsizlik sayesinde vaktile bizim ecdadımızı hürmetlere garketmiş olan şeylere şimdi gülüyorlar. Yalnız, Çar zamanının sefil köylü sınıfı Çarı lâhutî bir şahsiyet tanırlardı. XIV üncü Louisin son çocuğu eski ispanya kralı XIII üncü Alphonse hükümdarlığı zamanında bile dostları ve muarız-

ları tarafından boş ve yalancı bir adam, hayasız ve yüzsüz bir spekülâtör telâkki edilmiştir. Bugün hiçbir İtalyan papası İtalya kralının halinde kutsi bir şey var, alında lâhutî bir şey parlıyor demeye cesaret edemez, çünkü büyük kahkahalarla karşılanacağını bilir. Asri bir adamın hükümdarlarda lâhutî bir vasıf bulunduğuna itikat edebilmesi kabil değildir.

Büyük harpten sonra birbiri ardınca düşmüş olan krallar nüfuz ve itibarlarını, şeref ve haysiyetlerini zaten kaybetmişlerdi. İspanyanın mürteci papasları bile XIII üncü Alphonseda lâhutî bir vasıf vardır demeye kızarırlar.

Umumî harpten sonra bir tarafa atılan kralar ve ipmaratorlar büyük bir itibarsızlık içine düşmüşlerdir. II nci Nicolas, II nci Wilhelm, XIII üncü Alphonse hakkındaki neşriyat, resmî vesikalar bunların ahlâkî düşkünlüklerinin delilleridir. Blasco İbanezin *Alphonse XIII démasqué* eseri pek mübalâğalı gibi görünmüştü. Halbuki vakayı bunun bir hakikat olduğunu ispat etmiştir. Blasco İbanez, Primo de Riverayı *feci bir maskara* diye tarif eder. Kralın bir yalancı, bir sahtekâr olduğunu söyler. Kral Âkil Alphonse tarafından toplanan Castille kanunları mecmuası kralın insanlık üstünde bir vücut olduğunu gösterir. Kraliçe Marie-Anne d'Autriche'e ipek çorap hediye eden esnaf loncasına mabeyinci: «Pekâlâ biliyorsunuz ki İspanyol kraliçelerinin bacakları yoktur» diyebilmişti. Castille kralı II nci Jeanın budalılığı umunun hürmet ve riayeti içinde saltanat sürmesine mani teşkil etmemiştir.

Yeni zamanların hükümdarlıkları derebeyliklere galebe çalarak medeniyete büyük hizmetler etmişler ve bazı kere kilisenin nüfuz ve kudretini de kırmışlarsa da ancak dini alet ederek iktidar mevkiinde kalabilmişlerdir. Viyana kongresini takip eden krallıkların ve Metterinchin bütün politikası taht ile mihrabın siyasî nüfuz ve tesir için iki kutup teşkil ettiği fikrine isitnat eder.

Heryerde her zaman krallar dinî kuvvetin başında bulunmuşlar ve dinî bir nüfuz ve kudret sahibi olmuşlardır. Fransa, İspanya, Avusturya krallarına uzun müddet katolik kral, hristiyan kral, pek hristiyan kral denilmesi bu vasıftan dolayıdır. Mutlak hükümdarlıkların hepsinin mahiyeti budur.

Télémaque, hoş bir saffet ile: «Kral olmak hoş gitmez bir şey değildir» diyordu.

Asırlarca müddet beşeriyet, kral oldukları için arazilerini muhafaza etmeye ve genişletmeye çalışan, yahut kral olmağa göz diken, yahut aynı

aile içinde krallık mevkiini kanlı cinayetler vasıtasile elde etmeye uğraşan kimselerin sebep oldukları kavgalarla helâk olup gitmiştir.

Fakat tarih gösteriyor ki mutlak ve müstebit hükümdarlıklar ortadan kalkıyor, yerlerine hep cümhuriyetler yahut parlamento rejimleri kaim oluyor.

Avrupada takriben 498 milyon insan var. Bunların yalnız yüzde on beşi hükümdarlık usulünü muhafaza etmektedirler. Avrupanın 36 devletinden (Cemiyeti akvam tarafından muvakkaten idare olunan yerlerle Vatican Devleti hariçtir) ancak on birinde hükümdarlık şekli kalmıştır. Yeni kıt'alar, Amerika ile Avusturalya cümhuriyet teşkilâtı esasiyelerinden başka bir şey bilmezler. Bütün dünyayı kaplıyan böyle geniş bir hareket keyfi ve tesadüfi olabilir mi?

Nasıl derebeylik rejimi anarşiye galebe çalan bir zaruret idiyse, nasıl büyük hükümdarlıklar derebeyliği yıkmak gibi tarihî bir vazife gördülse cümhuriyet düsturunun intişarı ve henüz sağ olan hükümdarlıkların hakikî bir cümhuriyet düsturuna uymaları da keyfi ve tesadüfi değildir. Bir zaruret ve icaba tekabül etmektedir. Çünkü asri Devletin varlık şartları bunu icap eyliyor.

Francesco Nitti
Eski İtalya Başvekilli

Kitaplar arasında

(Küçük Notlar)

Daima aynı ticaret ve aynı san'at ile meşgul olmuş büyük bir tüccar yahut büyük bir fabrikacı iktisadın umumî meselelerini ihata edebilmeğe pek zorlukla kadir olur. Onlar bu meseleleri yalnız temsil ettikleri menfaat bakımından görürler.

Avrupanın her tarafında, maliye vekâletine getirilen bankerlerin hemen kâffesi pek âdi bir netice temin etmişlerdir. İngilterede, Fransada, Alamanyada, İtalyada en büyük maliye islahatı bankerler yahut maliyeciler tarafından değil idareden yetişmiş kimseler, mümtaz iktisatçılar yahut muktedir parlamento mensupları tarafından yapılmıştır.

**

Köylülerin küçük araziye malik olmaları yalnız büyük bir iktisadi ehemmiyet arz etmekle kalmaz. Bunun içtimai büyük bir kıymeti de vardır. Çünkü köylüler bütün kudretleri muhafaza ederler ve vücade getirirler. Çünkü köylüler daima memleket nüfusunun en sağlam kısmını teşkil ederler. Bütün kanunlar küçük mülkiyeti himaye ve müdafaa için daimî bir gayret sarfederler. Vergi sistemlerinin, küçük köylü arazisinin haczedilememesinin, zirai krediye ehemmiyet verilmesinin başka gayesi yoktur.

Öteden Beriden :

Hükümdarlara

ve

Hükümdarlık Rejimine dair

Krallar için ne aile vardır, ne vatan, ne din. 1914-1918 harbine iştirak eden Avrupanın büyük hükümdarları hep birbirlerinin akrabaları idiler. Eğer harp içinde alelade bir vatandaş birçok hükümdarların yaptıkları gibi hareket etmiş olsaydı idam edilirdi.

* * *

Din bile hükümdarlar için bir his olmaktan ziyade bir siyaset meselesidir. Protestanlıktan katolikliğe, katoliklikten ortodoksluğa kolayca geçilir. Tıpkı sokak esvabını çıkarıp akşam esvabı giymek gibi. Rusya imparatoriçesi, II inci Nicolasın talihsiz karısı Alexandra Feodorovnanın adı Alice de Hesse idi. Evlendiği zaman Alman iken Rus ve ortodoks oldu. Çılgınlığı arasında, ortodoksluğun batıl fikirlerini son çökünlük derecesine çıkardı.

İspanya kraliçesi Victoria Eugénie Christine protestan idi. Katolik oldu. Gülünç ve koyu bir papascılık etti. Cizvitlerin kontrolü altında kaldı. İtalya kraliçesi prenses Hélène Pérovitch ortodoks idi. Fakat, evlenmek için, katolikliği kabul etti. Belçika kraliçesi kolaylıkla vatan değiştirdi. Kendisi Bavyeralı Princesse Elisabeth iken harp içinde daima Almanlara karşı gayet düşmanca hissiyat gösterdi. Bulgaristan kralı Ferdinand katolik olmakla beraber oğlunu ortodoks dininde büyüttü. Princesse Jeanne de Savoie, Bulgarsitan kraliçesi olmak için ortodoks bir kral ile evlendi. Romanyanın kraliçe Mariesi, İsveçin prenses Astridi ve daha birçokları protokolun icabına göre yalnız vatan değil din de değiştirmişlerdir.

* * *

İspanya kraliçesinin pek göze çarpan papascılığı hakiki bir katoliğe nefret vermek icap ederdi. Çünkü bu kadının evleninceye kadar protestan olduğu malûm idi. Battenberg ailesinin İngilterede oturan bütün kolu aslen halis Alman olmakla beraber, harp içinde Prinz (Prinzessin) ünvanlarını terkederek İngiltere hükümetinin müsaadesile Mountbatten ünvanını almışlardır. Bu, eski adlarının İngilizce tercümesinden başka bir şey değildir. Sanki isim değiştirmekle mençe, kan ve hissiyat değiştirmiş!

* * *

Hâlâ hükümdarlık eden kralların şecereleri tetkik edilirse hiçbirinin milli olmadıkları görülür. Hattâ eski hükümdar hanedanlarının bile izdivaç dolayısıyla kanları okadar karışmıştır ki hiçbirinde artık milli vasıf kalmamış gibidir. Avrupanın en müstebit kralı, Asyalı bir hükümdar denilebilecek olan XIV ncü Louis ecnebi bir kadından dünyaya gelmişti, ecnebi bir kadının kocası idi. Siyasî terbiyesini İtalyalı bir serseriden, Mazarinden almıştı. II inci Wilhelmde pek az Alman kanı vardı. II inci Nicolasın damarlarında hemen hiç Rus kanı yoktu. XIV üncü Louisden evvel Catherine de Médicis, Marie de Médicis, Anne d'Autriche ve ondan sonra Marie Leczinska, Marie-Antoinette ecnebi idiler. Mutlakiyet idaresi altındaki İspanyaya asırlarca müddet iptida Avusturyalı bir hükümdar hanedanı, sonra bir Fransız hanedanı hükmetmiştir. Bugün bile İngiltere kral hanedanı, Romanya kral ailesi, eski Yunanistan kral ailesi, Holanda ve Bulgaristan kral aileleri Cermen yahut Avusturyalıdır. Rusya imparatorluk hanedanı büyük nisbette Alman idi. İsveç kral ailesi efendisi olan Napoléona hıyanet etmiş bir Fransız serserisinden inmektedir.

* * *

Mazide, en mağrur kraliçeler ve imparatoriçeler bile, menfaatleri icap ettiği zaman, kuvvetli kralların odalıklarına yüzü dökmeğe tenezzül ederlerdi. Avusturya imparatoriçesi ve Macaristan kraliçesi kibirli Marie-Thérèse'in madam Pompadoura gayet zelifâne mektuplar yazmaktan çekinmediği görülmüştür. Bir kasap kızı olan bu muhabbet tellâhı adı fahişeye sevgili *cousine*'im diye hitap ediyordu.

* * *

Bavyerada Wittelsbachlar, Almanyada Hohenzollernler, Avusturya ve Macaristanda Habsbourglar, Rusyada Romanofflar, İspanyada Bourbonlar, arkalarında hiçbir teessüf hissi bırakmadan düştüler. Kahramanca hiçbir tavır, asilâne hiçbir hareket göstermeden sefilâne gittiler. Yalnız, kabil olduğu kadar, maddî vaziyetlerini kurtarmayı düşündüler. İngiltere kralı I inci Charles, Fransa kralı XVI üncü Louis ölümlerinin necabeti ve vakarile hükümdarlığın tekrar tesisini temin ettiler. Zamanımızdaki hükümdarlık likidasyonu trajediden ziyade komedyaya benzer. Zarif bir adam olan Talleyrand, Bourbonların büyük kolunun sonuncu kralına güzel bir cevap vermişti. Kral, bir hükümdarın hiç mağlûbiyet kabul edemeyeceğini kemali

gurur ile söyledikten sonra taht ile darağacından birini tercih mevkiiinde kaldığını beyan etmesi üzerine şu mukabelede bulunmuştu: «Haşmetpenah, posta arabasını unutuyorlar». Biraz sonra X uncu Charles posta arabasına binerek uzaklaşan krallar silsilesine önyak oldu ve Cherbourgdan vapura bindi.

I inci Nicolasdan başka bütün Avrupa kraları ve bilhassa büyük imparatorlar da aynı suretle memleketlerini terketmişlerdir.

* * *

Fransa kralı XIII üncü Louis, yeryüzünde Allahı temsil ettiğine kani olduğu için icraatından hiçbirinin münakaşa edilmesine tahammül edemezdi. XIV üncü Louisnin hatıralarında parlâmentolara karşı istihkar hissinden başka, kral Allahı temsil ettiği için her şeyi yapabileceği fikrine de tesadüf olunur. «Allahın iradesi öyledir ki kim tebaa olarak doğmuşsa hiç düşünmeden itaat etmeğe mecburdur.» XIV üncü Louis «bizim derecemizde bir adamın, tebaasının kanunlarına tebaiyet etmeğe mecbur olması» gibi bir felâket olamayacağı fikrinde idi. Krallar Allahı temsil ettikleri kanaati ile büyütülürdü. Kendilerini herkesin âmiri, hayat ve mallarının sahibi sanırlardı. Mareşal Villeroi, XV inci Louisnin hocası, halk tarafından alkışlanan küçük krala şöyle diyordu: «Görüyorsunuz, efendimiz, bütün bu halk, bütün bu insanlar hep sizindirler, siz onların efendisisiniz. Kendilerini memnun etmek için onlara bir parçacık bakınız. Çünkü hepsi sizindir, siz onların sahibisiniz.» duc de Saint-Simon, kendisi de bir saray dalkavuşu olmakla beraber, bu sözlerden nefret duymuştu. «Mareşal Villeroi'nin pek alenen ve pek sık tekrar edilen bu dersi büyük bir dedikoduya sebep oldu ve mareşala pek az bir şeref temin etti. Güzel derslerinin tesirini en iptida kendisi tecrübe eylemiştir.» (Saint-Simon, Mémoires).

* * *

Duc de Richelieu gibi yüksek mevkideki bir adam, madam de Maintenona krala kendisini affettirmesini rica ettiği sırada şu satırları yazıyordu: «Kendisini iki ay görmeden durmaktan ise ölmeyi tercih ederim.» La Bruyère diyor ki: *Sofu bir adam dînsiz bir kral zamanında dînsiz olandır.* Duc de Saint-Simonun hatıraları gayet dikkate şayandır. Müstebit bir hükümdar devrinde bütün asilzadeler sınıfının nekadara aşağı bir dereceye düştüğünü görüp titrememek kabil olmuyor. Cerrah Fagon krala bir çibandan dolayı ameliyat yaptığı zaman bir sürü

dalkavuk kendilerine ameliyat yapmak için cerrahe koşular, ameliyat yaptırılmayınca teessürler içinde kaldılar.

* * *

Kralların şahsî hiçbir kredileri yoktu. Krallar çok kere sözlerini tutmadıklarından kendilerine borç para verenler pek ihtiyatlı davranırlardı. Elmaslarla beraber bazan ileri gelen adamları rehin olarak alırlardı. XIII üncü asır ortalarında, İngiltere kralı III üncü Henri ecnebi mukrizlere rehin olarak hükümdarlığın elmaslarını tevdi etti. Hatta onlara, borcunu ödiyemezse kendi nefsinin teslim edeceğini de vadeyletti.

1415 tarihinde, V inci Henri parlâmentodan altmış bin liralık bir muavenet istihsal edince, bunu teminat göstererek istikraz yapmaya kalktı ve ayrıca rehin olarak kral hanedanından üç şehzadeyi de ayırdı. Buna rağmen gene istediği paranın ancak bir kısmını alabildi. Üst tarafını da almak için tacını ve elmaslarını rehin vermeğe mecbur oldu.

Başka memleket kralları da aynı şeyi yapıyorlardı. XI inci asırda, Alman imparatoru III üncü Henri tacını rehin verdi. XIII üncü asırda, lâtin imparator Baudouin İsaye ait mukaddes haç parçası ile diken tacı, mızrak demirini, süngüyü rehine koymuştur. Riyavete göre, imparator II inci Baudouin sakalını rehin etmiştir. 1703 de ve 1813 de, Avusturya hanedan elmaslarını rehin vermiştir. Diğer bir teminat şekli de borç ödeninceye kadar bir vilâyeti yahut bir şehri teslim etmektir. XVI inci asırda, Assise kalesi papa tarafından Cosme de Médicise böyle rehin verilmişti.

* * *

Hükümdarlık pek tabii olarak hürriyetten nefret eder. Çünkü hükümdarlığın prensipi bir kişinin umuma hâkim olmasıdır ve temayülü de bu tahakkümü mümkün olduğu kadar çoğaltmaktır.

Kitaplar arasında

(Küçük Notlar)

Asalet ve servet insanları hırsı caha müstait yapar. Hırsı cah ta tahakküm ve taassup doğurur. Bu ise hürriyetin ve demokrasinin nefsi ve ifkârı demektir. Halk içinden gelen bir hareketle, hürriyet ister. Machiavel: Zikudret olanlarda, diyor, tahakküm etmek arzusu vardır. Halbuki halk yalnız taz-yik altında kalmamayı ister. Binaenaleyh hür yaşamak hususunda en kuvvetli irade halkten gelir. Halk adamları hükümet nüfuz ve kudretini gasp edemedikleri için hürriyeti müdafada en çok menfaattardırlar.

Hocalar Saltanatı

Müslümanlıkta rühbanlık yok deniliyor. Bu rühbanlık kelimesi üzerinde biraz durmak icap eder. Çünkü müslümanlıkta resmen «rühban» diye bir sınıf mevcut olmadığını hep biliyoruz. Fakat acaba dinde bulunmayan bir müesseseye filiyatta yerleşmiş ve asırlardanberi hükmünü icra etmemiş midir?

Rühbanlıktan maksat Allah ile kul arasında ibadet için bir mütevasıt rolünü oynayacak, yol gösterecek, adab öğretecek ve bunu sanat edinerek yaşayacak bir sınıfı mahsus demek ise bugünkü müslümanlıkta papaslığın en müthiş mevcut olduğuna tereddütsüz hükmedebiliriz.

Tahsil görmüş küçük bir arap ekalliyeti istisna edilecek olursa, bugün hiçbir müslüman Allahın kitabı olduğuna iman ettiği Kur'anı eline alıp ta vicdanile Allahını karşı karşıya bulunduramaz Çünkü okuduğunu anlaması kabil değildir. Son zamanlara gelinceye kadar elde bir Kur'an tercümesi yoktu. Tefsir tarzında yazılan kitaplardan da bir mana çıkarabilmek herkesin işi değildi. İşte bu suretle, Allah ile kul arasında bir duvar çekilmiş bulunuyordu. Müslümanlar, dinlerini ancak bir mütevasıt sınıfın yardımıyla öğrenmek mecburiyetinde idiler. Hocalar dediğimiz bu mutavassıt sınıf ise büyük müslüman kütlesini daima cahil bir vaziyette bırakmayı, Allaha varmak isteyen müminler ile Allah arasında teşrifatçı ve mabeynci rolünü oynamayı menfaatları icabından bilmişlerdir. Çünkü başka türlü olsa idi vücutlarının hikmeti kalıyacaktı.

Binaenaleyh, bugün bizim müslümanlık diye bildiğimiz şeyler ülema bize neyi bildirmek ve ne türlü bildirmek istemişlerse ondan ibarettir. Fakat acaba onların asırlardanberi neşrettikleri fikirler hakikatte Muhammedin ve Kur'anın koyduğu fikirler ve hükümler midir?

Hocalar dine ve dünyaya dair bütün hakikatleri yalnız kendileri bilmek ve müslümanlık yalnız kendilerininin anladıkları ve anlatmak istedikleri şekilden ibaret olmak yolundaki esasları ortaya çıkarmakla müslüman dünyası içinde bir hocalar saltanatı kurmuşlardır ki bunun kuvvet ve şiddeti en müstebit saltanatları bile geçmiştir.

Bu hocalar saltanatının güya dine istinat eden temellerini biraz tetkik etmek hiç de faydasız sayılamaz.

Kur'anın bir ayetinde Allaha ve Resule itaat emredildikten sonra, «içinizden ulüme olanlara da itaat ediniz» deniliyor.

İşte hocalar saltanatının ilk temeli bu emir ile kurulmuş oluyor. Daha doğrusu buna hocaların verdikleri mana sayesinde bu saltanat teessüs ediyor.

Hocalar kendilerine karşı bütün müslümanların köleliğini temin eden bu yüksek mevki Kur'anın bu emrinden istifade ederek temin eylerken epeyce mahirane davranmışlardır.

Kur'anın bahsettiği «ulüme» kimlerdir? Hocalar, evvelâ, bunu bütün müslümanlar hesabına kendileri düşünmek hakkını haiz imişler gibi ortaya atılmışlar, «Emirin nasbettiği valiler ve hâkimler olması» ihtimalini ileri sürmüşlerdir.

Bu tefsir ile hocalar bir şey elde etmiş olmu-yorlardı. Fakat müstebit hükümdarların keyfi icraatını okşuyorlardı. Bu diplomatiklikten sonra işi kendi lehlerine çevirmek çaresini düşünmüşler, yahut bundan murat «ülema» dır hükmünü vermişlerdir. Bu bapta yürüttükleri muhakeme pek parlaktır:

«Çünkü ülema erbabı şeriat olduklarından reisi hükümetin bile umuru dinde ülemaya itaati vaciptir. [1]

Iptida biraz tereddüt eder gibi görünüyorlar, müstebit hükümdarları azıcık memnun ve tatmin ettikten sonra âdeta çekine çekine ulümeirden maksat ülema da olabilir derken arkasından kat'i bir hüküm geliyor. Hem öyle bir hüküm ki hükümet reislerini bile ülemaya itaate mecbur bırakıyor!

Bunda da kurnazlık var. Bu fani dünyanın hiçbir nimetine ehemmiyet vermez gibi görünmek isteyen hocalar hükümet reislerini yalnız din işle-rinde ülemaya itaate mecbur tutmak iddiasına kalkmakla iktifa ediyorlar. Fakat din ile dünya işle-rini birbirinden ayrılmaz bir halde göstermek sure-tile hükümdarları tekml hareketlerinde kendile-rine itaat ile mükellef bulundurdıkları meydan-dadır.

Mutlak ve müstebit padişahlara karşı bile tagallüp iddiasına kalkan hocaların biçare kimsesiz halk üzerinde ne müthiş bir hüküm ve nüfuz sahibi olmak istiyebilecekleri pek kolay tahmin olunabilir.

Hocalar bu ayetle temelini attıkları saltanat-larını yine Kur'anın başka ayetlerinden aynı çürük ve gülünç mantık ile çıkardıkları mana sayesinde genişletmeğe çalışmışlardır.

Hocalar, Kur'anın bir ayetine istinat ederek, Kur'andan «istinbat» tarikle hükümler çıkarmak müsaadesi mevcut olduğuna karar vermişlerdir. Fakat Kur'andan kim mana çıkaracak? Kendileri!

[1] Hülâsatülbeyan fitefsiril Kur'an, C. 5, S. 121.

Bu yalnız onlara mahsus bir inhisar ve imtiyazdır. Bu imtiyazı onlara kimse vermiyor, kendileri alıyor! İşte hocalar kendilerinde bir kere bu imtiyazın mevcut olduğuna hükmettikten sonra derhal nüfuzlarını hissettiriyorlar:

«Avamı nâsın fûruu amelde ülemayı taklîle-rinin vacip» olduğuna hükmediyorlar. [1]

Burada da aynı kurnazlık. Hepimizi din namına kendilerini taklide mecbur eden hocalar bizden bu körkörüne itaati zahiren «fûruu amal» de istiyorlar. Fakat manası bile pek iyi anlaşılma-yan bu küçücük takyidin gözden kaçmasından kolay ne vardır? Ortada yalnız bir hüküm kalıyor, o da avamı nâs ülemayı taklide mecburdur kaide-sinden ibarettir.

Hocalar bu kadarla da kalmadılar. Müslü-manları din işleri ile uğraşmaktan uzaklaştırmak, kendileri din namına istedikleri gibi oynyabilmek için ortaya başka esaslar da atıldılar.

Din ahkâmını bilmek herkes için lâzım değil-dir, onu ülemanın bilmesi kâfidir dediler.

Fakat bu da hocaların tağallüp ve tahakküm hırsına kâfi gelmedi. Kur'andan istinbat tarikile mana çıkarmak yalnız teferrüata ati şeyler hakkın-da idi. Onlar müslümanlığı bütün bütün kendi ke-yiflerine tâbi tutmak hırsını besliyorlardı. Onun için ortaya bir de «içtihat» çıkardılar. Fakat bu içtihat yalnız ülemanın içtihadı olacaktı.

Bugün müslümanlığın esas kaidelerinden biri olarak iddia edildiğine göre:

Ülemanın içtihadına mutlaka itaat lâzımdır. İtaat etmeyen kâfir olur.

Hocalar saltanatı için bir adım atmak daha kalıyordu. O da gecikmedi.

Kâfir olan kimsenin katli icap eder, dediler. Bir kimsenin kâfir olduğuna kim fetva verecekti? Hocalar!

İşte artık papaslığın en müthiş, istibdatların en menfuru kurulmuş oluyordu. Hocalar Muham-medini dinini kendi malları gibi çekip aldılar. Halkı bu din ahkâmını bilmek ve öğrenmek mecburiye-tinden uzaklaştırdılar. Onu bilmeyi yalnız kendilerine hasrettiler. Kendilerinin içtihatlarını kabul etmeyenlerin kâfir olacakları esasını koydular ve kâfirlerin katline de karar verdiler. Artık müslüman kütlesi için hocalara boyun eğmekten başka bir çare kalmıyordu.

Şayanı dikkattir ki Allah ve Muhammet müminlerden hiç de böyle körkörüne bir itaat istememişler, ve itikat hususunda bu dünyada kim-

[1] Aynı eser, C. 5. S. 158.

seyi zorlamamışlar, iman etmeyenlerin cezasını Ahrete bırakmışlardır.

Allah Muhammede hitaben Kur'anda mut-tasıl: «*Senin vazifen yalnız tebliğdir. Hesap da bizim işimizdir*» [1] diyor. Peygambere terettüp eden yalnız tebliğden ibaret olduğunu anlatıyor, hattâ daha açık söylüyor:

Rabbın istemiş olsaydı yeryüzündekilerin kâffesi iman ederdi. Sen herkesi iman etmek için zorlayacak mısın? [2]

Menfaat ve tağallüp hırsile gözleri kararmış olan hocalar Kur'anın bu sarîh emirlerini ayaklar altına almışlardır. Onlar kendi saltanatları uğrun-da müslümanların kanını dökmeğe susamışlardır. Kadı Beyzavi bu katil fetvasını derhal veriyor:

«Enbiyanın irsalinden maksat ancak ümmeti-nin itaati olunca hükmüne razı olmayıp itaat etmi-yen kimse risaletini kabul etmediğinden kâfir olmak lâzımgelir. [3] »

Karşılarında keyif ve heveslerinden başka bir kanun tanımak istemiyen müstebit padişahlarla menfaalerinden başka bir gaye takip etmeyen hocalar arasında bütün bu müslüman kütlesi zararına olarak dünyanın en ahlâksız, en çirkin bir uzlaşması vukua geldi. Padişahlar hocaları lütuf-larına boğdular, onlara millet içinde mümtaz bir mevki verdiler. Vicdanlar üzerinde istedikleri gibi tahakkümlerine müsaade ettiler. Hocalar da padişahların en çığınca hareketlerine, en canavarca arzularına boyun eğdiler. Padişahlar hocaları tuttular, hocalar da padişahların zulmüne alet oldular. İnsanlık namına bir cinayet teşkil eden bu ittifağın bütün felâketini zavallı millet çekti.

Hiçbir zalim hükümdar gelmemiştir ki en caniyane icraatı için hocalardan istediği fetvayı alamamış olsun. Tarih yalnız Yavuz Sultan Selim zamanında bunun bir misalini kaydediyor. O da memleket ve millet zararına!

Osmanlı tarihinde sadrazamların, kumandan-ların, valilerin ve sairenin su gibi kanları akar. Hocalar ahlâksızlıkta, irtikâp ve irtişada kimseden geri kalmadıkları halde idam edilen yalnız bir şeyhülislâm ismi zikrediliyor.

Hocalar saltanatının ruhu halkı cehalet içinde yaşatmaktı. Tabiidir ki serbest düşünecek, muha-kemesini kullanacak bir adam hocaların müslü-manlığa da hiç uymayan bu tahakkümlerine isyan edecekti. Onun için, hocalar hertürlü terakkîn'n, ilmin ve inkişafın en tabii ve zaruri bir düşmanı

[1] Sure Ra'd, 40

[2] Sure Yunus, 99.

[3] Hülâsatül Beyan fiteşiril Kur'an, C. 5. S. 130.

Dünyanın Harp Sonu Vaziyeti

İktisadi , Mali , İctimai , Bedii , Fikri , Siyasi

Birkaç senedenberi beşeriyet uzun hayatının en derin ve şiddetli dakikalarından birini yaşıyor. XVI inci asrın başlangıcından XX inci asrın başlangıcına kadar, medenî dünya hiçbir zaman, şu XX inci asrın ilk rubunda gözümüze çarpan değişikliklerle ölçülebilecek bir değişikliğe uğramamıştır.

Bu, son yirmi beş sene içinde insanların ve kavimlerin yaşama tarzlarını değiştirecek mahiyette harikulâde keşifler yapılmasından ileri gelmiş bir şey değildir. Hayır, biz yalnız XIX uncu asrın son ve XX inci asrın ilk senelerinin hususiyetlerini teşkil eden keşiflerin inkişaf ettiklerini, daha mükemmelleştiklerini gördük. Başka yeni bir şey vukua gelmedi. Fakat şüphesiz ki bu keşiflerin tatbikatlarının inkişaf etmesi zamanımızın büyük inkılâbı üzerinde çok tesir yapmıştır. İnkılâp hem fertlerde, hem cemaatlerde vukua geldi. İktisadî ve maneî hayat, siyasî hayat ve aile hayatı, yaşama tarzı, düşünme tarzı, hattâ hissetme tarzı bile değişti.

Fakat, biz ne kadar hızlı gittiklerinin farkına varmayan bir tren yolcularına benziyoruz. Bir inkılâp zamanında yaşayan, hattâ ona iştirak eden kimselerin başına gelen hal bize de geldi. O hareketin ne genişliğini, ne ehemmiyetini takdir etmiyoruz.

* * *

Avrupanın, Amerikanın, ve hattâ sair kıt'aların en medenî ve hassas taraflarının iktisadî hayatı istihsal kuvvetleri ve istihlâk kabiliyetleri noktasından müthiş bir şiddet ve tezayüt gösteriyor. İstihsal ile istihlâk inkişaf ederlerken birbirlerine müvazi olarak yürümediklerinden muhtelif milletlerin iktisatları arasında mücadele çok acı ve azgın bir hal alıyor. Bu muhtelif milli iktisatlar hem birbirlerine tâbi ve birbirlerini tamamlayıcı, hem de birbirlerine rakip bir vaziyette görünüyorlar.

oldular. Müslüman memleketlerinin düştükleri inhitat ve tedennide en büyük âmil bu hocaların saltanatıdır; bu saltanat dolayısıyla müslümanlar hür muhakemeden mahrum kalmışlardır. Maamafih, hocalar da yaptıkları bu fenalığın cezasını aynı fenalığa uğramak suretile çekmişlerdir. Milleti cahil kalmağa mahkûm eden hocalar dünyada cehalet timsali haline gelmişler, muhakemesi yerinde kimseler için ebedî bir istihza mevzuu olmuşlardır.

Hüseyin Cahit

Bu boğuşmada iki mümeyyiz sıfat vardır: Bir kere, sanayiî himaye hareketi artmıştır. Fakat bu hareketin yanısıra beynelmilel konferanslar toplanıyor, gümrük setlerini yıkmak, kavimler arasında mübadeleyi arttırmak lüzumundan bahseden birçok neşriyat görülüyor. Avrupa devletlerinin iktisat bakımından bir «Birlik Avrupa devletleri» heyeti vücuda getirebilmeleri için büyük bir gümrük ittihadına doğru siyasetlerini çevirmeleri icap ettiği söyleniyor.

Herkes, iktisat sahasında müfrit milliyetçiliğin azaltılması lehinde beyanatta bulunduğu halde, büyük harpten arta kalan bu vaziyet gittikçe kuvvet buluyor. Birlik Amerika devletlerinde, gümrük tarifelerinin indirilmesi taraftarı olan demokrat fırkası son cümhur reisi intihabatında programının bu ananevî noktasını bıraktı. İki fırka mesleklerini birleştirdiler. Bugün bütün Amerika himayeciliği muhafaza etmek hattâ şiddetlendirmek hususunda müttefikler. Bunu amele ücretlerini yüksek tutmak siyasetinde devam için elzem buluyorlar.

Dünyanın en birinci bir iktisadî kuvveti olan memleketin tekâmülü böyle olursa başkaları ne yapar? Onlar daha zayıf oldukları için himayeye daha çok muhtaç değil midirler?

Zamanımızın mümeyyiz sıfatlarından ikincisini teşkil eden iktisadî vak'a, sanayiî toplu bir hale gelmesidir. Yani, aynı maddeyi yapan bütün müstahsiller birbirleriyle kaynaşıyorlar, birleşiyorlar, bir uzlaşma vücuda getiriyorlar. Bu uzlaşma bir memleket hudutları içinde kaldığı gibi başka memleketlere de şamil oluyor.

Sermayedarların, rasyonalizasyon siyasetinden kuvvet alan bu toplanma hareketleri, Karl Marxın tahmin ettiği tarzda inkişaf etmiyor, bütün bütün aksi bir istikamette yürüyor. Bu, bütün zenginliğin birkaç elde toplanması değildir. Teşebbüslerin, şirketlerin bir araya toplanmasıdır. Bu şirketlerin mülkiyeti gittikçe daha küçük küçük parçalara ayrılıyor. Fakat işler bir adamın, yahut küçük bir kümenin idaresi altında toplanıyor ve işbaşındaki adamlar işteki sermayeleri dolayısıyla değil zekâ ve kabiliyetleri dolayısıyla o mevkie çıkarılıyor.

* * *

Zamanımızda malî hayatta mühim bazı vakalar husule gelmiştir. Evvelâ, Amerika para piyasası bütün dünya piyasalarına faik bir mevkie çıktı. Dünyanın bütün altınlarının yarısından çoğu Amerikadadır. Amerikanın bütün dünya devletlerinde büyük alacakları vardır.

Sonra, dünyanın her para piyasasında ve borsasında hassasiyet gayet artmıştır. Bugün bu hassa-

siyet okadar keskin bir haldedir ki her borsa, kendi buhranlarından başka, sair bütün piyasaların buhranlarından dolayı da muztarip oluyor. Bu hassasiyet sebebiyle, Londrada son zamanlarda ölen büyük bir maliyecinin ölümü bütün piyasalarda öyle bir tesir yaptı ki umumî harbin ilânı üzerine görülen tesir yanında hiç kaldı.

Kısa bir zamanda para siyaseti sahasında gördüğümüz karışıklıklar, asırlarca müddet zarfında vukuagelen karışıklıklardan çok daha fazladır. En uzak görülen haller hakikat oldu. Büyük mes'ul makamlar işgal eden ve salâhiyet sahibi olmak icap eyliyen öyle zatlar gördük ve görüyoruz ki bütün dikkat ve endişelerini şanj kıymetini muhafaza keyfiyetine hasretmek yüzünden bir paranın kıymetinin en esaslı cephesini unuttular. O cephe ise paranın dahildeki iştirâ kıymetidir ve geçinme fiyatının az çok ucuz olması, sanayiî buhran veya saadetleri bu kıymete bağlıdır.

* * *

Bu son senelerin içtimai siyaseti sahasında pek tuhaf bazı vak'alar göze çarpar. Rusyada tam bir komünizm kuruldu ve tamamen iflâs etti. Fakat, aynı memlekette Devlet sosyalistliğinin bazı tezahürleri kuvvet buldu, hattâ iyi neticeler verdi.

Buna mukabil, burjuva, yahut askerî bir diktatörlük rejimi altında yaşayan birtakım memleketler görüyoruz ki Rus bolşevikliğinin sosyalist çarelerini kopya ettiler. Halbuki ileriye atılan bir demokrasi tarafından idare edilen, bütün hükümetleri üzerinde sosyalistlerin kat'î nüfuzu hissedilen memleketlerde böyle bir şey yapılmıyor.

Gerek Rusyanın bu tecrübesi, gerek diktatörlük rejimi altındaki memleketlerin garip surette buna benzeyen tecrübeleri ile birlikte, işçi kütlelerinin tesir ve hareketleri inkişaf ettiğini de görüyoruz. Ameleler evve'ce burjuva fırkaları içinde karışıklılar. Sonra gayrisiyasi bir veçhe takip etmişlerdi. Bugün ise siyasi işçi teşkilâtları yapıyorlar, iktidar mevkiine çıkıyorlar, yahut hükümet üzerinde kat'î bir nüfuz icra ediyorlar.

* * *

Diğer bir sahada da bugün şu garip hal göze çarpıyor: Gidip gelmede büyük bir kolaylık var. Milletlerin âdetlerinde, kıyafetlerinde görülmeğe lâyık sayılacak hususiyetler ortadan kalkıyor. Bütün dünyada aynı makineler, hattâ aynı teknikler kullanılıyor. Hattâ aynı modaya riayet ediliyor. Bütün bunlar yeryüzüne dışarıdan bakışta

bir birlik veriyor. Fakat, diğer taraftan, birer şahsiyet itibarile milletler en derin ve en devamlı taraflarında günden güne birbirlerinden daha farklı bir hale geliyorlar. Zamanımızın siyasi meselelerinin, iktisadi boğuşmalarının en başlı sebepleri bundan çıkıyor.

* * *

Güzel sanatlar sahasına bakılınca, burada modaların yahut kuvvetli şahsiyetlerin birtakım başka başka istikametler vücuda getirdikleri görülür. Fakat zamanımızın inkilâbı, zahiri farklara rağmen esas itibarile büyük bir vahdet husule getirmiştir. Mikdarı gittikçe artan intibalarımız bizde bir isticâl hali, bir fazla hassasiyet yaratmıştır. İşte zamanımızda, güzel sanatların dışarıdan bakılınca okadar farklı tecellileri olmasına rağmen müşterek bir esaslı noktası vardır ki o da bu dediğimiz isticâl ve fazla hassasiyettir.

Hakikatte birer sanatkâr olan eski amelelerin ortadan kalkması yüzünden hâsıl olan boşluk gayet sade şekiller ve hal çareleri bulunmak suretile telâfi ediliyor. Mimarlığa gelince, asansör, siman-arme, amele ücretlerinin pahalılığı, tekniğe, estetik hissine ve sabra ihtiyaç gösteren bazı işlerde amelelerin kabiliyetlerinin kâfi olmaması gibi sebeplerin yeni binalar ve yeni çizgiler üzerinde ne dereceye kadar tesirler yapmış olduklarını araştırmak hakikaten meraklı bir iş olacaktır.

* * *

Otomobilciliğin çabuk terakkileri, insanların yalnız yaşama tarzlarını değiştirmekle kalmıyor. Büyük şehirlerde bir de büyük bir şehircilik meselesi çıkarıyor.

Telli ve telsiz telefon ve telgrafın inkişafı muhabereyi harikulâde bir surette kolaylaştırmakla hayatın her noktasında büyük değişikliklere sebep oluyor.

Sinema bugün yalnız şehirlerde değil, en hakir köylerde bile bazan hayırlı, bazan meş'um tesirler yapıyor ve ortaya hükümetlerin meşgul olmaları icap edecek meseleler atıyor. İptidaları çocuklar için bir oyuncak gibi görünen bir icat, fikir, âdet, ahlâk propagandası için akla, hayale gelmemiş derecede kuvvetli bir propaganda aleti olmak üzeredir. Film yapmakta birlik Amerika devletlerinin, Almanyanın ve Rusyanın kazandıkları faikiyet bu üç memlekete manevî bir istilâ silâhı vermiştir. Bu bütün harp silâhlarından daha tesirli ve daha müthiş olabilir.

Matbuatın bir şahsın, yahut bir şirketin elinde

toplantması, siyasi, içtimai ve ahlâki kuvvete malik yeni manevî nüfuz ve kudretlerin meydana çıkması demektir. Bunlar, her türlü kontrolden azade bulunuyorlar ve beşerî nüfuz ve kudretlerin mes'uliyetleri prensiplerini altüst ediyorlar.

* * *

Fikir ve âdet sahasında bu son senelerde görülen altüst olmalar okadar büyüktür ki bunlara bakılarak yeni bir dünya teşekkül ediyor denilebilir.

Bir taraftan, maddiyetçi bir hotgâmlığın tezahürleri genişlediğini görüyoruz. Bu hotgâmlık mazi ve istikbal ile her türlü rabıtayı kırmak ve hayatını şu dakikadan zevk alma emeli üzerinde toplamak ve tahdit etmek istiyor. Maziye karşı hiçbir minnettarlık beslemiyor ve ahlâki bir kısırlık içinde istikbal ortadan kaldırmak ister gibi görünüyor.

Bir çiğ gibi ortalığı kaplayan bu maddiyetçilikle beraber müreffeh sınıflar arasında dindarlığın ve bilhassa katolikliğin bariz surette kuvvetlendiğine de şahit oluyoruz.

Her tarafta, kadınların istiklâlî ileriye gidiyor. Bu istiklâl, kadına daha çok bir şahsî haysiyet temin etmekle beraber öyle bir vaziyet husule getiriyor ki bundan aile sarsılıyor; ferdiyeci bir heyeti içtimaiyenin en esaslı temeli tehlikeye düşüyor.

Kollektivizm Rusyada muvaffakiyetsizliğe uğradı. Halbuki muzaffer olmak için lâzımgelen en muvafık şartları orada bulmuştu. Acaba bunu, en mükemmel bir ferdiyeci memleket olan şimali Amerikada aile heyeti içtimaiyesinin harabeleri üzerinde kurulmuş mu göreceğiz?

* * *

Siyasiyat bakımından bugün öyle bir vak'a müşahede ediyoruz ki tarzları ve hal çareleri birbirinden farklı olmakla beraber göze, çarpan bir vahdet noktası da vardır. Bütün Avrupada ve Asya ile Afrikanın en Avrupalaşmış taraflarında zaman «otorite» hükümetlerine müsaittir. Halbuki birkaç sene evvel, hürriyet hükümetlerine müsait idi.

Bugün, kavimler ya demokratik müesseselerini uydurarak, ya bunları esaslı surette değiştirerek ya bütün bütün kaldırarak kendilerini kuvvetli bir elin idaresi altına sokmak ihtiyacını hissediyorlar. İcra kuvvetine daha çok hürriyet, daha kuvvetli hareket kabiliyeti vermeğe meyil gösteriyorlar.

Bazı memleketlerde bu cereyan demokrasi müesseselerinin kaldırılması neticesini vermiştir.

F. Cambo

Kitaplar arasında

(Küçük Notlar)

Birçok kişi nazarında kanunun vazifesi yalnız siyasi ve içtimai münasebetleri bir kaide altına almağa inhisar etmez. İnsanları ıslah etmeğe de yarar zannolunur. Eflâ-tun, Dialogue sur les lois eserinde, kanunun gayesi insanları faziletli yapmak olduğunu bir esas prensip olarak ileri sürer. Her zamanda görülmüş olan bu hulya pek zararlı bir şeydir. Çünkü her siyasi şekil fazileti kendisine göre tasavvur eder. Bütün istipdatlar, ister kızıl ister beyaz olsunlar, insanların fikir ve ruhunu tahakküm altına almak için kanunlardan istifadeye kalkmışlardır. Condorcet karşıklıkların sebebi fena ve nakis kanunlar olduğuna, fenalığı kaldırmak için bunları değiştirmek kâfi geleceğine samimi surette inanmıştı. Bu hulyanın ne kadar tehlikeli olduğunu ve istipdata ne kadar yol açtığını Bacon kadar kimse farketmemiştir.

* *

Fransız akademisi daimi kâtibi Ferdinand Brun-tière-in göya ilim iflâs ettiğine dair ortaya attığı uzun ve lüzumsuz münakaşalar hâlâ hatırlardadır. Kâinatın en büyük meselelerini ilmin halledebileceği bir halde olmadığını ve ihtimalki hiç halledemeyeceğini söylemek; ilmin din olmadığını ve din olamayacağını iddia etmek; ahlâkın yalnız ilim üzerine istinat edemeyeceği iddiasında bulunmak ilmin iflâsını ilân etmek değildir. Sadece açık bir takım hakikatları teslim etmektir. Ciddî âlimler de bunu kabul eylerler. Vakıta, mantıkî bir pozitivism ve indî bir tekâmülcülük üzerine bir takım binalar kurmağa kalkmış bazı âlimler görüldü. Onların bu hayalleri bir felsefi tenkide mütehammil değildir. Fakat bu, o âlimlerin ilmi bir usul takip etmemelerinin neticesidir. Yanlış fizik nazariyeleri, aldatıcı riyaziye nazariyeleri vardır. Bunların kusurları ispat edildiği zaman hiç kimse fizik ilminin veya riyaziyenin iflâs ettiğini iddiaya kalkmaz.

* *

İnceden inceye yapılan tetkikat, inkâr kabul etmez surette ispat etmiştir ki zenginlik imtiyazı mazide çok daha ehemmiyetli idi. Şimdi hür demokrasilerde bu, mahdud bir dereceye düşmüştür.

Bugün bir nazır, devlet reisinin metresinin müdahalesi üzerine bir memuriyeti satacak olsa kıyamet kopar. Rejim devrilir. Fakat hükümdarlık idarelerinde, resmî memuriyetlerin satılmasını kanun kabul ederdi. Çok eski olmyan zamanlarda para ile her şey, hatta asalet bile elde etmek kabildi.

Azçok ahlâka riayetkâr, azçok ahlâki hükümdarlıklar görüldü. Bazı hükümdarlar her şeyi satarlardı. Bazıları ise ancak zaruret halinde satarlardı. Fakat zenginliğin nüfuz ve kudreti mazide ve bilhassa en otokrat idareler de, şimdikine nisbetle son derecede daha ziyade idi.

Matbuat hayatı

Matbuat hayatımızın durgunluğundan bahsederiz, şikâyet ederiz. Fakat, otuz senelik bir fasıladan sonra, şu sütunlarda matbuat hayatımıza tekrar göz gezdirmeye başladığım şu dakikada ben memleketimizde fikir sahasında görülen faaliyete hayran kaldığımı büyük bir zevk ile ilân etmek isterim. İşte pek ciddi emeklerin mashulü olan fikir risaleleri: Ülkü, Türkiye Milli Mecmuası, Kadro, Fikirler, Kooperatif, Varlık, Birlik, Mektebi Mülkiye Mecmuası, Galatasaray Mecmuası. Bunlara bizim emekdar Servetifünunu ve hususî mevzularla meşgul olan daha birçok risaleyi ilâve edersek vasıl olduğumuz yekûn karşısında, eskiye kıyas edince, hakikaten iftihar duymak icap eder. Türkiye hiçbir zaman böyle bir inkişafa nail olmamıştı. Memleket bu risaleleri yaşatabilirse, matbuat hayatımızda durgunluktan değil hareketten bahsetmeğe hak kazamış oluruz.

Kadroda Şevket Süreyya Bey pek alâkayı davet eden Türk nasyonalizimi ve Türk inkılâbı bahsini tetkik ediyor; muarızlarına cevaplar veriyor. Şevket Süreyya Bey, muarızlarını iki kısma ayırıyor: 1 — İnkılâbımız tamamdır, esasları izah edilmiştir, söylenecek bir söz kalmamıştır, diyenler; 2 — İnkılâbımız Avrupa'da görülen muhtelif inkılâplara az çok benzer, binaenaleyh esaslarını onlara göre izah edip geçelim diyenler. Buna mukabil Şevket Süreyya bey şu fikri müdafaa ediyor:

İnkılâbımız hususî bir tarih seyrininin mahsulüdür. Zarurî surette tekevvün etmiş nev'i şahsına mahsur bir hâdisedir; bütün prensipleri kendisine hastır. Benzer görüldüğü diğer inkılâp hâdiselerinden *cevher* itibarile ayrıdır. Başlamıştır, bitmemiştir. O, ne demokrasinin, ne sosyalizmin, ne faşizmin ne diğer herhangi bir yabancı cemiyet nizamının eşi, davamı yahut kopyası değildir.

Pek ehemmiyetli olan bu bahiste, yanlış anlaşmalara düşmeden ciddi surette devam edebilmek için, zannediyorum ki, bir iki noktanın aydınlatılmasına ihtiyaç vardır. Evvelâ, inkılâbımızın mahiyeti şudur diyebilecek bir kalem, Türk inkılâbını tekevvününde, seyrinde oynadığı rol ile büyük salâhiyet kesbetmiş olmı icap eder. Bu izahatı inkılâbı yapanlardan, elân inkılâbı idare edenlerden dinlemek bizi daha ziyade tatmin edebilir ve inkılâbın seyrî, hedefi, mahiyeti hakkında bize daha

doyurucu bir fikir verir. Kendimi inkılâp ordusunun ancak hakir ve gönüllü bir neferi saydığım için inkılâp namına söz söylemek gibi muazzam bir yükün ezici haşmetini yüklenmeğe kalkmayı aklıma getirmem. Bizler ancak hâdiseler karşısında, objektif mütalealar yürütecek bir mevkiyiz. Çıkaracağımız neticeler "Benim anladığıma göre ... " tabirinin hududundan dışarıya geçemezler. Bizim anladığımızdan başka türlü anlıyanların inkılâp harici telâkki edilmelerine hak veremezler. Şevket Süreyya Beyin vaziyetini bilmiyorum. Fakat söz söyleyişinde, hükümlerinde öyle bir kat'iyet var ki mütaleaları kabul edilmezse inkılâba hürmetsizlik edilmiş, aleyhdarlık gösterilmiş olacaktı gibi bir his hâsıl oluyor. Şevket Süreyya beyde böyle bir salâhiyet varsa her şeyden evvel bunun bilinmesi pek faydalı olur. Çünkü artık başka türlü bir mütalea yürütmeğe hacet kalmaz. Eğer kendisinde bu salâhiyet yoksa ifade tarzı biraz değişmek, "nas.. edası yerine münakaşa kabul eden beşerî bir yumuşaklık gelmek icap eder.

Sonra, "İnkılâp.. kelimesile kastedilen mana tasrih edilmek lâzımdır. Bana öyle geliyor ki münakaşanın büyük kısmı bu kelimenin taraflarca başka başka anlaşılmasından çıkıyor. Verilecek mânaya göre, bir inkılâp bitmiş te olabilir, devam da edebilir. İnkılâp denilince ne ifade edilmek istenildiği tesbit olunmadan böyle mübahase etmekte hiçbir fayda göremem.

Umumî telâkkiye göre, inkılâp anî, sedit, bir taraftan yıkıcı, bir taraftan yapıcı bir hareket, bir değişikliktir; uzun sürmemek kelimenin manasında mündemiçtir. "Daimî İnkılâp.. tabirini ortaya azgın bolşevik Trotzky attı ve hayretlerle karşılandı. Çok uzun sürecek olursa buna *İnkılâp* değil *Tekâmül* diyorlar. Daimî harekete gelince, her hey'eti içtimaiye daimî bir hareket içindedir. Fakat, inkılâp kelimesine başka türlü bir mana verilecek olursa, o zaman inkılâp bitmemiş te olabilir, daima yürüyor ve yürüyecek te olabilir. Etrafımızdaki muhtelif milletlerde içtimai ve siyasi tekâmül durmuştur, bugünkü şekiller ebedidir fikrini müdafaa edebilecek bir kimse tasavvur edemiyorum. Bundan dolayıdır ki bu münakaşanın büyük bir kısmı inkılâp kelimesinin açık bir tarifi neticesinde ortadan kalkar fikrindeyim.

İnkılâbımızın mahiyeti hakkında Şevket Süreyya beyin müdafaa ettiği fikre gelince, tereddüt etmeden teslim olunur ki inkılâbımız kendini doğuran hususî bir tarih seyrinin mahsulüdür. Fakat yalnız bizim inkılâbımız değil

her memleketin inkılabı böyledir, kendi mazisinin ve halinin mahsulüdür. Taklit inkılâp olmaz, taklit siyasî hareketlere inkılâp denilemez. [Bakınız, bahis gene inkılâbın tarifine dokundu]. Bu pek tabii nokta üzerinde ısrara mahal yoktur. Şevket Süreyya bey inkılâbımız için "nevi şahsına mahsus bir hadisedir, bütün prensipleri kendisine hastır, zahiren benzer görüldüğü diğer inkılâp hadiselerinden cevher itibarile ayırılır," dediği zaman burada tevaküfa lüzum görüyorum. Zihnimde bir hatıra canlanıyor. Saltanat kaldırılıp ta Büyük Millet meclisi milletin hâkimiyeti namına memleketi idare etmeğe başlayınca ben yeni rejimi "Cümhuriyet," vasfı altında alkışlamağa başlamıştım. O zaman yeni rejim namına söz söylemeğe selâhiyettar zannolunabilecek bir zat, yeni idarenin cümhuriyet olmadığına dair benimle muannidane münakaşa etti, bu yalnız bize mahsus bir idaredir diyip durdu. Ne gibi bir mantıka tabi olduğunu bir türlü anlayamadım.

Şimdi de Şevket Süreyya beyden inkılâbımızın nevi şahsına mahsus bir hadise olduğunu işidince aynı mübaheseyi hatırladım. İnsanların gerek şahsî hayatlarında, gerek cemiyet hayatlarında bir takım çerçeveler, esash umumî fikirler vardır ki her hadise onların içinden yer alır, tasnif olunur. Onun için, nevi şahsına mahsus bir inkılâp hadisesi yoktur. Herhangi içtimai ve siyasî bir inkılâp, mutlaka tasnif olunabilir. Fakat şekil itibarile diğerlerinden ayrılması zaruridir. Bugün, meselâ, demokrasi diyoruz. Bu umumî tabir altında, bu umumî çerçeve içinde topladığımız hadiseler her memlekette aynı şekiller mi arz ediyorlar? Amerika, İngilterede, Fransadaki demokrasi ile Balkanlardaki demokrasi bir midir? Hatta Amerika ve İngiltere demokrasileri birbirlerine benzer mi? Sosyalizm diyoruz. Sosyalizm her memlekette aynı manzara mı gösteriyor? Binaenaleyh, bizim inkılâbımız hakkında da bu bizim memleketimizin tarihi seyrinin millî bir mahsulüdür ve tabi olduğumuz teşkilâtı esasiyeye nazaran hiç şüphesiz bir demokrasi inkılâbıdır denilebilir. Demokrasi inkılâbı demekle, mutlaka filân ve ya falan memleketteki demokrasinin aynı olmak lâzım gelecek değildir. Her memleket kendi hayatının şartlarına göre buna bir şekil verir. Bizde de pek tabii olarak, diğerlerinden kendisini ayıracak hususî vasıflar ve şekiller olacaktır. Fakat bugün mahiyeti demokrasidir.

Şevket Süreyya beyin yazılarında, birbirile telif edemediğim iki zıt fikir gördüm. Bir taraftan bizim inkılâbımızı "nevi şahsına mahsus bir hadise," telâkki ediyor ve sırf türklüğe

ait olduğunu, Türk tarihinin hususî seyrinin mahsulü bulunduğunu söylüyor. Diğer taraftan da cihan içinde istikbale şamil bir hareketin "öncüsü," olduğunu temin ediyor. "nevi şahsına münhasır bir hadise," hiç başka hadiselere örnek teşkil edebilir, önyak olabilir mi? Taklit kabul eder mi? Böyle bir şey kabil olabilmek için, o hadise zuhur ettiği cemiyetin hudutlarını aşabilecek bir mahiyeti haiz bulunmalıdır. Bu da "nevi şahsına münhasır," kalmamak demektir. Başkalarını taklit etmediğimizi iddia ederken, inkılâbımızın tarihimizden doğduğunu peh haklı olarak hatırlatmak, fakat sonra da başkalarına bizim nümune olacağımızı düşünmek ilk sözlerimizdeki kuvveti kaybettiren bir dalgınlık teşkil eder.

Kooperatif mecmuasında Ahmet Hamdi Bey de aynı bahse temas ediyor. İnkılâbımızın

doğuşundan, yürüşünden bahsettikten sonra bitmemiş olduğunu söylüyor. Şevket Süreyya Bey münasebetile, tenvire muhtaç gördüğüm cihetler, burada da aynen mevcuttur. Ahmet Hamdi Bey inkılâbı hususî bir surette anlıyor ve bir cemiyetin tabii yürüyüşünü hep inkılâp tecellileri telâkki ediyor. İnkılâba böyle bir manâ verilecek olursa Ahmet Hamdi Beyin fikrine iştirak etmemek için hiçbir sebep yoktur. Ahmet Hamdi Beye göre inkılâbımız yürürken muhtelif safhalardan geçmiş ve inkılâbı idare eden şeflerden biri şimendiferin Sivasa varması münasebetile :

— Türkiye mutedil devletçidir, demekle demokrasiyi arkada bırakarak yeni bir safhaya girmiştir.

Bu hükümde isabet olabilmek için mutedil hattâ şiddetli devletçilik ile demokrasi birbirine uymaz iki kanaat olmak icap eder. Demokrasi mutlaka "İktisadî hürriyetçilik," demek değildir. Siyasî mânadaki hürriyet ile iktisadî hürriyet mesleğini birbirine karıştırmamak iktiza eder. İktisadî hürriyetçiliği bir takım hususî şerait doğurmuştur. O şerait tahakkuk etmediği yerde iktisadî hürriyetçiliğin manâsı yoktur. Bugün dünya vaziyeti devletçiliği mecburi bir hale getiriyor: Birçok kusurları olduğu halde. Fakat devletçiliği kabul eden memleketler şimdiki ahval ve şeraitin icaplarına uymakla demokrasiden ayrılmış sayılmazlar. İnkılâbımız on senedenberi yürüyüşü esnasında demokrasiden ayrılmış değildir. Bir demokrasi inkılâbı olarak başladı, bir demokrasi inkılâbı olarak yürüdü, genişledi, kuvvetlendi, ve kuvvetlenecektir. Vak'aların gidişine nazaran objektif bir müşahede bizi ancak bu mantıkî neticeye götürebilir.

Hüseyin Cahit

Moskovada neler gördüm

Komünistliğin iflâsı

Tarih karşısında bolşevikleri mahkûm eden şey uğradıkları muvaffakiyetsizlik değildir. Bu muvaffakiyetsizliğin insanlara pek pahalıya oturmuş olmasıdır. Siyasetin zulümlerinde de büyüklük hattâ necabet mevcut olabilir. Olivier Cromwell Taymis nehrinin gemicilerini asıyordu. Fakat kanın kıymeti ne olduğunu biliyordu. Kızıl diktatörler buna zerre kadar ehemmiyet vermediler. Bugibi şeylere karşı gösterdikleri istihfaf mukaddes kitaplarda tasvir olunan fecayii andırır. Bolşevikler katliamları sahih ilimler derecesine çıkardılar. Şimdi artık kurşuna dizmekten vazgeçtiler amma laboratuvarlarda çalışan âlimlerin itina ve kat'iyetile, burjuva doğmak cinayetini işlemiş olan yüzlerce kimseyi aç bırakıyorlar ve öldürüyorlar. Onların nazarında insan hayatının hiç kıymeti yoktur. Mezhepleri öleceğine bütün halk ölsün! Lenin hiç tereddüt etmeden, saklamadan şu sözleri söylemiştir:

«Halkın isterse yüzde doksanı mahvolsun, ne ehemmiyeti vatr? elverir ki geride kalanlar komünistlik imanını kabul etsinler!»

İhtilâlcilik bakımından bu çirkin program kendisine taraftar bulabilir. Yeryüzünün manzarasını değiştirmeyi düşünmüş olanların kalpleri daima hissiz idi. Sonraki nesiller onlara lânet ederlerse ne gibi sebeplere tâbi olarak böyle hareket etmiş olduklarını da tetkik eyerler. Fakat gayri insanî hareket etmekte herkesten ileri gitmiş olan bu ihtilâlcilere ne demeli ki kana bulaşmış ellerile dünyaya uzattıkları ihtilâl tam bir ihtilâl bile değildir, yarım yamalak bir şeydir?

İflâs ettiklerini kendileri de ikrar ediyorlar. Yığınlarca insan öldürmelerine sebep olan fikirlerin kâffesinden vazgeçmişlerdir. Sosyalizm yolunda filiyat sahasına çıkardıkları şey inkılâba karşı hareket cürmile itham ederek binlercesini katlettikleri kimselerin programlarından çok mürtecianedir. Bir sene müddet kurşuna dizmeler, açık, tekmi! hürriyetlerin kaldırılması, bütün bunlar bir Devlet kapitalizmi yapmak için. Sonra da, para kazanan çiftçilerin diktatörlüğü! İşte bilânço,

hayır, insanlar hesaplarında bukadar çok aldanmak hakkına mal k değildiler...

Bolşeviklerin iflâsını söyleyen yalnız ben değilim. Sovyetler tarafından davet edilip kendilerine tahsis edilen otokarlar içinde gûya tetkikat yapan kimselerin sözleri bir tarafa bırakılırsa, bütün garpli seyyahlar aynı neticeye vâsıl olmuşlar, aynı hükmü vermişlerdir.

M. de Monzie şöyle yazıyor: *Şimdiki teşkilâtı ile Bolşeviklik nedir? Geriye doğru bir devletleştirme rejimi.*» [1] Edouard Herriot'un, La Russie Nouvelle'inin şu satırlarını okuyorum: «*Rus hükümeti istikrar bulmuş görünüyor. Fakat ilk program parçalanıp kırılmışa benzer. Hiç beklenmedik hadiseler zuhur etmemek şartı ile, bolşeviklik daha çok değişecektir. En ihtimal dahilinde olan faraziye budur.*»

Amerikalı komünist Estaman diyor ki: «*Onlar (yani Kamenev, Zinoviev ve Staline) köylü meselesini hal için öyle yeni bir usul icadettiler ki, mantıkî neticesile tatbik edilecek olursa Marksizmden vazgeçilecektir.*» [2]

M. Jules Moch Sovyet hükümetine son derecede müsait bir muhabirlikten sonra şu kararı veriyor: «*Muhtelif malzemeden mürekkep bir bina yapıyorlar. Hususî fertlere ait sermaye kuvvetli bir devlet sermayedarlığının yanında mevki alıyor, inhisarlar, tröstler, sendikalar ve bir de köylü siyaseti görülüyor... Bu gayri mütecanis halita içinde nadir birkaç sosyalistlik prensipi vardır.*» [3]

Görülüyor ki hepimiz müttetikiz. Şimdi bir hikâye anlatayım:

Kiewde M. Trotsky bir nutuk söylüyordu. Sonra kendisine karşı söylemek isteyenlere söz verildi. Şaşacak şeydir ki bir kişi çıktı, tek bir kişi, Efimoff isminde bir işçi.

Bu işçi kürsüye geldi, elinde bir baston vardı.

[1] Du Kremlin au Luxembourg. Muharriiri: Anatole de Monzie.

[2] Après la Mort de Lenine.

[3] J. Moch: La Russie des Soviets.

— Arkadaşlar, dedi, bu bastonu görüyorsunuz. Size Rus ihtilâlinin tarihini anlatacak. İhtilâlden evvel memleket asıladeler tarafından idare olunuyordu. Bastonun sapı onları temsil eder. Şu uçtaki demir kürek mahkûmlardır. Ortası da işçiler ve köylüler.

Sustu, bastonu çevirdi.

— İhtilâl yapıldı, arkadaşlar. Asıladeler başaşağı geldiler. Kürek mahkûmları üste çıktılar. Siz hiç yerinizi değiştirmediniz.

Kiyefli işçi Efimoff ertesi hafta kurşuna dizildi.

* * *

Şu yukarıki satırları Henri Béraudnun (Moskovada gördüklerim) Ce que j'ai vu à Moscou namile yazdığı kitaptan naklediyorum. Elimdeki nüsha kitabın 180 bin tane basılmış olduğunu gösteriyor.

Henri Béraudnun mukaddemesine nazaran, kendisi ameledir, amelik etmiştir. Hâlâ amelelerden dostları ve akrabaları vardır. Babası da amele idi, ekmeği idi. Rusyaya oradan pek iyi intibalar ile dönmek istiyerek gitmiş. Fakat hissiyatı onu gördüğü şeyleri gördüğü gibi yazmaktan menedememiştir. Rusyadan dönüp de bu eseri neşrettiği zaman Fransadaki komünist fırkasının büyük hücumlarına ve hakaretlerine uğradı. Bunun üzerine fırkaya ve matbuat cemiyetine müracaat ederek bir hakem heyeti huzurunda bütün hareketlerinin ve neşriyatının hesabını vermeğe hazır olduğunu ilân etti, aleyhinde bulunanlara meydan okudu. Komünistler, yalnız iftira ile iktifa ettiler, bu teklifi kabule yanaşmadılar. İşte tercümesine başladığım eser bu mahiyette bir kitaptır.

* * *

Kırmızı Tren

Sallanan vagonun içinde Moskovaya giden on üç yolcu vardık. Bu on üçten beşi çinli, biri de germen ve çin kırmızı bir yaşında bir çocuk ki bir nevi mandarin ile hamburglu bir kumral kadından doğmuştu. Bunlar, yanlarında kaynana, büyük baba, Siberyayı aşan demiryolile Vladivostoka gidiyorlardı.

Öteki bölmede berlinli iki tüccar bulunuyordu. Benim yanımda iki rus kadını oturmuştu. Bunlar saçlarını kısa fırça gibi bırakmışlardı. Montürsüz burundan takma gözlükleri vardı, bacakları da çıplaktı. Sovyet modası. En nihayet, yapayalnız, kuluvarın dibinde, cehennemler mahkemesinde bir hâkim hareketsizliği ile altın gözlüklü bir adam yaşıyordu ve yol arkadaşlarından hiçbirini gözünden kaçırmıyordu.

Tren, bir zincir halinde bağlanmış kayıklar gibi yalpa yapıyor, başvuruyordu. Gece ağır, si-

yah ve nefessizdi. Böyle geceler şark yolunda bir vagon kuluvarını bir yolcu vapurunun güvertesi haline sokarlar. İptida insanlar birbirini gözden geçirir, sonra aralarında ahbablık başlar. İşte ben de öğrendim ki yanımdaki komşum, berlinli maden işleri fabrikacısı, Rusyaya ilk defa olarak gidiyordu. Elinde 1912 tarihinde basılmış bir Baedekerden malûmat topluyordu. Bunu bana da gösterdi.

— Bu kitap orada size epeyce teveccüh celdedecek.

— So?

— Evet, cildinin kırmızılığından dolayı.

Alman, rehberinin kırmızı cildini okşayarak gülmeğe başladı. Onu bana uzattı. Çarlar zamanında basılmış olan eserde pek garip şeyler vardı. Moskovaya «Annecik» deniliyordu. Asalet klübütün balolarından bahsolunuyor, moskovalı kadınların sıcak tabiatlı oldukları söyleniyordu. Hatâ şöyle hoş malûmat da veriliyordu:

«Rusyada emniyet Avrupanın sair yerlerinden farklı değildir. Silâh taşımak tamamen lüzumsuzdur. Yalnız av için ise o başka.»

Ben bunlara gülerken gözlerime şu satırları illiştirdi:

«Rus İmparatorluğu gayet sıkı ve mutlak bir hükümdarlık idaresi altındadır... Herne suretle olursa olsun, dikkati celbeden mektuplar postada açılır.»

Eski kitapların iyi tarafları vardır.

* * *

Mavimsi kül renginde bir şafak Lituanya ormanlarının üzerinden yükseldiği zaman saat daha ancak iki olmuştu. Tren inilidiyerek ilerliyordu. Yaklaşıyorduk. Kondüktörler bize limonata ve çay ikram ediyorlardı. Melez çocuk ağlamağa başladı. Anası babası susturmağa çalışıyorlardı. Ana almanca, baba çince söylüyordu. Altın gözlüklü adam, bir iskemle üzerinde hareketsiz duruyor, buzlu bakışı bizden ayrılmıyordu.

Gündüz oldu. Onunla beraber jandarmalar da geldiler. Bize pasaportlarımızı geri verdiler. Sonra tren durdu. Tekrar hareket etti.

Çok geçmeden, güneşin aydınlıkları içinde, kırmızı beyaz kırık hatlarla süslü bir kulübe gördük ki Lituanya ovalarının bittiğini gösteriyordu. Nihayet, çizmeli dört askerın önünde durduk. Bunlar dişlerine kadar silâhlanmış idiler. Arkalarında yeşilimsi beyaz kendirden esvaplar vardı. Başlarında kızıl sarıklı kasketler görülüyordu. Dördü de cigara içiyorlardı. Bunlar kızıl muhafızlardı.

Bir boru öttü. Sovyetlerin topraklarına giriyor-duk. Hendeğin kenarında eski paçavralar içinde bir adam uyuyordu. Bizim gelmemiz onu uyandırdı. Bir küçük kız çocuğu, gözleri gibi boş ve solgun olan soluk göğe bakarak bir salıncağın üstünde sallanıyordu.

İhtilâl memleketinde gümrükçüler garip tavırlar takınmaktan çekinmezler. Bunu İrlanda istiklâli için çarpışanlarda, faşistliğin ilk anlarında İtalyada, nazırları kurşuna dizdikleri sıralarda Yunanistanda gördüm. Fakat öyle zannediyorum ki Sovyetler Birliğinin gümrüğüne giriş tetkikatı bir cambazlık marifetine de lüzum hissettirir. Biz daha durur durmaz müfettişler arabamızın tavanında yürüyorlardı. Bazıları da bujiler üzerinde sürünüyorlardı. Bir taraftan da lâvaboların altı üstüne getiriliyor, yataklar devcüsseli krupyeler elindeki kâğıtlar gibi tersine çevriliyordu. Çantalarını arkasına kadar açılmıştı. Bunlara hiç dokunmadılar. Gümrükçülerden biri Fransızca konuşuyordu. Bana sordu:

- Nereye gidiyorsunuz?
- Moskovaya.
- Diplomat mısınız?
- Hayır. Gazeteciyim.
- Vesikalarınız var mı?
- Hiç bir vesikam yok.

Selâm verdi, arkasında muhafızlarla Çinlilere doğru ilerledi. Muhafızların mavzerleri bölmelere çarpıyordu.

O zaman, hudut garına, komünistler diyarının ilk topraklarına bakmağa vaktim oldu. Hiç bir heyecan duymadığımı iddia edebilir miyim? Bu yalan olur. Dünyanın en uzak bir memleketi gibi gelen bu memleket için birbirine zıt birçok malûmat ile yola çıkılıyor. Muammanın kapısına geliniyor. Burası bir dünya cenneti mi, yoksa fenalıklar diyarımı? İnsanın muhayyalesi işlemeğe başlıyor. Meraktan uyku kaçıyor.

Şimdiki halde gözümün önünde şarap tortusu renginde boyalı, galvanize saç ile örtülü barakalar ile bir muharebe peyzajı manzarası vardı. Bu bir seyyar hastane, bir üsera karargâhı, bir levazım deposu olabilirdi. Eşya trenleri yollar üzerinde idi. Bunlar eski zamandan kalma malzeme idi. Üzerlerine U. R. S. S. arması yapılmıştı. Orak ve çekiç resimleri yoktu. Çaprast vaziyette bir balta ve deniz çapası resmi vardı. Güneşte, sıralar üzerinde, sakallı köylüler sükût içinde sigara içiyorlardı. Trenin boyunca memurlar yürüyorlardı. Bun-

lar uzun boylu, tıraşlı, iyi yapılı adamlardı. «azat olmuş» kimseler hali vardı.

Bu sırada bolşevik treni teşekkül ediyordu. Bizim takım yataklı vagona yerleştik. İçerisine pembe şemsiyeler yapılan köhne kumaştan kırmızı beyaz çizgili yüz kaplanmıştı. Kocaman bir lokanta vagonu vardı. Eski Rusyadan kalma, bittabi koskoca bir vagon. Geniş meşin koltuklar, düğün ziyafeti için güzel güzel masalar. İki salon arasında bir kapı açılıyordu. Göz orada, kendiliğinden, yüksek geniş omuzlu bir gölge, çıplak bir alın, mustatil biçimde bir sakal arıyordu. Bu şimendifer malzemesini kendi boyuna göre yaptırmış olan Çar Alexandre Alexandrovic'in cicili bicilli setresile hayali.

Üç defa boru öttü. Üçüncüsünde kumıldadık. Bir ormana girdik. İçinde tren ile on saat gidilen bu orman bütün ovayı kaplıyor. Demiryolları, son- da gibi dosdoğru, hep ormanın içinden geçiyorlar. Uzaktan uzağa, yalnız başına bir gar; şehir yok, köy yok; hüyalara dalmış, sigara içen bir kızıl muhafız. Sonra gece oluyor.

İşte o zaman, tavana dehlizin cidarına konmuş gaz ile yanan bir lâmbanın aydınlığı içinde garip bir resim gördüm. Bu, gayet zıt renkler altında, bir gişenin parmaklığı önünde ayakta duran yumuşak şapkalı bir vatandaşı gösteriyordu. Bir altın ok gayet kocaman bir kızıl eli işaret ediyordu. Bu kızıl el de bir makine gösteriyordu. Makine bir yığın kâğıt parayı ruble sikkelere çeviriyordu. Bu ne idi? Sizinle, bire karşı yüz, iddia ederim, bilemezsiniz. Bu, Sovyetlerin yaptıkları bir istikraz ilâmı idi.

Üç bin kilometre mesafe katetmek, sekiz hudduttan geçmek, bunu görmek için mi? Dünya küçüktür. İçimden düşünüyordum ki âdi kâğıdı halis altına çevirmeğe yarıyan tılsımlı makineyi işaret eden el, bu kızıl el beyaz da olabilirdi, siyah ta olabilirdi.

Sonra düşüncelerim başka bir cereyan tuttu. Düşünüyordum ki komünistler yahut marksçılar memleketinde hayat ile bu ilk temasım burjuva milletlere mensup bir vatandaşı, kapitalizm fikri batılları ile meşbu bir Garplıyı hayrete düşürebilirse de bu, onun görmeğe alışkın olmadığı bir hadise değildi. Amele hükümetinin yaptığı bir istikraz, ha! Evet. Böyle idi. Burjuvaların maliyesi kadar amelelerin maliyesine benzer birşey olamaz.

Henri Béraud

(Devamı var)

Allahlar Susamışlardı

Davidin şakirtlerinden, evvelce IV üncü Henri mintakası denilen Pon-Neuf mintakası âzasından ressam Evariste Gamelin, sabahleyin erken erken eski Barnabiteler kilisesine gitmişti. 1790 Mayısının 21 nci günündenberi üç senedir burası mintakanın umumî toplanma merkezi idi. Bu kilise adliye sarayının parmaklıkları yanında, dar ve karanlık bir meydana yapılmıştı. İki klâsik tarzdan terekkep eden, başaşağı konsollar ve çiçek saksıları ile süslenen, zamanla kasvetli bir hal alan, insanların tecavüzlerine uğrıyan cephesinde dinî timsaller çekiçlerle parçalanmış, kapının üstüne siyah harflerle cümhuriyetin şiarı yazılmıştı: «Hürriyet, Müsavat, Uhuvvet yahut Ölüm». Evariste Gamelin kiliseye girdi. Saint-Paul tarikatine mensup rahip namzetlerinin hususî kıyafetleri içinde terennüm ettikleri ilâhileri dinlemiş olan kubbeler şimdi kırmızı başlıklı vatanperverlerin belediye âzaları intihap etmek, ve mintaka işlerini konuşmak için toplandıklarını seyrediyorlardı. Evliyalar duvarlardaki höcrelerinden çıkarılmışlardı. Yerlerine Brutusun, Jean-Jacquesın, Le Peltiernin yarım heykelleri konulmuştu. İnsan Hukuku levhası boş mihrap üzerinde yükseliyordu.

Umumî içtimalar, kilisenin methal kısmında, haftada iki kere, akşam saat beşten onbire kadar toplanırdı. Milletın renklerle süslenmiş olan kürsüden nutuklar söylenirdi. Karşıda, Epitre tarafında, içtimalara gelen oldukça kalabalık kadınlar ve çocuklar için kaba keresteden yüksek bir kerevet yapılmıştı. Bu sabah kürsünün altında bir yazıhanenin başında, teftiş komitesini teşkil eden on ikilerden Thionville meydanında marangoz vatandaş Dupont kırmızı takkesi ve carmaguoleü ile oturuyordu. Yazıhanenin üstünde bir şişe ile bir kaç bardak, bir kalem ve bir defter vardı. Defterde Conventionu içindeki o alçak yirmi iki âzayı kovmağa davet eden mahzarın metni bulunuyordu.

Evariste Gamelin kalemi aldı, imzasını attı.

— Vatandaş Gamelin, dedi esnaf âza, gelip ismini vereceğini biliyordum. Sen halis vatandaşlardansın. Fakat mintaka pek ateşli değil. Fazilet eksikliği var. Mahzarı imazlamıyanlara vatanperverlik tasdiknamesi vermemesini teftiş komitesine teklif ettim.

— Federalist hainlerin kovulmaları teklifini kanımla imzaya hazırım, dedi Gamelin. Bunlar Maratın ölmesini istediler. Kendileri ölsünler.

Büyük Dupont mukabele etti:

— Bizi mahveden şey kayıtsızlıktır. Rey vermek hakkına malik dokuz yüz kişiyi ihtiva eden bir mintakada içtimalara gelen elli kişi yok. Dün yirmi sekiz kişi idik.

— Vatandaşları gelmeğe mecbur etmeli, ceza almalı.

Marangoz kaşlarını çattı:

— Hepsı gelecek olsa vatanperverler ekalliyette kalırlar. Vatandaş Gamelin, sağlam baldırıçıplaklar şerefine bir kadeh şarap içer misin?

Kilisenin duvarında, İncil tarafında, şehadet parmağıle manastır geçidini gösteren siyah bir elin yanında şu kelimeler okunuyordu: *Sivil komite, teftiş komitesi, hayır komitesi*. Birkaç adım atınca, papazların eskiden esvap değiştirdikleri yerin kapısına geliniyordu. Üstünde *askeri komite* yazılı idi. Gamelin kapıyı itti. Komitenin kâtibini gördü. Kitaplar, kâğıtlar, çelik parçaları, fişekler ve güğercele nünuneleri ile dolu büyük bir masanın önünde, yazı yazıyordu.

— Selâm, vatandaş Trubert, nasılsın?

— Ben mi? Gayet âlâ.

Askeri komitenin kâtibisi Fortuné Trubert sıhatini soranların hepsine hiç değişmeyen bu cevabı verirdi. Bu, ne halde olduğunu onlara anlatmak arzusundan ziyade bu bahse dair lâkırdıları kısa kesmek içindi. Yirmi sekiz yaşında olduğu halde, derisi kuru, saçları seyrekle, elmacık kemikleri kırmızı idi. Arkası kamburlaşmıştı. Orfêvres rihtımında gözlükçülük ederdi. Pek eski bir dükkânın sahibi iken, 91 senesinde bunu ihtiyar bir kalfaya bırakarak bütün vaktini belediye işlerine hasrediyordu. Yirmi yaşında iken ölen, hâlâ mahallede bazı ihtiyarların hürmet ve teessürle hatırladıkları güzel bir anne ona tatlı ve ihtiraslı güzel gözlerini, solgunluğunu, mahcubiyetini vermişti. Otuz altı yaşına basmadan evvel aynı hastalığın alıp götürdüğü babası gözlük mütehassısından da doğruluk ve çalışkanlık ruhunu almıştı.

Yazısını bırakmadan sordu:

— Ya sen, vatandaş, nasılsın?

— İyi. Yeni bir şey var mı?

— Hiç. Görüyorsun, burada herşey gayet sükunet içinde.

— Ya vaziyet?

— Vaziyet hep aynı halde.

Vaziyet müthişti. Cümhuriyetin en güzel ordusu Mayenceta çevrilmişti. Valencienne muhasarada idi. Vendée Fontenaylıiler tarafından zap-

tolunmuştu. Lyon isyan etmişti. Cévennesler ayaklanmışlardı. Hudut İspanyollara açık bulunuyordu. Vilâyetlerin üçte ikisi ya istilâ altında idi, ya başkaldırmıştı. Paris Avusturya toplarının tehdidi altında, parasız ve ekmeksiz.

Fortuné Trubert sakın sakın yazı yazıyordu. Mıntakalar Communeün karare ile Vendée için on iki bin asker toplamağa memur edilmiş oldukları için evvelden IV üncü Henri mintakası denilen Pont-Neuf mintakasının temin edeceği hisseye ait kayıt ve teslih talimatnamesini kaleme alıyordu. Bütün tüfekler rekizisyon memurlarına teslim edilecekti. Mıntakanın millî muhafız kuvveti av tüfekleri ve mızrak ile teslih olunacaktı.

— Sana, dedi Gamelin, top dökülmek için Luxembourga gönderilecek çanların listesini getiriyorum.

Evarsite Gamelin, beş parası olmamakla beraber, mıntakanın faal âzası arasına yazılmıştı. Kanun bu imtiyazı ancak üç günlük amele gündeliği kıymetinde bir vergi verecek kadar zengin vatandaşlara bahşediyordu. Bir müntahibin ihtihap edilebilmek hakkına malik olması için de on günlük yevmiye istiyordu. Fakat, müsavata düşünün ve muhtariyetini muhafazaya son derece gayretli olan Pont-Neuf mintakası millî muhafız üniformasının parasını kendi cebinden ödemiş olan bütün vatandaşları müntahip olmağa ve intihap edilmeğe kabiliyetli telâkki ediyordu. Gamelin de böyle idi. Mıntakasının faal vatandaşı ve askerî komitenin azası bulunuyordu.

Fortuné Trubert kalemini bıraktı.

— Vatandaş Evariste, haydi Conventiona git, bize mahzenlerin zeminini kazmak, toprağı ve küçük çakılları yıkamak, güğerçile toplamak için talimat versinler. Top bulmakla iş bitmez, barut da ister.

Küçük bir kambur, kalem kulağında, elinde kâğıtlar, eski papaz odasına girdi. Bu, teftiş komitesi âzasından vatandaş Beauvisage idi.

— Vatandaşlar, dedi, fena haberler alıyoruz. Custine, Landauyu tahliye etti.

Gamelin haykırdı:

— Custine bir haindir!

— Gıyotine gidecek, dedi Beauvisage.

Trubert biraz helecanlı sesle alışkım olduğu sükûnet içinde fikrini söyledi:

— Convention boş yere bir selâmeti umumiye komitesi teşkil etmedi ya. Custinenin hareketi orada tetkik olunur. İktidarsız yahut hain olduğu anlaşılınca, yerine galip gelmeğe azmetmiş bir jeneral gönderilir. İş yürür.

Kâğıtları karıştırdı. Yorgun gözlerinin bakışını bunların üzerinde gezdirdi.

— Askerlerimiz vazifelerini hiç şaşırmadan, kusur etmeden yapabilmek için, arkada bıraktıklarının hayatı emin olduğunu bilmeleri lazımdır. Vatandaş Gamelin, sen de bu fikirde isen, meclis toplanınca, askerî komitenin askerde bir adamları olan fakir ailelere yardım etmesini benimle beraber talep et.

Hafif güldü ve şarkı gibi mırıldandı:

— İş yürür! İş yürür!

Bir mıntaka komitesinin bu hakir kâtibi, adi tahta masasının başında günde on iki, on dört saat, tehlikede bulunan vatanın müdafaası için çalışırken vazifenin büyüklüğü ile vasıtalarının küçüklüğü arasında bir nisbetsizlik görmüyordu. Bütün vatandaşlarla kendisini müşterek bir gayret içinde okadar birleşmiş addediyor, millet ile okadar yekvücut oluyor, hayatını büyük bir kavmin hayatı ile okadar karıştırıyordu. O, her bozgunluktan sonra, gayrikabil ve muhakkak zaferi sabır ve itimat içinde hazırlayanlar arasında idi. Onlara galebe lazımdı. Krallığı yıkan, eski dünyayı deviren bu hiçten yetişmiş adamlar, küçük bir gözlükçü olan bu Trubert, meçhul bir ressam olan bu Evariste Gamelin düşmanlarından hiç insaf beklemiyorlardı. Ya muzaffer olmak ya ölmek şıklarından birini tercih edeceklerti. Ateşli gayretleri ve sükûnetleri bundan ilerigeliyordu.

II

Evariste Gamelin, Barnabiteslerden çıkınca zaptedilemeyen bir şehrin şerefine Thionville meydana denilmiş olan Dauphine meydanına doğru yürüdü.

Parisin en işlek bir mahallesinde bulunan bu meydan bir asra yakın bir müddettenberi güzel intizamını kaybetmişti; üç cephede yüksek hâkimler için IV üncü Henri zamanında, yeknasak tarzda, beyaz taştan kuşaklarla kırmızı tuğladan konaklar yapılmıştı. Bunların asaletli arduvaz çatıları kaldırılarak yerlerine alçıdan pek bayağı surrette iki üç kat çıkılmıştı. Bazılarını bütün bütün yıkarak yerlerine kireç badanalı adi evler inşa etmişlerdi. Artık intizamsız, fakir, kirli, gayrimüsavvi pencereler açılmış, dar bir sürü ev cepheleri görülüyordu. Çiçek saksıları, kuş kafesleri, kurumak için asılmış çamaşırlar bunları süslüyordu.

Anatole France

(Devamı var)

Umumi Neşriyat Müdürü : Hüseyin Cahit

AKŞAM MATBAASI — İstanbul

Hüseyin Cahit Beyin

Kanaat Kütüphanesi tarafından

İLMÎ NEŞRİYAT

İsmi altında neşredilen eserleri:

DEMOKRASİ

2 Cilt

Fransız muharririni siyasesinden Etienne Vacherot'un bu çok mühim ve muazzam eserini Hüseyin Cahit Beyefendi tercüme etmiş olmakla Millî kütüphanemizde mühim bir boşluğu doldurmuşlardır.

Demokrasinin ruh ve manasını, Demokratik bir hükümette Devlet ve vatandaşın müttekabil hukuk ve vezâifini izah eden bu eser, her Türkün mütaleasını ihmal etmemesi lâzım gelen mühim bir kitaptır.

Her cildin fiyatı 300 kuruştur.

SİYASÎ HÜRRIYETLERİMİZ

MENŞELERİ — TEKÂMÜLÜ — BUGÜNKÜ HALİ

Fransız müelliflerinden Maurice Caudel'in eseridir. Kitap iki büyük cilttir.

Vatandaşın malik olması lâzım gelen siyasi hürriyetlerin mana ve şümulü, hudut ve sahası bu muazzam eserde pek güzel izah edilmiştir.

Her iki cildin fiyatı 300 kuruştur.

VATANDAŞIN KİTABI

HÜRRIYET PRENSİPLERİ — KADİM VE ASRÎ HÜRRIYETLER — DEVLET VE HUDUDU SALÂHIYETLERİ — ÖTEDEN BERİDEN

Fransanın hürriyetperver muharrirlerinden E. Laboleye'in (Devlet ve hudutları) ve (Liberal fırkası) isimli eserlerinin en mühim ve bizi alakadar edecek bugünkü telâkkiye uygun mebahisinin tercümesidir. Bir cilttir, fiyatı 150 kuruştur.

Molière - A. Vefik Paşa

Temaşa Külliyyatı

Ahmet Vefik Paşa tarafından lisanımıza tercüme edilen Molière külliyyatı edebiyat müallimlerimizden Mustafa Nihat Bey tarafından bazı hasiyeler de ilâvesiyle tamamen tacedilmiştir. Bu külliyyatı teşkil eden piyeslerin numara sırasile isimleri şunlardır:

	Kuruş
Sayruk (L'Étourdi)	40
İnfialî aşk (Le Dépit amoureux)	30
Düdüksuları (Les Précieuses Ridicules)	15
Kocalar mektebi (L'École des maris)	25
Kadınlar mektebi (L'École des femmes)	30
Zor Nikâhı (Le mariage forcé)	15
Tartufl (Le Tartufl)	30
Don Cıvani (Don Juan)	25
Tabibi Aşk (L'amour médecin)	15
Adamcı (Le misanthrope)	35
Zoraki Tabip (Le médecin malgré lui)	25
Yorgaki Dandini (Georges Dandin)	30
Azarya (L'Avare)	40
Dekbazlık (Les fourberies de Scapin)	25
Okumuş Kadınlar (Les femmes savantes)	40
Meraki (Le Malade imaginaire)	30

Neşri: Kanaat Kütüphanesi

Hüseyin Daniş

Fransızca - Türkçe

Hukukî ve Medenî

LÜGAT

Dictionnaire Juridique et
Civique

Français - Turc

Kanunlarda, ilmi, içtimai ve hukukî eserlerde, siyasi nutuklar ve konferanslarda, muahede ve mukavele metinlerinde, yevmi gazetelerde, edebî kitaplar ve mecmualarda kullanılan tabir ve istihlaları geniş cümleler ve bol misallerle izah eder.

Fiatı 4 Liradır

Neşri: Kanaat Kütüphanesi